This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

D. Neth 397.5

Harvard College Library

DUTCH HISTORY

JOHN LOTHROP MOTLEY
MEMORIAL COLLECTION

FROM AN ANONYMOUS GIFT

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD

TE UTRECHT.

NIEUWE REEKS.

N°. 44.

Digitized by Google

Digitized by Google

BRIEVEN

EN

ONUITGEGEVEN STUKKEN

VAN

Jonkheer AREND VAN DORP,

Hr. van Maasdam, enz.

UITGEGEVEN

DOOR

Mr. J. B. J. N. Ridder DE VAN DER SCHUEREN.

Ie Deel.

WERKEN VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP,
GEVESTIGD TE UTRECHT.

NIEUWE SERIE N°. 44.

UTRECHT,
KEMINK & ZOON.
1887.

Digitized by Google

PMeth 397.5
Harvard College Library
Motley Collection
July 2 1906

Digitized by Google

INHOUD.

		Bladz.
Voorwoord.		XIII.
I.	Open brief van Graaf Willem VI van 18 Februari 1414; vergunning tot bedijking van Gorssen in Zuid-Beveland	1.
II.	Octrooi van Keizer Karel V van 16 Maart 1534, vergunning tot bedijking van den Polder den Agger.	2.
III.	Privilegie door Maximiliaan van Bourgondië op 7 December 1541 verleend aan de Schotsche kooplieden te Veere	16.
IV.	Inventaris van het archief van den Markies van Veere.	20.
V.	Besluit der Staten van Zeeland van 9 Juni 1562. .	69.
VI.	Brief van van Dorp aan Jacob Campe. November of December 1565	72.
VII.	Species facti, gediend hebbend voor de samenstelling van een der stukken in het proces tusschen v. Dorp en den Graaf van Hohenlohe	74.
VIII.	Brief van den Prins van Oranje aan Bruyninck van Wijngaarden. 23 Augustus 1566	78.
IX.	Verklaring van Henri Fiefvet. 10 Januari 1574 . .	80.
X.	Brief van den Prins van Oranje aan de regeering van Gorinchem. 12 Juli 1572.	83.
XI.	Uittreksel uit den eisch van van Dorp tegen het sterfhuis van den Prins v. O.	86.
XII.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 16 September 1572.	88.
XIII.	Verklaring van den Prins van Oranje. 23 September 1572	92.
XIV.	Verklaring van den Prins van Oranje. 15 Mei 1573.	93.

Digitized by Google

Blads.

XV. Brief van den Prins van Oranje aan mr Pieter Moliart. 1 Januari 1581 . . . . . 95.
XVI. Notarieele acte van den Notaris Hendrik van Schore. 3 October 1574 . . . . . 97.
XVII. Uittreksel uit de repliek van van Dorp, tegen mr Nicolaas Pijl . . . . . 101.
XVIII. Brief van den Prins van Oranje aan de regeering van Breda. 24 September 1572 . . . . . 112.
XIX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 29 September 1572 . . . . . 114.
XX. Brief van van Dorp aan Willem van Hooff. 14 December 1572 . . . . . 115.
XXI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 16 Januari 1573 . . . . . 117.
XXII. Placaat van den Prins van Oranje van 3 Maart 1573. 119.
XXIII. Brief van Willem van Hooff aan van Dorp. 22 Maart 1573 . . . . . 122.
XXIV. Brief van van Dorp aan de Staten van Holland. 3 April 1580 . . . . . 124.
XXV. Resolutie der Staten van Holland. 19 November 1586. 126.
XXVI. Brief van van Dorp aan de Staten van Holland. 13 Januari 1587 . . . . . 127.
XXVII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 17 Juni 1573 . . . . . 129.
XXVIII. Brief van Marnix aan van Dorp. 2 October 1573. 131.
XXIX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 4 Februari 1574 . . . . . 132.
XXX. Brief van den Prins van Oranje aan de regeering van Zieriksee. 4 Februari 1574 . . . . . 135.
XXXI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 24 Februari 1574 . . . . . 137.
XXXII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 13 April 1574. . . . . 138.
XXXIII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 5 Juni 1574 . . . . . 139.
XXXIV. Brief van Charles de Boisot aan van Dorp. 8 Augustus 1575 . . . . . 144.
XXXV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 15 Augustus 1575 . . . . . 145.

Digitized by Google

Blads.

XXXVI. Notarieele acte aan den Notaris Pieter Schoutens. 9 Augustus 1576 . . . . . 146.

XXXVII. Notarieele acte van den Notaris Anthoine Agache. 9 Augustus 1576 . . . . . 149.

XXXVIII. Notarieele acte van den Notaris Nicolaas de Lablun. 25 Januari 1576 . . . . . 154.

XXXIX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 4 October 1575 . . . . . 157.

XXXX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 9 October 1575 . . . . . 159.

XXXXI. Acte van Burgemeesters, Schepenen en Raden van Zieriksee. 12 October 1575 . . . . . 161.

XXXXII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 16 October 1575 . . . . . 164.

XXXXIII. Brief van Adriaan Manmaker aan van Dorp. 12 November 1575 . . . . . 166.

XXXXIV. Verklaring van van Dorp, afgelegd ten overstaan van den Notaris N. de Lablun. 19 December 1575 . . . . . 168.

XXXXV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 14 Mei 1576 . . . . . 172.

XXXXVI. Rede van Johan Börner, tot opening van de beraadslagingen te Breda. 3 Maart 1575. . . 174.

XXXXVII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 4 Mei 1575 . . . . . 176.

XXXXVIII. Brief van den Prins van Oranje aan de Gedeputeerden der Staten van Holland. 18 Juni 1575. 179.

XXXXIX. Reglement de par Messieurs les commissaires du Roy, deputez a la communication de Breda, pour Messieurs les deputez du Prince dOranges, estatz et villes de Hollande et Zeelande. 27 Juni 1575. . . . . 180.

L. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 6 Juli 1575 . . . . . 182.

LI. Instruction pour les sieurs van den Dorpe et de Rijcke. 27 September 1576 . . . . . 185.

LII. Brief van Burgemeesters en Schepenen van Nieuwpoort aan de Staten Generaal. 6 November 1576 . . . . . 188.

Digitized by Google

		Bladz.
LIII.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp en Jacob Pauli. 1 Mei 1577	189.
LIV.	Brief van den Prins van Oranje aan denzelfden. 4 Mei 1577.	191.
LV.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 6 Juli 1577.	192.
LVI.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 5 November 1577.	194.
LVII.	Memorie van tghene raedsaem schijnt te wesene bij den goeden patriotten voor de stede van Ghent, enz. 4 November 1577.	196.
LVIII.	Memoire	202.
LIX.	Brief aan den Hertog van Aarschot	204.
LX.	Brief van Dirk van Liesvelt aan den Prins van Oranje. 11 November 1577	207.
LXI.	Accoord tusschen den Hertog van Aarschot en de Gentenaars. 10 November 1577	209.
LXII.	Afschriften van twee anonyme brieven aan Don Juan. 19 en 21 Juli 1577	212.
LXIII.	Ontwerp voor de samenstelling eener vloot. . .	214.
LXIV.	Afschrift van een rekest aan de Algemeene Staten.	217.
LXV.	Voorwaarden, waarop de stad Amersfoort aanbood zich onder het Stadhouderschap van den Prins van Oranje te schikken, met diens appointement op de verschillende artikelen. 5 December 1577.	221.
LXVI.	Brief van de regeering van Amersfoort aan den Prins van Oranje. 25 April 1578.	226.
LXVII.	Brief van de regeering van Amersfoort aan van Dorp. 16 Mei 1578	228.
LXVIII.	Brief van den Gouverneur en Raden van Zeeland aan van Dorp. 6 Januari 1578.	231.
LXIX.	Brief van de Staten van Holland aan die van Zeeland. 29 December 1577.	233.
LXX.	Brief van Adriaan Manmaker aan den Prins van Oranje. 26 Februari 1578	238.
LXXI.	Brief van denzelfden aan van Dorp. 5 Maart 1578.	239.
LXXII.	Notarieele acte van den Notaris Cornelis van Westerbaen. 19 September 1590	242.
LXXIII.	Instruction pour donner solution aux objections	

Digitized by Google

		Bladz.
	et difficultes que le Sr Don Jehan pourroit proposer, enz. 15 Aug. 1578	247.
LXXIV.	Advies aan Don Juan, omtrent hetgeen hem te doen stond.	249.
LXXV.	Tweede advies aan Don Juan	252.
LXXVI.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 8 September 1578	254.
LXXVII.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 14 September 1578.	257.
LXXVIII.	Notarieele acte van Notaris Andries van Werchter. 27 Maart 1579	262.
LXXIX.	Notarieele acte van Notaris Lambert Deens. 2 April 1579	269.
LXXX.	Brief van den Prins van Oranje aan Alexander de Hautain. 11 Februari 1578	278
LXXXI.	Brief van Hautain aan den Heer van Ghistelles. 17 Februari 1578	279.
LXXXII.	Instructie voor van Dorp, voor zijne onderhandeling met Dr Johan Fonck	280.
LXXXIII.	Brief van Marnix aan van Dorp. 10 Mei 1579.	285.
LXXXIV	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 6 Juni 1579	287.
LXXXV.	Advertissement du Receveur General	289.
LXXXVI.	Estat et estimation de la despence domestioque de la maison de son Exce	292.
LXXXVII.	Rolle des gaiges domestioques de lhostel de son Exce.	293.
LXXXVIII.	Sommaire de ung estat sur septante cinq mil florins par an.	298.
LXXXIX.	Estimation de ce que cousteroit lestat de la maison, tel que son Exce lat ordonné destre dressé sur lxxvm £ par an	299.
XC.	Ordonnance sur la conduycte de lestat et despence de la maison et hostel de leurs Exces. .	304.
XCI.	Besluit van den Magistraat van Vlissingen. 28 December 1579	313.
XCII.	Raming van de kosten, benoodigd tot herstel der zeewerken voor Vlissingen.	314.
XCIII.	Proces-verbaal der inspectie van de zeewerken voor Vlissingen. 17 April 1579	334.

Digitized by Google

		Bladz.
XCIV.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 16 Januari 1580.	358.
XCV.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. (zonder datum)	360.
XCVI.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 8 Mei 1580	361.
XCVII.	Voorwaarden voor den voorloopigen verkoop der stad Veere c. a.	362.
XCVIII.	Brief van den deurwaarder van der Beke aan van Dorp. 28 September 1580	365.
XCIX.	Brief van den magistraat van Vlissingen aan van Dorp. 28 September 1580	368.
C.	Brief van Ruytinck aan van Dorp. 11 October 1580.	370.
CI.	Brief van van der Beke aan van Dorp. 12 October 1580.	371.
CII.	Brief van Nicolaas Blancx aan van Dorp. 16 October 1580.	377.
CIII.	Brief van van der Beke aan van Dorp. 27 October 1580.	383.
CIV.	Brief van Jacob Campe aan van Dorp. 1 November 1580.	387.
CV.	Instructie voor den procureur der Staten van Zeeland, ter behartiging der belangen dier provincie bij de verkooping van Veere en Vlissingen. 23 November 1580.	389.
CVI.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 7 Februari 1581.	393.
CVII.	Voorwaarden voor de definitieve verkooping van Vlissingen. 12 Mei 1581	394.
CVIII.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 19 Mei 1581.	406.
CIX.	Brief van den Aartshertog Matthias aan den president en leden van den Raad in Holland. 10 Mei 1581	409.
CX.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 28 Mei 1581	411.
CXI.	Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 24 Juni 1581.	412.
CXII.	Verbond, gesloten tusschen den Heer van Veere	

Digitized by Google

Blads.

en Vlissingen en de Staten van Holland en Zeeland en de steden Antwerpen, Gent, Brugge en Breda . . . . . 414.

CXIII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 11 September 1581. . . . . 415.

CXIV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp. 1 October 1581 . . . . . 416.

CXV. Besluit der Gedeputeerden der Staten van Friesland. 4 December 1580 . . . . . 419.

CXVI. Brief van Nicolaas Micault aan van Dorp. 7 Juli 1581 . . . . . 420.

CXVII. Vertoog der Regeering van Middelburg aan den Prins van Oranje . . . . . 423.

CXVIII. Instructie voor van Dorp om, namens den Prins van Oranje, bezit te nemen van het Markgraafschap van Bergen-op-Zoom. 29 September 1582. 433.

CXIX. Verslag van van Dorp omtrent de huldiging van den Prins van Oranje als Markies van Bergen-op-Zoom . . . . . 436.

CXX. Brief van van Dorp aan den Prins van Oranje. 17 November 1582 . . . . . 446.

CXXI. Brief van Jan van Witthem, Markies van Bergen-op-Zoom aan van Dorp. 19 November 1582. . 450.

CXXII. Reglement voor de intendance onder de Bourgondische Hertogen . . . . . 457.

CXXIII. Ordonnantie omtrent de intendance. 10 Juni 1572. 460.

CXXIV. Commissie voor Thomas Gramaye, als Commissaris der vivres voor Holland en Utrecht. 10 Mei 1574 . . . . . 461.

CXXV. Commissie voor Thomas Gramaye, als Commissaris der vivres in de stad Utrecht. 1 Augustus 1573 . . . . . 465.

CXXVI. Vertoog van den Heer van Fresin, omtrent den dienst der intendance . . . . . 467.

CXXVII. Omslag der te leveren granen, over de kloosters, kapittels en steden . . . . . 469.

CXXVIII. Aanstelling van van Dorp als Superintendant generaal van de vivres. 28 April 1582. . . . 476.

Digitized by Google

ERRATA.

Bladz.	8	regel	20	v. b.	*staat:*	Iiem	*moet zijn:*	Item.
„	19	„	1	„	„	fer, sera	„	fer sera.
„	33	„	9	„	„	saus	„	sans.
„	103	„	3	„	„	over	„	voor.
„	106	noot	6	v. o.	„	tijt	„	hijt.
„	162	regel	2	„	„	Bordendammer	„	Bordendamme.
„	163	„	8	v. b.	„	eerzocht	„	verzocht.
„	165	„	3	„	„	ce	„	a.
„	174	„	11	„	„	agitatu	„	agitata.
„	198	„	4	v. o.	„	incte	„	goeden incte.
„	199	„	10	v. b.	„	doen alle	„	doen ende alle.
„	199	„	4	v. o.	„	diveerschelie	„	diveerschelic.
„	248	„	8	v. b.	„	replioquerent	„	replioqueront.
„	273	„	12	„	„	ei	„	et.
„	313	„	14	„	„	1559	„	1579.
„	445	„	11	„	„	Mahrieu	„	Mahieu.
„	446	„	5	„	„	1682	„	1582.

Digitized by Google

VOORWOORD.

Eenige jaren geleden kwam ik in de gelegenheid, om oude documenten, die in het Hofje van Nieuwkoop te 's Gravenhage werden bewaard, te onderzoeken. Op eene bovenkamer der portierswoning vond ik eene groote kast, opgevuld met stukken, sommige op perkament, de meeste op papier geschreven, in de grootste wanorde dooreenliggend.

Reeds bij eene eerste inzage bleek het mij, dat ik, geheel of ten deele, de boedelpapieren voor mij had van Jonkheer Arend van Dorp, en ik meende dus, met het oog op de rol, die de oorspronkelijke eigenaar der stukken, te zijnen tijde op het staatstooneel had gespeeld, mijne nasporingen verder te moeten uitstrekken, en alle bescheiden aan een nauwkeurig onderzoek te moeten onderwerpen. Geheel nutteloos is die arbeid niet geweest, want ik vond onder vele huishoudelijke aanteekeningen en onbelangrijke processtukken, verschillende bescheiden en brieven, betreffend de staats- en krijgszaken, waarin van Dorp betrokken was geweest, en wier openbaarmaking mij voor de studie der geschiedenis niet zonder gewicht voorkwam. Maar tevens bleek mij ook, dat de verzameling, die zoowel van Dorp zelf, als zijne kinderen en kleinkinderen betreft, verre van volledig is. Om-

Digitized by Google

trent verschillende gewichtige aangelegenheden toch ontbreken bijna alle gegevens; bijv. ik vond ongeveer niets aangaande de onderhandelingen te Breda en te Gent, waaraan van Dorp een werkzaam aandeel nam; evenmin komen er brieven voor, waarin de dood van den Prins van Oranje besproken wordt, en toch is het niet aan te nemen, dat eene zoo gewichtige gebeurtenis in de correspondentie van een staatsman, als van Dorp, onaangeroerd zoude gebleven zijn. Ik moet dus aannemen, dat de boedelpapieren van van Dorp onder zijne erfgenamen zijn verdeeld, of dat een deel er van is verloren gegaan: wellicht ook is hem niet alles teruggegeven, na de inbeslagname zijner papieren door Commissarissen van den Hove van Holland in 1594, toen hij onder verdenking van landverraad op de Voorpoort te 's Gravenhage was gevangen gezet [1]).

Dat de boedelpapieren van Arend van Dorp zich bevinden in het Hofje van Nieuwkoop, kan op de volgende wijze worden opgehelderd:

Het Hofje werd gesticht bij het testament van Johan de Bruyn van Buytewech, Hr van Nieuwkoop, Noorden, Achttienhoven, enz., op 16 Juni 1657 voor den Notaris Johan Havelaar te 's Gravenhage verleden. Daarbij werd bepaald, dat de stichting zoude worden bestuurd door Regenten, waarvoor door den stichter werden aangewezen: Jonkheer Gerard van Wassenaer van Duyvenvoorde, Hr van Alckemade en zijne zusters Jufvrouwen Philippine en Odilia van Wassenaer met hunne nakomelingen, benevens Heer Johan Backer, Deken van Eindhoven. Philippina van Wassenaer huwde Philips Jacob van Spangen, die na haren dood hertrouwde met Margaretha, Helena de

1) De Groot, Ned. Jaarb. bl. 218. Bor, XXXI Boek, bl. 82 volgg.

Digitized by Google

la Torre, dochter van François de la Torre en Maria van Poelgeest [1]), welke laatste eene kleindochter was van Arend van Dorp: de omstandigheid dus, dat de Heer van Spangen eerst met de Regentesse van het Hofje van Nieuwkoop, en daarna met de achterkleindochter van van Dorp huwde, zal wel de oorzaak zijn geweest, dat de papieren van dezen laatste in het Hofje werden opgeborgen.

Onder het groot aantal stukken, waaruit de verzameling, die ik vond, bestaat, waren er natuurlijk zeer velen, die, van alle historisch belang ontbloot, voor eene uitgave niet in aanmerking konden komen, en ik meende mij bij mijne keuze te moeten bepalen, tot die bescheiden en brieven, die licht konden verspreiden over den toestand des Vaderlands in de 2e helft der 16e eeuw, of over de belangrijke gebeurtenissen, die toen plaats grepen. Slechts in twee opzichten ben ik van dien regel afgeweken. Ik heb namelijk geen der stukken, die betrekking hadden op van Dorp's beroemden schoonzoon, den admiraal Boisot, in mijne verzameling opgenomen, maar deze bewaard voor eene afzonderlijke studie, en van den anderen kant, heb ik enkele bescheiden wel opgenomen, die ik meende, dat daartoe in aanmerking konden komen, al staan zij niet met de historie zelf in onmiddellijk verband. Zoo achtte ik de beide eerste stukken, waarin de bedijking van een nieuwen polder en de oprichting van een waterschap in Zeeland, en de later volgende opneming van den toestand der zeeweeringen van Vlissingen van gewicht voor de studie van den vroegeren waterstaats-toestand van Zeeland; terwijl ook de inventaris van het archief van het huis Zandenburg bij mij in aanmerking

1) S. van Leeuwen. Batavia Illustrata, bl. 1106.

Digitized by Google

kwam, al ware het slechts, om de vele genealogische bijzonderheden, die het bevat omtrent de Heeren van Veere, uit de huizen van Borssele en Bourgondië, om de opnoeming van privilegiën van verschillende Zeeuwsche steden; mededeelingen omtrent de eigenaars der stad Brouwershaven, enz.

In den regel volgde ik de chronologische volgorde; ik week daarvan slechts hier en daar af, om stukken, die op één onderwerp betrekking hadden, bijeen te kunnen houden.

Aan de stukken zelf wil ik echter nog enkele bijzonderheden doen voorafgaan, omtrent van Dorp en zijn geslacht; ik putte die bijzonderheden uit processtukken en overigens onbelangrijke brieven en aanteekeningen.

De vader van Arend van Dorp, Adriaan van Dorp, was twintig jaren lang onder de Edelen ter dagvaart van Holland beschreven: hij was de zevende, van vader op zoon, Hoogheemraad van Delftland, onder welke zeven, er drie, Hendrik, Philips en Adriaans vader, Cornelis van Dorp, de Ridderlijke waardigheid verwierven. Maar, zooals het met vele andere aanzienlijke geslachten der 16e eeuw het geval was, de geldelijke omstandigheden der van Dorpen waren niet gunstig. Cornelis van Dorp was reeds verplicht de Heerlijkheid Benthuysen te verkoopen, met de Groeneveldsche tienden, den molen en het molenrecht van Schipluiden, de visscherij in de groote vaart aldaar, benevens een eveneens onder Schipluiden gelegen stuk land, de Keene [1]) genaamd; daarna verkocht hij nog

---

1) Volgens S. v. Leeuwen Bat. Ill. bl. 1290, en L. Smids, Schatkamer bl. 170, zoude *de Keene* niet zijn de naam van een stuk

Digitized by Google

aan den Graaf van Egmond de drie vierde deelen der gorzen, die sedert door bedijking Oud- en Nieuw-Beijerland geworden zijn. Het laatste vierde-deel dier gorzen verkocht Adriaan van Dorp op 9 Augustus 1503 eveneens aan den Graaf van Egmond voor de som van 500 guldens; na zijnen dood was zijne weduwe Josina, dochter van Jeger van Weyburch, drossaart van het land van Altena, wederom door geldgebrek genoodzaakt om 40 morgen land, gelegen onder Vrijenban bij Delft, voor 3000 gulden te verkoopen aan Anthonie Willemse Muys, Burgemeester van Schiedam. Josina van Weyburch leefde nog in 1553, daar zij op den 25 Nov. van dat jaar te 's Gravenhage haar testament maakte: zij liet, volgens Gouthoeven [1]), acht kinderen na; doch slechts omtrent drie hunner, Jan, Joost en Arend van Dorp vind ik eenige bijzonderheden vermeld.

Jan van Dorp, was eerst kastelein te Gouda, doch vestigde zich later te Embden, alwaar hij in 1564 overleed. Hij was tweemalen gehuwd, eerst met Folcke (v. Gouthoeven noemt haar Soetjen, dochter van Eddo van Offema) weduwe van None van Meckena of Mechenborch, uit welk huwelijk zij een' zoon won, even als zijn vader, None genaamd. Na haren dood, die vóór 1561 plaats had, hertrouwde Jan van Dorp met Barbara van Wassenhoven, dochter van Guilliam Zee-

---

land, maar van een watertje onder Schipluiden, waaraan het aldaar gelegen slot Keenenburg zijnen naam ontleende.

1) v. Gouthoeven, Kronijk van Holland, bl. 171 en 172. In zijne genealogie van het geslacht van Dorp maakt hij, even als v. Leeuwen, Bat. Ill. bl. 935, geene melding van Jan van Dorp, Schepen in 's Gravenhage, van wien ik een Schepenacte van 1567 vond, alwaar hij zegelt: gevierendeeld, 1 en 4, drie leeuwenkoppen, 2 gekeperd, 3 een geschakeerd St. Andrieskruis.

Digitized by Google

gers van Yeghem, Hr van Wassenhoven, 's Heerenaartsberghe, enz. ridder, raad des Konings in Holland, en Louise van Dorp, welke laatste overleed op 9 Maart 1544.

De broeders van Barbara waren Guilliam [1]), Aart en Johan van Wassenhoven. Daarenboven had zij drie zusters, gehuwd met Laurent van Bronkhorst, ridder; mr Nicolaas van der Laen; en Jonker Pieter van Sorre, Hr van Unguy. Na den dood van Jan van Dorp, trad Barbara v. Wassenhoven in het huwelijk met None van Meckena, den zoon uit het eerste huwelijk van Folcke, Jan van Dorps eerste echtgenoote. Barbara v. W. overleed te Embden op 30 Juli 1578.

Joost van Dorp, eerst Baljuw van Heenvliet, trad later in zeedienst en maakte als kapitein in 1558 onder Gerard van Meecker en Roeland van Ghistelle een tocht met zes schepen mede tegen de Franschen op de kust van Bretagne. Hij overleed in 1559, en was gehuwd (met huw. voorwaarden, den laatsten van Wedemaand 1557 voor Poortmeesteren en Schepenen van St Winoxbergen gemaakt) met Anna, dochter van Gerard van Meecker, schildknaap, raad des Konings en een zijner kapiteinen van ordonnancen, later Vice-Admiraal van Vlaanderen, en van Henrica Servaes. Uit het huwelijk van Joost van Dorp werd ééne dochter, Jacqueline, geboren, die (met huw. voorwaarden op 30 Juli 1585 te 's Gravenhage gemaakt) trouwde met Jonkheer Heinrich Haghen [2]), afkomstig uit Vollen-

---

1) Deze Guilliam zal wel dezelfde zijn, als Ghilain Z. v. W. die even als zijn broeder Jan Z. v. W. door Alva verbannen werd. (Sententien v. d. Hertog v. Alva, bladzijde 36 en 39.)

2) Haghen zegelt met een wassenaar vergezeld van drie maarlen, twee in het schildhoofd en de 3e in de punt; helmteeken een gesloten vlucht, waartusschen een wassenaar. Volgens in mijn bezit zijnde

Digitized by Google

hoven, alwaar Jacqueline op 15 Sept. 1597 overleed, kinderen nalatend, wier namen ik echter niet vermeld vind.

Anna van Meecker (wier broeder Cornelis in 1557 kapitein van de ordonnancen des Konings was) hertrouwde met Boudewijn van Rhoon, ridder, Raad des Konings, Kanselier van Overijssel, Drenthe en Lingen, later ook van Gelder [1]). Uit dat huwelijk werden drie kinderen geboren: Boudewijn, Jan en Gerardina, welke laatste in Februari 1580 in het huwelijk trad met Cornelis van Dorp. Anna van Meecker overleed in 1581 te Leyden, alwaar zij in hare woning aan de Steenschuur op 22 Aug. 1580 haar testament had gemaakt.

Arend van Dorp, geboren omstreeks 1530 overleed te 's Gravenhage op 2 Augustus 1600. Hij werd in 1569 Heer van Theemsche, dat hij uit de met schulden bezwaarde nalatenschap van den Baron de Trasignies

---

familieaanteekeningen, begonnen door Boudewijn van Rhoon en na zijnen dood voortgezet en met bijgeteekende wapens versierd, is het schild van Haghen van zilver, de wassenaar en de maarlen van keel, de vlucht eveneens van zilver. De getuigen van Heinrich Haghen in de acte van huw. voorw. waren: Jonkheeren Herman van Welvelden, zijn oom, en Johan Sloet, drost van het land van Vollenhove en kastelein der Heerlijkheid Cunert.

1) Volgens de hierboven aangehaalde familie-aanteekeningen huwden Boudewijn van Rhoon en Anna van Meecker op 1 Septr. 1560, op een kasteel nabij St. Winoxbergen. Van Rhoon was weduwnaar van Ysabeau Claissone, dochter van Nicaise Claissone (wapen: geschakeerd van zilver en keel) en Jacqueline de Gruytere. Ysabeau was op 21 Januarij 1559 te Spiers overleden, alwaar haar echtgenoot het ambt van Assessor des Konings van Spanje bekleedde. Boudewijn zelf overleed te Arnhem op 23 Dec. 1578 en werd aldaar begraven in de Groote kerk, aan de zuidzijde, tegenover de Choordeur in den omgang.

Digitized by Google

voor 60.500 £ vlaamsch kocht, doch kort daarna aan diens zoon, die van zijn recht van naasting gebruik maakte, weder moest afstaan. Op 11 Sept. 1578 kocht hij de Heerlijkheid Maasdam van Petronella van Hogelande, weduwe van Willem Boudewijn Heerman, Gijsbrechtszoon, en weinige jaren later van verschillende eigenaren, het grootste deel der heerlijkheid van Middelharnis [1]).

---

1) Middelharnis werd als leen met hooge, middele en lage jurisdictie, gehouden van de Graven van Holland, uitgegeven door Hertog Karel den Stoute, te zamen aan den Abt van St. Michiel, de religieusen van het convent van Peter Pots te Antwerpen, den Prior der Karthuizers te Grenoble en Jonker Jan Ruychrock. In 1580 kocht van Dorp van den Abt van St. Michiel $^{7}/_{16}$ en omstreeks denzelfden tijd van 't klooster van P. Pots $^{1}/_{8}$ in de heerlijkheid; in 1589 kocht hij van Constantijn van den Berge $^{1}/_{8}$ in $^{1}/_{4}$ en in $^{1}/_{16}$ dat de Karthuizers te Lier toekwam, doch na de confiscatie der kloostergoederen door de Staten van Brabant in 1583, door dezen aan Constantijns vader was verkocht, terwijl hij reeds in 1585 van Cornelis van Wijngaerden het $^{1}/_{8}$ in $^{1}/_{4}$ en in $^{1}/_{16}$ had gekocht, dat het oorspronkelijk aandeel in de heerlijkheid van Jan Ruychrock was geweest, en op de volgende wijze op Corn. v. Wijngaerden was vererfd. Jan Ruychrock had een zoon Philips, wiens eenige dochter Maria huwde 1°. met Joris bastaard van Brederode, 2°. met Willem Oem van Wijngaerden, ridder. Uit het eerste huwelijk werden geboren: 1°. Joost v. Brederode, ridder † 1531, genaamd Joost van den Hove naar zijne hofstede „den Hove" onder 't Graafschap Hoogstraten; 2°. Gijsbrecht v. Br. kinderloos † 17 Sept. 1542. Joost van den Hove had van Philips Ruychrock zijne hofstede den Hove en zijne heerlijke rechten en goederen onder Middelharnis geerfd: hij trouwde (op 5 Juni 1512 met Elisabeth van Minnen Joostdr.), die later hertrouwde met Warnaert van der Does. Joost stierf kinderloos en liet zijn rechten en goederen in Middelharnis aan Cornelis van Wijngaerden, en zijn hofstede aan Jan van Treslong na. Uit het 2e huwelijk van Maria Ruychrock werden geboren: Cornelis en Catharina v. Wijngaerden. Cornelis had twee kinderen: 1°. Cornelis, die de rechten van Joost v. d. Hove in Middelharnis erfde, hij huwde

Digitized by Google

Hij was twee malen gehuwd; uit het eerste huwelijk werd één, uit het tweede werden vier dochters geboren, terwijl hij nog eene natuurlijke dochter naliet, Adriana van Dorp, aan welke hij bijzonder gehecht was, zooals valt af te leiden uit de woorden van zijn testament, waarbij hij haar een aanzienlijk legaat toekende: zij trad te 's Gravenhage in het huwelijk met Johan le Seur, procureur voor den Hove van Holland, zoon van Adriaan en Machteld Dirksd^{r} (met huw. voorw. van 19 Oct. 1597, waarbij aan zijde des bruidegoms als getuigen compareerden zijn vader en zijne neven Dirk van der Does, commies van finantien, en Cornelis van Cuyck, advocaat voor den Hove van Holland). Le Seur was reeds in 1613 overleden, Adriana leefde nog in 1640.

De eerste echtgenoote van Arend van Dorp was Marijken Booms of den Boom, dochter van Cornelis Cornelisz Booms of den Boom [1]), en Elisabeth, Geert

---

(met huw. voorw. van 6 Oct. 1554) met Aleid van Weyburch, nicht der moeder van Arend van Dorp; zij lieten geen kinderen na: Cornelis v. W. verkocht uit geldgebrek zijn goederen en rechten op Middelharnis aan v. Dorp. 2°. Josina v. W. gehuwd met Gijsbert van Hogendorp, raadordinaris in den Hoogen Raad: zij hadden één zoon, genaamd Jasper v. H. Catharina v. W., de dochter van Maria Ruychrock, trouwde Jasper van Treslong, Baljuw van Brielle en 't land van Voorne. Zij hadden twee kinderen: Elisabeth, die Nicolaas van Sandijck trouwde en Jan van Treslong, die, zooals boven vermeld is, „den Hove" erfde. Omtrent den verkoop der goederen en Heerl. rechten van Middelharnis en de daarover gevoerde procedure, deelde ik uitvoerige bijzonderheden mede, in de Bijdragen v. d. Gesch. v. h. Bisdom v. Haarlem, XII deel bl. 69 volgg.

1) Hij was zoon van Cornelis en Maria Reyn en overleed in 1536, zijne weduwe, dochter van Pieter Gerritsz Reyn, hertrouwde in 1552 met Jan Fortsz, of Wilgefortsz, ook genaamd Jan van der Vesten, uit Veere. Onder de crediteuren van het sterfhuis van den Markies

Digitized by Google

Croesersdr. Dit huwelijk werd in 1553 te Veere gesloten, bij welke gelegenheid ten huize van Michiel van Hameel [1]), ontvanger-generaal van Maximiliaan van Bourgondië, Heer (later Markies) van Veere drie dagen lang bruiloft werd gevierd, waarop de Heer van Veere en alle aanzienlijken der stad genoodigd werden, doch waarvan de kosten te zamen toch slechts 42 £ 10 S. grooten Vlaamsch bedroegen. Uit dit huwelijk werd in 1554 geboren Maria van Dorp, die reeds in 1570 overleed, na tweemalen, op 24 Aug. 1567 te 's Gravenhage, en op 2 Sept. 1569 te Antwerpen, hare halve zusters, Louise, Kathryne, Margriete en Josine tot hare erfgenamen te hebben ingesteld.

Maayken Booms overleed reeds in 1555, en kort na haren dood hertrouwde Arend van Dorp met Antoinetta Grellet, dochter van François Grellet, wiens andere kinderen waren: 1°. mr Philip Grellet, Burgemeester van Veere † 1560 gehuwd met Henrica Sael [2]); 2°. Digna Grellet, gehuwd met Philippus du Jardin,

---

van Veere vind ik vermeld Margaretha Booms, wed. van Anthonie van Bourgondië, en hun zoon Maximiliaan v. B. Wellicht is die Anthonie v. B. de natuurlijke zoon van den grooten Bastaard van B., mede Anthonie genaamd, en wiens afstammelingen eveneens onder de crediteuren werden opgenomen.

1) Michiel van Hameel, gehuwd met Suzanna Pels, zegelt met: een keper, vergezeld in het schildhoofd van een tak met bladeren, en in de punt van een zespuntige ster.

2) Henrica Sael was eerst gehuwd geweest met Mr. Anselmus Lubbertsz, Licenciaat in de rechten, van wien zij twee kinderen had: Adolf en Maria. Henrica Sael was dochter van Cornelis Sael en Eelken, dochter van Hendrik de Bruyne, wonend te 's Gravenhage in de Nobelstraat. Behalve Henrica had Cornelis Sael nog twee dochters: Melusine, gehuwd met Cornelis van Haeften, procureur voor den Hove van Holland, en Janneke, echtgenoote van Pieter Poppens, baljuw van Dreischor.

Digitized by Google

ontvanger-generaal van Henegouwen; 3°. Philippotta Grellet, gehuwd met Jehan de Bousanton, schildknaap; 4°. Dorothea Grellet; 5°. Anna Grellet, laatste priorin van St Ceciliën-convent te Leyden.

Het schijnt, dat van Dorp en zijne kinderen den naam hunner echtgenoote en moeder wat al te kort en te plebeïsch achtten bij sommige gelegenheden; althans in de acte der huwel. voorwaarden hunner dochter Louise en Hector de Crequy wordt zij Antoinetta Grellet de la Roche-Breteau genoemd, en in de acte van huwel. voorwaarden van Josina en den Heer de Villebon, evenals in de acte, waarbij aan Josina het Burgerrecht der stad Luik werd verleend, wordt zij vermeld als Antoinette de la Roche-Breteau: met welk recht haar die weidsche namen werden toegekend, is mij echter niet gebleken.

Uit het huwelijk van van Dorp en Antoinetta Grellet werden, zooals ik reeds zeide, vier dochters geboren:

1°. Louise van Dorp. Zij trouwde op 18 Januari 1575 te Middelburg (met huw. voorw. van 8 Januari 1575) met Jonkheer Louis de Boisot, Heer van Rhoa, Ways, Lahutte en Glabatour (alle gelegen in de heerlijkheid Gemappes), Luitenant-Admiraal van Zeeland, die op 27 Mei 1576 bij eene poging tot ontzet van Zieriksee verdronk. Hij was zoon van Peter Boisot, Heer van Huisingen, Rhoa, enz. en Louise de Tisnacq, en had één broeder, den bekenden Karel de Boisot, gehuwd met Maria de Fonseca, en 4 zusters; 1°. Johanna, eerst echtgenoote van m^{r} Philip Coebel, Raadsheer in den Geheimen raad, daarna van David van Valckesteyn; 2°. Maria, echtgenoote van Nicolaas Micault, ridder, Heer van Indevelde, Raadsheer in den Geheimen raad; 3°. Louise, gehuwd met Leonard de Taxis, postmeester; 4°. Juliana, gehuwd met Jacob Taye, Heer van Goyke, schepen van Brussel.

Digitized by Google

Na den dood van den Admiraal Boisot trad Louise van Dorp in den echt (met huw. voorw. te Abbeville gemaakt op 16 Juli 1583) met Jonkheer Hector de Crequy, Heer van Houlle, Miaunay, Frohen, enz. Hij was zoon van Charles de Crequy, Heer van Rouvrel en broeder van François, Heer van Langle, en van Louis, Heer van Vrollant. Louise van Dorp, die uit haar eersten echt geene kinderen had, stierf te Abbeville, den 31 Maart 1585, na bevallen te zijn van een dood kind. Hector de Crequy hertrouwde met Françoise de la Cressonnière, met wie hij in 1618 nog leefde.

2°. Catharina van Dorp, overleed op jeugdigen leeftijd, ongehuwd te Lier, op 19 September 1574.

3°. Margaretha van Dorp, vrouwe van Maasdam, trouwde met Jonkheer Jan du Bosch [1]) uit Aalst (met huw. voorw. te Antwerpen gemaakt op 24 Januari 1579) zoon van Gijsbrecht du Bosch, ridder, en Johanna Despars. Uit dit huwelijk werden twee zoons geboren: Philips du Bosch, ridder, Heer van Maasdam, Edelman aan het hof van Albert en Isabella, geb. te Aalst, 24 October 1581, getrouwd met N. N. de Hertoghe, en Arend du Bosch, geboren in den nacht

---

1) In de familie-papieren van van Dorp wordt de naam van Margaretha's echtgenoot meestal aldus geschreven, en steeds aldus onderteekend, zoowel door Jan als door zijn beide zoons: een enkele maal vind ik Bosco, b. v. op het adres van een uitnoodigingsbrief tot bijwoning der begrafenis van den Prins; van Gouthoeven schrijft van den Bossche; Butkens (Trophées, supplément V bl. 127) eveneens du Bosch. Het zegel door Jan du Bosch gebruikt is: drie koeken, helmteeken een gesloten vlucht, waaromheen het woord GRONSFELT. In de aanteekeningen van Rhoon vind ik in 1539 vermeld het overlijden van vrouwe Geertruid du Bosch, weduwe van Heer Willem de Wale, Heer van Axpoele. Het wapen van du Bosch is daar: van zilver met 3 koeken van keel.

Digitized by Google

van 7 op 8 December 1584, die zich met der woon in de Noordelijke provinciën vestigde [1]).

Na den dood van Jan du Bosch trad Margaretha van Dorp op 17 September 1591 in den echt met Jonker Jasper van Poelgeest, raad ter Admiraliteit in Zuid-Holland, met wien zij de hofstede den Thol onder Coudekerk bewoonde, die haar vader op 2 April 1567 had gekocht van Jonker Jacob Coppier van Kalslagen. Jasper van Poelgeest en Margaretha hadden eene dochter, Maria, geb. 20 Sept. 1595, die François de la Torre, Heer van Valckenisse huwde; hunne dochter werd, zooals boven reeds is vermeld, de echtgenoote van den Heer van Spangen; Margaretha van Dorp overleed te 's Gravenhage op 14 Juni 1597; Jasper van Poelgeest te Amsterdam in 1603.

4°. Josina van Dorp, vrouwe in Middelharnis, geboren te Zevenbergen, verkreeg op 18 October 1601 het Burgerrecht der stad Luik. Zij huwde (met huw. voorwaarden, op 17 Juli 1604 te Brussel gemaakt) met Charles du Becq, baanderheer van Bourry, Heer van Villebon, kamerheer des Konings van Frankrijk, die in dienst der Staten was, en op 10 Juli 1607 door hen werd bevorderd tot ritmeester over eene kompagnie Fransche kurassiers van 120 man. Uit een brief op 12 Juni 1607 door Josina van Dorp aan haren echtgenoot geschreven, blijkt dat uit hun huwelijk een zoon was geboren: ik vind echter later van dat kind geene melding meer gemaakt: vermoedelijk is het jong gestorven. De Heer de Villebon overleed vóór 1624; na zijnen dood bleef zijne weduwe te 's Gravenhage wonen, alwaar zij op 25 Januari 1634 van

---

1) Hij werd Heer in Middelharnis en trouwde Maria de la Torre, die 25 Sept. 1667 overleed. (Le grand théatre sacré de Brabant, deel II, bl. 82).

Digitized by Google

de voogden van Jonkheer Arend Coebel het huis huurde, gelegen op den hoek der Heulstraat, dat voorheen bewoond was geweest door den Pensionaris Cats, en daarna door den Heer Huygens, onder voorwaarde, dat zij op eigen kosten de turfschuur tot stalling en den bestaanden stal tot een koetshuis zoude inrichten, dat met eene groote poort in de Heulstraat moest uitkomen. Het huis, dat haar vader gedurende de laatste jaren zijns levens bewoond had, had zij reeds in 1609 verhuurd aan den Engelschen kolonel Horatio Veere; het lag in het Noordeinde, aan de Oostzijde, over de beek, belend, Zuid aan de woning van Joris de Bije, thesaurier van oorlog, Noord aan die van Jonkvrouw Machteld van Valckesteyn; de tuin achter de woning strekte tot aan den Kneuterdijk.

Arend van Dorp werd door den Heer van Veere en Vlissingen bij opene brieven van 24 December 1552 tot rentmeester over zijne heerlijkheden en goederen in Duiveland aangesteld, doch bleef nog voorloopig te 's Gravenhage wonen, totdat hij in 1561 tot Drossaart van Zevenbergen werd benoemd, waarna hij derwaarts verhuisde. Maar reeds in 1569 of 1570 vroeg en verkreeg hij zijn ontslag uit dat ambt, ten einde niet in moeielijkheden te geraken, omdat hij de placaten tegen de Hervormden niet met gestrengheid wilde toepassen. Want, zoo schrijft hij zelf [1]), zoe den impetrant, wesende curateur ende mede officier van Zevenbergen bij den Graeff van Arenbergen was bedraegen, dat hij al te zeer conniveerde met die van de gereformeerde religie, die aldaer waeren frequenteerende, ende heure residentie stonden te nemen;

---

1) *Addicien* den Hoogen Raad overgegeven door Jo. Arend van Dorp in zijn proces tegen de erfgenamen van Jo. Willem v. Hooff, rentmeester der Gravin van Arenberg.

Digitized by Google

soe hadde die voornoempden Graeff zoe heftige ende dreijgelicke brieven aen hem geschreven, bevelende tegens die vande religie te procedeeren met alle rigeur volgende de placcaten vanden Keyserlijcken Ma^{t}, dwelck den impetrant oock vuijt het officie, nochtans nijet zonder veele indingniteijten te lijden, aleer hij daertoe conde geraecken, dede scheyden.

Van Dorp was, zooals hij schrijft, niet alleen Drossaart van Zevenbergen, maar tevens Curator, namelijk van de nalatenschap van den Markies van Veere. Zijne benoeming tot dat ambt oefende een zoo beslissenden invloed uit op zijn volgend leven, dat ik er een oogenblik bij wil stilstaan.

Op 4 Juni 1558 was Maximiliaan van Bourgondie, Markies van Veere en Vlissingen, Heer van Beveren, Brouwershaven, Duiveland, enz. kinderloos, op zijn kasteel Zandenburg, overleden, zijne aanzienlijke heerlijkheden en goederen, met schulden bezwaard, aan de kinderen zijner zusters nalatende. Terwijl de Graaf van Bossu zijnen minderjarigen zoon, Maximiliaan van Hennin, Heer van Bevry, die het Markgraafschap had geërfd, plechtig te Veere als Markies deed huldigen, verzochten de crediteuren, tot bewaring hunner rechten de benoeming van curators aan 's Konings Raad in Holland, die als zoodanig m^{r}. Paulus Buys en van Dorp aanstelde. Tegen die benoeming kwam echter Bossu in verzet bij den Grooten Raad te Mechelen, die de beslissing van den Raad van Holland vernietigde, en Michiel van Hameel, ontvanger-generaal van den overleden Markies, tot Curator benoemde, onder voorwaarde, dat hij zich door een adjunct te zijner keuze zoude laten bijstaan, en dat hij aan de crediteuren rekening en verantwoording van zijn beheer zoude afleggen. Ingevolge die beschikking benoemde van Hameel op 7 Februari 1562 van Dorp tot zijnen

Digitized by Google

medehelper, en beiden te zamen namen aldus bezit van alle goederen, die Maximiliaan van Bourgondië had nagelaten, daar de Heer van Bevry, meerderjarig geworden, gedurende den loop der procedure voor den Grooten Raad, afstand van het Markiesaat had gedaan, dat aldus tot de nalatenschap terugkeerde. Maar lang duurde de samenwerking van van Hameel en van Dorp niet. Hetzij deze laatste (zooals hém sedert verweten werd) door telkens processen op te zetten, en moeielijkheden te zoeken, er den reeds hoogbejaarden curator toe bracht, om zijn ambt neder te leggen, hetzij deze (zooals van Dorp tot zijne verdediging aanvoerde) zelf gevoelde, dat hij bij het klimmen zijner jaren zijne plichten niet meer naar behooren konde blijven vervullen, zooveel is zeker, dat van Hameel reeds in den zomer van 1564 aan den Grooten Raad verzocht, om uit zijn betrekking ontslagen te worden, en dat, met inwilliging van dat verzoek, op 27 November van dat jaar Arend van Dorp tot curator werd aangesteld.

Het was een post van groot vertrouwen en die tevens eene groote verantwoordelijkheid medebracht, die den nog jeugdigen van Dorp werd opgedragen, een post, voor welks richtige vervulling groote administrative kennis en veel takt met onkreukbare eerlijkheid gepaard moesten gaan. Want, behalve dat de aanzienlijksten in den lande en de voornaamste steden onder de schuldeischers van het sterfhuis van den Markies van Veere voorkwamen, wier dikwerf tegenstrijdige rechten moesten worden ontzien en zooveel mogelijk in onderlinge overeenstemming gebracht, behalve dat de uitgebreide goederen en heerlijkheden in Zeeland, Vlaanderen en Artois waaronder de twee Zeeuwsche steden Veere en Vlissingen, door den curator werden beheerd en de inkomsten door hem werden ontvangen,

Digitized by Google

berustte ook bij hem de uitoefening der heerlijke rechten, die het sterfhuis toekwamen, met al hunne lusten, maar ook met al hunne lasten. En dat deze laatsten niet gering te achten waren, moge reeds hieruit blijken, dat het onderhoud der zeeweringen en vestingwerken der stad Vlissingen ten laste van den Heer waren, en het geschut op den wallen en havenhoofden, even als de kaaimuren en bruggen der binnenhavens en de bestrating der stad door hem moesten worden bekostigd. [1])

Groote en velerhande belangen waren dus aan van Dorp toevertrouwd, maar, hoewel hij in de behandeling der zaken van het sterfhuis van den markies van Veere om zijne schanderheid mocht worden geprezen [2]), het bleek weldra, dat hij meer voor de vermeerdering zijner eigene fortuin, dan voor de rechten der schuldeischers zorgde. Want, terwijl Maximiliaan van Bourgondië, die eene zeer kostbare hofhouding onderhield en na de watervloeden van 1530 en 1531 groote sommen aan de bedijking zijner Zeeuwsche landen te koste legde, nog zooveel overhield, dat hij uit de inkomsten zijner goederen de jaarrenten, waarmede zij bezwaard waren, bijna geregeld betaalde, zoodat hij bij zijnen dood slechts één jaar rente ten achteren was, konden de crediteuren na zijnen dood in verschillende uitbetalingen slechts een gering deel hunner vorderingen ontvangen; van Dorp daarentegen

---

1) De markies van Veere had op 23 Dec. 1553 met den magistraat van Veere eene overeenkomst gesloten, waarbij tegen geldelijke vergoeding, de stad het onderhoud der stadswerken op zich zoude nemen, gedurende het leven van den Markies: na zijn dood hield die overkomst op, doch ze werd later vernieuwd met Philips II, toen deze het Markiezaat gekocht had.

2) Hooft, Ned. Historiën VII Boek bl. 271.

Digitized by Google

kocht in den loop der acht jaren, dat zijn bewind duurde, een aanzienlijke woning op den Bruel te Mechelen (waarheen hij verhuisde, na zijn ontslag als Drossaart van Zevenbergen), welke hij met kostbare meubelen stoffeerde, door hem zelf op eene waarde van 10.000 gulden geschat; voorts de heerlijkheid Theemsche, de hofstad Thol, de erfenis van zijnen broeder Jan, en uitgestrekte goederen, onder Pernis, Zevenbergen, en in den polder Creytenburch, onder Etten. Hij was wel, volgens zijne aanstelling, verplicht, den crediteuren verantwoording te doen van zijn beheer, en hij legde dan ook herhaaldelijk rekening af, maar daar hij (evenmin als Hameel) geen inventaris van den boedel had opgemaakt, hadden de schuldeischers nimmer een volledig overzicht van den staat der zaken, terwijl hij zijne rekeningen steeds zoo inrichtte, dat hij alleen den koopprijs der achtereenvolgens door hem verkochte goederen verantwoordde, en de door hem ontvangen vruchten en inkomsten dier goederen daar steeds buiten hield, waarover hij later eene gezamenlijke rekening beloofde af te leggen. Maar hieraan onttrok hij zich, door de gebeurtenissen van het jaar 1572, waarvan hij gebruik maakte, om, zonder orde op de zaken te stellen, naar Holland te vertrekken. En de gevolgen van zijn oneerlijk beheer bleven niet uit. Hoeveel moeite hij zich ook had gegeven, om, door diensten en weldaden, althans twee der voornaamste schuldeischers, Jonkheer Willem van Hooff [1]) en Maximiliaan, Heer van

---

1) Willem van Hooff (zegel: vier palen) rentmeester der Gravin van Arenberg als Vrouwe van Naaldwijk, kastelein van Hondsholredijk en officier van Naaldwijk, had twee kinderen: Josina, die Cornelis van Reynegom trouwde, en Robbrecht, gehuwd met Anna van Carvijn. Willem van Hooff werd in 1572 door den Heer van Obdam,

Digitized by Google

Cruyningen, Heenvliet en Hazerswoude [1]), door dankbaarheid aan zich te verbinden, dit belette niet dat hij, toen Holland tot betrekkelijke rust gekomen was en de rechtspleging haren geregelden loop hernomen had, door hen en andere schuldeischers met processen besprongen werd, wier afloop voor hem ongunstig was, zoodat hij verplicht werd hun belangrijke sommen uit

---

op last van Lumey ernstig bedreigd, omdat hij de hervormden te Naaldwijk met de grootste gestrengheid zoude hebben vervolgd; hij nam zijn toevlucht tot van Dorp en vroeg diens voorspraak bij den Prins: van Dorp nam zijne partij met zooveel warmte op, dat de Prins gelastte van Hooff verder ongemoeid te laten. Toen de Spanjaarden het Westland bezetten, gedurende het beleg van Leyden, huisvestte hij hunne oversten op 't Huis Honsholredijk, maar achtte het raadzaam hen, bij hun vertrek na het ontzet der stad, te volgen: zijne vrouw en kinderen bleven op Honsholredijk achter. Spoedig echter had van Hooff behoefte aan de papieren, die hij op het Huis had achtergelaten, ten einde zijne rekening aan de Gravin van Arenberg te kunnen afleggen; zelf niet in Holland durvende komen, om ze te halen, nam hij wederom zijne toevlucht tot van Dorp, die hem door den volgenden list het gevraagde wist te bezorgen. Toen van Dorp in 1575 ten vredehandel naar Breda ging, deed hij zich door zijne echtgenoot en door Josina van Hooff, die voor kamenier doorging, vergezellen: de laatste had de papieren haars vaders in een koffer onder hare kleederen verborgen, en gaf ze haren vader, die haar te Breda afwachtte.

1) Jan, Heer van Cruyningen enz. huwde (met huw. voorw. te Veere op 18 Nov. 1549 opgemaakt) met de zuster van den Markies van Veere. Jacqueline van Bourgondië, weduwe van Johan de Flandres, Hr. van Woestine. Hunne kinderen waren: Joost, als keizerlijk veldheer voor Bremen doodgeschoten en begraven te Verden, op kosten van Jan van Dorp (Smallegange, Cronyk, bl. 715, noemt hem een broeder van Jan v. C.), Louise, Anna en den hier genoemden Maximiliaan, die op 29 Juli 1555 op het kasteel Zandenburg geboren werd. Na den dood zijner ouders kwam hij onder voogdij van den Graaf van Hoorne en den Markies van Bergen, en na beider noodlottig uiteinde, onder die van den Bisschop van Kamerijk en den Graaf van Bossu, dien hij op de vloot op de Zuiderzee volgde,

Digitized by Google

te keeren, [1]) die hij zich uit zijne administratie van het sterfhuis van Veere onrechtvaardig had toegeeigend.

---

en met wien hij, na de nederlaag, welke die vloot leed, te Hoorn werd gevangen gehouden. Op voorspraak van van Dorp werd hij echter door den Prins ontslagen, die zelfs, mede op zijn aanraden, zijne aanspraken op Vianen liet varen, opdat Cruyningen met de erfdochter van Vianen zoude kunnen huwen. Dit althans beweerde van Dorp in een zijner memoriën in het proces, dat hij tegen Cruyningen voerde: doch uit den brief, dien de Prins op 26 Dec. 1582 aan de vrouwe van Bronkhorst en Batenburg schreef (Gachard, corr. de Guill. le Tacit. deel V, bl. 73) blijkt, dat hij volstrekt niet afzag van zijne aanspraken op de heerlijkheid Vianen. Daarenboven vind ik in een handschrift van Alkemade en v. d. Schelling: beschrijving der stad en heerlijkheid Heenvliet (in het bezit van Jhr. Mr. F. van Nispen tot Sevenaar te Nijmegen), dat de Heer van Cruyningen huwde met Eva van Inhauzen, des heeren dochter van Kniphauzen, en dus niet met de erfdochter van Vianen. Toen van Dorp den Prins als Eerste Edele van Zeeland representeerde, wist hij aan Cruyningen het voordeelig Rentmeesterschap van Zeeland Bewesterschelde te bezorgen.

1) Cruyningen beweerde, dat van Dorp de gezamelijke schuldeischers voor meer dan 387.700 £ vl. had benadeeld, en dat hij, niettegenstaande het gebrek van een inventaris en andere bescheiden kon aantoonen, dat van Dorp zich 126.500 £ onrechtvaardig had toegeeigend. Van Dorp achtte zich gelukkig, dat hij het proces konde beeindigen door eene schikking, waarbij hij aan Cruyningen 78.000 £ aan contanten en in vaste goederen betaalde. Willem van Hooff vorderde 24.000 £; het proces werd na beider dood door hunne erfgenamen voortgezet; de Gravin van Luchtenberg en de latere curator Pieter Molliart, kwamen ook ieder met eene vordering op, de laatste van ruim 100.000 £. Den uitslag dier processen kon ik niet nasporen, wel vond ik omtrent het laatste eene aanteekening, waaruit blijkt, dat v. Dorp de proceskosten moest betalen. Voorts werd hij veroordeeld, om den Graaf van Hohenlohe, als bestuurder der goederen van den Graaf van Bueren, 2000 £ te betalen; aan de Staten van Holland moest hij 25.000 £ restitueeren, wegens gelden, aan afwezige crediteuren toebehoorend; in 1593 eindelijk ging hij vrijwillig eene schikking aan met verschillende te Zieriksee wonende schuldeischers.

Digitized by Google

Nog steeds had van Dorp zich, zooals ik boven reeds zeide, aan het afleggen zijner rekening over de vruchten der goederen van het sterfhuis weten te onttrekken, maar hij begreep zeer goed, dat het geduld zijner schuldeischers eenmaal zoude zijn uitgeput, en dat het oogenblik zoude komen, waarop hij den waren staat der zaken zoude moeten bloot leggen: en wat wachtte hem dan anders, als schande en armoede! Alles moest hij dus wagen, om dat uiterste te voorkomen, en zoo werd hij noodzakelijk in de armen der partij geworpen, die de troubles verwekte: slechts het ontstaan van binnenlandsche twisten, een gewelddadige omkeering der bestaande orde van zaken kon hem redden van het dreigend gevaar.

Evenzeer als vele berooide edelen „de gemeene onheylen sochten tot reddingh of bewimpelingh van de hunne," [1]) evenzoo zocht van Dorp ze tot redding van zijn onrechtvaardig verworven fortuin.

In 1566 had van Dorp zich met de opkomende onlusten niet bemoeid, [2]) maar toen twee jaren later de Prins van Oranje zijn eersten heertocht in Brabant ondernam, koos hij reeds zijne partij, hoewel hij zich uit voorzichtigheid nog niet openlijk aan 'sPrinsen zijde durfde scharen. Hij vergenoegde zich, met den Zevenbergschen Burgemeester Matthijs Vrancken naar het

---

1) De Groot. Ned. Jaarboeken, I Boek, bladz. 8.

2) Van Dorp schrijft dat zelf in een brief, waarvan het concept voorhanden is, gericht aan Prins Maurits, onder dagteekening van 30 Augustus 1592. Ten onrechte dus schijnt te Water (Verbond der Edelen I bl. 243, II. bl. 338) hem onder de onderteekenaars van het Compromis te hebben opgenomen. Wellicht behooren Arend en Willem van Dorp, die het smeekschrift onderteekenden, evenals de boven door mij genoemde Haagsche Schepen en Louise van Dorp, tot één en denzelfden tak van het geslacht, die echter in de genealogien bij v. Leeuwen en v. Gouthoeven niet voorkomt.

Digitized by Google

leger te zenden met schriftelijke raadgevingen en aanbod van hulp, en hij mocht zich gelukkig rekenen, dat hij met beleid gehandeld had, want de veldtocht van den Prins liep jammerlijk ten einde: geen stad in Brabant koos zijne partij, en hij was ten slotte gelukkig, de fransche grenzen te kunnen bereiken. Zoo bedektelijk had van Dorp in deze gehandeld, dat zijne verstandhouding met den Prins aan het argwanend oog van den Hertog van Alva ontsnapte: niet alleen toch liet deze hem zijn curatorschap behouden, maar bood hem zelfs het ambt van commies der finantien aan, eene eer, waarvoor van Dorp echter meende te moeten bedanken.

Maar toen hij in den aanvang van 1572 door geheime zendelingen van Oranje en van Graaf Lodewijk onderricht was, dat de Prins het voornemen had opgevat, om wederom een' gewapenden inval in de Nederlanden te wagen, doch dat geldgebrek hem tot nu toe belette, een leger te verzamelen, toen waagde van Dorp lijf en goed, om dien inval, waarvan alleen hij redding kon verwachten voor het gevaar, dat hem dreigde, mogelijk te maken. Kort te voren had hij landerijen, door hem in den Doel gekocht, aan Heilwich van Achelen, weduwe van Jonker Roeland de Roovere [1]), voor 25000 gulden verkocht; de daarvoor

---

1) Uit de stukken, van het later door van Dorp gevoerde proces, om betaling van zijne 25.000 gulden te verkrijgen, put ik de volgende bijzonderheden omtrent de Roovere.

Jo. Roeland de Roovere was reeds in 1568 overleden: zijne echtgenoote had een broeder Jonker Wouter van Achelen. Hunne kinderen waren; 1°. Willem de Roovere (geb. omstreeks 1530, maakt testament 13 Sept. 1621) was Luitenant van Kapitein Serooskerke, Schout van Zevenbergen, Baljuw van Zierikzee; hij was gehuwd met Geertruid de Bije, uit welk huwelijk twee kinderen: Willem en Maria, welke vóór 1605 Jonker Jan Cabeljouw huwde. W. de R.

Digitized by Google

afgegeven schuldbekentenis beleende hij aan zekeren Nicolaas Pels te Antwerpen voor 10.000 gulden; met dat geld ging hij in alle stilte naar Dillenburg, alwaar hij het den 12 Mei 1572 aan den Prins ter hand stelde. En zeer te passe kwam die hulp, want Oranje had verschillende duitsche oversten op zijn slot te Dillenburg vergaderd, om over de aanwerving van krijgsbenden te raadplegen, maar de geringe zekerheid, die hij hun voor hunne betaling konde aanbieden, deed hen aarzelen, om de krijgskans met hem te wagen. Maar nu zij zagen, dat één enkel inwoner der Nederlanden vrijwillig eene zoo groote geldsom kwam aanbieden tot goedmaking van de kosten des oorlogs, kregen zij vertrouwen in den Prins en zijne beloften:

---

had daarenboven een natuurlijken zoon. Abel de R. 2°. Laurens de Roovere gehuwd met Magdalena van Alckemade, zuster van Paulus v. A. die hertrouwde met Jonkheer Cornelis van der Nijenburch; 3°. Roeland de Roovere † 1586, gehuwd met Maria van Halmale, die in 1592 reeds weder echtgenoote was van Cornelis Gramaye. 4°. Jacques de Roovere † vóór 1573 gehuwd met Johanna Keynooghe, wier zuster getrouwd was met Andries van der Goes, ontvanger generaal van Zuid-Holland † 1581, twaalf kinderen nalatend. Johanna Keynooghe was de dochter van Matthieu K. Pensionaris van Mechelen en Johanna Carpentier, dr. van Johan C. Raadsheer des Konings en Thesaurier van oorlog en Marie de Langhe. Johanna Carpentier hertrouwde in 1555 met Gerard Gramaye, Heer van 's Gravenwezel. Na den dood van Jacques de Roovere, ging Johanna K. een tweede huwelijk aan met Rogier Venonici, Kapitein, die de zijde van Don Juan hield; haar oom Andries K. was gehuwd met Barbara Coudhals. De kinderen van Jacques de Roovere waren: Pompeius, Johanna en Jacquelina. De beide laatsten verwierpen de ouderlijke nalatenschap bij acte van 23 Aug. 1596, gepasseerd voor den Amsterdamschen notaris Lieven Heilink, wonend in de Warmoesstraat, waar 't groen fluweelen naaikussen uithing; 5°. Helena de Roovere, trouwt Jonker Jan Uytenhove, zoon van Charles v. U. Helena de R. overleed in den nacht van 7 op 8 Maart 1597 te Amsterdam in hare woning in de Nes, genaamd Salomons oordeel.

Digitized by Google

zij zegden hem hunne hulp toe, en begonnen hunne regimenten aan te werven. Zoowel de Prins als de Staten van Holland verklaarden later, dat de geldelijke steun door van Dorp verschaft, de voornaamste oorzaak van het gelukken van 's Prinsen plannen was geweest, en dat deze laatste zonder die hulp nimmer in Holland had kunnen wederkeeren [1]). Tegenover die hulp stelde van Dorp echter de voorwaarde, dat de Prins, in Brabant gekomen, op Mechelen zoude aanrukken, welke stad hij beloofde in 's Prinsen macht te stellen. Die wensch streed tegen het plan, dat Oranje had ontworpen, maar hoe ongaarne ook, moest hij zich hierin naar den wensch van van Dorp gesteund door de Nederlandsche uitgewekenen schikken [2]). Groot was het belang, dat van Dorp bij het stellen dier voorwaarde had. Te Mechelen toch berustten in de Griffie van den Grooten Raad de reeds door hem afgelegde rekeningen met de daarbij be-

---

1) Van Dorp schrijft deswege in zijn reeds aangehaalden brief aan Prins Maurits: „brengende op Dillenborch eene merkelijcke somme, ende dat zoo wel te passe om tcredit van zijne Princelijcke Ecie te stercken bij oversten ende ritmeesters, die aldaar ten zelven tijde vergadert waren, dat zonder dezelve Zijne Princelijcke Excie naer haer eygen seggen tot meermalen tmijnre eere vermaant, nyet en dachte emmermeer voet in stegelreep meer te stellen om naer tNederlandt te trecken."

Dit geld heeft genoeg het principael beginsel ende middel gesubministreert, waerdoor den laetsten aenslagh om het gemeene Vaderlandt van de tyrannie der vreemdelingen te bevrijden, aengericht is. Resolutien van Holland, 25 Oct. 1574; aangehaald bij Groen v. Prinsterer Archiv. III, bl. 428.

2) Le conte Ludovic treuvoit fort bonne ceste emprinse de Malynes. Mais le Prince d'Orenges ne la goustoit, pource que la ville estoit trop dedans pays, et qu'il desiroit plus s'élargir sur les advenues et frontières du pays. Mais il fut tant sollicité par les dictz banniz et conspirateurs, qu'enfin il y acquiescea. Willems, Meng. aangehaald bij Groen v. Pr. Arch. III, bl. 502, noot.

Digitized by Google

hoorende justificatoire bescheiden, en in zijn kantoor te zijnen huize lagen alle boedelpapieren van het sterfhuis van Veere, en veel was er hem aan gelegen, om een goed deel van de eene zoowel als van de andere te doen verdwijnen. En dat hij dat deed, blijkt duidelijk. Niet alleen toch, dat ik thans onder zijne boedelpapieren tal van stukken vond, die het sterfhuis betreffen, en die hij onmogelijk in zijn bezit konde hebben, zoo hij ze niet, voordat hij den Prins naar Holland volgde, derwaarts had gezonden, maar in zijn proces tegen den Heer van Cruyningen toonde deze hem aan, dat hij zich van verschillende stukken bediende, die hij eertijds bij zijne rekeningen had overgelegd, en die zich dus in de Griffie van den Grooten Raad moesten bevinden; eindelijk, in den loop van het proces, dat hij na den dood van den Prins tegen den Curator van diens nalatenschap voerde, en waarin ter weerszijde allerlei grieven werden te berde gebracht, verklaarde hij zelf, dat hij den erectiebrief van het Markiezaat, voorzien van een gouden zegel, aan Charlotte van Bourbon had ter hand gesteld, ter bezichtiging, maar dat deze hem dat document nimmer had terug gegeven; hij vorderde dien brief terug; maar had hij hem wel ooit in zijn bezit moeten hebben?

Aldus verliet van Dorp de zijde des Konings, en vervoegde zich bij den Prins, toen deze in Holland was aangekomen, en van dat oogenblik af tot aan 'sPrinsen dood, behoorde hij tot zijne vertrouwdste raadslieden en zijne ijverigste aanhangers. Meermalen, de brieven zijn voorhanden, riep Oranje hem op, om hem over gewichtige aangelegenheden te raadplegen; hij bezigde hem in verschillende onderhandelingen, en toonde hem ook in particuliere zaken zijn volle vertrouwen. Maar, bleek van Dorp een scherpzinnig

Digitized by Google

raadsman, een bekwaam diplomaat te zijn: waar hij zelfstandig handelend moest optreden, miste hij de geestkracht en het zelfvertrouwen, dat noodig was, om zich en zijn gezag te doen eerbiedigen. Als Gouverneur van Zieriksee werd hij door de bezetting gewantrouwd; de officieren ontzagen zich niet, om hem in zijne eigene woning te komen beleedigen; als Superintendant-Generaal der vivres in 1582 en 83 duldde hij het, dat de Staten zijn gezag miskenden en een deel zijner bevoegdheden aan zijnen luitenant Johan de Corpelz opdroegen; zijne ondergeschikten, die zich zijne rechten aanmatigden en zich aan oneerlijkheid schuldig maakten, wist hij noch tot hunnen plicht te brengen noch te bestraffen.

Hoewel hij, als Drost van Zevenbergen, de placaten tegen de hervormden niet ten uitvoer legde, was van Dorp toch te dier tijde katholiek [1]). Zijne kinderen voedde hij in de leer dier kerk op, en onverholen sprak hij zijne afkeuring uit over de handelingen der beeldstormers [2]). Later echter, vermoedelijk nadat hij

---

1) Van Dorp schreef later in een der stukken van het proces, dat hij tegen den curator van 's Prinsen sterfhuis voerde, bij het vermelden van den aanvang der beroerten in 1572: „vande religie te veranderen en was noch doen ter tijdt geen gewach:" hadde hij toen reeds tot de hervormden behoord, dan zou hij dit later als zijne toenmalige meening niet neergeschreven hebben.

2) In het brievenboek, door van Dorp als curator van het sterfhuis van Veere in 1565—1566 gehouden, vind ik een schrijven van 23 Augustus 1566, aan Adriaan Jansz., rentmeester van Brouwershaven, waarin het volgende voorkomt: „Ik zoude wel goet vinden, „dat ghij met mijn heer den pastoir adviseerde om in bewaerder „hant te stellen de juweelen van der kercke, opdat daermede nyet „gheleeft en wordde zoe men zyet datter hyeromtrent mede geleeft „es, God betert, dien ick bidde, dat alle zaecken ten besten wil „keeren tonser meester salicheyt." En op 15 Sept. 1566 schrijft hij aan zijn neef Jacob Campe, rentmeester van de domeinen der stad

Digitized by Google

zijn verblijf voor goed in Holland had gevestigd, ging hij tot de hervormde kerk over. Alles spreekt er echter voor, dat hij minder uit overtuiging dan uit staatszucht tot dien stap kwam: men kan op hem toepassen, wat de Feller van den Prins van Oranje schrijft: „il n'eut pas d'autre religion que celle qu'il „était de ses intérêts de suivre."

Zijne dochter Louise huwde, op zijn bepaald verlangen, met den door en door Calvinistischen Admiraal de Boisot. Maar toen na diens dood een katholiek edelman uit een der oudste geslachten van Frankrijk om hare hand dong, had van Dorp wederom geen bezwaar in deze verbintenis, ja, hij toonde zijne ingenomenheid daarmede, door zelf naar Frankrijk te gaan, om bij de huwelijks-voltrekking tegenwoordig te zijn.

Zijne andere dochter, Margaretha, was tijdens haar huwelijk met Jasper van Poelgeest eene ijverige protestante, en verlangde uitdrukkelijk, dat hare zoons uit haar eerste huwelijk in de hervormde leer zouden worden opgevoed; ze wilde hen slechts aan in dat opzicht vertrouwde leermeesters toevertrouwen. Maar toen van Dorp, na vele vergeefsche pogingen, om hunne vaderlijke goederen (die in beslag genomen waren, toen Jan du Bosch naar Holland verhuisde) in het land van Aalst aan hen terug te doen geven, ten slotte inzag, dat hij hierin alleen zoude slagen, zoo de knapen in de zuidelijke provinciën in het katholiek geloof werden opgevoed, aarzelde hij geen oogenblik, om beiden van hunne school in Holland weg te nemen, en ter opleiding aan de Jesuiten in Antwerpen toe te vertrouwen. Zijne jongste dochter, Josina, eindelijk, die tot zijnen dood toe bij hem in-

---

Veere: „Ick heb geerne gehoret, dat de kerckegoeden in goeder bewaernisse zijn."

Digitized by Google

woonde, was eene ijverige katholieke [1]), wat toch niet belette, dat van Dorp haar zijn geheele vertrouwen schonk, en haar zelfs bij zijn testament tot executrice benoemde. Uit dat alles zoude kunnen worden afgeleid, dat van Dorp, onverschillig voor godsdienstzaken, de oude leer den rug had toegekeerd, zonder zich aan de nieuwe te verbinden, en ik zelf was die meening toegedaan, totdat ik het volgende stuk vond, waaruit wel blijkt, dat van Dorp de hooggaande verwachtingen van sommigen omtrent een spoedigen algemeenen triumph der hervorming niet deelde, maar dat tevens aantoont, dat hij de protestantsche leer beleed, daar hij ze de ware christelijke religie noemt; en dat die woorden niet uit gewoonte of onnadenkend, maar met voordacht gebezigd zijn, blijkt duidelijk uit de vergelijking van de acte met een concept voor dezelfde overeenkomst in den vorm van den fictieven verkoop van een paard, waarin niet van de ware christelijke religie, maar van de gereformeerde religie sprake is.

Het bedoelde stuk luidt, als volgt:

Ick Aernt van Dorp bekenne ontvanghen te hebben van Heyndrick Anthoensz. Wissel [2]) de somme van

---

1) Uit eene aanteekening der verteringen, gemaakt gedurende Josina's reis in 1598 in Brabant blijkt mij, dat zij zelfs des Vrijdags vastte. Hare nicht Maria v. Poelgeest, wier opvoeding zij leidde, bracht zij eveneens in het Katholiek geloof op. Beiden komen voor op de lijst der adellijke Katholieken in de Republiek woonachtig, opgemaakt in 1656 en afgedrukt in Dr. Nuyens' Ned. Beroerten I, 2e deel, bl. 282 volgg.

2) Omtrent Hendrik Wissel vind ik geen enkel ander stuk: omtrent zijne persoon kan ik dan ook geene andere inlichting geven, dan dat hij te Amsterdam woonde. Dit blijkt uit een concept voor een deurwaarders-exploit, waarbij namens v. Dorp aan Wissel zou worden aangezegd, dat hij de bij contract beloofde 300 gulden te betalen had: voldeed hij niet aan die verplichting, dan zou van Dorp zijnerzijds, als de voorwaarde, in de overeenkomst vermeld, vervuld werd, zich evenmin, van het contract gehouden achten.

Digitized by Google

driehondert carl. guldens van twintich stuyvers den gulden, waervoor Ick den voorss. Wissel beloofft hebbe ende belove bij desen te betalen vijfftich mael driehondert guldens, dat zijn vijffthien duysent guldens indyen de Stadt van Rome bij mijn leven offte bij tleven vanden voorss. Wissel geus wordt, dat is: indyen bij tleven van een van ons beyden binnen de voorss. Stadt Rome de waere christelicke religie bij bewillichinge ende toestaen van de magistraet aldaer vrijelick ende openbaerlick gepredict ende geexerceert wordt, zulcx ende in alle manieren als dezelve tegenwordelick overall in Hollandt wordt gepredict ende geexerceert, hieronder verbindende mijn persoon ende goeden tegenwoirdich ende toecommende tot bedwanck van allen rechten ende rechteren. Alles zonder arge list, Des toirconden hebbe Ick dess. onderteickent mit mijnen naeme ende mijn pitsier daer benevens gedruct. Opten elffden dach van Meije a° xv^c vierentnegintich

Aernt van Dorp. L. S.

Wij onderschreven attesteeren dat den handel ende conditie zulcx in onse tegenwoirdicheyt geschiet is als inde recognitie hier boven verhaelt staet. Des toirconden hebben wij onse gewoonlicke signature hier onder gestelt. Opten zessentwintichsten Mey a° xv^c vierentnegentich.

J. v. Poelgheest.

Joos de Menin.

Her. Rodenburch Betsen. [1])

---

1) Menin en Rodenburg waren beiden met van Dorp zeer nauw bevriend.

Menin was gehuwd met Jonkvrouw Maria van der Dempt: hij zegelt met: drie kepers. Het is bekend, dat hij in ditzelfde jaar

Digitized by Google

Maar niet alleen was de godsdienst zijner kinderen voor van Dorp eene onverschillige zaak, of liever eene quaestie van belang: ook buiten zijn huisgezin was hij zeer tolerant. Reeds deelde ik mede, hoe hij den Heer van Cruyningen en Willem van Hooff, hoewel katholiek, beschermde en begunstigde; uit de hieronder sub nos CXVI en CCCXXXXI uitgegeven stukken zal blijken, dat aanzienlijke katholieken tot hem hunne toevlucht durfden nemen, waar zij de gelegenheid zochten, om in het geloof hunner vaderen vrij, hoewel dan ook op vreemden bodem, te leven en te sterven, en dat hij zelf openlijk op meerdere vrijheid voor de Roomschen durfde aandringen. Harde maatregelen, strenge vervolgingen lagen niet in zijn karakter; een man, als hij, die slechts bedacht was op vermeerdering van eigen fortuin en aanzien, die slechts begeerde te genieten al het aangename, dat het leven bieden kan, had er belang bij, met ieder op een goeden voet te staan, daar ieder hem van dienst konde zijn voor de bereiking van zijn levensdoel. En om daartoe te geraken, waren alle middelen hem goed. Niets ridderlijks lag er in zijn karakter: hij had niets van die onbezorgdheid, die de meeste Edelen zijner dagen kenmerkte; hij was een geslepen financier, een bekwaam en gelukkig speculant. Omtrent de wijze, waarop hij zijn fortuin, als curator van het sterfhuis van den Markies van Veere, vermeerderde, heb ik reeds een en ander medegedeeld: later,

---

1594 van zijne ambten ontzet werd, omdat hij geheime stukken, betreffend zijn gezantschap naar Denemarken, aan v. Dorp had medegedeeld. Rodenburg was in 1594 en 95 gezant in Engeland. Hij zegelde als volgt: doorsneden, het 1e gedeeld: 1o. een getinneerde toren; 2o. een duif; in het 2e 3 ruiten faswijs geplaatst: Helmteeken, de toren van het schild.

Digitized by Google

als Superintendant van de vivres, werd hij herhaaldelijk beschuldigd, zich gelden der intendance te hebben toegeëigend, en ik moet erkennen, dat die beschuldiging mij, na onderzoek zijner rekeningen en registers, volstrekt niet ongegrond voorkomt; hij leende geld uit tegen hooge rente en kocht dubieuse vorderingen op voor een luttele som gelds, maar wist later zich wel betaling van de schuldenaren te verschaffen; geestelijke goederen kocht hij voor geringen prijs zoowel van de Staten, die ze uit geldgebrek verkochten, als van de eigenaars, die het gevaar der confiscatie voorziende, liever voor lagen prijs bij tijds hunne goederen van de hand zetten, dan later alles te moeten missen, en bij al deze operaties kwam hem zeer te stade, dat hij steeds in het bezit was van contante gelden, in een tijd, waarin het geld zoo schaarsch was in de Nederlanden.

Door al deze middelen groeide zijn fortuin steeds aan, en hij bezigde het bij voorkeur om zich zelf aanzien en genoegen te verschaffen. Hij kocht de heerlijkheden van Maasdam en Middelharnis, voorzag zijne woning van vele kostbare meubelen, en schafte zich allerlei zilverwerk aan. Zijne huiselijke registers bewijzen, dat hij een liefhebber was van het spel, en daarbij niet kieskeurig op de persoon zijner tegenpartij: meermalen toch verloor hij op het verkeerbord tegen den waard van het logement, waarin hij op reis zijn intrek genomen had: hij zag er niet tegen op, om groote uitgaven te doen, zoowel voor zijn kelder als voor zijne tafel, en dat niet alleen als hij gasten had [1]), maar zelfs voor zijne dagelijksche maal-

1) Ik vond het volgend menu, door de hand van Josina van Dorp geschreven: ik vermoed, dat het gediend heeft voor de bruiloft van eene harer zusters (waarschijnlijk bij gelegenheid van 't huwelijk van

Digitized by Google

tijden werden allerlei uitgezochte spijzen gekocht.

Margaretha met Jasper van Poelgeest), want daarin lag eene rekening van een vleeschhouwer wegens vleesch geleverd voor de bruiloft van Jufvrouw van Dorp. Dat menu geeft een denkbeeld van de overdadige wijze, waarop de feestmalen dier dagen waren ingericht.

Voor het eerste gerecht.

4 kalkoenen
4 konijnen
4 met jonge hoenderen
4 schapeschouderen
4 achterquartieren gelardeerd
4 gestoofde hoenderen met murchbeenen
4 met soucijsen
4 met huspot
xij schotelen salaet
4 met gestoofde schaepsvoetkens
4 met gestoofde talingen met kappers
4 amandeltoerten
4 konijnen int wit deech
4 hoenderpasteijen met den room
4 met ballekens
4 met gebraden duyven
4 met gestoofde duyven
4 met lamsvleesch
4 met sitroenen
4 met radijs
4 met cappers
4 met olijven

Voor tweede gerecht.

vier venisoen pasteijen
4 faisant pasteijen
4 kalkoen pasteijen
4 pau pasteijen
4 hase pasteijen
4 patrijs pasteijen
4 pasteijen a la sauce chaude
4 schotelen cleyn hoenderen
4 van patrijsen
4 kappoenen
4 met knackelen
4 met leeuwercken
4 met poelsnippen
4 met plauvieren
4 hasen
4 oostersche hammen
4 geroockte tongen
4 huspotten van venisoen
4 faisanten
4 met blammengie
4 snoecken inde geleije.

Voor het fruyt.

4 taerten
4 artisocken
4 met boonen
4 met druyven
4 met appelen gestooft
4 met gestoofde peren
4 met gestoofde oraenjappelen
4 met sneeu
4 met haesnoten
4 met okernoten
4 met rau peren
4 met rau appelen
4 met eycken lombaerts
4 natten
8 met geleije

Ipocras.

4 met geconfijte kriecken
4 met ansiouven
2 met permesaen.

Digitized by Google

Maar terwijl hij zich zelf aldus alle genoegens en gemakken des levens vergunde, was hij uiterst zuinig waar het anderen gold. Aan zijne dochters gaf hij een zoo geringe huwelijksgift mede, dat zij met de grootste zuinigheid moesten leven, zich elke weelde moesten ontzeggen, en zelfs meermalen aan het noodzakelijke gebrek hadden. Toen Maria van Poelgeest geboren was, had hare moeder zelfs de noodige kleederen niet kunnen doen vervaardigen; maar zoodra de zwakke vrouw van haar kraambed was opgestaan, moest zij zelve de noodzakelijkste kleedingstukken gereed maken, om het kind van schoon linnengoed te kunnen voorzien.

Het kan dan ook geen verwondering wekken, dat van Dorp in zijn huisgezin gevreesd en geëerbiedigd, maar niet bemind was: de brieven zijner tweede echtgenoote (van de eerste vond ik geen schrijven) en zijner dochters bevatten niets, dat aan hartelijke toegenegenheid en liefde kan doen denken, maar ademen een geest van onderwerping en gehoorzaamheid, alsof zij aan een meester, niet aan een echtgenoot en vader gericht waren. Alleen zijne jongste dochter, die bij zijn dood nog ongehuwd was, toont in hare brieven ware genegenheid en kinderlijke liefde voor hem te bezitten.

En buiten zijn huisgezin was het evenzoo gesteld. Hij werd benijd om zijne rijkdommen, maar hij genoot de algemeene achting niet. Zelfs in de dagen, toen hij bij den Prins in de hoogste gunst stond, en zijn invloed dus niet gering was, werden de verzoekschriften, door hem herhaaldelijk in zijn eigen belang tot de Staten gericht, meermalen door een korte afwijzende beschikking van de hand gewezen, ook waar eene inwilliging noch onmogelijk noch onredelijk of onrechtvaardig ware geweest. Sloeg men dus al weinig

Digitized by Google

acht op hem, tijdens het leven van den Prins van Oranje, na diens dood geraakte hij geheel en al buiten alle ambten en waardigheden, en sleet zijne verdere dagen als ambteloos burger te 's Gravenhage.

Verschillende oorzaken hadden daartoe medegewerkt. Niet alleen toch werd hij terzijde gesteld, omdat zijn karakter hem de algemeene sympathie niet had verworven, maar de nieuwe regenten, die, na het overlijden van den Prins, de regeeringstaak aanvaardden, waren weinig gediend van de mannen, die, tijdens het persoonlijk bewind van Prins Willem, invloed op de staatszaken hadden uitgeoefend; zij gevoelden hunne eigene macht nog niet sterk genoeg gevestigd, om tegen ouden invloed en aanzien, te kunnen opwegen. Maar daarenboven had van Dorp zich zoo wars getoond van het inroepen van Engelsche hulp, dat hij zelfs nog liever aan eene verzoening met Spanje de voorkeur gaf, en eindelijk had hij het huis van Oranje, en alle in den lande, die aan dat Stamhuis gehecht waren, tegen zich in het harnas gejaagd, door zijn proces tegen den curateur van het sterfhuis van den overledenen Prins. Dit proces, in 1587 aangevangen wegens de weigering van den curator tot uitbetaling eener rente op de domeinen van Vlissingen [1]), werd

---

1) Kort voor dat de Prins eigenaar werd van de steden Veere en Vlissingen had van Dorp twee jaarrenten eene van 1000, de andere van 1333 £ 's jaars op de domeinen van Vlissingen gekocht voor minder dan de helft van hetgeen op die renten onbetaald gebleven was. Toen nu de Prins, door de hulp van van Dorp het Markiezaat en de beide steden verkregen had, wist deze voor zijne diensten volledige betaling van kapitaal en verloopen rente van de eene en de verloopen rente der andere vordering te verkrijgen, door overdracht van zijde des Prinsen van belangrijke goederen onder Klundert; tevens gaf de Prins aan den ontvanger der domeinen te Vlissingen bevel, om voortaan de andere rente geregeld te voldoen. Tot in 1586 werd

Digitized by Google

door van Dorp tevens aangegrepen als eene goede gelegenheid om betaling te erlangen van eenige oude vorderingen, die hij tegen den Prins beweerde te hebben (eene zelfs wegens levensmiddelen, die de Prins en zijn gevolg in 1572 te Mechelen in zijne (v. Dorps) woning zouden hebben verteerd en nimmer vergoed) en waarvoor hij tijdens diens leven nooit was opgekomen. Hij beriep zich daarbij op zijne langjarige trouwe diensten, den huize van Nassau bewezen, en wees op den geringen dank, dien hij daarvoor steeds had verworven, en toen die diensten door zijne tegenpartij werden verkleind en zelfs ontkend, kwam van Dorp weder zijnerzijds niet alleen met eene verdediging van zich zelf, maar tevens met beschuldigingen tegen de Staten en het huis van Nassau te berde, die aan den begonnen rechtsstrijd een geheel persoonlijk en zelfs beleedigend karakter gaven. De Prinses douairière, Prins Maurits en enkele der Prinsessen (de Gravin van Hohenlohe weigerde hierin mede te gaan) dienden bij den Procureur Generaal eene aanklacht wegens injurie tegen van Dorp in, en hoewel deze ontkende, dat de door hem gebezigde woorden, „dat, namelijk, zoolang er in Holland en Zeeland iets te geven of te nemen was, het aan het huis van Nassau nimmer aan iets zoude ontbreken," eene beleedigende beteekenis zouden hebben, zijne tegenpartij begreep het anders, en vervolgde het proces, terwijl het prinsgezinde gepeupel van Dorp op de straat en zelfs in den tuin achter zijne woning bespotte en beleedigde. Eindelijk in November 1592 zond Prins Maurits, om de zaak

---

met die betaling voortgegaan, maar in 1587 verboden Maurits en de curator Pijl de verdere voldoening: zij begeerden, dat van Dorp onder eede zoude verklaren, hoeveel hij voor de jaarrente had betaald.

Digitized by Google

tot een eind te brengen, zijne raden Jhr. Philips van der Aa, Heerman van Wittenhorst, Heer van Sonsveld, en mr. Andries Hessels tot van Dorp, om hem voorstellen tot eene schikking aan te bieden, waarvan de eerste voorwaarde was, dat de Prins beloofde, aan den Rentmeester van Vlissingen te zullen bevelen, de rente voortaan weder uit te betalen. Op 21 December d. a. v. gaf van Dorp zijn antwoord, door eene verklaring af te leggen voor den haagschen Notaris de Capella, die de daarvan opgemaakte acte aan de Raden des Prinsen beteekende: bij dat antwoord nam van Dorp de voorwaarden, die hem geboden werden, aan, het aan 's Prinsen eer en conscientie overlatend, of hij hem de kosten der procedure niet vergoeden zoude.

Nauwelijks twee jaar was van Dorp aldus van de verdrietelijkheden van dit langdurig proces ontslagen, toen hij in veel grooter moeielijkheden kwam, daar hij onder verdenking van hoogverraad werd gevangen genomen en op de voorpoort van den Hove gebracht. De omstandigheden waaronder die gebeurtenis plaats had, en de algemeene ontroering, die zij veroorzaakte, zijn breedvoerig door de Groot en Bor beschreven [1]), zoodat ik daarover hier niet verder zal uitweiden: alleen wil ik nog opmerken, dat van Dorp ook nu weder moest ondervinden, hoe wispelturig de volksgunst is, daar hij, wiens voorspraak weleer zelfs door de aanzienlijkste en verdienstelijkste mannen [2]) werd

---

1) De Groot Ned. Jaarb. III Boek, bl. 218. — Bor. XXXI Boek bl. 82.

2) Kort na het ontzet van Leyden verzocht de moedige bevelhebber der stad, Jan van der Does, aan den Prins, om hem tot Baljuw zijner heerlijkheid Noordwijk te benoemen. Hoewel van der Does ongetwijfeld in zijn eigen persoon genoeg reden tot aanbeveling kon

Digitized by Google

ingeroepen, thans openlijk werd gehoond en bedreigd, zoodat hij te nauwernood zijn leven veilig achtte. Want, hoewel zijne gevangenschap slechts enkele dagen duurde, van de op hem geladen verdenking kon hij zich niet zuiveren, daar zijn proces deswege niet werd voortgezet. Aldus waren de laatste levensjaren van van Dorp door velerlei miskenning en vernedering vergald; de eenige levensvreugde, die hem restte, was het gezelschap en de trouwe verpleging zijner dochter Josina, die hem tot zijn dood toe met de liefderijkste zorg omringde, en die zelfs daarna in hare gehechtheid aan haren vader bleef volharden, daar zij haar graf bij het zijne in de Kloosterkerk te 's Gravenhage koos [1]).

---

vinden, deed hij toch zijn verzoekschrift door van Dorp aan den Prins ter hand stellen, en schreef hij hem op 1 Nov., dat hij hoopte dat de Prins hem soude benoemen „deur het goede addres ende inter-„cessie van uwer Edele."

1) S. v. Leeuwen. Bat. Ill. bl. 936.

Digitized by Google

Digitized by Google

I. Open brief van Graaf Willem VI van 18 Februarij 1414, waarbij aan Wouter van Gent wordt vergund eenige gorsen in Zuid-Beveland te doen bedijken, en tevens aan de bewoners van dien nieuwen polder vrijdom van grafelijke tollen wordt toegestaan.

Origineel stuk, op perkament geschreven, voorzien van een uithangend zegel in rooden was, waarvan alleen is overgebleven het wapenschild van Beijeren—Henegouwen met den helm, geplaatst op den linker bovenhoek van het schuinsliggende schild. Het stuk heeft tot het archief van den Markies van Veere behoord, die Ambachtsheer van den Agger was: het komt voor op den hieronder medegedeelden inventaris van het archief van het Huis Zandenburg.

Willem bij der genaden Goids palensgrave upten rijn, hertoge in Beyeren, grave van Henegauwen, van Hollant, van Zeelant ende heer van Vrieslant, doen cond allen luden, want wij onsen gemijnden camerling Wouter van Gent gegeven ende gemachticht hebben, uut te geven ende the doen bedijken tot enen corenlande alsulke gorze ende sliclant, als gelegen sijn inden oisteynde van Zuutbevelant, ende

Digitized by Google

geheten sijn *Cliekershille*, *Sheren Hillekin*, *Crumfvliet*, *Joppender ende den Agger* [1]) mit horen toebehoren, geliken sijn brieve, die hi van ons heeft, inhouden, — So hebben wy Wouter van Gent voirscreven, overmids menigen dienstwille, die hi ons gedaen heeft, ende oft God wil noch doen sal, vorder sulke gracie gedaen, gegeven ende gegont mit desen brieve, alze dat alle sijn ambochtsvriende ende goede lude, die binnen sinen ambochten, die hi binnen den nyen lande voirscreven bediken ende vercrigen sal, woenen sullen tot enigen *tijt tollenvry varen sullen mit allen horen goeden voirbi* [1]) alle onse tollen, die wij nu hebben of namails gecrigen mogen, so wair die gelegen sijn, sonder enigen toll of afbreck dair of te geven in enig wijs. Ende want wy dit voir ons ende voir onsen nacomelingen onsen gemijnden Wouter voirnoemt ende sinen ambochtsvrienden, die tot enigen tijd wesen sullen ende woenen inden ambochten voirscreven, vaste ende gestade gehouden willen hebben tot ewigen dagen, so hebben wij in kennisse hieraf desen brieve besegelt mit onsen zegele. Gegeven inden Hage, opten achtiensten dach in februario int *jair ons Heeren duzent vierhondert ende viertien* [1]) naden lope van onsen hove.

II. Octrooi van Keizer Karel V van 16 Maart 1534, waarbij aan Adolf van Bourgondië, H^r^ van Beveren, ambachtsheer van den Agger, enz., wordt vergund dien polder en de daaraangrenzende ondergeloopen landen op nieuw te bedijken, terwijl die gronden tevens tot een afzonderlijk waterschap worden vereenigd.

---

1) De cursief gedrukte woorden sijn in het origineel onderstreept.

Digitized by Google

Origineel stuk, op perkament, voorzien van een uithangend zegel van rooden was, voorstellende den Keizer gezeten op zijn troon tusschen de wapenschilden van het Rijk en van het Huis Oostenrijk, waaromheen een rand van wapenschilden; van het randschrift is alleen het woord „Carolus" over. Als contra-zegel het wapen van het Rijk, gedekt door de keizerlijke kroon, en omgeven van de keten van het gulden vlies; tot randschrift: Caesar Carolus, semper augustus rex catholicus.

Het stuk is afkomstig uit het archief van den Markies van Veere, en komt voor op den hieronder medegedeelden inventaris.

Kaerle bij der gracien Gods keyser van Roomen altijt vermeerer sRijcx Coninc van Germanien [1]), enz. Allen den ghenen die desen onsen brief sullen sien salut. Van wegen onsen lieven getruwen neve, Ridder van onser oorderen ende admirael vander zee, Heere Adolph van Bourgoingnen, Heere van Beveren vander Vere, *ende ambochtsheere vanden Aggere es ons verthoont* [2]) geweest, hoe dat hij thoonder mitten geerfden vander voirscreven prochie ende den anderen polders daeraen ende omtrent gelegen, als den cleynen Agger, gen. Sichuyt, Corenpolder, Verlorencoste, alias St. Jooslandt, Ghenssche polder met Colijnspolder ende Spiervliet, dewelcke bij den lesten hoogen vloet, geschiet den tweeden dach van Novembri anno xv^{c}xxxij geinundeert ende bevloyet waren, de selve thuerluyder groote ende excessive coste gerecupereert ende beverscht hebben. Maer alsoe de selve prochie ende de

1) De overige titels des Keizers heb ik kortheidshalve weggelaten.

2) De cursief gedrukte woorden zijn in het origineel onderstreept.

Digitized by Google

voirnoempde polders niet grooter en zijn dan omtrent acht en dertich hondert gemeten, ende dat de selve belast zijn tot onderhoudenisse van omtrent V^{m} Roeden dijcx, daeraf den meesten deel gelegen es in tnoortwesten tegens de moeren van Reymerswale, wesende een openbaer zee, ende dat oic het dijkstael soe leege es, dat tzeewater tot vele steden nimmermeer daer af en gaet, maer daer aen blijft staende, soe en zijn de voirn. thoonder ende zijn adherenten niet machtich de voirscreven prochie ende polders bij hem selven te onderhouden, tenzij datmen de prochie, tlandt ende de erve van Hinckelnoort mit een deel van Everzwaert, Rillant ende Ouweerdingen mit oic de geheele prochie, landt ende erve van Badt beverssche ende recouvrere ter plaetsen daermen tselve bequaemst ende prouffitelicxt sal mogen doen ende daer tzeewater tallen getijden af gaen sal, daermede men oic innemen ende inhalen sal mogen omtrent iiij^{m} gemeten landts onder eenen dijck, die lanck wesen sal omtrent xviij^{c} Roeden, ende alsoe de voirn. thoonder grootelicken gegoedt es inde voirn. prochie vanden Aggere mitten voirn. polders, insgelijcx inde voirsc. andere prochien die bij den ambochsheeren geheel verlaten blijven ter toecomender ende apparanter schade ende verliese niet alleen van hem thoonder ende den geerfden als heere van den Aggere, maer tot verliese ende diminutie van onsen landen ende demainen ende oic tot toecomende ende apparante ruine ende destructie vanden Nederlanden, gelegen omtrent de riviere vander Schelde, in in onsen lande van Brabant, als Borchvliet, Hildernisse, Woensdrecht, Ossendrecht, Santvliet ende andere; soe heeft ons de voirn. thoonder oitmoedelicken gebeden, daer inne te willen versien ende tselve doende, hun te consenteren ende accorderen sekere punten ende articlen bij hem scriftelick overgegeven,

Digitized by Google

ende daer op onse behoirlicke brieven daertoe dienende.

Doen te weten, dat wij de saken voirscreven overgemerct ende daerop gehadt tadvis eerst van onsen Rentmeester generael van Zeelant bewesterschelt ende daernae vanden eersten ende anderen luyden van onsen Rade ende Rekeninghe in Hollant, genegen wesende ter bede van den voirn. thoonder ende begerende de beversschinge ende recuperatie vanden vier prochien, landt ende erve boven gementionneert, bij rijpe deliberatie van onser vruntlicker, liever vrouwe ende zuster, de coninginne douagiere van Hongrien ende van Bohemen, voer ons regerende in desen onsen Nederlanden, ende vanden hoofden ende luyden van onsen secreten Rade ende finantien neffens haer wesende, geottroieert, geconsenteert ende geaccordeert hebben, octroieren, consenteren ende accorderen vuijt onser rechter wetenheit, auctoriteit, volcomen macht ende sunderlinge gracie bij desen onsen brieve: Inden eersten, datmen den dijck vander voirscreven beversschinge sal mogen leggen ten schoensten ende meesten oirboire ende prouffijte der selver dijckaige sonder yemants wederseggen off contradictie, tzij opte selve beversschinge vander Zuytwateringe oft elders daert oirboirlicxst ende prouffitelicxst schijnen sal te wesen. Item dat de voirscreven prochien, lant ende erve, naer dien de selve innegehaelt ende bedijckt sullen zijn, ten eeuwigen dagen ontslegen sullen wesen van alle schulden ende lasten daermede zij eenichsins belast ende verbonden mogen wesen, tzij inde beversschinge ofte dijckaige vander Zuyt ende Oistwateringe oft anders, niettegenstaende enige sententien bij de welcke anders verclaert soude mogen zijn, der welcker wij als nu, voer dan, gederogueert hebben, ende derogueren bij desen vuijt onser macht als voren.

Digitized by Google

Item dat de voirscreven prochien, lant ende erve van nu voertaen ten eeuwigen dagen gesepareert, verscheyden ende ontslegen sullen wesen vander contributie vander voirscreven Zuyt ende andere wateringen, onder wiens bedrijf de selve oft enige van dien voer den tijt van dess. dijckaige geweest mogen zijn. Item dat de voirsscreven dijckaige ten vollen dijcke gebracht ende gemaect zijnde mit hueren sluysen, watergangen, dilven, wegen ende diergelijcke thuerluyder versichtenisse *ten eeuwigen dagen een gemeene wateringe ende bedrijf wesen sullen mit de voirn. prochien vanden Aggere ende andere polders voirscreven, ende samentlicken dragen, contribueren ende gelden in alle de oncosten, lasten ende commeren, die telcken jare opte gemeten van allen den voirnoempden prochien ende polders geleyt ende gestelt sullen werden;* ende dat men insgelicx alle de dijcken vander selver wateringen ende bedrijf smaeldeelen ende cavelen sal over de breede vanden dijckerslandt, niettegenstaende tottroy bij den voirn. thoonder int voirscreven jaer xv^{c}xxxij lestleden verworven op tstuck vanden dijckaige vanden Aggere ende aenclevende polders, den welcken wij oic derogueren als boven. Item dat de voirn. thoondere duerende den tijt van de eerste soeven toecomende jaren, kiesen ende ons nomineren sal mogen sulcken persoon, als hij nutste bevinden sal om dijckgrave te wesen over de voirss. gemeene wateringe, inde plecken daer hij ende zijne voersaten gheen dijckgraven gestelt en hebben, behoudelicken dat sulcke genomineerde persoone gehouden wert, daer op te verwerven onse opene brieven van commissie. Item dat elck vanden ambochsheeren vanden voirss. prochien van Inckelnoort mit een deel van Everzwaert ende van tBadt, Rillant ende Ouwerdingen gehouden sullen wesen te bedijcken alle tlant, dat zij aldaer liggende

Digitized by Google

mogen hebben, tzij vronen oft dijckersland, ende die menichte van gemeten bringen bij souffisante declaratie in handen vanden dijckgrave ende gezworenen oft hueren gecommitteerden, binnen xiiij dagen nae dat de publicatie van desen onsen brieve in Zeelant gedaen sal wesen, om die te boucke te stellen ende ten geprefigeerden dagen teerste geschot op te bringen, opte verbeurte vanden selven hueren lande, tzij vronen oft dijckerslant, te vervallen aenden thoonder ofte den ghenen, die de selve bij zijnen consente bedijcken sullen, sonder andere sententie, verclaringe, declaratie ofte proces daerop te verwachten. Item dat alle de voirss. ambochtsheeren vuyt saken van huerluyder ambocht gehouden sullen wesen, ten voirscreven geprefigeerden tijde te contribueren, op te bringen ende te betalen in handen vanden waterclerck ofte gecommitteerden een jaerschare vanden vruchten, soe huerluyder ambocht geweerdt es geweest voerde inundatie, ende daerenboven quijtschelden huer schots gedeel, voerden tijt van quijtscheldinge van geschote ende inder manieren, als int navolgende article verclaert staet. Item dat alle tdijckerslant dat binnen de voirss. prochien innegehaelt ende bedijckt sal werden, vrij sal wesen van geheele schote ende van alle andere subventien ende beden, den tijt van eenentwintich jaren, en daernae van halven schote, den tijt van soeven jaren, behoudelicken, dat zij van dien tijt voertaen staen sullen tot sulcken schote, als zij waren voer de leste inundatien. Item, dat alle de vronen oft andere vrye landen, hoe die genaemt zijn, die binnen de voirscreven prochie bedijckt sullen werden, voertaen gelden ende contribueren sullen ten eeuwigen dagen mitten dijckers gemeten vanden selven prochien, gemet gemetsgelijcke in alle schoten ende oncosten, die op elcke gemet geleyt ende geschoten

Digitized by Google

sullen werden, soe tot onderhoudt vanden dijcken, als in sluysen, huelen, wegen, watergangen ende dilven, op peyne dat die vervallen ende comen sullen bij gebreke ende weygeringe van betalinge aenden ambochtsheere, in wiens ambocht de voirss. vronen ofte vrye landen gelegen zijn, oft aenden voirn. thoonder, indien hij, als voren, de voirss. prochien, landt ende erve bedijckt, sonder andere sententie, declaratie ofte proces, als voren. Item, dat alle persoonen, soe wel geestelick als weerlick, hebbende ende gebruyckende eenigen thienden, die binnen de voirss. prochien ende landen gehaelt ende bedijckt sullen werden, gehouden sullen zijn, de vruchten vanden selven thienden quijt te schelden voer den tijt vanden eerste soeven jaren, om geappliceert te werden tot prouffijte vander voirscreven dijckaige, als daer bij gepreserveert, sonder dat te trecken in consequentie, ende de selve eerste soeven jaren geexpireert zijnde, sullen daeraf gebruycken, als zij deden, voer de leste inundatie. Iiem, dat alle de ghene, die vronen oft dijckerslant hebben ofte gehadt hebben inde voirn. prochien, die innegehaelt ende bedijckt sullen werden, die sullen soe vele van hueren vronen oft dijckerslandt mogen bedijcken, alst henluyden believen sal, ende sullen gehouden wesen, alsulcke menichte van gemeten, tzij vronen oft dijckerslant te boucke te brengen, onder den gezworen clerck vander dijckaige oft anderen gecommitteerden, ende dat binnen den tijt, die bij dijckgrave ende gezworenen daer toe geprefigeert ende geordonneert sal wesen, om teerste schot op te brengen ende te betalen, wel verstaende nochtans, dat de voirn. prochien ende tlandt beverscht ende bedijckt zijnde, alsulcke menichte van gemeten, soe wel vronen oft dijckerslant, bij hunluyden te boucke gebracht ende bedijckt, gecavelt sullen wer-

Digitized by Google

den bij dijckgrave ende gezworenen, mitten gezworen lantmeter tegens die gemeten, tzij vronen oft dijckerslandt, die alsulcke persoonen geabandonneert ende voer de roede ofte spade sullen hebben laten blijven, gemet gemetsgelijcke, ende naer advenant van dien goet ende quaet onder een, in wat ambocht oft quartier vanden voirn. partien die gelegen zijn, welcke geabandonneerde gemeten, ende voer die roede gebleven ende de gemeten vanden persoonen, die in gebreke bevonden sullen werden, het eerste geschoten schot op elck gemet niet opgebracht ende betaelt te hebben binnen den voirss. geprefigeerden tijt, sullen ter cause van dien mitter daet vervallen ende comen aenden ghenen vanden ambochtsheeren vanden voirnoempden prochien, in wiens ambocht alsulcke lant ende erve gelegen sal wesen, oft aenden voirn. thoondere, sonder andere sententie, verclaringe, declaratie ofte proces als voeren, wel verstaende nochtans, dat de ghene, die alle huer lant, tzij vronen oft dijckerslant, bedijcken, niet gehouden en sullen wesen te vercavelen, maer andere, die niet dan een deel van hueren lande, tzij vronen oft dijckerslant, en bedijcken, sullen gehouden zijn, te vercavelen als voren. Item, dat alle de ghene, die erffelicke losrenten hebben op enich lant ende erve vander voirss. prochien, dat innegehaelt ende bedijckt sal werden, tzij bij ypoteke, speciale oft generale oft gesepareerde, die sullen quijtschelden alle dachterstellen van hueren renten, die voer date van desen verschenen mogen zijn, ende oic quijtschelden twee jaren van hueren renten, die naer date van desen verschijnen sullen, ende daeraf den debiteur huere quitantie geven opte verbuerte van huerluyder rente opte voirss. prochien, landt ende erve, als boven geypoticeert staende, die te vervallen ende verbueren metter daet aenden de-

Digitized by Google

biteur, sonder enige andere sententie, verklaringe, declaratie ofte proces, als voren. Item, dat alle deghene, die douwarien, lijfrenten, lijftochte oft andere bijlevinge hebben, van wat nature die zijn sullen, insgelicx quijtschelden alle de achterstellen van hueren douwarien, lijfrenten, lijftochten ende andere bijlevinge, die voer date van desen verschenen mogen zijn, ende oic quijtschelden twee jaren van hueren douwarien, lijfrenten, lijftochten oft andere bijlevinge, die naer date van desen verschijnen sullen, ende daeraf den debiteur huerluyder quitantie geven, opte verbuerte, als voren vander losrente. Item, dat alle deghene, die erffelicke renten hebben niet losbaer, gehouden sullen zijn quyt te schelden alle de achterstellen van hueren renten, die voer date van desen verschenen mogen wesen ende oic drie toecomende jaren van hueren renten ende daer af den debiteur huerluyder quitantie geven, opte verbuerte van huerluyder renten, als voren. Ende, indien de proprietaris belast zijnde mit renten, geestelic oft weerlic, losbaer oft mit lijftocht, douarie oft enige andere lasten, tlant, alsoe belast zijnde, niet dijcken en wil opte conditien ende voerdeel hier boven geroert, in dien gevalle salmen denghenen, die de voirscreven renten, lijftocht, douarie oft andere lasten daerop hebben, daeraf adverteren bij behoirlicke publicatie te doen inde kerke vanden Agger op eenen sondach ende huerluyden de wete doen aen huere persoonen, soe verre men van deselve persoonen ende lasten kennisse heeft; indien niet, bij publicatie alsvoren inde voirscreven kerke van den Agger, gevende hun eenen bequamen tijt ende termijn, als van xiiij dagen om tlant te comen bedijcken ende de geschoten ende achterstellen van dien op te brengen, ende soe verre zij tselve binnen den voirss. tijde niet en deden, dat

Digitized by Google

zij dan, heffende de voirscreven renten ende lasten, tzij bij generale oft speciale ypoteque, versteken sullen werden, als wijse versteken bij desen, soe verre alst de geabandonneerde landen angaet, soe dat deghene, diese naer bedijcken ofte bij cavelinge vatten sullen, vry van den voirscreven lasten, bezitten ende gebruycken sullen mogen. Item, dat alle landen, tzij vronen oft dijckerslant, daer capelrien oft andere geestelicke diensten op gefundeert zijn, de capellanen oft andere geestelicke persoonen, de selve besittende, gehouden sullen wesen te bedijcken de selve landen, blijvende ontlast de missen ofte gefundeerde diensten te doen, ter tijt toe, dat zij gerembourseert sullen wesen vanden penningen, die zij vuytgeleit sullen hebben, om tselve lant te herdijcken, ende indien zij van levende lijve ter doot gingen, eer zij gerembourseert werden van huerluyder verschoten penningen, soe sullen huere erfgenamen gebruycken vanden vruchten ende pachten vanden selven lande, totdat zij vanden successeur in beneficie, patroen oft anderen ten volle gerembourseert sullen zijn. Ende, indien zij niet dijcken en willen, soe sal de patroen oft andere mogen dijcken vry, sonder enigen last van geestelicken oft andere diensten, hoedanich die wesen mogen. *Item, dat alle dijckersgemeten inden voergen. Aggere mitten voirn. anderen polders, daeraen ende omtrent gelegen, gehouden sullen zijn ter voirscreven dijckaige te contribueren, opbrengen ende betalen, bij maniere van dijckvellingen vijf scellingen* gr. vlaems op tgemet, te weten deen helft, als de voirss. dijckaige volbracht sal zijn soeven royen van beloope ende ten minsten achtien voeten boven teffene hoochste maylant, de twee deelen van buyten ende tderde van binnen, ende dandere helft binnen een jaer naer dat de dijckaige volbracht sal wesen, ende, niet eer den voirscreven dach overstreken zijnde,

Digitized by Google

de voirss. penningen te executeren, niet tegenstaende oppositie oft appellatie ter contrariën. Item dat men de wete vanden geschoten, die geschoten sullen werden tot voerderinge van deser dijckaige, den geerfden vanden voirscreven prochien sal mogen doen, ofte doen doen, te weten aen den ingesetenen der selver prochien bij kerckgeboden, ende anden vuytlantschen bij den gezworen clerck, opdat een yegelick binnen den behoirlicken ende geprefigeerden tijde zijn voirscreven geschoten opbringen mach sonder schade. Ende, indien bij yemande vanden voirscr. geerfden vertreck ende gebreck viele inder betalinge vanden selven geschoten tot enigen geprefigeerden termijn, dat sal elck van hunluyden zijn opte verbuerte van zijn landt ende erve, ende oic van allen den geschoten, die hij opgebracht ende betaelt sal hebben, welcke lant ende erve in dien gevallen comen ende vervallen sal aenden ambochtsheeren, in wiens ambocht alsulcke lant ende erve gelegen sal zijn, oft aenden voirn. thoonder inder qualiteit, als voren, oft aenden ghenen diet bij sijnen consente sullen willen bedijcken, den welcken dijckgrave ende gezworenen vander voirscreven dijckaige daeraf behoirlicke erfbrieven sullen doen expedieren, ende dit al, sonder andere sententie, verclaringe, declaratie ofte proces daer op te laten gaen, als voren. Reserverende nochtans tonswerts dinterpretatie ende verclaringe vanden zwaricheden ende duysterheden, die inde punten ende articlen voirscreven, oft enige van dien bevonden mochten werden. Ontbieden daerom ende bevelen den hoofde ende luyden van onsen voirscreven secreten rade, president ende luyden van onsen grooten rade tot Mechelen, den voirss. van onsen finantiën, stadthouder, die eerste ende andere luyden van onsen rade ende rekeningen in Hollant, rentmeesters van

Digitized by Google

bewest ende beoisterschelt in Zeelant ende allen anderen onsen richteren, justicieren, officieren ende ondersaten, dien dit enichsins aengaen sal, hueren stedehouderen ende elcken van hun besnndere, soe hem dat toebehoiren sal, dat zij dese onse statut, ordonnantie ende octroy ende alle de punten ende articlen, daer inne begrepen, onderhouden ende observeren ende van den selven doen laten ende gedoogen den voergen. thoonder ende den anderen ambochtsheeren, ingeërfde ende ingesetenen vanden voirscreven prochien rustelicken ende volcomelicken genyeten ende gebruycken, *interdicerende ende verbiedende den voirn. hoofde, president ende luyden van onsen rade ende anderen onsen officieren niet te decerneren, verleenen oft expedieren enige brieven oft provisie ter contrarien noch oic voer hunluyden gedoogen geprocedeert te werden contrarie den articlen oft enige van dien hier boven verhaelt. Want ons alsoe gelieft;* niet tegenstaende enige subrepticelicke brieven, ordonnantien, restrictien, geboden oft verboden ter contrarien. Des toirconde hebben wij onsen segel hier aen doen hangen. Gegeven in onser stadt van Bruessel, den xvj^en^ dach van Meerte, inden jare ons Heeren duysent vijfhondert vier en dertich, van onsen keyserrijcke txxv^e^, ende van onsen rijcken van Germanien, Castielien, etc. txxix^e^. Op de vouw staat: Bij den keyser in zijnen rade. Herdinck [1]).

In dorso staat:

Die hoofden, tresorier generael ende gecommitteerde ende gecommitteerde van den demeijnen ende finantien ons heeren des keysers, consenteren alzo verre, als in hen is, dat dinhouden int witte van

---

1) Onder de vouw staat nog geschreven: Approbo la rature et correction en la xx^e^ ligne. Herdinck. In het geheele stuk is echter geene doorhaling of veranderíng gemaakt.

Digitized by Google

desen, volbracht zij, gelijck inder forme ende maniere, als zijne majesteyt dat wilt ende ontbiedt bij desen gedaen te zijn. Gedaen ten bureele vanden finantien, den iiij^en^ dach van Meert a° xv^c^xxxv. A. de Lalaing. Phle de Lanoy. Ruffault. H. de Grames.

Daaronder staat:

Dit octroy es bij mij Jacob Ghijsbrechtsz. duerwaerder des Keysers tot Middelburch in Zeelant openbaer ter poeyen ofgeless. ende gepublieert geweest den xj^en^ dach in Meerte a° xv^c^ vivendertich stijl van Hollant. Actum ut supra. J. Ghijsbrechtsz.

Gepubliceert ter poyen voor den stadthuyse van der Vere den xxij Marcij anno xv^c^ zessendartich nader geboorten Christi. Bij mij. J. Simons.

Gepubliceert ter poyen aff inder stadt van Bergen opten Zoom, opten xxviij^en^ dach van Meerte a° xv^c^xxxv. Nae Brabant. Bij mij. O. de Mara.

Gepubliceert bij mij Jacob Ghijsbrechtsz. duerwaerder ter poeyen af binnen der stede vander Goes ende Remerzwale, den xxvij^en^ dach van Meerte xv^c^ ende vivendertich voor Paesschen. J. Ghijsbrechtsz.

Gepubliceert alhier tot Mechelen ter puyen in presentien vanden scouthet van Mechelen. Opten vijfsten dach van April a° xv^c^xxxv na stijl van Brabant. Bij mij. Orss...

Dese oepene brieven van ottroye hebbe ic Jan Demers, duerwerder in Brabant, bij openbaere edicte ter puyen aff binnen der stadt van Antwerpen gepubliceert opten derden dach Junij a° xxxvj achtervolgende den brieve van attache, hier aen hangende, oircond mijns handtekens hieronder gestelt ten dage int jaer voerschreven. Joh. Demers.

Aan het stuk is vastgehecht (door een zegel in rooden was, waarvan alleen het gekroonde rijkswapen nog overig is) het volgende bevelschrift, geschreven

Digitized by Google

op perkament, met opgedrukt zegel in rooden was, vertoonende een wapenschild, waarin de rijks adelaar, gedekt met de keizerlijke kroon, omgeven door de keten van het gulden vlies en vastgehouden door twee leeuwen: het randschrift is bijna geheel afgebroken; slechts zijn nog zichtbaar de woorden ... aringie (Lotharingie) Braban. Limburg.

De Cancellier ende luden vanden rade der Key. Maiesteyt, geordineert in desen sijnder genaden lande van Brabant den iersten vanden duerweerderen, boden oft anderen officieren der voirss. Key. Ma. macht hebbende texploicteren binnen sijnder voirss. genaden lande van Brabant, hierop versocht saluyt. Wy ontbieden u ende van wegen derselver Ma. committeren bij desen, dat ghij ten versuecke van heeren Adolve van Bourgoingnen, Ridder van der ordenen, heere van Beveren, van der Veeren, etc. ende ambochtsheere vanden Aggere, etc. oft zijnen gecommitteerden, ende vanden geerfden ende geguedden vanden voirss. prochien vanden Aggere, ende vanden anderen polders daeromtrent gelegen, impetranten vanden openen brieven van octroye ende consente der voirss. Key. Ma., aende marge vanden welcken dese jegewoordige sijn gehecht, publiceert ende condicht deselve opene brieven, ende dinhouden van dien, binnen den voirss. lande van Brabant, inde steden, dorpen ende plaetssen, daer des van noode wesen sal, ende ghijs van wegen der voirss. impetranten sult werden versocht. Attesterende ende certificerende onder uwe hanteeken opten rugge der voirss. openen brieven van octroye, tgene des bij u in desen sal zijn gedaen, ende van des te doene wij u, van wegen der voirss. Key. Ma., volcomen macht geven bij desen. Gegeven inder stadt van Bruessele, xxiij dage in Meije int jaer ons heren duysent vijfhondert ende zessendertich.

Digitized by Google

Bij mijn voergen. heeren de cancellier ende andere vanden rade in Brabant. Boudewijns.

III. Privilegie aan de Schotsche kooplieden te Veere verleend door Maximiliaan van Bourgondië op den 7 December 1541.

Ongeteekende copie, geschreven op een vel papier; de kantteekeningen zijn van dezelfde hand geschreven als het stuk zelf, maar met veel zwartere inkt.

Coppe des privileges et franchises de nouveau accordez a la nation dEscosse excepte ceulx de Edemburch en lan xv^{c}xlj le vij^{e} de decembre.

Maximilian de Bourgoingne, Seigneur de Bevres, de la Vere, Flissinghes, Tournehem, Domburg, Westcapple, Brouwershaven, Duvelandt, etc. Admiral de la mer, Savoir faisons, que pour la bonne amytié, considération et hantise que danchiennete la nacion du royaulme dEscosse a demonstree et tenue avecq noz predecesseurs, seigneurs de la Vere, et esperons que se continuera, meismes pour la bonne et grande affection que reciproquement avons a icelle nacion, et pour le desir qu'avons dentretenir lamytie ensemble la communicacion et hantise entre ladicte nacion et les inhabitans et bourgeois de notre dicte ville de la Vere, et ensuyvant la charge et commission qu'avons donnee a noz deputez envoyez au royaulme dEscosse pour traicter avecq les marchants de ladicte nacion et leur accorder les privileges, libertez et franchises de par nous a eulx offertz et presentez, meismes a ceulx de Dondy, Perst, Abredam, Sainct Andrieu,

Digitized by Google

Monros et Cupers, et par eulx acceptez, ce que voulons liberalement et voulentiers furnir et consentir, avons accordé et accordons par cestes favorablement aulx marchants, hantans et frequentans notre dicte ville de la Vere les poinctz et articles qui sensuyvent.

Premiers avons accordé a ceulx de la nacion une maison dedens notredicte ville de la Vere, telle que sera trouvée la plus commodieuse et aysée pour ceulx de ladicte nacion, sans en payer aulcun louaige avecq franchise dassyses de vin et cervoyse [1]) pour ceulx de ladicte nacion, comme semblablement nen payeront aulcunes assyses des victuailles par eulx portées pour provision et pour leur entretenance aux basteaulx.

(Naast dit eerste artikel staat in margine het volgende: Soient tous les articles de ces privïleges et franchises accordées et verifiez avecq le billet et quoyer de mre Gillis Bras, dont les Escossois en ont le double et print regard silz sont bien translatez, veu que lon treuve de la faulte en deulx articles, assavoir en cellui de la craene et du droict de lancraige et des tonneaulx).

Si dadventure aulcunes spoliacions leur fussent faictes de leurs navires ou biens que ferons la poursieulte de la restitucion a noz despens.

Aussi que ferons bien entretenir les tonneaulx et aultres marques de la mer, flottantz devant notredicte ville, affin deviter les perilz de naufraige. Et si par tourment de mer ou aultrement quelquun de leurs navires se trouvast en dangier, seront incontinent despesschez gens pour le assister a raisonnable priz a la tauxation de ceulx de la loy, lesquelz useront dadvis des marchantz a ce y entendantz.

Que a leur abordement et arrivement en lhavre les

---

1) Van het latijnsche cervisia of cerevisia, bier.

Digitized by Google

maronniers et pescheurs seront tenuz leurs faire place et donner lieu au plus beau, que faire poulront. Et si par les dicts marronniers y fut faict quelque resistence ou rudesses, en ferons corrigier selon lexigence du cas.

Semblablement ferons adviser et mectre bonne police et ordonnance que pour ladvenir, les marroniers, porteurs des fardeaulx et semblables gens dont les dicts marchants auront journellement a faire, ne prendront que leur sallaire acoustumé danchiennete sans y exceder, leur faire refuz, reculement ou user daulcunes opprobres ou rudesses, comme dessus.

Et quant ilz auront afaire des celliers, maisons ou grainiers pour mectre et garder leurs marchandises, ceulx de la loy sentremectront, estants par eulx requiz, pour faire la tauxacion du louayge, soit par mois ou plus long terme par advis et moderacion comme dessus, et ne sera permis a quelque ce fust, soit de prendre a louaige les dicts celiers, maisons ou grainiers pour apres les ariere plus chierement louer aux Escossois venants de dehors.

Ilz auront aussi choiz et option dune chappelle dedens leglise collegiale de notredicte ville de la Vere avecq ung chappellain tel quil plaira a ladicte nacion, lequel pourvoyerons dune prebende de chanoine premier vacquante dedens ladicte eglise. Et seront enterrez en ladicte chappelle ceulx de la nacion sans payer le droict quon est accoustumé de payer pour estre enterré dedens leglise.

Si ceulx de ladicte nacion treuvent a eulx estre le plus prouffittable et que cy apres ne leur tournerat a dommaige, ferons changier laulne a la mesure d'Anvers, et pour mesurer sera commis quelque homme de bien lequel prendra des cent aulnes de draps deux pattars, mais si on mesure une pieche de drap seulle et apart ne sera payé pour celle que ung demy pattart

Digitized by Google

suyvant lanchienne coustume et le poix de fer, sera selon celluy de la ville de Middelbourg.

Aussi quilz ne payeront aulcun droict de la crane des biens quilz pourront chargier par instrumentz de leurs navires, excepté des weddes, vins et aussi biens, achaptez a la Vere.

(Naast dit artikel staat in margine: cest article naccorde point, mais est totalement contraire a celluy par mre Gillis Bras aulx Escossois presenté.

Doit dire: excepté des weddes, vins et aultres biens achaptez a Middelbourg, dont ilz auront une fois payé le droict de ladicte craene, nestoit quilz usassent de rechief de la craene a la Vere.

Aan het stuk is een strook papier door een speld bevestigd, waarop staat: memoire pour corrigier.

Aussi que ne payeront aulcun droict de la crane des biens quilz poulront chargier par les instrumentz de leurs navires, excepté des weddes, vins et

Semblablement aussi seront franck du droict de la crane des biens quilz auront achaptez a Middelbourg et illecq payé le droict de la crane, nestoit que venant a la Vere, ilz usassent de rechief de la crane, en quel cas ils seront tenu payer ledict droict, mais non aultrement.)

Et ferons notre debvoir et sollicitacion affin que ceulx de la susdicte nacion soyent francqz de payer seullement ung droict de coustume et tonlieu, comme font les Anglois, ensemble destre francqz et exemptz de payer riens *pour les tonneaulx et marques de mer susdicts ni* du droict dancraige.

(in margine: de ce quil est sublinié nen ont jamais faict demande ny aussi nest comprins au billet de mre Gilles Bras.)

Si aulcune question escheoit a cause de marchandise entre quelques Escossois et quelcun daultre

Digitized by Google

nacion, on y procedera pardevant la loy de notredicte ville sommerement et sans loing train et forme de proces, y appellé le conservater de la nacion, pardevant lequel se decerneront les differentz escheantz entre ceulx de ladicte nacion lung contre laultre.

Et si ceulx dicelle nacion avoient affaire de pilotes pour leur monstrer le passaige de lentrée ou lissue de la Vere, ce se fera aux despens de notredicte ville.

Avons aussi accordé a ceulx de ladicte nacion ung jardin, place close ou aultre pour leur esbat ou recreacion.

Et a leur aisement et solas ferons faire une cysterne en laquelle leauwe du ciel distillera et purifiera par envatz de plomb.

Sil advenoit que ceulx de ladicte nacion en particulier ou en general eussent affaire et poursuyvre en la court de pardecha, leur promectons faire toute adresse et assistence et y commectre a la susdicte poursuyte et sollicitacion de noz gens et serviteurs, si besoing est, sans leurs despens et nendurerons aucunement que quelque officier leur fache aucun travail ou dommaige. Ains y pourvoyerons en tant que en nous sera. En approbacion de tout ce que dessus, avons signé ceste de notre main et faict y mectre notre seau aux armes, le vij^{me} de Decembre xv^{c} quarante et ung. Soubsigné M. de bourg^{ne} et sellé de son seau armoyé y pendant a double queue.

IV. Inventaris van het archief van den Markies van Veere.

Gecollationneerde copie geteekend door den subst. griffier E. Both van der Eem, in 1602; geschreven op papier in 4°. Het geheel bestaat uit drie af-

Digitized by Google

zonderlijke inventarissen, door strooken perkament aan elkander verbonden, namelijk: 1°. de inventaris der stukken, die Michiel van Hameel, als curator der nalatenschap van den markies van Veere, op 7 Julij 1562 overnam van Pieter Carbonnier; 2°. een procesverbaal van overname van stukken door Arend van Dorp uit handen der gemagtigden van den Graaf van Bossu en zijn zoon den Heer van Bevrij (die tot erfgenaam van het Markiezaat was ingesteld) op 17 April 1565; 3°. de inventaris van de stukken, die van Hameel van diezelfde gemagtigden overnam op of na 31 October 1562; ten slotte is aan die stukken toegevoegd eene copie, door Both v. d. Eem onderteekend, van een request van Crediteuren, strekkende, dat de Graaf van Bossu mogt worden gelast, de documenten, tot het sterfhuis behoorende, aan de curators over te leveren, met daarop gegeven appointement [1]).

Omtrent de latere verspreiding der stukken uit het archief van het Markiezaat, deelde van Dorp het volgende mede in zijne dupliek, in het proces door hem gevoerd tegen de curators van 't sterfhuis van den Prins van Oranje, die van hem alle stukken betreffende het Markgraafschap opvorderden:

Alzoe de coopen vander Veere ende Vlissinge, deur naestinge gecomen zijn aenden Coninck van Spangnen, wesende zoone van den createur des tijtels vant marquisaet, mitswelcken den zelven tijtle geëvanesceert ende te nyete gegaen wesende, noodeloos was den erectiebrief over te leveren,

1) Dit laatste stuk, als geheel zonder historisch belang, heb ik achterwege gelaten.

Digitized by Google

Hebbende den verweerder (van Dorp) den chartertoeren int casteel van Sandenburch nevens der Veere gheijdelt vande brieven ende bescheyt, om den cooperen elck de zijne te leveren.

Soe hadde hij den voorss. erectiebrieff in depost gelaten onder Jacob Campe [1]) zijnen adjonct inde curatele, ende insunderheyt ter bewaringe vande voorss. chartren;

Ende den zelven Jacob Campe heeftse naer de demolitie vant voorss. casteel wederomme in handen gestelt vanden verweerder, diese voorts heeft behandicht aen wijlen mijne G. vrouwe, de Princesse, vrouwe Charlotte van Bourbon.

Nyet om dezelve haer te laten behouden (gemerckt zij nergens meer toe en diende) maer om de nieuwicheyts wille.

Uit deze woorden blijkt, dat van Dorp van oordeel was, dat de titel van Markies van Veere was te niet gegaan, door den aankoop van het Markiezaat door den Koning van Spanje in 1567, zoodat die titel later onbevoegdelijk door den Prins van Oranje en Prins Maurits werd gevoerd. Hij zette zijne meening hieromtrent nog nader uiteen in eene verklaring, die hij, op 21 December 1592, aan den Notaris Pieter van Capelle te 's Gravenhage overhandigde ter beteekening aan de Raden van Prins Maurits, blijkens acte van dien Notaris, in originali aanwezig [2]). Hij schrijft het volgende:

---

1) Jacob Campe was aan van Dorp vermaagschapt door diens eerste echtgenoote: hij was Rentmeester der domeinen van de stad Veere, en door van Dorp gekozen als zijn adjunct in het curatorschap van 't sterfhuis van Veere. Campe zegelt met: eene faas.

2) Datzelfde gevoelen werd in het breede ontvouwd op grond

Digitized by Google

Bij tderde poinct vande voornoemde Heeren antwoorde werde mij voorgehouden, dat ick vande erectiebrieff van d'marquisaet vander Veer ende Vlissingen alsoe nyet en behoorde vermaent te hebben, als bij mijne duplycke bevonden waere, cet.. Te desen segge ick, dat vande drye formele doch vilaine ende calumpnieuse eysschen, die den Curateur jegens mij heeft gedaen in reconventie, dene concludeert om mij gecondemneert te hebben inde overleveringe van alle de brieven, tiltren ende munimenten, raeckende de stadt ende heerlickheyt van Vlissinghen, even alsoe offmen eghene der zelver en hadde moeten overleveren an den heeren vande finantie, ten tijde, als van sConincxs wegen de zelve stede bij decrete tot Mechelen was gecoft; gebruyckt oock daertoe soedane redenen, als zijns meenens haer Exᶜⁱᵉ saempt den rechter suspicie zoude moegen inbeelden, dat de zelfde bij mij worden afterhouden (om tsterfhuys te krencken), ende nyet gevrediget mit mijn gewarige antwoorde ter contrarie. Soe compt den facteur van zijne replycke (Kinschot [1]) nyet ongelijck) noch seggen, dat ick anno lxxij de gemelte brie-

---

derzelfde motieven, die van Dorp hier aangeeft, in de: „Deductie „van het Recht, dat aan de Edele Mog. Heeren Staaten van Zeelandt „is competeerende, om de Steeden Vlissingen en Veere, voortaan niet „ter Leen uyt te geeven, onder billijcke presentatie van de weerde „van deselve in Geldt, *arbitrio boni viri*, aan de hooge Geinteresseerde „te sullen betaalen. Relatif tot de Notulen van den 23. November 1724."

1) Jasper van Kinschot was de schoonzoon van Nicolaas Pijl, curator van het sterfhuis van den Prins van Oranje. Van Dorp beschouwde steeds deze beide personen, als de voornaamste aanstokers van het proces, dat hij tegen het Huis van Nassau te voeren had, en stelde elke nieuwe onaangenaamheid, die hem daarin werd aangedaan, te regt of ten onregte, op hunne rekening.

Digitized by Google

ven ende munimenten, als die mij incumbeerde voor alles anders, jae meer, soot schijnt, dan mijne kinderen, die binnen Mechelen bleven, gade te slaen ende wel te bewaeren, in droge vaten gepact, ende nae Dendermonde hadde gedaen vueren; ende infereert sulck vervueren daervuyt, dat in dit sterfhuys bevonden werdt den voorss. erectiebrieff, daerbij vougende, om sijn quaat voorstel te stijven, dat ick eensamentlick zoude hebben over te leveren alle brieven, tiltren ende munimenten, raeckende den huyse van Nassau. Maer, dat de gemelte illatie is geheel inept, dat insgelijcxs de brieven, rakende Vlissingen, al warenze jegenwoordelick in mijn comptoir, mij int minste nyet en souden dyenen, oversulcxs voor mij geen bewarens waerdich, tselve is bij mijne duplycke volcomelick bewesen, zoot oock is, hoeden erectiebrieff eerst in mijn handen, ende daernae gecommen is in handen van me G. Vrouwe de Princesse Vrouwe Charlotte van Bourbon ho. me.: sustinerende aldaer, ende hier noch verzouckende, alsoe dien tiltre van marquisaet is geëvanesceert inden coper, successeur vanden keyser erecteur, die doch andersins den selven tiltre wel van onwaerden moste houden, als hij, coper bedegen wesende, wederomme dede vercopen, eenige partijen ende leden, te dien specterende, dwelck de heere marquis, inder tijt, volgens bescreven conditie ende bespreck, inden brieff te vinden, nyet en mochte doen; dat oock de steden vander Veer ende Vlissingen bijde laeste vercopinge nyet voor een marquisaat, nemaer elck apart vercoft zijn, sulcxs dat den gemelten brieff in dit sterffhuys nergens meer toe en dient; datmen daeromme den zelven mij mit gemoede wil

Digitized by Google

restitueren, om voorts gelevert te worden an den ghenen dient behoort, ende hen prouffijt mitten gouden zegel zullen willen ende mit rechte wel moegen doen.

Copia copie.

Inventaris van alle de stucken, papieren ende reeckeningen, liggende boven de poorte van thuys van Zandenburch, welcke stucken Pieter Carbunier gelevert heeft in handen van Michiel van Hammeel, curateur vant sterffhuys van mijnheer den marquis vander Vere, in alder manieren, als Carbonnier de selve ontfangen heeft, die hij seyde ontfaen te hebben sonder inventaris, ende presenteerde taffirmeeren, dat hij geene stukken en verswijcht. Actum den vij^{en} Julij xv^{c}Lxij.

Sententien, reeckeningen van de demeynen der stede vander Vere van tjaer xliij aff tot tjaer Lix toe, incluys.

Sestien reeckeningen vanden wijn excijs vander Vere van tjaer xliij aff tot tjaer Lix toe, incluys, maer de reeckening de anno L gebreeckter.

Negentien reeckeninghen vanden byer assijs vander Vere, vanden Jare xl aff totten jaere Lix toe, incluys, maer de reeckeninge de anno xlix gebreeckter.

Seventien reeckeningen vanden harinctol vander Vere, vanden jaere xliij aff tot tjaer Lix toe, incluys.

Negenentwintich reeckeningen van Seroeskercke van tjaer xix aff tot jaer xlv toe, incluys, maer debeth de reeckeninge de anno xxx.

Negen reeckeningen van Sandijck, vant jaer xxxv

Digitized by Google

aff tot tjaer xlv toe, incluys; maer debet de reeckening de anno xxxvj ende xxxvij.

Derthiene reeckeningen van Seroskercke ende Santdijck, tsamen van tjaer xlvj tot tjaer lviij, incluys.

Seventien reeckeningen vanden Polder, beginnende int jaer xlj totten jaere xlviij toe incluys; maer de reeckening de anno xlv gebreeckter.

(in margine: dese xvij reeckeningen sijn overgelevert den curateur Dorp bij Hammeel).

Seventien reeckeningen van Sinte Laureys, beginnende int jaer xlij tot tjaer lviij incluys; sed debet Lvij ende inde voorn. xvij reeckeningen es begrepen de reeckening de anno ix.

(in margine: zeder overgelevert Lvij; dese xvij rekeningen sijn insgelijcx overgelevert).

Achtien reeckeningen, de sommige van Bekercke ende de sommige van Coukercke van diverssche jaeren, vanden jaere xxiij aff tot tjaer vijftich incluys.

Noch vier reeckeningen, gedaan bij Michiel van Hammeel, te weeten: twee van Coukercke, alleene vanden jaere xlviij ende xlix; ende de twee andere van Couckercke ende Bekercke vanden jaeren Lvij ende Lviij met eeneghe reeckeningen vanden comptoire bewesterschelt van tsgraven schote, daer op dienende.

(in margine: ende vant jaer L tot lvj incluys).

Sestien reeckeningen van Cleeuwerskercke vanden jaere xlij tot lvij incluys, ende tzedert overgelevert lviij.

Ses reeckeningen van Welsinge van tjaer xv^{c}Liij tot tjaer lviij incluys.

Seventwintich reeckeningen vanden demeynen der stede van Vlissingen, gedaen bij Mathijs Quesnoye, beginnende Katarina anno xxxij tot ultima Julij anno Lviij.

(in margine: debet de lyasche vanden jaer lij tot lvij incluys).

Digitized by Google

Noch drie oude reeckeningen vanden zelven demeynen de annis xc, xcij & xciij.

Noch een reeckeninge vant Westersche hooft van Vlissingen de annis xxviij, xxix ende xxxij.

Seven reeckeningen vanden harinckthol van Vlissingen van tjaer vijftich tot lvj incluys, zedert overgelevert Lvij.

Eene reeckeninge van Mathijs Quesnoye vander admiraliteyt.

Noch twee manualen van topschrijven vande tonharinck ende corfharinck tot Vlissingen vanden jaere achtenvijftich.

Eene lyaetsche nopende de munimenten vande geconcipieerde haven.

Sestien reeckeningen van Westcapple van tjaer xliij aff tot tjaer Lix toe incluys, ende gebreeckt de reeckening vanden jaere xlv.

Drie reeckeningen van Domburch vanden jaeren Lviij, Lix ende Lxj.

Negentien reeckeningen van Brouwershaven van tjaer xlj tot tjaer Lix incluys.

Vijftien reeckeningen van Galanthie [1]), beginnende anno xliij tot Lvij incluys, met noch twee vanden jaeren xlj ende xlij met eenige verificatien.

Vijfthien reeckeningen van doostwaeteringe, beginnende anno xlv tot Lxj toe incluys, ende daer gebreeckt de reeckeninge de anno xlvj.

(in margine: debet xlvj).

Veerthien reeckeningen vande Westwateringe, beginnende anno xlvij tot tjaer Lxj incluys, ende gebreeckt de reeckening de anno Liij.

(in margine: debet Liij).

---

1) La Galenthee, dicaige tenant Oelkensplate (Sententien v. d. Hertog van Alva. bl. 461).

Digitized by Google

Vier reeckeningen Michiels van Hammeel van tlastgelt vanden jaeren Lij, Liiij, Lv geslooten ende Lvij ongeslooten.

(in margine: debet Lvij, tzedert overgelevert).

Drie reeckeningen, raeckende equippaigen van schepen, te weeten: twee gedaen bij Michiel van Hammeel vanden jaere xlij ende xliiij, ende de derde gedaen bij Mathijs Quesnoye de anno xxxvj.

Achtien reeckeningen generaele Michiels van Hammeele, beginnende anno xl tot tjaer Lviij incluys.

Sestien reeckeningen van Duvelant, beginnende int jaer xl tot tjaer Lv incluys.

Sestien reeckeningen van der Nisse, beginnende anno xlj tot Lvij incluys; maer debet vierenvijftich, ende daer is noch een reeckeninge de anno xxix van de Nisse.

(in margine: debet Liiij).

Negenthien reeckeningen van Beveren vanden jaere xxxviij aff totten jaere Lviij incluys; maer debet xlv ende xlvj, ende noch een reeckening vanden vercochten moeren de anno xxxix.

(in margine: debet xLv ende Lvj).

Achtien reeckeningen vande domeynen vanden Aggere vanden jaere xxxiij aff tot Lj incluys; maer daer gebreeckt de reeckening de anno xxxviij.

(in margine: debet xxxviij).

Sevenendertich reeckeningen vander Aggere metten Polder van diversche jaeren ende vier copien van reeckeningen van tzelve lant.

Drie oude generaele reekeningen, de twee van Geerart de la Haye vanden jaeren xiiij^{c}Lxvij ende Lxix, ende dander van mr. Pieter van Zuytpeene eyndende int jaer xv^{c}xix.

Den xvj^{en} Julij Lxij.

De x^{e}, xj^{e}, xij^{e}, xiij^{e}, xiiij^{e}, xv^{e} ende xvj^{e} reecke-

Digitized by Google

ninge Nicolaes Daussy, metten Lyaetsche van eenige verificatien daerop dienende.

Twee reeckeningen Adolf du Boisrondt vanden jaeren xv^{c}Lij ende Lvj.

Negentien reeckeningen van Tournehem vanden jaeren xiiij, xxv, xxvj, xxvij, xxviij, xxix, xxx, xxxiij, xxxiiij, xxxv, xxxvj, xxxvij, xxxviij, xl, xlj, xlvij, xlviij, xlix, L, Lj, Lij, met een terrier vanden jaeren xv^{c}xlix.

(in margine: Nota, debet de reeckening van Glaude Gilleman vanden jaere Liij, daerbij hij schuldich blijft xx^{c} guldens).

Eene reeckening van Tournehem vanden confiscatien vanden renten ende goederen vanden Franchoysen vanden jaeren xxj ende xxij.

Tbeginsel van een oudt terrier van Tournehem.

Inventaris gemaeckt vande meublen vanden grooten bastaert, naer sijn overlijden bevonden tot Chasteau Thriry.

Een register van Leenen van Tournehem, houdende xlvj bladeren.

(in margine: Nota, dat een dobbel gelevert es Walraven Daniël anno Lv).

Eene oude reeckeninge van m^{re} Ancelmis van diversche reysen.

Elff stucken ende reeckeningen van Arien met een recuel vanden terriers.

Vijff reeckeningen vande Callonne sur la Lijs, geleyt bij Brevvry ende een registre vanden arrentement met een liaetssche vanden processe tegens den heere van Fontaines, cooper.

Eene reeckeninge van Brevvery vanden jaeren met eenen staet ende recuel vande waerde ende incommen van diene.

Eene reeckeninge van Arnoult de la Cavrye vander

Digitized by Google

vercoopinge van Blessel ende andere partijen onder Arien vercocht annis xxxij, xxxiij ende xxxiiij.

(in margine: dit sende wederom te Mechelen).

Seven reeckeningen Adolff Herdincx met eenige verificatien, de leste gehoort ende geslooten den ij^en^ Januarij xv^c^xxxij.

(in margine: debent noch eenige int proces off onder mr. Rolant).

Twaelff reeckeningen vanden surcroyx bewesten Schelt, daer aff de laeste is vanden jaere xv^c^Lv.

Eenege reeckeningen tusschen wijlen mijn heere de Marquis ende die vander Vere, gehouden vander gratuuteyt xv^c^xlj.

Drie reeckeningen Dominicus van Nuwenhove, de leste geslooten anno Lij ende eene ongeteeckent.

Eenege munimenten, raeckende eenige processen van Brauwershaven jegens die van Zierickzee ende anderssints.

Eene sack met eenige munimenten vanden processe van Philipslant jegens den vroonheeren aldaer, poorters van Zierickzee.

(in margine: zijn mede te Mechelen genomen).

Eenige ongeslooten reeckeninghen der weduwe heeren Jans van Nieuwenhoven.

Ses lyaetsschen vande reeckeningen ende munimenten nopende dadmiraliteyt.

Noch eene, nopende Cornelis Pietersz.

Divirssche bewijsen vanden hofmeesters ende clercquen vande despencie.

Twee reeckeninghen Anthonie Paulles, daeraff deene ongeteeckent is.

Den xvij^en^ Julij Lxij.

Verscheyden liaetsschen, dienende op diversche reeckeninghen, die gedaen sijn vanden heerlicheeden,

Digitized by Google

aencommende den sterffhuyse van mijnen heere den Marquis vander Vere.

Noch vier liaechen, gedient hebbende opde reeckening vanden rentmeester generael Hammeel vanden jaeren Lv, Lvj, Lvij ende Lviij.

Noch een liaetsche van recoeuil van quictantien, genomen vuyten voornomden vier lyaetschen ende andere, om te dienen opde reeckeninge particuliere, die Hammeel te doene hadde te Mechelen tegens derffgenamen van Sauvage, metter minute vander selver reeckeninge particuliere.

Twee reeckeningen vander despencier, gehouden bij Andries van Werchter, te weeten: deene dienende op een voyaige van Antwerpen metten acquyten daerop dienende, ende een reeckeninge opt voyaige van Utrecht, Amsterdam ende den Hage, oick metten acquyten, mitsgaders de reeckeninghe van tvoyagie van Camerijck metten acquyten daer op dienende.

(in margine: debet reeckening vande voyaige van Camerijcke).

Een doose met diverssche stucken, te weeten: een besegelt octroy om te moegen vercoopen ende laeten wederom coopen ende belasten de cleyne erffchijnsen van Beveren, Bevvry ende Chocques, in date den xvj^en^ Augusti anno xlj.

Ene besegelden brieff van augmentatie van pensie van duysent guldens tsjaers op Hollant ende Utrecht in date den xxiij^en^ Augusti lvj.

Twee commissien, deene in date den lesten Februarij ende dander in date den 1^en^ Martii beede anno lvj, om te persuaderen die van Hollant ende Utrecht te leeninge.

Een commissie int latijne van heere Maximiliaen van Bourgoingien van sijn admiraelsschap in date den xvij^en^ Mei xliiij.

Digitized by Google

Een acte, daerbij de Coninginne van Hongrijen verclaert, dat seeckere beuyten gedeelt sullen worden halfi ende halff, tusschen den Keyser ende heer Maximiliaen van Bourgoingien voor die reyze in date den xxviij^{en} Mey xliiij.

Een continuatie vander commissie van mijn heere den Marquys vander Vere vanden gouverneurschappen van Hollandt ende Utrecht den ij^{en} Junij Lvj.

Gratuiteyt vandie vander Vere, gedaen tot behoufi van heer Maximiliaen van Bourgoingnen van viij^{m} guldenen, in date den xiiij^{en} Junij xlj.

Tractaet van huwelicke tusschen mijn heer van Cruyningen ende mevrouwe Jacqueline van Bourgoingien.

Appoinctementen tusschen mijn heere ende die vander Vere vander reparatien ende onderhoudenisse vander stede, gemaect in Octobris xv^{e} vijftich.

Een ordonnantie opte navigatie in date den xix^{en} Januarij xv^{c}xlix.

De willekuere van Duvelant in date den xiij^{en} Julij xiiij^{c}xciij. Onder stont geschreven: Gecollationeert ende bevonden accorderende metter originale minute bij mij, ende was onderteyckent van Werchter.

Gecollationneert jegens gelijcke copie ende accorderende bevonden den xviij^{en} Mey 1602 bij mij

E. Both van der Eem

1602.

Copie.

Nous Adrien de Solre et Anthoine Paul ou nom et de la part de monseigneur le conte de Boussu, confessons, que Adrien van Werchter, comme ayant aul-

Digitized by Google

tresfois eu la garde du comptoir de Zandembourch, nous a delivré en bon ordre les lettres, chartres et munimens cy apres mentionnés, dont le promectons tenier indempné envers les crediteurs de la maison mortuaire de feu monseigneur le marquis de la Vere et envers tous aultres ou besoing sera.

Premiers.

Ung octroy que lon ne peult charger la Vere avec rentes saus octroy du conte dHollande escript en langue thioyse, seellé du seel de cire quasi verde en menne en double queue.

Item le transport de la ville de la Vere au Conte dHollande et lérection en noble fieff de ladicte ville, tenu des contes dHollande, escript en thioys. Seellé de quatre seaux en double queues.

Item le relieff de la ville de la Vere avecq ses appendences, anno xv^{c}xviij escript en thioys seellé dung seel de cire vermeil en double queue.

Item le transport en fief de la maison de Laterdale en la ville de la Vere et Verlorencost en Zantdijck, en thioys seellé de deulx seaulx de cire vermeil en double queue.

Item ung previlege que ceulx de la Vere ont du roy dAngletare pour partout en Angleterre pouvoir charger et decharger en payant troix deniers sterlincx, escript en franchois. Seellé dun seel de cire blanche en double queue.

Item une copie dudict previlege, escript en franchois en parchemin, signé et non seellé.

Item semblable previlege escrit en latin seellé dun seel de cire verde en liache de soye.

Item encoires ung semblable previlege en latin, seellé dun seel de cire verde en liache de soye.

Digitized by Google

Item ung vidimus desdictz previleges, escrit en latin seellé dun seel de cire vermeil en double queue.

Item la confirmation du previlege de ceulx de la Vere en Angleterre, escrit en papier en lange franchoise, seellé dun contreseel de cire vermeil en placcat.

Item la franchoise du tonlieu de la Vere et le Poldre en thioys seelé dun petit seel de cire verde en simple queue.

Item un denombrement de Maximiliaen de Borssele de la maison Magdalon en la ville de la Vere, en thioys seelé de deulx petit seelz de cire vermeil en double queue.

Item certification que la barcque de la Vere a prins une navire peschoire, en thioys, ceellé dun seel de cire verde en double queue.

Item lettres de promesse de ceulx dAnvers de non empescher les bourgeois de la Vere pour le dommage a eulx faict par ceulx de Hollande et Zeelande en thioys seelé dun ceel de cire verde en double queue.

Item loctroy pour povoir exercer haulte justice es villes et franchises de Zeelande, appartenans au seigneur de Beveres, en thioys seelé dun seel de cire vermeil en duble queue.

Item loctroy que ceulx de la loy de la Vere peuvent bannier hors Walcheren.

Item lacte de consentement par forme de provision, que les marchans de vins de Franche puissent mener leurs vins a la Vere, escript en parchemin en langue franchoise de la date du xxve de Juillet xlviij, signé Marie et plus bas Verreycken.

Sensuyvent des autres lettres et chartres dont ledict Adrien van Werchter est chargié aux marges du viel inventoire reposant au comptoir de Zandembourg.

Digitized by Google

Premiers.

Ung transport du tiers des dismes que le seigneur Jehan de Silly de Rijst avoit en Zuudt-Bevelant, en thioys seellé dun seel de cire verde en duble queue, feneu au mitau.

Item loctroy donné a messeigneur Adolff de Bourgongne, pour lever gratuité en Duvelande et la Nisse, en thioys, seellé dun seel de cire vermeil en double queue.

Item loctroy donné a messire Maximiliaen de Bourgne pour pouvoir lever gratuitez en toutes ses seigneuries, escript en franchoys, seellé de cire vermeil en double queue.

Item le traicté de mariaige de Monseigneur de Polem en thioys seellé dun seel de cire vermeil en duble queue.

Item ung lettre de la recompense de messiere Maximiliaen sur le grand tonlieu de Berges, en franchois, seelé dun seel de cire en simple queue.

Item le tractié de mariaige dentre messiere Charles de Croy, duc d'Arschot, et dame Anthonnette de Bourgne, escript en franchois, seellé dun seel de cire vermeil en double queue.

Item la confirmation du conte, touchant les biens de seigneur Nicolaes de Borsselen, en thioys, seellé dun seel de cire vermeil, en simple queue.

Item la keure et ordonnance des dismes en Bewesterschelt en Zeelande venuz de St. Pierre a Utrecht, en thioys seellé de dix seaulx de cire verde tant grands que petitz touts en double queuez.

Item lachapt de lAmbocht de messire Jehan vander Nisse, en thioys, seelé dun seel de cire vermeil en double queue.

Item le traictié de mariaige entre messire Anthoine, grand bastard de Bourgne et damoisele Jehenne de Viefville, avec lequelle est faict le don de Boevvry et

Digitized by Google

Chocques escript en franchois, seelé dun petit seel de cire verde en double queue.

Item mandement pour mectre messire Anthoine b. de Burgongne en possession de la Roche pour lui et ses hoirs, non seelé.

Item le traicté et partaige des biens delaissez par le trepas de messire Wolphart seigneur de la Vere, faict par ses enfans et heritiers, seellé de trois seaulx de cire vermeil en double queuez, escript en thioys, ouquel aucuns lettres en franchoys sont inserées.

Je Arent van Dorp, curateur de la maison mortuare de feu de haulte memoire, monseigneur le marquis de la Vere, confesse avoir receu de Arien de Solre et Anthoine Paul, commis de monsieur le conte de Boussu par les mains de Adriaen van Werchter les chartres et munimens cy devant mentionez en ce present quoyer, dont prometz tenir indemnees mondict seigneur conte, ses commis et ledict Andrien envers les crediteurs de ladicte maison mortuare et tous autres que besoing sera. Temoing mon singe manuel cy mis sur le chasteau de Sandenbourg le xvij dAvril xv^{c} soixant cincq stil dUtrecht, ende was onderteekent A. Dorp.

Gecollationneert jegens sijn originel, onderteyckent alsvooren, ende bevonden daer mede t'accorderen, den xviii^{en} Mey 1602, bij mij

E. Both van der Eem.

1602.

Copia copie.

Inventaris van alle brieven, privilegien, hantvesten ende diergelijcken, berustende ende bevonden int comptoir van

Digitized by Google

wijlen den marquis vander Vere, opt casteel van Sandenburch, overgelevert bij Adriaen de Solre, hoffmeester ende Aanthine Poulles, gecommitteerden van den Grave van Bossu ende vanden heere van Beevvry, in handen van Michiels van Hammeel tot behouff vanden heeren ende gemeenen crediteurs vanden sterffhuyse des voorss. wijlen heere marquis vander Vere, achtervolgende ende tvolbringen van seeckere sententien van mijnen heeren vanden grooten raide der Co. Ma^{t}, geordonneert te Mechelen van date den lesten dach van Octobre xv^{c}Lxij.

Ende eerst vanden brieven ende lettraigen, liggende in deerste layette, boven bij den schoorsteen, geintituleert Vere, gecotteert met die letre A.

Premierement een copie van een appoinctement, tusschen mijn Joncheer van Beveren ende mijn Joncheere van Montfort.

Traict de mariage de feu messire Adolf de Bourg^{ne} seigneur de Beveres et madame Anna de Berges.

(de woorden: „Traict" tot en met „Berges" zijn doorgehaald, in margine is aangeteekend: deest. van Werchter).

Een quitantie van Adriaen van Hooren, bastard van Gasbeque.

Lettres de promesse de faire tous les mauvais fiefz de Zeelande bons fiefz.

Een brieff, nopende thuys van Middelburch.

Quitance de messire Wolffaert de Borssele du ma-

Digitized by Google

riaige quil a faict avecq la fille du seigneur de Bredamme.

Nopende de mombournie van Joncvrouw Maria van Hemstede.

Transport vande successie vrouwe Beatricx van Borssele, haer gecommen van heer Adriaen van Brugdamme.

Quictantie van vijftich ingelssche nobels.

Nopende de coop van eenen huyse, staende inde Noortstraete te Middelburch.

Quictantie van drie hondert dordrechsche guldens erffelijck.

Quytscheldinge van mijn vrouwe van Bouchain.

Appoinctement ende vuytspraecke tusschen heer Lodewijck van Montfort ende mijn heere van Beveren, heer Adolf.

Coop vanden huyse ende boomgaert vander Hooge.

Noch quictantie vande drie hondert ofte hollantsche guldens.

Transport van sommige landt, liggende int ambocht vander Eme, beoist Evyersicken-dijckgraeffschap tot wederseggen.

Protestatie van non prejudicie van eenen nyeuwen impost ende caillote geconsenteert anno Lxxij ende geloopen onder de stede vander Vere.

(de woorden: „Protestatie" tot en met „Veere", zijn doorgehaald).

Lettre promettant parfournir le mariage de monsieur de Polem.

Nopende thuys van Middelburch.

Rentebrieff van elff scellingen thien penninghen hollants.

Traicté de mariage de monsieur de Polem.

Laggreation du partaige des biens du feu messire Wolffaert seigneur de la Vere.

Digitized by Google

Afcoop van zeeckeren meubelen, aengestorven tcloos-ter van sinte Catelijne te Gendt.

Copie van huwelicxscher voorwaerden tusschen Wolffaert van Borsselen ende Jouffrouwe Hadewijck sijn geselnede.

Accord du parfurnissement du traict de mariage entre le seigneur de Bevre et de Polem.

Transport de la ville de la Vere au Conte de Hollande et lherection de noble fiefz de ladicte ville tenu dedict Conte.

Union dune prebende avecq la doyene de Zandenburch.

Vercregen goederen Catharina Jacobs dochter.

Quictance du college de Sandenbourg de xxij £ g. quils ont recu de madame Anne de Borssele.

Confirmation de Jehan de Montfort de lappoinctement que Willem, bastard avoit faict de la succession de messire Loys de Montfort, contenant quictance de Lxxv £ g.

Relief van mijns heeren steden, leenen ende heerlicheden op heer Maximilian van Bourgne.

Secker accoort bij mijn heere gedaen aen Joos Oliviers, te moegen affsluyten seecker muer, cet.

Gifte bij mijnen heere gedaen die vander Vere vanden grooten vergulden cop, gecoemmen vanden heere van Buren.

Contract tusschen mijnen heere ende die vander Vere, nopende die reparatien ende fortificatien anno Liij.

Quictantie van ijcxxv £ g. vls. op den heere vander Vere, gedaen tsHertogenbosch.

Copie van een appoinctement, gedaen tusschen den heere van Beveren ende jouffrouwe van Montfort vuyt papier.

Digitized by Google

Inventaris van seeckere reeckeningen, bevonden inde oymere oft scraprayken beneden de voorschreven layette.

Eerst onder Vere.

Een trosse van reeckeningen vande demeynen vanden jaeren xiiij^{c}Lxxxv totten jaere xiiij^{c}xcix, inhoudende diversche reeckeningen.

Een ander trosse van gelijcke reeckeningen vande selve demeynen vanden jaere xv^{c}xxvj totten jaere xxxv, inhoudende diverssche reeckeningen.

Een ander trosse van gelijcke reeckeningen vanden demeynen vanden jaere xxxvj totten jaere xlij, inhoudende diverssche reeckeningen.

Een ander, houdende diversse reeckeningen van gelijcke demeynen nyet geaslyert noch geylaetsert.

Een trosse van gelijcke reeckeningen vanden demeynen vanden jaere xv^{c}xiiij totten jaere xv^{c}xxv, inhoudende diversche reeckeningen.

Een trosse ende andere diversse reeckeningen vanden bier excijs vander balantsche vanden jaere xv^{c}xviij totten jaere xxv ende eenige van xxxiij.

Een trosse vanden harincktol vanden jaere xiiij^{c} Lxxxviij tottten jaere xv^{c}, inhoudende diverssche reeckeningen.

Een ander trosse van gelijcke harincktol vanden jaere xv^{c}xx totten jaere xxx, inhoudende diverssche reeckeningen.

Een ander trosse van gelijck harincktol vanden jaere xv^{c}x totten jaere xix, inhoudende diverssche reeckeningen.

Een trosse van drie reeckeningen vanden jaere xl tot xlij.

Seven reeckeningen vanden jaere xxxj ende xlij.

Digitized by Google

Een trosse van diverssche reeckeningen particulier vanden jaere xv^{c} ende een totten jaere xv^{c}xij, inhoudende diverssche reeckeningen.

Een ander trosse van reeckeningen vande quartiermeesters ende diergelijcke vanden jaere Lxxxvij totten jaere xcvij, inhoudende diverssche reeckeningen.

Noch negen reeckeningen vanden wijn excijs vanden jaere xv^{c}xxix totten jaere xlj, inhoudende diverssche reeckeningen.

Andere diverssche reeckeningen ende blaffaerden soe vander balance, wercken vanden hooffden, als anderssints van diverssche verscheyden jaeren.

Ende inden selven oymere diverssche lyaetsen soe van acquicten, als anders, soe dienende totte voornoemde reeckeningen, als anders, nyet weesende in ordene.

Aldaer noch een doeze van diverssche, geintituleert boven alsoe: consernantz trectz de mariages, testamentz et aultres.

Memorie des lettres, gisantes en la premiere leye dembas, comenchant a la cheminée, cotté b.

Tracté et partaige des biens delaisses par le trespas de messire Wolphart, seigneur de la Vere, faict par ses enfans et heritiers.

Huwelicxe voorwaerden tusschen den heere van Wallain, oudste zone van Bergen ende de ij^{e} dochter van heer Philips van Bourgoingnen, heere vander Vere.

Huwelicxe voorwaerden tusschen den ouden heer Wolphart, heer Hendricx, heere vander Veer vader ende Hadvijc, dochter van heer Claes van Borssele.

Appoinctement entre heretiers de messire Welffaert de Borssele.

Digitized by Google

Huwelicx voorwaerden tusschen den heere van Gruythuysen ende vrouwe Margrita van Borsselen.

Nopende de schorren buyten der Vere.

De denombrementen vande huyse vander Vere.

Lettres de franchises des iij^{c} g. [1]) de terres audict Zandijck.

Copie vanden erffleene vander Vere ende den Polder.

Updracht van Dunbeque, omme een goet leen daer aff te maecken.

Relieff de la seigneurie de la Vere par messire Wolphart.

Confirmatie vant goet leen vander Vere.

Obligatie van duysent bourgoingsche schilden.

Confirmatie vant leen vander Vere.

Vande drie hondert gemeten in Sandtdijck.

Relieff vander Vere van vrouwe Anna van Borssele.

Emancipatie van heer Adolff van Bourg^{nen}, heere van Beveren ende vander Vere, cet.

Quictantie van twintich ponden grooten.

Octroy van wethouders vander Vere, moegen nu bannen vut Walcheren.

Confirmatie van tleen vander Vere anno xiiij^{c}vj.

La troisieme laye en haut: Sandijck.

Updracht van een halff boomgaert ende meer andere landen.

Ghyfte van landen van mijn vrouwe vander Vere in Sandijck.

Lossinge van Lx g. [1]) thienden in Sandijck.

Verleenbrieff vanden stienden, liggende in Bewestenschelt.

---

1) gemeten.

Digitized by Google

Updracht, gedaen bij heer Hendrick van Borssele van alle sijnen ambochten, gelegen in Zeelant op sijne soone, heer Wolphaert.

Acquyt ende specificatie van datmen jaerlicx betaelt den Grave voor die drie hondert gemeeten vrijlants, gelegen in Sandijck.

Coop van anderhalff gemet x roeden lants.

Gifte van landen voor mijnre vrouwe vander Vere.

Verheffen van thienden.

Coop van sommige lant, buyten der Vere.

Vidimus van een rentebrieff van elff pont, schellinghen ende penninghen.

Erectie vande prochiekercke vander Vere.

Coop drie vierendeels gemeets pittance lants ende thien roeden.

Lettres, touchant ceulx des Chapittres de la Vere et de la chappelle de Sandenborch.

Accort vande bede van Sandijck.

Coop van een halff gemet xxx roeden lants.

Coop van een huys buyten de Warwijcxe poorte ter Vere.

Copie vander memorie van Sandijck.

Copie van een halff gemet, ses roeden lants.

Relieff van ses gemeten thienden.

Relieff van twee gemeten thienden in Sandijck.

Updracht van drie gemeten thienden.

Coop van een halff gemet, belast met acht gulden tsjaers.

Nopende seeckeren coop van ambacht in Sandijck.

Relieff van een gemet tzestich roeden thienden in Sandijck.

Coop van een gemet xix roeden lants.

Coop anderhalff vierendeel gemet lants in Zandijck.

Coop van eenen gemete lants x roeden.

Quictantie vandie kerckmeesters van Sandijck.

Digitized by Google

Updracht van drie gemeten thienden.

Coop van een gemet xij roeden lant in Zandijck, geheeten die crome Meele.

Coop van ses gemeten thienden.

Coop van een gemet lants.

Coop van hondert roeden lants.

Coop van een gemet Liij roeden lants.

Acquyct ende garandt van eenige stienden.

Acquyt ende garant van sommige stienden.

Coop van vierdalff gemet ende xlij roeden lants.

Coop van een gemet xxviij roeden lants.

Relieff van iij^{c} gemeten in Sandijck vanden jaere xv^{c}xviij.

Relieff van iij^{c} gemeten in Zandijck op heere Maximiliaen van Bourgoingnen.

La quatriesme laye: la Vere par D.

Testament Heer Hendrick vander Vere.

Die keure ende ordonnatie vanden generalicke thienden, gelegen in Bewesterschelt in Zeelant, gecomen van Sinte Pieters tUtrecht.

(De woorden: „die keure" tot en met „tUtrecht" zijn doorgehaald).

Obligation Jasper Bousam, laquelle est payé.

Ordonnatie ende raminge van hartoch Philips, nopende de wateringe van Walcheren.

Protestatie vander partaige vande kinderen van heer Wolphart van Borsselen.

Quictantie vanden heere van Gruythuyse voor een jaer renten van Lx pont vls.

Certificatie, hoe die barcke vander Vere een schip genomen heeft.

(De woorden: „certificatie" tot en met „heeft" zijn doorgehaald).

Digitized by Google

Procuration sur monsieur de la Gruythuyse, touchant la conté de Bouchain.

Accord ende vuytspracke, nopende dambacht van Kemphoffstadt.

Obligatie voor den Grave.

Vidimus vanden tractate van paeyse tusschen den Keyser Maximiliaen ende de landen van Vlaenderen, gemaect tot Brugge, int jaer duysent vier hondert vier ende tachtich.

Begeerte vrou Hadewijck.

Constitutie vander douarie van vrouwe Hadewijck.

Copie, roerende tstadthouderschap van Hollandt om Gruythuysen.

Testament vanden ouden heer Wolphart van Borssele.

Consent vanden schote int jaer vau xiiij^{c}Lxxxj.

Relieff de la terre de Appenbrouck.

Quictantie vanden testamente van heer Hendrick van Borssele bijden regulieren van Harlem.

Touchant le consent de madame de Brederoede sur le partagie, cet.

Dijckgraeffschap van Beoistevyersicke.

Vuytspraecke tusschen jonge Jan vander Maelstede ende Michiel van Sautelanden.

Erectie ende fondatie vanden cappitel van Oppenbrouc.

Descharge de xvj^{m} florins.

Octroy van te mogen vercoopen vj^{c} ducaten tsjaers.

Vidimus vanden coop vanden schorren buyten der Vere.

Testamentum domini de Bevris 1495.

Vuytspraeck tusschen den heere van Cruyningen ende de weduwe heer Arent van Cruyningen.

(de woorden: „vuyterspraeck" tot en met „Cruyningen" zijn doorgehaald).

Digitized by Google

Brieven van consente, omme die douairie van jonckvrouwe Lijsbette van Baesdorp.

Nopende de Kijffdijck.

Fondatie van eender misse.

Commissie van dijckgraefscip van Bewestenyersicken tot rappel.

Octroy pour pouvoir tester a messire Wolffaert de Borssele.

Commissie van dijckgraefscip van Bewestenyersicken.

Reliff van vrouwe Anne van Borssele vanden heerlicheden van Schote ende meer ander goedingen.

Proces tusschen heer Wolffaert van Borssele ende Lijsbette Jacobsdr.

Testament mijns vrouwe van Brederode.

Chest la lettre de la retenu de monseigneur deses gaiges en Hollande.

Octroy pour pouvoir esquipper certaines navires de guerre.

Belofte van dienste van seeckere gemeten lants.

Accord du mariage de madame de Brederoede.

Proces vander fondatie vander Vere ende van Abbenbrouck.

Obligatie vanden landen van Zeelant aen mijnen heere van Beveren.

Beleeninge van tdijckgraffscip van dOistwateringe.

Copie de la condemnation de madame de Halewijn et George, son filz, touchant lachapt de la conté de Grantpré.

Obligation de certaine prisonners de xxv livres de groz.

Tractaet tusschen heer Lodewijck van Montfort ende heer Adolff van Bourgoingnen.

Achapt dune hulcke.

Copie vande fondatie van vrouwe Halewijn.

Quytscheldinge vanden rentmeestre van Bewesterschelt.

Digitized by Google

Testament van vrouwe Johanne van Hallewijn, vrouwe vander Vere.

Eenen verlijt brieff tot behouff van Joncheer Maximiliaen van Bourgoingnen, anderde soone des graven van Boussu, nopende tmarckgraefscip vander Vere, met alle datter in begrepen es, sulcx als de brieven van erectie, daer aff sijnde, dat vermeldende sijn.

(De woorden: „Eenen verlijt brieff" tot en met „vermeldende sijn", zijn doorgehaald).

Inventaris van seeckere reeckeningen, inde twee oymaere ofte schappraeykens, concernerende de heerlicheyt van Vlissingen.

Eerst een trosse van reeckeningen vanden jaere xiiij^{c} xcj totten jaere xv^{c} van diverssche verscheyden jaeren.

(in margine staat: debet dj^{e} reeckening vanden jare xiiij, xvj, xvij, ende xxx).

Noch veertien reeckeningen Victoirs vander Sickele, vanden jaere xv^{c}xv totte xxxj.

Noch twee oude reeckeningen van den harinckthol.

Een trosse van reeckeningen particulier van seeckere equipaige.

Vier quoyeren van salfconduyct.

Vijff reeckeningen salfconduyct.

Een trosse van reeckeningen vanden quartiermeesters vanden tholle ende kaeygelt van diverssche verscheyden jaeren.

Noch andere diverssche liaetsen van acquyten dienende op de voornoemde reeckeningen, als anderssints, soe gelyaetseert, als neen.

Flissinges a V^{e} laye par E.

Vidimus vanden coope van Vlissingen.

Den coop van Vlissingen, gedaen jegens hartoge

Digitized by Google

Philips van Bourgnen in date den xxven dach van Marte, int jaer duysent vier hondert ende tweenvijftich voor Paessen, met die descharge, daeraen gehecht, in date den xxvijen dach van Maerte duysent vier hondert Lij.

Den coop van Vlissingen, Westcappele, ende Domburch jegens vrouwe Marie in date den jen dach van Meye int jaer ons Heeren duysent vier hondert Lxxvij met de decharge.

Relieff van vrouwe Anna van Borssele, van Vlissingen, Domburch ende Westcappele.

Contract van heer Adolff van Bourgoingnen ende die van Vlissingen.

Coop van een deel inde watermolen te Vlissingen.

Vidimus vande confirmatie van Vlissingen.

Tdictum vander sententie tusschen Pieter Daniëlsz, vischer ende Victor vander Zickele.

Een voorwaerde van Vlissingen jegens die stede van Middelburch ende Ravesteyn in parchemine ende noch een papier.

Le prelaet, le seigneur de Bevres et ceulx de Middelburch, touchant la teste de Vlissinges et des ijc livres de groz.

Declaratie van Vlissingen.

Restitution de la seigneurie de Flissinges cum suis.

Leeninge, die die van Vlissingen gedaen hebben aenden Grave.

Vidimus vande statuten, gemaect bij hertoch Philips, aengaende de visscherie van Vlissingen.

Appoinctement tusschen die van Middelburch ende Vlissingen, aengaende de dijckagie bezuyden oude Vlissingen.

Pacht vant incommen vander stede van Vlissingen.

Gratuyté van die van Vlissinge ten blijder incompste van heere Maximiliaen van Bourguignen.

Digitized by Google

Sententie vander westduynen in Walcheren.

Coop van een deel vande waetermuelen tot Vlissingen.

Vuytspraecke tusschen mijn heere vander Vere ende heer Adriaen van Borsselen, roerende Vlissingen, Westcappele, Domburch ende den duynen in Walcheren.

Vande watermoelen te Vlissingen.

Appoinctement tusschen den heere van Beveren ende der stede van Vlissinge van duysent gulden tsjaers.

Coop van een vierendeel inde watermoelen te Vlissingen.

Nopende tbailliuscap ende dijcgrafscap van Scauwen.

Coop van een gemet lants inde haven van Vlissingen.

Pacht van heer Adriaen van Borssele aengaende Vlissinge ende Westcappele.

Relieff vanden dorpe van Bergen in Carmelant van vrouwe Anne van Borssele.

Coop van vijff quartier met ij^{c} roeden lants in de haven van Vlissinge.

Relieff des villes de Flissinges, Westcappele et Domburch avecq les dunes a° xv^{c}xviij.

Coop van een derdendeel in den vierdendeel, een achtstedeel van een derdendeel, vande watermoelen ende moelenhuyse tot Vlissinge, jegens Hadwych, Agneese ende Lijsbette Jans dochters van Renisz anno xiiij^{c}xxxix.

Coop van een derdendeel ende een twaelffde deel vande watermoelen tot Vlissingen.

Vercregen brieff van een vierendeel, preter een sestiende deel van xxiij £ gr. tsjaers op Vlissinge.

Obligatie heer Floris vanden Abbeele van Lxj £ ij Sch. v d. vlaems te betaelen in october xiiij^{c}xlj.

Coop van een achtstedeel van een vierendeel in een

Digitized by Google

vierendeel inde watermoelen ende int huys daer de selve moelen in staet te Vlissinge.

Coop van een derde deel in een iiij^{e} deel inde watermoelen.

Relieff van Vlissinge, Westcappele ende Domburch, heer Maximiliaen van Bourgoingnen a° xlj.

Transport ende confirmatie vanden hoofttol te Vlissingen.

Sinte Laureins, la vj^{e} laye, par F.

Vanden huyse Sinte Laurens, dat een onversterffelick leen gemaect is.

Nopende alsulcke ambocht ende ambochtsgevolch, als heere Claes van Borssele achtergelaeten heeft in Zeelant te succederen op dochter by, cet.

Relieff van Popkinsburch van Maximiliaen van Bourguignen anno xlj.

Relieff van Popkinsbourch anno xv^{c}xviij^{e}.

Inventaris van diversse reeckeningen met lyaetsen van acquyten, dienende op diversse reeckeningen ende anderssints inde oymaere ofte scrapraeyken, beneden de voorsegde layette.

Aldaer inde oymare oft scraprayken bevonden een reeckening vanden jaere xv^{c}xj.

Aldaer mede bevonden veele lyaetsen van acquyten, dienende op diverssche reeckeningen ende anderssints.

Bekercke, la vij^{e} laye, par G.

Den brieff vant cleen leen te Meliskercke.

Coop van leene ende versouck inde Noortgapinge.

Een versouck van leenen ter presentie van mannen.

Digitized by Google

Coop ende verleeninge van vj^{c} gemeten ambochts, gelegen in diverssche plaetsen in Walcheren.

Coop ende verleeninge van vj^{c} gemeten ambochts in Cleeuwersterkercke ende Nyeuwerkercke.

Lettre pour monseigneur de la Vere des iiij^{m} v^{c} childen pour la terre de Bekercke.

Coop vande thienden van Jan van Brugdamme, die mijn heere vander Veere gecocht heeft in Coukercke.

Van die landen te Meliskercke.

Een proces te Bekercke te houden.

Coop vanden ambocht in Seroskercke.

Certificatie van possessie.

Transport ende gifte.

Van thuys te Meliskercke ende van die landen tsinte Aechtekercke tot vj gemeten.

Coop van Heyn Sot, prochiaen van Domburch, ende Catharine tlicht wijff vander Vere.

Vuytspracke tusschen den heere van Sint Salvator tUtrecht ende tcappittel van Souburch.

Lettre van relieffve vanden Abt van Sinte Pouwels tUtrecht, roerende de thienden in Caudekercke, verheven bij mijn vrouwe van Ravensteyn.

Verlijt brieff vanden thienden, liggende in kerspele van Coudekercke, gedaen vrouwe Anna van Borsselen.

Transport van vijff gemeten lants, liggende ter Hooge in Westmunstre, gedaen vrouwe Hadewijck vander Vere.

Provisie vanden Abt van Sinte Pieters tUtrecht, verleent heer Wolffaert van Borssele, jegens Michiel de Wede, nopende de thienden in Coudekercke.

Versouck ende lossinge van xlix gemeten leenlant inden eylande van Walcheren.

Twee verlijt brieffven, gedaen heer Maximiliaen van Bourguignen bij den Abt van St. Pauwels, sonder zegel.

Proccuratie, omme te verheffen seecker thienden vanden abt van Sinte Pouwels.

Digitized by Google

Verlijtbrieff vanden abt van Sinte Pouwels, gedaen heer Adolff van Bourgoingnen anno xix.

Verlijt brieff heer Maximiliaen van Bourgoingnen.

Nopende tviij^{e} deel vanden grooten thienden vanden abt van Sinte Pauwels.

Twee verlijtbrieffve vanden heere van Ste Salvators, gedaen Maximiliaen van Bourgoingnen.

Inventaris van sommige reeckeningen, gevonden inde oymaere, layette oft scrapraeyken beneden.

Gevonden inde oymaere ofte scraprayken voirss. veerthien reeckeningen, beginnende vanden jaere vijffve totten jaere xv^{c} van verscheyden jaeren.

Noch inde selve oymaere gevonden diverssche reeckeningen, lyaetschen van quitantiën, dienende opde selve ende meer andere.

Seroiskercke, la viij^{e} laye, par H.

Macht vanden rentmeester te mogen vercoopen dambacht van Seroskercke.

Den coop vant ambocht van Seroeskercke.

Coopbrieff ende verleeninge vant ambocht in Seroeskercke.

Inventaris van diverssche reeckeninghen, gevonden inde oymere van Seroiskercke.

Een trosse van reeckeningen van Seroiskercke vanden jaere xiiij^{c}Lxxij totten jaere xv^{c}xxj, inhoudende diverssche reeckeningen van diverssche jaeren.

Westcapelle, la ix^{e} laye, par I.

Coop van vier hondert roeden lants in Westcappele.

Digitized by Google

Concordaet, gemaect met vrouwe Anna van Borssele ende heer Adolff van Bourgoingnen met die van Westcappele.

Inventaris vanden reeckeningen, bevonden inde oymaere ofte scrapraycken van Westcappele.

Een trosse met reeckeningen van Westcappele ende Seroiskercke, vanden jaere xiiij^{c}lxxv, totten jaere xcj van diverssche verscheyden jaeren.

Noch een ander trosse ende andere ongetrosseerde reeckeningen vanden selven van Westcappele, vanden jaere xcj totten jaere xv^{c}xxxix.

Noch een trosse ende andere ongetrosseerde reeckeningen vanden comptoire.

Twee reeckeningen van Domburch vanden jaere xx ende xxj, mitsgaders noch meer andere lyaetsen van acquytten ende munimenten, dienende opde selve reeckeningen, als andere partijen.

Poldere, la xj^{e} laye, par L.

Deux lettres de fondation du clostre des reguliers a Arnmuyden, estant presentement au Poldre.

Presentatie vande cure vande Poldre.

Relieff de Dunebeeke anno xv^{c}xviij.

Inventaris vande reeckeningen, bevonden inde oymaere ofte scraprayken vanden Poldre.

Een trosse van reeckeningen vanden Poldre, vanden jaere xiiij^{c}Lxxvij totten jaere xv^{c}viij.

Noch een trosse vande selve reeckeningen vanden jaere xiij totten jaere xxvij.

Digitized by Google

Noch thien reeckeningen vanden selven Poldre vanden jaere xxviij tot xl van diverssche verscheyden jaeren.

Sheerpoppekercke, la xij^e laye, par M.

Coop van den ambochte van Poppekercke.

Admiralité, la xvij^e laye, par R.

Ordonnance sur le faict de ladmiralité.

La commission de ladmiralité.

Contract tusschen mijn heer den admirael ende de vice-admirael van Vlaenderen.

Acte et declaration du privé conseil de larrest et prinse dune naviere de Amsterdam, veuillant mener des matelotz en France, sans pasport ou saulfconduyct en lan xv^c xliij.

Saulfconduyt generael pour la passcherie des moullnes en lan xxxvj.

Commission et retenue de messire Adolff de Bourgoingne.

Commission pour lesquipaige de Denemarcque, anno xxxvj.

Placcaet van arrest vande schepen tot ontset van Coppenhaven.

Commission, contenant declaration du nombre de navires, a lempereur ordonné pour le secours de Coppenhaven.

Inventaris van seeckere reeckeningen, gevonden inde oymaere ofte scraprayken vandien.

Twee reeckeningen van Adolff Herdinck van seeckere equipage van schepen van oorlooge, vanden jaere xv^c xx ende xxj, met andere diverssche registers ende reeckeningen particuliere.

Digitized by Google

Admiralité, la xviij^{e} laye, par S.

Capitulations ou articles pour les pitons.

Bestelbrieff pour monseigneur ladmirael et monsieur de Brederoede, de iiij^{m} pietons, feu messire Adolff.

Acte de treves et abstinence de guere pour cincq mois en lan xxvij, comprins la pescherie.

Generalité dArthoys, cotté par T. xixe.

Commission de Gouverneur dArthois pour messire Philippe de Bourgoingne, seigneur de Bevres.

Octroy de v^{c} £ tournois de rente annuele, en recompense de la houtvestrye en Hollande.

Monseigneur le bastard et monseigneur de Culenburch traicté de mariage cet.

Pouvoir de ballier saulfconduict de par le loy, expedié sur messire Henry de Borssele, seigneur de la Vere.

Saulvegarde pour monsieur de Bouchain.

Concept du traicté de mariaige de Maximiliaen de Bourgoingne et Loyse dArschot.

Vidimus du don de Bapalmes par le roy de France.

Quijtscheldinge vanden here van Gruijthuyse van Cxx £ gr. tsjaers.

Generale Zeelande, cotté par A.A. xxiiij^{e}.

Houdtvesterye van Hollant ende casteleynscip van Teylingen voor heer Wolphart van Borssele.

Procuratie nopende de houtvestrye van Hollant.

Sententie vanden raide van Hollant, aengaende het dijckgraeffschap van Beoisten Yersicke in Zeelant.

Aengaende de presentatie, die vrouwe Anna van Borssele dede vande cure van Cleeuwerskercke.

Obligatie vrouwe Beatricx van Borssele, erffvrouwe van Duvelant.

Digitized by Google

Quitantie Jouffrouwe Margriete van Borssele, nu vrouwe van Gruijthuysen.

Nopende den coop van een vierendeel van thuys, bij vrouwe Hadewijck van Borssele, inde Noortstraete te Middelburch.

Versouck, gedaen bij die van Schellacht, Zierickzee, ander Rinck, van graven post van zeecker leenen.

Nopende den coop van een vierendeel huys, bij vrouwe Haddewijck van Borsselen, staende inde Noortstrate.

Lettres de Jehan Henricxz.

Hoe mr. Daniel vercofte Speeuwerburch met iij £ x schellingen.

Absolution faicte par la vierschare de monseigneur de Charlois sur les biens de messeigneurs dUytkercke ende de Lichtervelde.

Brieven, daerbij Jaspar, heere van Culenburch, kent ontfangen te hebben van heer Adolff van Bourgoingnen xm guldens.

Nopende de huyse van Middelburch, staande inde lange Noortstrate.

Aengaende den tractaet van huwelicke tusschen den heere van Beveren ende vrouwe Anna van Bergen.

Instrument van brieven, gesonden bij den Coninck van Ingelant aen mijn vrouwe van Bourgoingnen, nopende de geschillen tusschen Hollant ende Zeelant ende Ingelant.

Beloftenisse van thien carolus tsjaers, gedaen den Capitel vande groote kercke te Bergen.

Quitance du seigneur de la Gruijthuyse des affaires quil avoit avecq Wolffaert de Borssele.

Huwelicx voorwaerden tusschen heer Martin, heere van Polhem, ende Margriete, middelste dochter heer Wolffaert van Borssele.

Digitized by Google

La xxve laye, par B.B. f° 49.

Lettres de pension de iij^m florins par an, accordé a feu messire Adolf de Bourguigne en lan xxij.

Lettres de pension de ij^m florins par an pouer messire Maximiliaen de Bourgoingne.

Lettres de xij^c £ rente sur Selande.

Mandement pour la satisfaction de la pension de iij^m florins et des ij^m iiij^c par avant par ensemble des arriraiges en estre payé et satisfaict a messire Adolff de Bourgoingne.

Touchant la succession de fu messire Jehan de Berges, passé pardevant messieurs du grand conseil a Malines.

Procuration de monsieur de Berges pour accorder avecq monsieur de Bevres, touchant la succession de messire Jehan, seigneur de Berges.

Copie des lettres de desheritement de la terre et seigneurie de Boussu, pour assignation de mil florins de douaire pour madame Anne de Bourgoingne.

Copie des lettres de iiij chappons par an sur la seigneurie de Huysne, pour la vie durant de damme Anne de Bourgoingne.

Copie du desheritement de la terre de Boussu de de mil florins de rente pour ma dame Anne de Bourgoingne.

Commun, cotté par H.H. xxxj.

Retenue de messire Adolff de Bourgoingne de L hommes darmes et cent archiers a cheval.

Lettres de pension de ij^m iiij^c florins par an accordé a fu monsieur de Beveres en lan xv^cxlij.

Acquict de la moictié des droicts seigneuriaulx deuz a lempereur pour la charge de dix mil carolus hypotequées a la seurté de monseigneur de Nassau.

Digitized by Google

Verclaringe van hartoch Carel, dat heer Wolffaert van Borssele mede begrepen es inde tractaet, gemaect met die van Vlaenderen.

Sententie que ceulx de Brabant doibvent payer tonlieu de biens, menez par le stroom de la Honte en Selande.

Appoinctement tusschen mijn heeren van Beveren ende Bergen, nopende de successie van heer Jan van Bergen.

Commission du Roy de France pour messire Henry de Borssele, de capitaine general sur la mer.

Accord entre messeigneurs de Beveres et de Berges touchant la succession de messire Jan de Berges.

Versouck ende lossinge van Lv$^{1}/_{2}$ gemeten 1$^{1}/_{2}$ roede thienden op heer Maximiliaen van Bourgoingne.

Lettres de ligittimation pour Anthoine, le grand bastard.

Oversetterije van heer Maximiliaen ambten in Bewesterschelt.

Vidimus van privilegien bij den Coninck van Denemarcken, heer Adolff van Bourgoingnen.

Procuration pour relever Tournehem, Boevvry et Chocques.

Quitantie van broeder Franchois Pollet van xxv £ ende vj £ gr.

Poincten ende articulen van houwelicx voorwaerden heer Maximiliaen van Bourguignen ende Loyse de Croy.

Brieven van obligatie vanden Coninck Cristierne van Denenmarcque van iij^{m} £ gr.

Noch een ander van duysent ponden grooten.

Een obligatie vanden selven Coninck van iij^{m} £ van x gr.

Eene obligatie van Benedictus vander Wisse van geschut ende cruyt.

Digitized by Google

Inventaris van sommige reeckeningen, gevonden in doymaere ofte scraprayken vanden Aggere.

Een trosse van reeckeninghen vanden jaere xiiij^{c}Lxiij totten jaere xv^{c}xxv met andere diverssche lyaetsen van acquijten ende munimenten, daartoe dienende, als anderssints.

Noch een lyaetsse van seecker copien van tproces tusschen heer Maximiliaen van Bourgoingnen ende ingerffden ende mededijckers van tBadt.

Noch twee reeckeningen vanden dijckschote.

Aggere, le xxxiij^{e} laye, par K.K.

Octroy van mijn heere van Beveren vander dijckage van Inkelnoort, in date den lesten Januarij xv^{c}xxxvj.

Dijckgraeffscap van tBadt van vj jaeren, ingaende tsint Jans misse xv^{c}xliij.

Octroy ende provisie opde nyeuwe dijckagie vant Badt.

Verhael van trecht vanden harinck opt Schelt.

Sententie jegens de Grave van Hooren cum suis, nopende de contributie vanden dijckwillinge vant Badt ende Inckelnoort.

Octroy vant Badt, Inckelnoort, cet. van date xvj^{en} Marty xxxiiij.

Provisie opt vij^{e} article des octroys vant tBat, opde confiscatie vanden Ambochte.

Copie vanden Gentschen polder.

Contract met den vonnisse van provisie, gemeene contributie ende cavelinge van dijcken.

Grootte vande geheelen Aggere.

Acte jegens die vanden Aggere gegeven inden privéen raidt de C. Ma^{t}.

Der brieff vanden landen van Rombout van Praet

Digitized by Google

ende Jouffrouwe Magdalenna vanden lande vanden Gantsche poldere.

Vuytspraeck ter cause van geschillen vande ambochten gelegen inden ouden Gentschen polder.

Octroy, verleent Wauter van Gendt Caudekerck van Graeff Willem, om te moegen bedijcken die gorsse, slijcklant ende antwerp, gelegen int oosteynde van Suyt-Bevelant, geheeten Slickershill, cet.

Coop van een deel inden Gentschen polder.

Commissie vanden Gentschen poldre.

Coop van zess saede lants inden Aggere.

Brieven vuytgegeven van Wouter van Gendt, omme te bedijcken slick ende vuytgorssen, gelegen int oosteynde van Suyt-Bevelant, geheeten Slickershil.

Vuytgegeven vande Gantsche poldre.

Vercoopinge van thienden inden Gentschen polder.

Octroy van tolvrij van den ambachtsheeren ende den ingesetenen Slickershillecken, Theenshilleken, Jobpolder ende den Aggere, cet.

Vercoopbrieff van drie deelen van een zesthiende deel vanden ambochte vanden Aggere ende al dat den ambacht toe behoort.

Vuytcoopbrieff vanden drie deelen van een vijffstedeel vanden ambocht vanden Aggre, met al, dat den ambocht toe behoort.

Eenen brieff vanden pastoir van Inkelnoort, daer mede hij belooft, dat, soe wanneer inden Aggre een kercke gemaect waere, dat in dien gevalle alle dingesetenen vanden Aggre, die tot Inkelnoort te kercke quamen bij gebrecke van kercke, inden Aggere te kercke soude coemen.

Vercoopbrieff van xx gemeeten thienden, gelegen in Kempeshoffstede, gehouden vanden heeren in Oudtmunster in Utrecht.

Lettre van transporte van een gerecht vierendeel

Digitized by Google

vanden cleynen Aggre, genampt Zuhuut, mitsgaders een achtstendeel vanden grooten Aggre.

Certificatie vanden erffcheynsen int Badt.

Inventaris van diverssche reeckeningen, gevonden inde oymare ofte scraprayken met diverse lyaetsen van acquyten, dienende totter reeckeningen vandien ende anderssints.

Diverssche reeckeningen, gevonden inde voorss. oymaere ofte scraprayken van verscheyden jaeren van Philipslant, vanden jaere xv^{c}vj totten jaere xv^{c}xxviij.

Noch diverssche lantsreeckeningen, instructie van processen ende dyergelijcke, mitsgaders eenige lyaetsen van quytantien, dienende totte voernompde reeckeningen, vanden jaere xv^{c}vj totten jaere xv^{c}xxviij.

Noch een relieff, aengaende Philipslant.

Philipslant, Cotté par M.M. xxxve.

Vidimus van deerste vuytgeven van Philipslant.

Eerst vuytgeven van Philipslant, bedijckaige anno xiiij^{c}lxxxvj.

Octroy van therdijckaige van Philipslant anno xxx.

Octroy vant deerste vuytgeven ende dijckagie van Philipslant anno xiiij^{c}Lxxxvj.

Vidimus vande brieven van vuytgeven in pachte van Sinte Philipslant bij wijlen hartoch Philips tot behouff Poppen Haymans.

Accord vant bedijcken van Sinte Philipslant, anno xiiij^{c}Lxxxvj.

Upstel van wijn ende bier excijs in Sinte Philipslant tot topmaecken vander kercke ende vander strate.

Relieff du St Philipslant faict a madame Anne de Borssele.

Digitized by Google

Relieff van Philipslant, anno xv^{c}xviij.

Pachtcedulle van Ste Philipslant gorsettinge, verhuyert Pieter Pietersz.

Relieff van Sinte Philipslant op heeren Maximiliaen van Bourgoingnen.

Een sententie van den hove van Hollant tusschen dijckgrave ende geswooren in Duvelant, impetranten jegens Burgemeesters ende Schepenen van Ziricxzee, gedaechden, opposanten ende gecondemneerden.

Duvelandt.

Een reeckening generaele Michiels van Hammeel van deerste erdijckage des lants van Duvelant vanden jaere xv^{c}xxx.

Twee reeckeningen van Jan Vrientscap, ende vijfve reeckeningen Adriaen Arentsz. van den tweeden erdijckaige vanden jaere xv^{c}xxxij totten jaere xv^{c}xxxviij met diverssche munimenten van processen, statuten ende diergelijcken.

Copie tcontract van Marten vande Weerde vant bailliuscap van Duvelant, de copie van een reeckening halfte van Bodtlant.

Een copie auctentijcq van een appoinctement gemaect tusschen de vrauwe vander Vere ende die vant Botlant, nopende de maeldrye.

Nisse.

In de oymaere vander Nisse gevonden vier reeckeningen van verscheyden jaeren.

Tcommuyn.

Reeckeninge vanden grooten bastard des heeren vander Vere vant rentmesterscap van Bewest- ende Beoosterschelt.

Noch acht reeckeningen van tgrauscip van Guuynes van Ardere.

Digitized by Google

Inventaris van sommige reeckeningen, gevonden in doymare ofte scraprayken van Brouwershaven.

Een trosse van reeckeningen vanden jaere xiiij^{c}Lxj totten jaere xcix.

Noch diverssche reeckeningen vanden jaere xv^{c}xxxvj.

Noch vier andere reeckeningen vanden jaere xv^{c} xxxvij totten jaere xlj.

Noch sommige reeckeningen van reparameesters ende hoffmeesters tsamen op den xvj.

Noch andere drie reeckeningen vanden kerckmeesters vanden jaere xxiij, xxiiij ende xxv.

Noch twee reeckeningen van scip van oorlooge, toegerust vanden jaere xxij.

Noch twee reeckeningen vanden watermoelen van Brouwershaven vanden jaere xxv.

Noch twee reeckeningen van tballiuscap vanden jaere xxxvj totten jaere xl.

Minuten van voorwaerden ende andere munimenten, nopende de justitie der stede van Brouwershaven.

Brouwershaven, la xxxvj^{e} laye, cotté N.N. f° 65.

Acte ende declaratie van vrouwe Anne van Bourgoingne, dat vande xvj £ xiij S. iiij d. eens, ende x £ gr. lijffrente tsjaers, gelost Antheunis Huygensz. van Bergen, voor acte van Sint Jacob Nieuwelant in Brouwershaven, commen moet deen helft tot laste van wijlent mijn heere van Beveren.

Coop van Brouwershaven tot een goet, onsterffelijck leen, gereserveert alleene souverainité, manschap ende resort, geaggreerd bij den keyser Maximiliaen.

Sententie van Hollant: W. Bolle ende Huge van Bergen jegens Jan, Pieter Jansz ende anderen van Brouwershaven op haer declinatie, cet.

Updracht van alle profijten, incoemen ende vervallen

Digitized by Google

vander stede van Brouwershaven, gedaen bijden gemeenen innesen [1]) ende aldaer aenden heere van Brouwershaven, heer Welffert van Borssele.

Mannen brieven, daer bij deur consent vanden rentmeester Beoisterschelt van sgraven wegen dinwooners vanden vijftich gemeten op ende beneden den dijck, geannexeert ende geadjungeert worden in alle costen ende lasten, insgelijcx in de beschermenisse vandien voorss. van Brouwershaven, ende aldaer te rechte te doen moeten.

Vidimus vander ratifficatie keysers Maximiliaen vander vercoopinge vande twee deelen van Brouwershaven, gedaen bij vrouwe Marie ende daeraff gemaect een goet leen.

Lettres de rachapt faict par W. Bolle du tiers de toutte la seigneurie de Brouwershaven.

Verlijtbrieff hertoochs Philips, gedaen vrouwe Anne van Borssele, nopende de stede van Brouwershaven.

Besettinge vande hooftsomme van viij^{m} croonen bij die van Zircxzee, eertijds geleent hartoch Karel, ende beset op de twee deelen van Brouwershaven, den penninck xvj^{e}, die bij deesen vermeert worden op den tol Yersickenoort.

Provisie jegens den rebelligen ende geannexeerde ondersaeten vanden lande, refusanten excijs te betaelen, gelijck dandere opten dijck.

Een vidimus vant privilegie van een vrijen harinckmarct tot Brouwershaven, ingaende alle jaeren, achtien dagen voor Sinte Bamendach ende geduerende tot Sinte Catherinendaege daerna naestcoemende.

Contract nopende de reparatien van Brouwershaven, geappoincteert tusschen mijn heere ende Burgemeesters ende schepenen der selven stede, gedaen anno xix.

---

1) Vermoedelijk: innegesetenen.

Digitized by Google

Opdracht van lxxxvj gemeten ambochts in Vrijdorpe, gedaen bij Pieter Huygezoon van Bergen, anno xiiij^{c}Lxxxiiij.

Exemptie vande provisorie voor die van Brouwershaven.

Copie vanden coopbrieff vande viij £ gr. tsjaers opde maeldrye ende deel van Huyge van Bergen, cet. ende copie vande confirmatie ende consent mijns heeren van Bourgoingnen daerop.

Belijtbrieff van Hartoch Philips, daerbij hij vercocht heeft vijftich gemeeten ambochts, liggende lancx den dijck bijde kercke te Brouwershaven, ende geannexeert ende geenclaveert in Brouwershaven.

Opdracht van vier pont groot tsjaers, gedaen bij Huyge van Bergen heer Wolphart van Borssele.

Updracht van xiiij gemeten ambachts, liggende in Vrijdorpe, gedaen bij Pieter Huygezoon der stede van Brouwershaven.

Acte des heere vander Vere vande leste dingetale om hem gedaen jegens die van Brouwershaven, daerbij nyet jegenstaende dexceptie declinatoir van die van Brouwershaven op de keure ende hooge vierschaere van Zeelant.

Lettres de mandement touchant le partaige de Brouwershaven, dentre le seigneur de Brugdamme, Huge de Berges, et Guillaume Bolle de chacun ung tiers par egale portion.

Copie van vidimus van schepenen van Ziricxzee, nopende het transport van een dardendeel van Brouwershaven metten Suyden ende Noorden Nieuwelanden, gedaen bij Huge van Bergen, heer Adriaen van Borssele, heer van Brugdamme.

Transport van een derdendeel in Sint Jacobs groot ende cleen Nieuwelant, mitten aenwassen.

Instrument, roerende datmen die coop nyet en hielde van waerde van Bommenee, cet. gedaen bij Willem

Digitized by Google

Bolle jegens Ghijsbrecht van Ysselsteyn ende Ghijsbrecht van Vyanen.

Vidimus onder scepenen segel van Ziricxzee van L gemeten ambochts onder ende aen den dijck van Duvendijck, vercocht ende geanexeert met Brouwershaven.

Copie vander sententie ende vuytspraecke hartoge Philips op seecker geschil tusschen Jans weduwe van Ysselsteyn ende haeren kinderen ter eenre sijde ende de heeren van Brouwershaven ter andere sijde, nopende seecker vuytgors, gelegen tusschen Bommenee ende Brouwershaven.

Belofte heer Hendrick van Borssele te quytene van Lxx £ groot, gelost aen eenige Amburgers ter Sluys voorde genomen buyse van Willem Claesz. van Brouwershaven met acht gevangen.

Bepaelinge tusschen Brouwershaven ende jouffrouwe van Ysselsteyn.

Copie des lettres doctroy pour Guillaume Bolle, quil peult vendre tel droict, part et portion quil avoit au villaige de Brouwershaven au seigneur de la Vere.

Appointement, waerbij veraccordeert sijn mijn heere van Beveren ende Anthonis Hugensz, nopende seecker geschil van iij deel int Nyeuwe polderken genampt Sint Jacobs Nyeuwelant.

Scepenen ende geswooren brieven van Brouwershaven vander vercoopinge van een derdendeel vande vuytgorssen van Brouwershaven, toe behoorende Anthenis Huygenszoon van Bergen, voorde belastinge van iiij pont groot tsjaers bij den heer vander Vere gecocht.

Appointement, waer bij veraccordeert sijn mijn heere van Beveren ende Anthonis Huygensz. van seeckere geschillen.

Copie van een acte vanden hove van Hollant, nopende de paelscheydinge van Brouwershaven, Dreysscher, Voorne ende Nattars.

Digitized by Google

Beloftenisse van Huge van Bergen van te vestigen heer Wolffert van Borssele in alsulcke vier ponden grooten tsjaers, jaerlijcksche erffrente, als hij vercoft heeft op sijn deel van vuytgorssen van Brouwershaven.

Copie de paiement faict au proffijct de monseigneur le duc par Guillaume Bolle de la terre de Brouwershaven montant a iij^{c} £ groot.

Kennesse van mannen, hoe dat Willem Bolle vercocht heeft aen mijn heere vander Vere de heerlicheyt van Brouwershaven.

Vidimus van mannen, nopende den coop van vijftich gemeten, liggende lancx den dijck te Brouwershaven.

Appoinctement tusschen Cornelis van Borssele ende vrouwe Martine vander Hooge inde name van Adolff van Borssele, haeren oudtsten soone ter cause van tbedienen de balliuscap van Brouwershaven.

Copie vanden coop vanden twee deelen van Brouwershaven tot onversterffelicke leene.

Gratuyteit van Cxxx £ gr. in recompense vande watermoelen.

Coopbrieff van viij £ gr. tsjaers op den deel Huyge van Bergen.

Quitantie van Huyge van Bergen vande somme van xxxvj £ gr. vls.

Verlijtbrieff vanden grooten tresorier van Zeelant, nopende tambocht van Vrijdorpe, gedaen heer Adolff van Bourgoingnen, heere van Beveren.

Relieff de la ville de Brouwershaven avecq les appendences anno xv^{c}xviij.

Transport vanden ambochte van Vrijdorpe, liggende onder Brouwershaven.

Attestatie vande vercoopinge van een derdendeel van tgors van Brouwershaven, toebehoorende Anthonis van Bergen voor iiij £ gr. tsjaers ende xiij £ achterstelle.

Digitized by Google

Relieff de messire Maximiliaen de Bourgoingne de Brouwershaven en lan xlj.

Les conditions sur quoy le bailli de Brouwershaven dessert le balliuaige de Brouwershaven.

Une minute de la commission du filz du dict bailly de Brouwershaven, encoires a naistre.

Verlijtbrieff van tleenhoff van Hollant voor Joncheer Maximiliaen van Bourgoingne, anderde soone des Grave van Boussu, vander Stadt, vrijheyt ende heerlicheyt van Brouwershaven met sijne toebehoirten.

Eenen brieff, daer bij Keyser Maximiliaen tlant van Zeelant belooft drie jaeren vrij te houden van alle contributien.

Een pacxsken, bij een gebonden, boven geschreven: diverssche obligatien ende quictancien.

Noch een ander pacxsken aen een gebonden, boven geschreven: dit es gepasseert inde reeckening vanden jaere xiiij^{c}Lxxx, onder stont: Gecollationneert ende bevonden accorderende metter originelen minute vanden inventaris, bij mij, ende was onderteyckent van Werchter. Ter zijde stont geannoteert: Nota, dat ick approbere de rasuatie ende royeringe van seven articulen, te moeten geroyeert blijven, ende hyer vooren folijs 1. 4. 7. 8 ende ix, want Hammeel die nyet ontfangen en heeft als int comptoir nyet geweest hebbende, blijckende bij de inventarissen van elcke layette, ende was onderteyckent: van Werchter.

Gecollationeert jegens gelijcke copie, onderteyckent als vooren, ende bevonden daermede taccorderen, desen xviij^{en} Mey 1602. Bij mij
E. Both van der Eem. [1])
1602.

---

1) De woorden: Gecollationeerd ens., zijn in de drie afschriften door Both van der Eem eigenhandig geschreven.

Digitized by Google

V. Besluit der Staten van Zeelant van 9 Junij 1562, waarbij de bevoegdheid van den Prins van Oranje, opkomend voor zijnen zoon Philips Willem, als heer van St Maartensdijk, wordt erkend, om de plaats van den eersten Edele in de Staten van Zeeland te vervullen.

Gecollationeerde copie, geteekend door Both van der Eem; geschreven op papier 4°; daaraan zijn vastgehecht een gecoll. copie van den brief der Landvoogdes aan de curators van het sterfhuis van Veere van 23 Augustus 1565, en een ongeteekende copie van het verzoekschrift van den Prins, beide betreffend den Staat van Eerste Edele van Zeeland en te vinden bij Aitzema III bl. 635, 636.

Copie.

Alsoo ter exhibitie vande reeckeninge van heer Jeronimus van Seroeskercke, ridder, rentmeester-generael van Zeelandt beoisterschelt, gecompareert es meester Quintijn Weytsen, raedt ordinaris der Coninckclicke Magisteyt in Hollandt, verthoenende procuratie op hem gepasseert bij den hoochgebooren vorst, mijnen heer den prince van Orangien, Grave van Nassau, cet., als momboir ende gardenoble [1]) hebbende van zijnen

---

1) Omtrent het regt van Garde-noble vind ik in Supremae curiae Brabantiae decisiones van den Graaf de Wijnants, deel I bl. 391, het volgende: Jus custodiae nobilis, vulgo Garde-Noble: juri Romano incognitum, ac plane consuetudinarium, a Gallis ad nos transiit, sic tamen, ut vix ullae huius patriae consuetudines mentionem de eo faciant nec enim alias scio provincias, quae Austriaco parent aut paruerunt imperio, praeterquam Burgundiam, Hannoniam et Arthe-

Digitized by Google

eyghen eenighen soene, Phillips Wilhem, Grave van Bueren, ende Leerdam, heere van Sinte Maertensdijck, cet., in date deselve procuratie vanden veerthyenden van Julio vijftyen hondert eenende tsestich, Ende ter selver exhibitie onder andere gecompareert es Michiel van Hammeel, verthoonende mede zijne commissie, als curateur gestelt bij mijnen heeren vanden grooten rade des conincxs, residerende tot Mechelen, omme te administreren de goeden, aencommende het sterffhuys van wijlen saliger memorien heer Maximiliaen van Bourgongien, Marquis vander Veere, cet, ende in die qualiteyt hem presenterende auditeur metten anderen ter selver reeckeninge ende begerende met henluyden over sulck toegelaten te worden. Daerop bij eerweerdige vader in Goede, heer Niclaes de Castro, Bisschop ende prelaet van Middelburch, naer voorgaende communicatie gehouden met den auditeurs vanden steden, daer present zijnde, ende van henlieden verstaende, dat van ouder gewoonte niet en plegen te commen opde reeckeninge van wege den Edelen, dan de gecommitteerde van wijlen de marquis vander Veere, emmers tsedert den jaere drie ende veertich, als wesende de apparenste vanden Edelen ende dat jegenwoordelick het sterffhuys vanden selven vacerende was, in wiens plaetse hem alsnu representerende de voornomde prince van Orangien, bij zijne gecommitteerde inder qualiteyt als boven, heeft den voor-

---

siam, quarum consuetudines de isto jure loquantur. Definivit hoc Ferriere *en sa jurisprudence du Digeste, liv. 7 tit.* 1 n° 20. Jus quod custodi nobili dat administrationem mobilium, et fructus suos faciendi ea durante omnium immobilium, tam fundorum quam reddituum minoribus competentium, sub onere solvendi debita, et canones reddituum debitorum per minores, ac intertenendi aedificia et alia bona immobilia.

Digitized by Google

nomden van Hammele voor antwoorde gegeven, datmen zulcx zoude onderhouden, ende mette selve reeckeninge soude voortgaen, met de voornomde gecommitteerde van mijnen heere de prince, alsnu wesende d'apparenste vanden eedelen, mits d'afflivicheyt van mijnen heere de marquis voornomt, soo heeft de voornomde van Hammele daer aff geprotesteert, begerende hier van acte, omme hem te behelpen, in tijden ende wijlen, sulcx als hij te rade vinden sal. Daernaer de voornomde raetsheere in qualiteyt alsboven, heeft voorder verclaeringe gedaen, hoe, all wast soo, dat hij gecommitteert was bij mijnen voornomden heere de prince, dat hij vuyt crachte van zijn commissie niet en begeerde eenichsints yemant vande eedelen ofte andere, wesende gerecht tot desen ofte gelijcke reeckeninge te hooren, eenichsints te vercorten ofte prejudiceeren, hem refererende voorts aen tgoetduncken van mijnen voornomden heere, de prince, ende begeerende insgelijcx acte, dewelcke hem geconsenteert es. Aldus gedaen inder abdie van Middelburch ter presentie van mijnen heeren den Staten ende auditeurs vergadert weesende op daudientie vande reeckeninge voornompt, den negensten van Junius, vijftyen hondert twee ende tsestich. Onder stont geschreven: Mij jegenwoordich, ende was onderteeckent: R. de Pottre.

Gecollationneert [1]) jegens zijn principale ende bevonden daermede te accorderen, opten xx Mey a° xvj^{c} ende twee. Bij mij

E. Both van der Eem.

1602.

---

1) Gecollationneert enz, met de handteekening door Both v. d. Eem eigenhandig geschreven.

Digitized by Google

VI. Brief van van Dorp aan Jacob Campe.

Dezen brief vind ik in het brievenboek, door van Dorp, als Curator van het sterfhuis van den Markies van Veere gehouden, aanvangend op 27 November 1564. De brief is zonder dagteekening, maar moet in het einde van November of het begin van December 1565 geschreven zijn, daar hij geplaatst is tusschen twee brieven van 12 November en 4 December 1565.

In den zomer 1565 was de verkooping van het markiezaat aangekondigd, die echter door allerlei verzet eerst in 1567 kon doorgaan.

Mon cousin, Ick en can uwer L. nyet berghen, hoe dat ick zeer aengesocht ben van wegen des hartogen Eric van Brunswijck [1]), omme te hebben den staet vander Vere, ende heeft mij zijn f. g. cancellier daeromme als ghisteren aengesproeken, mij te kennen gevende, dat zijn f. g. zeer gesint waere, de voirss. stede met heuren appendencien te coopen, ende meer stucken, indien ick zijnre f. g. de secreten ontdecken wilde; gelts genouch zouder voor handen zijn, naerdemael zijn f. g. den coop van Gaesbeeck ondercroepen es. Ick hebbe den zelven cancellier ter antwoorde gegeven, dat ick zijnre f. g. daerinne voordehandt

---

1) Hertog Erik van Brunswijk-Calenberg vertoefde in 1565 in de Nederlanden en verzamelde in het volgende jaar eenige benden voor den dienst des Konings (Groen v. Prinsterer, archives I bl. 123, 280, II, bl. 23); in December 1566 trachtte Margareta van Parma zich door zijne tusschenkomst van Zeeland te verzekeren (ibidem bl. 515) welligt stond dit voornemen in verband met zijne plannen tot aankoop van Veere.

Digitized by Google

nyet en conde berichten, deurdien alle de rekeningen te Mechelen zijn, nyettemin, indien zijne f. g. bij de zelve devotie bleve, daeraf gheadverteert zijnde, als ick te Mechelen waere, zoe wilde ick zijnre f. g. in desen ende in alles gheerne believen. Oick es mij aengheweest mr. Hugo Bonte, omme te weten de secreten van tgeheele marquisat, dwelck, zoe hij mij int secreet bekent heeft, die van Middelburch geerne zouden coepen, algereet, daer over raedt gehouden hebbende [1]), ende doet mij des te meer vermoeden, naerdien den zelven mij oick bekent heeft, dat de copien van alle de reekeningen, die wilen Bernard Somer van mij begeerde, voor de voirss. van Middelburch zoude gheweest hebben, daertoe mede de suspicie vermeerdert, de vaert, die de zelve van Middelburch op Westcappele ende Domburch poogen te leggen, omme de buyssen, deur alsulcke comodityt aen te locken. Hier af moicht ghij eenige, tgemeen welvaeren vander stede beminnende, waerscuwen, zonder mijnre eenige mentie te maeken, oft eenichssins oft man off peert te nomineren, opdat ick geen ondanck en begae. Indien die vander Vere nyet gesint en zouden zijn, hen zelven te coepen, dat ick daeraf gheadverteert mach zijn, ten fine ick den arbeyt, bij mij gedaen, nyet alleene om den staet van djaerlicx innecomen te maeken, nemaer oick van de particuliere waerde vandien in coepe, te mijnen oirbaere mach besteden aen dengeen, diet met deen off dander eerlicke promotie mach erkennen. Gout noch zilver en begeere ick nyet, nemaer eer ende advanchement, omme mijne kinderen te voirderen, waermede ick uwer

---

1) Het overige deel van den brief is doorgehaald, behalve den laatsten regel: Mon cousin, enz.

Digitized by Google

L. (die ick weet, mijn profijt lyeff te hebben) wil te kennen gheven, dat ick die vander Vere nyet geerne tsecreet vander Nisse en zoude willen ontdecken, ten waere zij mij oick met een ander wilden emploieren, omme met die vander finantien te overcomen, ende deur alsulcken middel zonder der stede scade tot eenige promotie in sconincx dienst te geraecken; uwer L. verstaen, dat dit de eenige oirsaecke es, waeromme ick desen swaren last aengegaen ben.

Mon cousin, naer gedienstwillige erbiedenisse bidde ick den Almoegenden, cet.

VII. Species facti, gediend hebbend voor de zamenstelling van een der stukken door van Dorp geproduceerd in zijn proces tegen den Graaf van Hohenlohe, opkomend voor de belangen van zijnen schoonbroeder, den Graaf van Buren, die eene belangrijke vordering had ten laste van het sterfhuis, maar voor wien van Dorp daarentegen in 1567 de heerlijkheid Westcapelle had gekocht en betaald. Het stuk is door den klerk van van Dorp geschreven, maar door hem zelf op vele plaatsen gewijzigd; ik deel er alleen dat gedeelte van mede, dat betrekking heeft op de onderhandelingen, door den Prins gevoerd over den aankoop van het Markiezaat.

In den voorwinter vanden jare xv^{c} zessentzestich, is

Digitized by Google

dheer Marcq van Steenlandt [1]) bij mij, Aernt van Dorp, gecomen inde herbërge, daer vuythanght Roeyenburch binnen Mechelen, ende gaff mij te kennen, dat zijnne P. Ex^tie H. M. wel gesindt was, eenige vande heerlicxste stucken vuytten sterfhuise van wilen des heeren marquis vander Vere te coepen, om daermede te moegen voldoen ten geenen de zelve beloeft hadde, tracterende thuwelijck met de princesse van Saxen, gelast zijnde, zoe hij zeide, om op mij te begeren, dat ick eenige evaluatien vanden innecomen der zelver zoude willen maken ende zijnne gemelte Ex^cie communiceren: mijnnen dienst zoude dancbaerlick erkennet werdden.

Volgens deze propositie heb ick mij in debvoir gestelt, mij latende corts daernaer bij zijnne Ex^cie vinden binnen Breda, alwaer ten zelven tide waren de heeren graven van Moers ende van Hoorne.

Ende naer dat ick haer van alles onderrecht hadde bij monde oick bij gescrifte, alzoe den vercoepdach vander Vere, Vlissingen, Westcappel, Domburch ende van ander heerlicheiden ende goeden, gelegen in deylandt van Walcheren, diende op den xij^en Februarij alsdoen eerstcomende, soe beliefdent de zelve zijne Ex^cie eyntelick mijn addresse te begeren, om te moegen coepen tmarquisaet vander Vere ende Vlissingen [2]), etc.

Etlick dagen daernae, als omtrent Kersmisse, werdde in veel steden te coepe gestelt deffigie van zijnne gemelte P. Ex^tie, op papier gedruct, onder dwelck

---

1) Marcus van Steelandt was ontvanger-generaal van den Prins van Oranje.

2) Omstreeks dezen tijd beraamde de Prins plannen, om zich meester te maken van de voornaamste steden van Walcheren, bepaaldelijk van Vlissingen. Gachard corr. de Guill. le Tac. deel II p. CXLIV. Kervijn, Les Huguenots et les Gueux, deel I bl. 444.

Digitized by Google

dezelve onder andere getituleert werdde marcgraef vander Vere ende Vlissingen, etc.

Van welcke drucselen eene gethoent wesende inden raedt van state deur den Graef van Barlaymont, zoe screeff de hartoginne van Parme aenden heeren vanden grooten raide, oick aen mij, datmen de vercopinge namenlick vander Vere ende Vlissingen zoude vuytstellen voor twee maenden.

Dit vuytstel dede mij wederomme de reys aennemen bij sijnne Ex^cie^ om van haer te vernemen, offse oick gesindt waer eenige van dandere onverboden heerlicheden in Walchren te coepen, die opden voorscreven xij^en^ Februarij vercoft soude werdden.

Ende alzoe dezelve berecht was, dat de stadt ende heerlicheyt van Westcapple niet en behoorde gesundert te werdden vande stadt Vlissingen, om dieswil datse was een litmaet van dmarquisaet, dat oick de Westcappelaers binnen Vlissingen de meeste neeringe maicte deur heure zeevaert ende visscherie, daer die van Middelburch doich op hadden, om dezelve vermidts eenige schonissen themwaerts te trecken, zoese die van Zoutelande te vorens aen haer getrocken hadden.

Soe begeerde zijnne gemelte Ex^tie^, dat ick de coop van Westcapple zoe lange zoude verhoigen op mij ende mijnnen name, tot datse mij bleve, doch tot haren behoeve.

Sulcx heb ick gedaen ende is mij desen coep eijntelick gebleven voor xxj^m^ ij^c^ £ arthois [1]).

---

1) Na het vertrek van den Prins naar Duitschland, wendde van Dorp zich te vergeefs tot hem om geld, ten einde Westcapelle te betalen; maar de Prins gaf op raad van van Dorp en Steelandt eene verklaring, dat hij de heerlijkheid had gekocht ten behoeve van den Graaf van Buren, waarop van Dorp zich tot diens voogden, den Graaf van Barlaymont en den Heer van Oiguies om betaling wendde.

Digitized by Google

Ende voor den zelven prijs presenteerde des anderen daechs wilen Aernt van Valckesteyn dien coep over te nemen, ende mij tot winste te geven acht hondert guldens.

Als nu de tweede maent binaest ommegecomen was, soe heb ick mij wederomme inde reyse begeven van Zevenbergen naer Antwerpen, alwaer zijnne P. Ex^tie doen ter tijt was, omme den goeden wil ende meeninge vande zelve, belangende tcoepen dienstelick te erlangen, heeft mij aldaer eenen tijt lang opgehouden, ende eijntelick, als opden xj^en Aprilis, wesende reysveerdich naer Breda, mij voor een affscheijt geseit in terminis: mijn zaken zijn in zulcken state verloepen, dat ick liever hadde te vercoepen, dan te coepen, mij hoichelick bedanckende voor mijne moeytten.

Doch alzoe de vercopinge vande voorsscreven twee steden diende des anderendaechs, te weten opden xij^en Aprilis, zoe is mij noch des nachts te voren eenen brief van zijnne Ex^tie te poste gebracht, ende was gescreven bide handt vanden voornoempden Marcq van Steenlandt, inhoudende expresse last, dat ick de voirsscreven twee steden zoude innecoepen bij alzoe verre alse crigelick mochten vallen, voor den prijs respective inde zelve missive aengeteeckent.

Maer de zelve wierdden deur versceiden persoenen ende hen verdieren boven mijnnen last verhoicht, wel tmijnnen grooten gelucke, want, indien de zelve coepen mij hadden gebleven, ick zoude se oick hebben moeten betalen, zoet inden coep van Westcapple wel is gebleken.

Weinich tijts naer dees vercoepinge vertrack zijnne P. Ex^tie naer Duytslandt.

Digitized by Google

VIII. Brief van den Prins van Oranje aan Bruyninck van Wijngaerden, rentmeester van Zeeland — Beoosterschelde, op 23 Augustus 1566.

Bruyninck van Wijngaarden stamde af van het oud-adellijk Hollandsch geslacht Oem van Wijngaarden (S. v. Leeuwen, Bat. Ill. bladz. 1040); hij bleef den Koning en den katholieken godsdienst getrouw, waarom hij in 1578 even als zijn zwager Philibert van Serooskerke, rentmeester van Zeeland Bewesterscheld, uit zijn ambt ontslagen werd (te Water, kort verhaal der Reformatie van Zeelant, bl. 36, noot). Hij was gehuwd met Maria van Serooskerke, omtrent wier bloedverwanten ik in verschillende rekeningen de volgende gegevens vond.

Augustijn van den Eynde, woumeester van Brabant en Schout van Bergen-op-Zoom trouwde 1° Catharina vanden Berge; 2° Elisabeth van Coulster; Ex primo: Jacqueline v. d. Eynde, gehuwd met Jacob van Serooskerke, uit welk huwelijk een zoon Jeronimus v. S. gehuwd met Eleonora Micault; hunne dochter was de bovengenoemde Maria v. S. Ex secundo: Anna v. d. Eynde, gehuwd met Gilles de Lestre; hunne dochter Elizabeth trouwde Nicolaas van den Berge; uit welk huwelijk een zoon, Constantijn, nog in leven in 1591. Gilles de Lestre was vooraf gehuwd geweest met Catharina van Daele, waarvan twee kinderen Gilles en Agnieta, welke laatste trouwde met Jan Stoupart, waarvan Pieter en Catharina, beide levend in 1591.

Digitized by Google

Die Prince van Orangien, grave van Nassau, cet., stadthouder-generael van Hollant, Zeelant.

Eersame, lieve, besundere, Wij houden, ghy wel zult hebben verstaen, hoe dat deze dagen ende nachten geleden, die sectarissen, wij alhier zijnde, hebben inder stadt van Antwerpen, berooft ende gepilleert alle die kercken, cleyne ende groote, theylich Sacrament, autaren, beelden, scilderijen ende andere ornamenten der kercken nedergeworpen, gebroken ende ter scande gemaect tonsen grooten leetwesen, alles in derisie, versmadenisse ende groote scandalizatie van onsen heyligen Christen geloove, dienste van God almachtich, ende die van onss. heere den Coninck, hebbende die voirsscreven sectarissen hen vermeten ende gedelibereert, tzelve mit force ende violentie te doene in allen kercken, cloisteren ende geestelicke plaetsen in desen landen, soo binnen den steden, als buyten ten platten lande gelegen, dwelck wij u deur laste van haere Hoocheyt wel hebben willen praeadverteren, opdat ghy alomme binnen uwer jurisdictie van Zeelandt Beoisterschelt scrijft van zijnen Ma^{t} wegen an allen riteurs vanden kercken, cloosteren ende geestelicke plaetsen, mitgaders den wethouders, soe binnen als buyten den steden gelegen, namentlick an die van Zierixzee, den welcken wij deshalven bij onse briefven, hier bij gevoucht, scrijven, op haer hoede te zijne, ende zoe goeden wachte ende ordre te houden, dat soe grooten scandalizatie ende inconvenient niet en gesciede in henlieden kercken, cloosteren ende heylige plaetsen, ende consequentilick heuren burgeren, inwoonderen, hen huysvrouwen, kinderen ende familie, ende hen mit andere officiers van Zijnen Ma^{t} alle mogelicke assistentie geeft.

Digitized by Google

God zij mit U. Gescreven te Bruessele, den xxiiij^en^ Augusti 1566.

Uwe goede vrient

Guille de Nassau. [1])

(onder staat met een andere hand geschreven:)

Heeft gedient opte reeckening de a° Lxvj.

Betaelt den bode commende voor Co. Ma^t^ dienst.

Het adres luidt: Eersamen, onsen lieven, besunderen Bruininck vanden Wingarden, Raedt Co. Ma^t^ ende Rentmeester van Zeelant beoisterschelt.

IX. Verklaring van Henri Fiefvet, omtrent het tusschen hem en van Dorp in Mei 1572 verhandelde. Origineel stuk door Fiefvet geschreven en onderteekend.

Waarschijnlijk is de schrijver niemand anders dan de, in de Archives (III bl. 433) genoemde Henry Trefvette. Is dat zoo, dan is het vermoeden van m^r^. G. v. P. dat Trefvette een fransch officier zoude zijn, volkomen juist: ik vind toch dat de Prins in 1574 twee vendels fransche soldaten uit Zierikzee naar Holland zond, waarvan er een onder de bevelen stond van den Hopman Fiefvet. Thans deed hij dienst als zendeling van Graaf Lodewijk van Nassau. Uit zijn verhaal blijkt, dat van Dorp reeds als

---

1) Eigenhandige handteekening.

Digitized by Google

een aanhanger van den Prins bekend was bij hen, die in het geheim zijne plannen begunstigden.

Je Henry Fiefvet fais asscavoir a tous ceulx quil appertiendra, que le lendemain du jour que jarivois par la poste depuis la ville de Blois en France, la ou javois laissé monsieur le compte Louys de Nassau, jusques en la ville danvers, que fut le 4e jour du moys de May 1572, me veint trouver un marchande de Bruxelles, nommé Verionne Martin, avec lequelle jay eu, une espace de tamps, familiarité singuliere, me demandant apres lestat des affairres dentre messeigneurs le princhе dAuranges et ladmiral de France, dont luy aiant faict part bien particulierement, me requist fort instamment a ce que je voulsisse declarer le mesme a un gentilhomme de sa cognoissance, lequel estoit venu expressement de Malines avec luy a ces fins, masseurant le cognoistre extremement affectionné au service de son Exce et que pour le service dicelle, il feroit touttes chosses possibles. Ce que luy aiant accordé, sen est venu devers moy, avec ledict gentilhomme, quest le sr Ernoult van Dorp, a lheure a luy assignée, auquel suivant lasseurance et bon rapport a moy donné par ledict Verionne Martin, ay descouvert tout lestat des affairres, intelligences et entreprisses que lors estoint sur mains, mesmement luy communicquai certainne instruction, que mavoit baillé mondict signeur le compte, par lequelle il menchargea de la poursuieulte devers tous affectionnez a son Exce, a ce quil prestassent des deniers pour lavanchement desdictes entreprinches, avecq promesses den rendre le double, requerrant quil luy pleut, y mestre du sien. Ce quaiant entendu ledict van Dorp, me dist: Je suis content dexposer pour son Exce tout

Digitized by Google

mon povoir, moienant simple restour et reintegration des pertes et domaiges qua ceste occassion je pouvois encourir, lorsque ce bon S^r sera restituez au sien, laissant la restitution du double pour les usuriers, et quainsy soit, jentend de bref aler trouver son Ex^{ce} a Dillembourg et luy apporter dyx mille florin; et sen allerent ainsy appres plusieurs propos ledict van Dorp et Verionne par ensemble. Depuis, estant dedans Mons avecq mondict S^r le compte, jentendis que ledict van Dorpt nous addressa en beaucoup des choses, et mesmes quil avoit faict rendre a son Ex^{ce} les villes de Malines et Dendremonde. En tesmoin de verité jay ceste escripte et signée de ma propre main le dyxzieme jour du moys de Janvier mille cincq cens et septante quattre.

Henry Fiefvet.

Slechts enkele dagen na deze samenkomst vertrok van Dorp naar Dillenburg, want reeds op 12 Mei onderteekende de Prins aldaar eene verklaring, dat hij van van Dorp 10.000 gulden van 20 stuivers, brabantsche munt had ontvangen, met belofte, die som zoodra mogelijk terug te zullen geven; van die verklaring vind ik eene copie, geteekend door C. Taymon, secretaris van den Raad van Zeeland. Deze schuld van den Prins werd in 1574 door de Staten van Holland overgenomen, die van Dorp betaalden door overdracht van het Regulieren convent te Leyerdorp met 134 gemeten land, alle kerkelijke goederen (zie daaromtrent mijn opstel in de Bijdragen voor de Gesch. v. h. Bisdom v. Haarlem, deel X, bl. 210, volgg.).

Het schijnt van Dorp gelukt te zijn, om ongehinderd en zonder argwaan op te wekken,

Digitized by Google

weder te Mechelen terug te keeren, alwaar hij zich thans onledig had te houden met het beramen der middelen, om de stad aan den Prins over te leveren, zoodra deze met zijn leger in de nabijheid zoude komen. Door zekeren Cornelis van der Heyden, een dienaar der Markiezin van Bergen, werd hij op de hoogte gehouden van hetgeen in Holland en in het Markgraafschap van Bergen-op-Zoom voorviel; die man was tevens de tusschenpersoon bij de briefwisseling tusschen van Dorp en zijne echtgenoote, die zich met hunne dochter Louise en een deel hunner kostbaarheden op dat oogenblik in Holland ophield.

X. Brief van den Prins van Oranje aan de Regeering van Gorinchem van 12 Juli 1572.

De in dezen brief bedoelde Edelman kan niemand anders dan van Dorp zijn, daar het zoowel uit de correspondentie van van der Heyden als uit quitanties van Jonkheer Willem van Hooff blijkt, dat zijne vrouw zich met eene zijner dochters te dien tijde in Holland ophield, terwijl tevens vaststaat, dat bij de inneming van Mechelen door Alva zich daar alleen ophielden de drie dochters van van Dorp, Catharina, Margaretha en Josina, onder de hoede zijner nicht, de weduwe van Jan van Abbenbroek.

Die Prince van Oraengien, Grave van Nassau, Heere ende Baroen van Breda, van Diest, cet.

Eersame, discrete, lieve, besundere. Wij hebben

Digitized by Google

verstaen tgoet debvoir bij ulieder gedaen, om ten dienste vande Co. Mat te helpen recupereren de vrijheyt van tghemeen vaderlandt, vuyt den handen vanden Spaensche tyrannen. Waer inne wij begheeren ghijlieder wilt continueren, ghevende onderlinghe ende deur ghemeen overdragen ordre, dat de stadt met den casteele wel bewaert ende de borgers nergens inne verkort oft beschadicht en werden; de goede assistentie van mij ende den mijnen, en sal ulieder, metter hulpe van Gode, nyet gebreken, zoo ghijlieden eerlanghe naerder vernemen zult. Resteert alleenlijck, dat ghijlieden nu, een gemeyn zake in handen hebbende, onderlinghe eendrachtich zijt, stellende goede wacht ende remedierende tot alle ongeregeltheden ende dronckenschappen [1]).

Wijders, zoo is ons aengelanget, hoe dat den Edelman, brenger van desen, by tijden dat onse garnisoen noch by ulieder nyet en was, ten huyse van zijne vrienden gestelt zoude hebben zijne huysvrouwe, met eene partije van zijn huysgesin ende etlijcke coffers, dewelcke, om merckelijcke redenen, ons bekent, hij op dyxendaghe den iersten deser maent, midts ulieder passeport gescheept hadde, om by provisie op Dordrecht ende mogelijck daer naer voirder te doen voeren. Es hem dair inne nyet alleene feytelijck belet gedaen, nemaer zoude genoech gedreycht ende in pericule geweest zijn, om zijne goeden deur

---

1) Niet zonder reden waarschuwde de Prins tegen de dronkenschap der watergeuzen; hij had er al vroeger over te klagen gehad: op 15 Maart 1570 schreef hij aan zijn' broeder Graaf Jan (Arch. III bl. 364): mes batteaulx sont esté partiz vers Angleterre, ayans premierement à l'embouchure de la mer de nouveau laissé périr leur Admiral et trois aultres grans batteaulx par leur nonchallance, yvroingnerie et grand désordre.

Digitized by Google

eenighe ongeschickte menschen te zien buten. Twelck ons verdrietelijcksten geweest om hoiren, aengesien de goede affectie, die wy weten, dat den zelvigen Edelman tot den vaderlande is dragende. Ende alzoo wy zunderlinghe geneijcht zijn, om hem te gerieven ende vrientschap te doen, derhalven is ons ernstich begheren ende intentie (doch aengesien hij aen des stads dienst off borgerschap nyet verplicht en is), dat ghijlieden den zelven Edelman, zijne huysvrouwe, familie ende coffers vrij ende ombeschadicht laet vertrecken, daert hem belieft, hem doende convoy ende beschermenisse jegens vrijbuyters oft andere roovers, indient noot is, hierinne zult ghijlieden ons dienst ende vrientschap doen, kennet den Almogenden God, die ulieden,

Eersame, discrete, lieve, besundere, langhe gespare in goeden gesonthede.

Geschreven in onsen veltleger tot Aldekercke, opten xij^en^ Julij 1572.

U gode vrint
Guille de Nassau [1]).

Vuyt desen gespeurt hebbende onse meyninghe, zoo wilt denzelvigen wederomme stellen aen handen van desen Edelman, om hem daer mede te behelpen bij den capiteynen ende regeerders van Dordrecht, indyen hun voirder convoy ende beschermenisse tot op Zevenbergen noodich werdt.

Het adres luidt: Den eersamen, discreten, onsen besunderen, goeden vrienden, capiteynen, borgemeesters, schepenen ende vroetschap der stede van Gorcum.

---

1) De woorden: „U gode vrint" en de onderteekening zijn eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

XI. Uittreksel uit den: Eysch gemaeckt by Joncheer Arent van Dorp ten laste van tsterffhuys van wijlen hoochlofflicker memorie, mijne heere de Prince van Oraengien.

In het reeds boven door mij vermelde proces tusschen van Dorp en 't sterfhuis van den Prins, vorderde van Dorp onder anderen verschillende geldsommen op, die hij beweerde hem toe te komen wegens uitgaven, door hem in 1572 in den dienst en ten bate van den Prins gedaan. Het gedrag van van Dorp, gedurende den veldtocht kwam hierdoor in de stukken ter sprake en werd door den curator van het sterfhuis gegispt. Te zijner verdediging gaf nu van Dorp in verschillende processtukken mededeelingen omtrent hetgeen in die dagen voorviel: hij beriep zich daarbij op het getuigenis van nog in leven zijnde personen, die even als hij in 1572 een werkzaam aandeel aan den opstand genomen hadden, en zijne beweringen werden door zijne tegenpartij niet weersproken. Slechts op één punt ontkende de curator de juistheid van van Dorp's verklaringen: hij hield namelijk vol, dat de Prins niet was gebaat door de plunderingen, die te Mechelen plaats gehad hadden: maar hier konde van Dorp, door de eigen verklaringen des Prinsen de juistheid zijner beweringen volledig bewijzen. Ik zal van die verschillende processtukken alleen datgene mededeelen, wat op den veldtocht van 1572 betrekking heeft. Hetgeen in dit stuk wordt medegedeeld, bevestigt volkomen het verhaal

Digitized by Google

van de overgave van Mechelen, bij Hooft, Nederl. Hist. VII, bl. 271.

Na zijne reis naar Dillenburg te hebben verhaald, vervolgt van Dorp aldus:

Ende van Dillemborch wederomme binnen Mechelen gekeert wezende, hoewel zulck keeren al te periculeux was, zoo heeft des nyet te min de voornoemde van Dorp, volgens begeerte van zijne Ex^ce^, aldaer harten gaen winnen, om daermede de bijcompste vande zelve opden bestemden dach waer te nemen [1]); twelck, indyent achtervolght geweest ware, alst nyet en werdde, den herthoge van Alve zoude alle zijn geschut met de peerden ende andere behoeften, geprepareert om Bergen te beschieten, verloren hebben, maer tlange verbeyden was oorsaecke vande faulte, ende dede de voornoemde van Dorp in groote vreese leven, doch is den aenslach sulcx beleyt geweest, dat Mechelen voor ende Denremonde naer int gesach gebracht werde van zijn Ex^cie^, hebbende de voornoemde van Dorp, om inden aenslach op Mechelen geassisteert te wesen met het credijt, dat daer hadde Joncher Philips vander Aa, den selven sdaechs voor den aenslach met zijnen waghen, in stroo gepackt, binnen zijnen huyse gebracht, alwaer veele belooft hadden, hen dyen nacht te laeten vinden, maer tmeerendeel viel in faulte, ende nyet te min versacht God sulcx, dat den aenslach ten effecte quam, dwelck de minste

1) Blijkbaar wachtten de aanhangers van den Prins diens komst in Brabant reeds zeer veel vroeger, daar Cornelis v. d. Heyden op 28 Mei reeds aan van Dorp schreef omtrent den Prins: sijn reyse werdt te langhe; hij brenght goede luyden half in desperatie.

Digitized by Google

oorsaecke van duysenden soude hebben connen beletten, ende de voorgenoemde entreprenneurs in handen doen vallen vanden Spaengiart, die se een quader doot zoude hebben doen sterven. Ende al eest zoo, dat de voorsscreven steden daernae wederomme onder den Spaengiaert gereduceert werden, daeraff men estimeerde thaestick vertreck van zijne Ex^cie^, daertoe vallende d'overgaen van Bergen, in effecte doorsaecke te wesen, dewijle de hertoge van Alve, alst bleeck, zijne Ex^cie^ nyet en wilde volgen, zondér de reductie volbracht te hebben, soe heeft tgoet succes van dyen aenslach nyet te min sulck voordeel gebaert, dat zyne Ex^cie^ geduerende de plunderinge van Mechelen, haer metten sijnen conde salveren, twelck anders nyet, emmers des te weyniger soude hebben connen geschieden, dat zij deur de knechten, liggende binnen Wachtendonck, eenen tijt lang, om hen betaelinge aangehouden werdt.

XII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, uit Overijssche, 16 September 1572.

In zijne repliek in conventie en zijne dupliek in reconventie deelt van Dorp mede, dat hij daags na de overgave van Mechelen, naar den Prins reed, dien hij in de abdij van Parck bij Leuven aantrof, en die hem gelastte, met eene vaan ruiters en twee vendelen voetvolk naar Dendermonde te trekken, om die stad te verrassen, aan welken last hij twee dagen later met gunsti-

Digitized by Google

gen uitslag voldeed. In een rekest, later aan de Staten aangeboden door zekeren Gillis van den Bossche, schrijft deze, dat hij, die reeds onder Keizer Karel V gestreden had, zich te dier tijde in Dendermonde bevond, alwaar hij verstandhouding hield met van Dorp, op wiens nadering hij eene der poorten wist te bemachtigen, en dat hij die, niettegenstaande hij in den arm gekwetst werd, open hield, totdat van Dorp met zijne bende was aangekomen.

Monsieur de Dorp. Arrivant ce jourdhuy en ce lieu, ma este rendue vostre lettre du vij^{e} jour de ce mois, par laquelle jay avecq bien grand contentement entendu les bonnes nouvelles que mavez mandé de l'heureux succes quil a pleu a Dieu vous donner allendroict la ville de Dendremonde, que nous faict assez clerement veoir, combien ce bon Dieu benit tousiours ceste bonne et saincte cause, en despit de tous ses ennemis. Et comme je voys les bons debvoirs et offices esquelz vous vous employez de plus en plus au bien et advanchement de la cause commune, je ne veulx delaisser a vous en remerchier d'une bonne affection, et asseurer que je le recognoistray tellement en vostre endroict, que ne me trouverez personne ingrate. Je ne vous respondray icy aux aultres poinctz de vostre lettre, par ce que m'estant survenue chose d'importance et de consequence que je desire extremement communicquer avecq vous, je vous prie, de vous trouver ung coup devers moy le plustost quil vous sera possible, surquoy esperant que vous y ferez toute bonne diligence a vostre accoustumé, je finiray ceste, priant Dieu vous donner, Monsieur de Dorp, en bonne santé, heureuse et

Digitized by Google

longue vie. Escript en mon camp a Overijssche, ce xvj^e^ jour de Septembre 1572.

Vre [1]) bien bon amy
Guille de Nassau.
N. Bruynynck [2]).

Vous prendrez vostre chemyn droict sur Malines et trouverez illecq de mes nouvelles.

Het adres luidt: Monsieur Arnouldt van Dorp, mon bon amy.

Op dit schrijven spoedde van Dorp zich naar Mechelen, alwaar de Prins reeds vóór hem was aangekomen, en waar Bernard van Merode, Heer van Rhumen en Waroux, als gouverneur het bevel voerende, zich ondertusschen niet alleen aan plundering der geestelijken had schuldig gemaakt, maar zich ook niet had ontzien, de goederen en gelden, die ter Griffie van den grooten raad in gerechtelijke bewaring gesteld waren, te rooven. En die daden pleegde hij, niet op eigen gezag, maar op last, althans zeer zeker met goedvinden van den Prins en ten behoeve van zijne zaak. Wat blijft er dan over van diens beweren, dat hij slechts de wapenen had aangegord, om de Nederlanders bij hunne oude vrijheden en privilegiën te handhaven?

In zijne dupliek deelt van Dorp hieromtrent het volgende mede:

„Middelre tijt ende geduyrende d'absentie van

---

1) De woorden: „vôtre bien bon amy" en de onderteekening zijn eigenhandig door den Prins geschreven.

2) Eigenhandig.

Digitized by Google

den verweerder (terwijl van Dorp te Dendermonde was) heeft heer Bernardt van Merode, heer van Rhumen, als die tcrijchsvolck binnen Mechelen voerde, ende oversulcx gegruet werde Gouverneur vande selve stede, de geestelicheyt doen opbrengen eenige penningen.

Heeft mede doen lichten alle tgene, dat inde griffie vanden grooten rade geconsigneert lach, als mochten wesen de juwelen, daer deysscher aff spreeckt (juweelen, behoorend tot het sterfhuis van Veere), die geestimeert waren waerdich te wesen drie duysent guldens oft daeromtrent.

Ende daer beneffens al tbaer gelt, onder welcke eene somme van thien duysent Carolus guldens was, die daer geconsigneert hadde (al zoe men zeyde) de Baron van Obeygny.

All dwelck de verweerder tzijnre compste vuyt Dendremonde quam te verstaen van eenige treffelijcke, wel geaffectioneerde persoonen, die zulck affperssen ende lichten int goede nyet en conde duyden, seggende, dat tselve directelick contrarieerde de vrijheyt, daermen zoe veel affgeseyt ende gelooft hadde.

Wel gedenckt den verweerder, dat zijne Ex^ce^ ter zelver stondt veel raedtslagens hielt met de voornoempde heer van Rhuemen, om gelt te vinden deur middel vant welck zij mit gemack ende gemoede van hare ruyterye zouden mogen geraecken.

Dat oock zijne gemelte Ex^ce^ de magistraet van Mechelen nyet alleene om gereede penningen, nemaer oick omme Sinte Romboutskasse [1]) te

---

1) Omtrent de kostbare reliquie-kas van St. Rombout, die nu en later zoozeer de begeerlijkheid des Prinsen opwekte, vind ik bij van

Digitized by Google

mogen hebben, dede aenspreecken, ende dat den eyssch vande kasse werde affgeslagen."

Uit de volgende stukken blijkt het aandeel, dat de Prins en van Dorp zelf, die zich later zoo geheel onschuldig trachtte te houden, aan de rooverijën te Mechelen namen.

XIII. Verklaring van den Prins van Oranje van 23 September 1572.

Copia copie.

Nous Guillaume de Nassau, Prince d'Orenge, cet., avons faict lever hors des mains de maistre Jacques

---

Meteren deel III bl. 407 (uitgave van 1750) vermeld: dat dit kostbaar voorwerp geschat werd op eene waarde van meer dan 70.000 guldens, met de paarlen en edelgesteenten, die er omgewerkt waren: de kas woog 360 mark zilver, elke mark zilver verguld met twee ducaten gouds. Volgens van Meteren werd de reliquie-kas gesmolten door den Provincisal der Karmelieten, broeder Philips Lupus, die in 1579 en 1580, het hoogste gezag der stad in handen had. Waarschijnlijker komt het mij echter voor, dat de kas is gestolen, tijdens de veertiendaagsche plundering der stad in 1580 door de soldaten van Norrits en Olivier van den Tempel, die door de Staten daarheen gezonden waren, en de stad op den 9en April veroverden, zooals wordt beweerd door Cantillon (vermakelijkheden van Brabant, deel IV, bl. 71, 85). De schrijver van het grand Théatre sacré du Brabant, geeft intusschen (deel I, bl. 24) nog een ander tijdstip van het verkoopen der kasse aan: hij beweert, namelijk, dat dit in 1578 op last van den Prins van Oranje zoude zijn geschied, en dat de kas, behalve de waarde der edelgesteenten 103.600 gulden opbracht. Voor die meening pleiten voorzeker de omstandigheden dat op 15 Febr. 1578 door het Hollandsch garnizoen kerkroof gepleegd werd (Cantillon. l. l. bl. 85) te Mechelen, en dat die Stad alstoen door het onderhoud van een zwaar garnizoen werd uitgeput (Gachard. Corr. de Guill. le Tac: deel IV. bl. 54. 103. 140. 143.).

Digitized by Google

Buysset, greffier du grand conseil à Malines, les joyaux, quavons entendu avoir naguaires esté consignez en ses mains, concernans le Sr Arnout van Dorp, comme curateur de la maison mortuaire du feu marquis de la Vere, specifiez en certain inventoire, dont indempnerons ledict Griffier devers tous, faict soubz nostre nom le xxiije jour de Septembre xvc soixante douze. Ainsy signé. Guille de Nassau. Plus bas estoict escrit: Collationée et trouvée concorder a son originel, trouvé entre les acquytz et descharges des naptissemens quat cydevant receu maistre Jacques Buysset, secretaire ordinaire en son vivant du Roy nostre sire et Griffier du grand conseil de Sa Maté, mon père, par moy, aussy secretaire et griffier, comme dessus, estoict supsingné J. Busset.

Apres [1]) collation faicte a semblable copie est trouvé concorder a icelle. Le xviije jour de Juillet 1594. Par moy

Minnesanck.

XIV. Verklaring van den Prins van Oranje van 15 Mei 1573.

Copia copie.

Wij Wilhelm, byder Gratien Godts, Prince van Oraengien, Grave van Nassau, cet., Heere ende Baroen van Breda, van Diest, cet., Borchgrave van Antwerpen ende van Besancon, Stadthoudere ende Capiteyn-ge-

1) „Apres" en de volgende woorden met de onderteekening zijn eigenhandig geschreven door Minnesanck, die bij Goudhoeven en v. Leeuwen niet voorkomt onder de Griffiers of sub-Griffiers van den Hove van Holland, doch het laatstgenoemde ambt toch reeds in 1585 bekleedde, blijkens een appointement van 18 October van dat jaar.

Digitized by Google

neraal over Hollandt, Zeelandt, Westvrieslandt ende Vuijtrecht, certifficeren eenen yegelijcken, midtsdesen, dat wij inde maent van Septembri lestleden inder stede van Mechelen zijnde, ontfangen hebben vuyt handen van heere Bernaert van Merode, Riddere, heere van Runnen, cet., te dier tijt Gouverneur der voorschreven stede van Mechelen, de somma van *twaelff duisent carolus guldenen ses hondert ende tweenvijftich, tot twintich stuyvers* [1]) den gulden gereeckent, welcke twaelff duysent zes hondert ende tweenvijftich guldenen wij hem om andere groitte nootsaeckelijckheden affgevoirdert hebben, des toirconden hebben wij desen met onsen naeme geteeckent ende onsen zegel met onse waepen daer beneffens laten drucken, inde stede van Delft opden vijfthienden dach der maent van Mayo, inden jaere ons heeren duisent vijffhondert tzeventich ende drye, onderteeckent Guille de Nassau. Onder stont geschreven: Bij bevel van zijnder Ex^cie^ onderteeckent Bruninck, en was gedruct met eenen roeden zegele. Onder stont: gecollationneert jegens d'originael, onderteeckent ende besegelt alsboven is deze copie daer mede bevonden accorderende. Bij mij Phls. Oeyls, notaris openbaer bij den raidt der Co. Ma., geordonneert in Brabant, geadmitteert ende gesworen clerck van den greffier van den voorsscreven raide, ende was onderteeckent Phls. Oeyls.

Gecollationneert [2]) jegens gelijcke copie, onderteeckend als boven ende bevonden accorderende desen v^en^ Junij 1598. Bij mij
de Glarges.

---

1) De cursief gedrukte woorden zijn onderstreept.

2) Gecollationneert enz. benevens de handteekening geschreven door Claude de Glarges, Secretaris van den Hove van Holland.

Digitized by Google

XV. Brief van den Prins van Oranje aan mr. Pieter Moliart, van 1 Januarij 1581.

Die Prince van Oraignen, Grave van Nassau cet., Lieutenant generael, cet.

Copie.

Eersame, discrete, lieve, besundere. Joncheer Arent van Dorp heeft ons te kennen gegeven, hoe dat ghy hem proces moveert, om restitucie van hem te hebben van zeker somme van penningen, die wij, wesende in Septembri lxxij binnen Mechelen, doir den heere van Rummen, den voirnomden van Dorp, vander Aa, ende Wasteel deden lichten vuyt eene secrete plaitse ten huyse van Cornelis Lancelots, als die aldaer gevlucht ende in bewaernisse gestelt waren deur eenige vander Goes, dewelcke doen ter tijt als onse vianden van ons belegert waren; dat oock boven dien ghij oft u voorzaete in officie u onderstaen hebt, te corrtten twee duysent vier hondert guldens aen tgene onzen gelieffden zone, den grave van Buren, competeerde opt sterfhuys van wilen den Marquis vander Vere, ter zaeken van twee hondert guldens rente sjaers; ende dat onder tdexel ende voor tvergolt van zekere juweelen, die de heer van Rummen ten zelven tide zoude gelicht hebben vuyt handen vanden Greffier Buysset. Ende wandt ghij hier inne zijt doende ende attenterende tegens de pacificatie van Gend, dicterende (zoe ghij wel behoirt te weten) int xvije article, datmen van gealieneerde meuble goeden ter weer zijden egeen restitucie en zal moeten doen. Soe en hebben wij nyet willen onderlaten, u bij desen te verwittigen, dat wij zulcke uwe proceduren tegens den voirnomden van Dorp int goede nyet en connen

Digitized by Google

duden. Weshalven onze meeninge ende vuytterlicke wil oock es, dat ghij daervan zult desisteren, hem laetende ongemoeyt. Ende dat ghij den gecommitteerden van onzen zone voirnomt zult maeken te vernougen van tgene hem van rechtswegen staet te hebben ende te ontfangen vuyt de hipoteque zijnre voorsscreven rente, die wij verstaen dat binnen cortten dagen vercoft zal werdden bij decrete vanden secreten raide, zonder eenige corttinge oft affslach, gemerct dat de voorsscreven penningen even zoe weinich als de juweelen bekeert zijn tzijnen proffite, maer in betaelinge van onsen crijchsvolcke. Hier mede

Eersame, discrete, lieve, besundere, zijt Gode bevolen. Vuijt Delft, den iersten Januarij 1581. Onder staet gescreven: U goede vriendt. Onderteeckent: Guille de Nassau. Ende de superscriptie was: Eersame, discrete, onsen lieven, besunderen Meester Pieter Moliart, advocaet ende curateur vande resterende goeden des sterfhuys van wilen den Marquis vander Vere.

Gecollacionneert [1]) met doriginale missive van sijne Excellentie ende bevonden in als conformeerende met deselve, bij mij onderschreven

Milander.

Op huden den derthienden dach Februarij 1581 heb ick onderschreven, huissier vanden secreten rade, mij getransporteert aende persoon van m^{r}. Pieter Mouillart, curateur vande resterende goeden des sterfhuys van wijlen des heren Marquis vander Vere, binnen deser Stadt van Antwerpen. Den welcken ick inde voirs-

1) De woorden: Gecollacionneert enz. tot en met de handteekening, zijn geschreven door 's Prinsen secretaris, Milander; het onderschrift is geheel van de hand van den deurwaarder.

Digitized by Google

screven qualiteyt gepresenteert hebbe sekere besloten briefve, hercomende van mijn here de Prince van Arangien, vande welcke deze hier boven copie es, om hem achtervolgende tinhout der selver te reguleren, die welcke, deselve originalen brief overlesen hebbende, mij voor antwoorde gaf, dat hij daerop antwoort soude schrijven. Oirconde mijns hantekens, cet.

Cornelius Faber.

XVI. Notariële acte (origineel) van den Notaris Hendrik van Schore van 3 October 1574.

Op heden, derden Octobris anno xv^c vierentzeventich, compareerde voer mij, notaris ende getuygen, hier naer genoempt jouffrouw Anne Keynooghe, weduwe van wijlen heer Cornelis Lanceloots, oudt Lxi jaeren oft daeromtrent, heeft ten versoecke van weerde ende voersienige heere Sr. Jacques Cormettes, Borghmeester der Stede vander Goes, verclaert, gedeposeert ende geattesteert, verclaert, deposeert ende attesteert bij desen, op haer trouwe, eere ende vrouwewaerheyt, in plaetse van eede, dat in Augusto [1]) anno xv^c tweentzeventich zij gesien heeft, bij ende present geweest es, alsdat Aernt van Dorp, curateur vanden sterfhuyse wijlen des heeren marquis vander Vere, gecommen wesende tharen huyse, gestaen inde Schaelstrate binnen deser stede van Mechelen, ten tijde doen de Prince van Oraingien binnen der zelver stede

---

1) Dit moet zijn September; in Augustus was de Prins niet te Mechelen.

Digitized by Google

was, heeft met zijne consorten, als te wetene: Waroux, Wasteel ende vander Aa, doen open doen met eenen smet de coffers, tharen huyse wesende, ende aldaer gebracht vuyten schepe, dewelcke open gedaen hebbende het tweede coffer, hoorde hem, Dorpe, spreken: „dit goet kenne ick wel, het behoort toe Jacques „Cormette, mijn goeden vrient;" ende heeft gezien, dat zijluyden daer vuyt namen alle het silverwerck ende settent op tafel, ende vindende voorts de sacxkens oft buydels metten gelde, tghelt daer vuijt geschut ende tzelve getelt hebbende, wederom inde sacxkens staken, ende dat zij voorts moeste leenen eenen korf, om alle de voersscreven sacxkens daer inne te leggen, ende dat zijt alzoe mede gedragen hebben. Ende alzoe zij comparante sach, dat de voornomde Wasteel tharen versoecke ende ontlastinge screef specificatie vanden voersscreven gelde, heeft daervan begeert de copie, om dieswille, hij haer toriginael nyet laten en wilde. Volgende welcken de zelve Wasteel gaff ende leende tvoersscreven originael der comparante zone, om daeraff de copie te maken, twelck hij zulcx gedaen heeft. Welcke copie alzoe gescreven bij haren voersscreven zone, zij comparante, ten versoecke vanden voornomden Sr Cormettes, naderhant gelevert heeft in handen desselfs Cormettes, ende de zelve copie bij hem, Cormettes, mij, notaris, gethoont zijnde ter presentie van haer, comparante, verclaerde zij, comparante, dat die deghene was, oft zelfde, bij haer den voornomden Cormettes gelevert. Waervan in partie ende voer zoe vele de zelve Cormettes zeyde hem te toucheren [1]), de copie hier naer

---

1) Door middel van een speld is aan deze acte een half vel papier vastgehecht, waar achter op geschreven staat: dist ies de copij vanden gelde, dat hier ijs de coffers ghehalt ees van Dorpt, Varrers,

Digitized by Google

volcht van woorde te woorde. In een groen coffer es nomen tgelt hier naer volgende, toebehoorende, zoot schijnt, Jacques Cormettes: in een lijnwaeten sacxken, achtervolgende zeker billet Lxj £ ix s. viij d. vlems, in een leeren borse, zonder billet Lv £ xv s.; in een lynen sacxken zonder billet xxxvj £ xvj s.; in deene van twee leeren borssen bij een zijnde bij billette xxiij £ i s., in dander vanden voersscreven twee borsen, en bij billette xiiij £ xij s. vj d. Item in een ander coffer, geteeckent met dit × cruys ×, in een leeren borse, in silveren gelde xlj £ i s. viij d. Attesteerende mede zij comparante, dat tvoersscreven silverwerck, juweelen, cleinodiën, cleeren ende lijnwaet inde voersscreven coffers bevonden, bijde Spaingnaerden int sacq der stede genomen es geweest.

Ende ten zelven dage compareerende voer mij, notaris ende getuygen voerscreven Franchois Boonen, dienaer vanden voernomden heer borchmeester, oud xxvj jaeren oft daeromtrent, heeft ten versoecke als

---

vande Aa in Vastel. Op de voorzijde staat de specificatie der weggenomen geldspeciën, aanvangend met de opgave, die in de acte voorkomt, en aldus voortgezet: in een ander borsse is gaude ic Lv croonen; een hondert iiij halve goude realen; een stuck van xx ducaten; een stuck van iiij ducaten; viij dobbel ducaten; ix roossen nobels; iij hendrikus nobels; j vlemsehen nobel; Lxxx angelotel ende realen; eenen dobbel rossen nobel; eenen grooten real van Osterwijck; xiiij dobbel philips guldens; iiij rijders; iiij goude kijsers gulden; ij saluten; iij Audries gulden een halve; xxxix pistoletten; xxv croonen; eenen halven philips clinckaert; ij clunner gulden; anderhalven souveraeyn; iij honnens gulden, j gouldt gulden; ix ducaten; iij leewen; j dobbel leew, j maliaenischen dobbel ducat; iij silveren kaeysers gulden; ij oude daelders; xxx½ philips daelder; enen silveren keysersgulden; in paeyemente iij gulden, eenen halven reael van ostenrijck; j dobbel guillelmus clinckaert. In een ander clijn borseken inde vorsscreven borsse is in gaude als in silvere ontrent.

Digitized by Google

boven verclaert, gedeposeert ende geattesteert, verclaert, deposeert ende attesteert bij desen op zijn trouwe, eere ende mannewaerheyt: dat hij alle tvoersscreven gelt inde coffers (onder dewelcke een groen was) heeft helpen dragen ende daerinne sluyten, zijnde dezelve zulcx naer Mechelen gezonden. Attesterende voorts meer, dat hij tot meer stonden ende reysen ende aleer men hoorde oft wiste vande fortune van Mechelen, oft oock eenige sprake daervan was oft suspitie, zijnen voersscreven meester heeft hooren zeggen, gelt in zijn coffers gedaen ende naer Mechelen gesonden thebben, daermede hij Aernt van Dorp oft mejoncheer Waes [1]) betalen zoude. Van welcken voersscreven verclaerse, depositie ende attestatie de voornoemde Sr Cormettes begheert heeft, ende hebbe hem geaccordeert dese jegenwoordege, om hem te valideren daer ende zoe behooren zal. Aldus gedaen ende gepasseert binnen deser voersscreven stede van Mechelen, ten huyse geheeten Roodenburch, bij dijsere leenen, ter presentie van Jan vanden Perre, weerdt aldaer, ende Jan Kerreriddere, zijden lakenvercooper, beyde borgers derzelver stede, als getuygen hier over geroepen zonderlinge ende gebeden ten dage ende jaere voerscreven.

Ende mij Henrick van Schore, openbaer Notaris bij den secreten rade der Co. Ma^t^ geadmitteert,

v. Schore.

---

1) Jonkheer Thierry de Was, kwam als rentmeester en gemachtigde van de vrouwe van Cruyningen en hare kinderen met eene belangrijke vordering op in het sterfhuis van Veere.

Digitized by Google

XVII. Uittreksel uit de Replyck in conventie ende antwoorde in reconventie van Arend van Dorp tegen m^r^ Nicolaas Pijl, curateur van het sterfhuis van den Prins van Oranje.

In dit stuk, dat een waar boekdeel vormt, behandelde van Dorp alle punten van den eisch in conventie en dien in reconventie. Behalve verschillende andere vorderingen eischte hij vier verschillende geldsommen, wegens voorschotten, door hem in 1572 te Mechelen en te Dendermonde voor den Prins gedaan, en wegens verteeringen, door dezen te zijnen huize en op zijn rekening gemaakt: daarenboven, had hij zijn gedrag te verdedigen tegen de beschuldigingen, door Pijl in zijn antwoord tegen hem ingebracht. Daartoe diende de uitvoerige uiteenzetting der feiten, die in 1572 plaats hadden, en die door Pijl niet werden weersproken.

De voorstelling, die van Dorp geeft, bepaaldelijk omtrent de houding des Prinsen, wijkt in menig opzicht af van hetgeen daaromtrent door verschillende geschiedschrijvers wordt medegedeeld. Het blijkt toch daaruit, dat de Prins door valsche beloften van hulp de steden Mechelen en Dendermonde in haar verzet tegen Alva stijfde (uit het volgende stuk blijkt, dat hij door bedreigingen ook den Magistraat van Breda tot daden aanspoorde, die den toorn van den landvoogd moesten opwekken), ten einde op die wijze zijnen vijand op te houden en aldus naar een oord te ontkomen, waar hij den strijd met goede hoop kon voortzetten. Hadde hij die

Digitized by Google

steden opgeofferd, ten einde tijd te winnen, om zijn leger te herstellen en het op nieuw tegen den vijand aan te voeren, dan ware zijne handelwijze niet alleen niet te laken, maar zelfs prijzenswaardig geweest; maar aan een nieuwen strijd in Brabant dacht Oranje allerminst, daar hij te Mechelen reeds zon op middelen, om zijn leger af te danken. Allezins gerechtvaardigd is dan ook het oordeel, dat Viron in een brief aan Granvelle over den Prins uitsprak: „le conte Ludovic at esté estimé par les Français qui estoient à Mons, le meilleur soldat et capitaine qu'ils ont jamais congnu. Le prince at demontré son petit coeur et s'en est retourné avec honte, n'ayant faict que piller et robber le pays, et animé contre lui ceulx qui luy portoient quelque bonne volonté. Il est fort descompté et triste (Kervyn de Lettenhove: les Huguenots et les Gueux, deel III. bl. 85).

Op het bescrijven van sijn Princelijcke Excellentie tot Overijssche [1]), int wederkeren van Bergen in Henegouwe van date den xvj[e] Septembris Lxxij, vuyt Dendremonde binnen Mechelen gecommen wesende, heeft (de eischer, van Dorp) buyten zijne gedachten tsijnen huyse gelogeert gevonden sijne gemelte Excellentie, ende naer schuldige eerbiedinge verstaen, dat dezelve discoureerde mitte voornoemde persoonen [2]) van verscheyden saken ende onder andere, hoe men de stede van Dendremonde best soude mogen verzekeren;

---

1) Hiervoren medegedeeld, sub n° XII.

2) Die beide personen waren Bernard van Merode en zekere Kapitein Felix Verhoeven.

Digitized by Google

Ende dat terwijle men omtrent 's Hertogenbosch soude gaen slaen den Hertoge van Holst, om passaige te veylegen over acht ofte meer duysenden fransche soldaten, die zijne Excellentie seyde vuyt den moort van Vranckrijcke gesalveert ende omtrent Coelen gecommen te wesen, bereyt omme haer te dienen.

Ende alsoe de voornoemde Capitain proponeerde twee hondert walsche soldaten gereet te weten, mitte welcke hij gaerne binnen Dendremonde soude gaen, mits hebbende vijffhondert guldens gereet gelt tot incoop van geweer;

Soe wiert op dien voorslach naer een cleyn stilte bijden heere van Rhummen geantwoort: „ick salse verschieten, behoudens remboursement."

Deysscher, die nyet meer en sochte dan omme sijn Prinselijcke Excellentie in alle manieren te believen ende te dienen, nyet mit een schijnsel van ijver, soe het den verweerder belieft te seggen, maer vuyt eene zuvere genegentheyt;

Anmerckende dat die presentatie haer zeer angenaem was, ende daer over begeerde, dat deysscher tbeste soude willen doen, mochte daerop seggen dese ofte dyergelijcke woorden: „wel, heere van Rhummen, „dewijle zijn Excellentie de verzekeringe van Den„dremonde zoe nodich vindt, alsse oock is, wilt de „vijffhondert guldens verschieten, het remboursement „sal u wel gewerden."

Ende dienvolgende dede denselven heere de voorscreven somme tellen deur Nicolaes de Greve [1]), als-

---

1) Uit de quitantie die Kapitein Felix Verhoeven op 20 September afgaf, blijkt, dat de Greve de 500 gulden had doen opbrengen door het klooster Leliendaal buiten Mechelen.

Nicolaas de Greve werd later auditeur in de rekenkamer van Holland.

Digitized by Google

doen bij hem verkosen tot tresorier ten ontfange van tgene hij de geestelickheyt ende meer andere hadde doen opbrengen.

Upten derden dach vertrock zijn Princelijcke Excellentie vuyt Mechelen [1]), latende die opinie bij den eyscher, alsdoen noch jonek ende onvervaren int stuck vander oorloge, dat sulck haestich vertreck geschiede, om oorsaecke hierboven verhaelt.

Als nu sdaechs naer dat vertreck eenen roup binnen Mechelen gecommen was, dat men te Bergen in Henegouwe parlementeerde vande Stadt over te leveren;

Soe wierdt deysscher aenstont bijden magistraet ende breden raedt van Mechelen ontboden ende ondervraecht, off sijn Princelijcke Excellentie de stede van Bergen hadde verlaten, omme nyet weder te keeren;

Ende wat propoosten sijne gemelte Excellentie mit hem eyscher angaende die ontsettinge derselver stede ende anders gehouden hadde van sijne vordere dessains ende anslagen;

Waerop deyscher ter antwoorde gaff het boven verhaelde, meer en wiste hij bysonders doen ter tijt nyet te seggen.

D'magistraet sich vindende in die antwoorde ongerust, begeerden opten eysscher, saempt op den heere van Ohain, die mit hem vuyt Dendremont gecomen was, datse zijn Princelijcke Excellentie souden nae rijden, omme de zelve het voors. parlementeren te verstandigen ende sijne vordere intentie aff te vragen, mit laste, omme ingevalle van wederkeren an te bieden nyet allene Sinte Rombouts casse, (haer in

---

1) In zijne duplycke zegt van Dorp, dat de Prins hem vóór zijn vertrek gelastte goede wacht in Dendermonde te houden, en in verbinding te blijven met Mechelen en Oudenaerde: een last, dien de Prins later schriftelijk herhaalde.

Digitized by Google

presentie ontseyt) nemaer donderstant van alle heure macht ende middelen;

Desen volgende is deysscher aenstont opgeseten, doende soe veel deur sijn diligentie ende sonder affsitten, dat hij sijne gemelte Excellentie achterhaelde nyet verre van Postel [1]).

Ande welcke hij geopent hebbende sijne last, heeft al voorts rijdende, naer beraet mitten Oversten Manderlo ende twee zoe drye meer andere voor een antwoorde gecregen:

Dat de oersaecke sijns vertreckx waere, soe deyscher binnen Mechelen hadde mogen verstaen, te weten: omme den Hertoge van Holst [2]), die sich in spitse trotsinge hadde laten hooren, te gaen bevechten.

---

1) De Prins nam op zijn' terugtocht dus een anderen weg, als dien hij bij zijne komst in Brabant gevolgd was, over Sichem, Diest en Leuven: thans volgde hij ongeveer de richting der tegenwoordige grens tusschen Nederland en België. Deze weg bood hem een dubbel voordeel aan: hij bleef door Noordelijker terug te trekken meer buiten het bereik van Alva, en vermeed het gevaar van aangevallen en opgehouden te worden door de bevolking van dat deel van Brabant, dat verbitterd was door de ongehoorde plunderingen en wreedheden, die zijne soldaten bij zijn intocht gepleegd hadden. Zie daarover Mr. Groen v. P. Archives deel III, bl. 516.

2) Omtrent den Hertog van Holst deelt van Meteren mede, dat Alva, toen hij zich voor het beleg van Bergen gereed maakte, 10.000 duitsche ruiters deed aanwerven onder den Hertog van Holst en anderen, die hij na de inname der Stad weder ontsloeg (v. Meteren, deel II, bl. 86 en 120). In de Verzameling van Kronijken, betreffende de Stad en meyerij van 's Hertogenbosch, uitgegeven door het Prov. Gen. van Kunsten en Wetenschappen in N. Brabant, 2e stuk, tweede vervolg op de chronicke vander vermaerder ende vromer Stadt van Tsertogenbosch door Aelbertus Cuperinus vind ik op bl. 309 en volgg.:

In dit jaer (1572) opten xven September is die Hartoghe van Holst met xvc peerden om den Bosch comen leggen en. hy daer

Digitized by Google

Tselve gedaen, soude tmerendeel van tpaertvolck (als onnut, omme steden te bewaeren) affdancken, ende mitte Franchoisen, die omtrent Coelen lagen, wederkeren, aleer die van Mechelen eenich quaet mochte overcommen.

Maer omme die Franchoysen te doen ijlen, versochte, datse sonder eenich vuytstel de voorsscreven casse binnen Diest souden bestellen.

Met een eyntelick affscheyt, dat deysscher binnen Dendremonde soude willen keeren; Capiteyn Felix maecte sich vaerdich, omme hem mitte twee hondert soldaten, naar Dendremonde te volgen.

Doch omme die van Mechelen te doen gevoelen, dat tselve haer ernst ende oock soe hoochnodich was,

---

binnen, met wel anderhalff hondert wagens bij haer hebbende, die zeer veel quaets deede met roven, steelen en. plonderen op den huysman; sy en lieten nyet leggen, dan tgheene daer zy nyet aen en mochten. Sy wonnen eerst Huisden en. plonderden dat oeck geheel vuyt.

Opten iijen October daernae hadden omtrent zes hondert peerden vanden grave van Holst volck met ettelicke schutten en. Walen, die binnen den Bossche laegen, voor Bommel geweest, meynende dat te overvallen, maer en hebben daervoor nyet vuytgericht, dan die capiteyn vande Walen met x oft xij soldaten worden daer voor geschoeten, en. zoe toeghen zij wederomme van daer.

Ende opten vijen dach van October daernae, soe syn zij wel mit duysent peerden en. ses hondert scutten voor Bommel gecomen, maer en hebben daermede nyet vuytgericht.

Opten ixen November is die voers. Hartoghe van Holst mit syn volck wederomme vanden Bossche vertrocken, naer dyen tyt alomme wel thien mylen int ront verdorven, geplondert en. beroeft hadde.

Dat deze Hertog van Holst dezelfde is als de Hertog van Holstein, waarover Arch. III, bl. 491 volgg. en Analecta Belgica van Hoynck van Papendrecht II, bl. 716, blijkt m. i. uit de vergelijking van het boven medegedeelde met Arch IV, bl. CII.

Digitized by Google

Verdobbleerde den last vande casse binnen Diest te doen bestellen tot twee maelen toe, als eerst deur Graeff Heynrick, sijnen broeder ende daernae deur den Oversten Ysselstain, die successivelick den eysscher daeromme quamen naerijden.

Met dese antwoorde is deysscher alleene wederomme naer Mechelen gekeert nyet sonder groote perijckel van binnen den dorpen, daert ruyters ende knechten al geplundert hadden, ofte deur sviants garnisoen, dat binnen Lier lach, gevangen ofte doot geslagen te werden.

Ende commende des morgens vrouch zeer moede ende mat voorde poorte van Mechelen, hoorde, dat binnen de stede groot gerust was, ende ingelaten wesende, bevondt den voornomden heere van Rhummen wel zoe zeer als andere perplex, om oorsaecke van tidinge, dier geduyrende sheysschers affwesen gecommen was van d'overgaen van Bergen in Henegouwe, welcke perplexité allenthalven toenam, dantwoorde van sijn princelijcke Exellence gehoert ende gedivulgeert wesende.

Deysscher heeft daer oock gevonden eenige gedeputeerdens van die van Dendremonde, die om derzelver tidinge wil daer gecomen waeren, ende bij hem, ende insonderheyt bij die van Mechelen strack anhielden, ten eynde hij mit hemluyden soude gaen omme ordre te helpen stellen totte bewaernisse van heure stede.

Als nu bij die van Mechelen goet gevonden was, dat deysscher nae Dendremonde soude trecken,

Soe quam de voornoemde heere van Rhummen mit sijne tresorier voornoemt bijden eysscher, willende geremboursseert zijn van de voorsscreven vijfhondert guldens, daer toe gebruyckende onstandelicke dreygementen.

Digitized by Google

Omme wyens gewelt te ontgaen, deysscher in effecte gedrongen is geweest, deselve somme over te tellen,

Sonder dat hem eenich vuytstel mochte gebeuren, ofte totte beloofde wedercompste van sijne princelijcke Excellentie, waerop deysscher sich beriep, ende mit goeder cause.

Ofte ten minsten bis de bijcompste vanden voornoemden Capitain Felix mit sijne soldaten, vermits welcke hij die van Dendremonde tottet voorsscreven remboursement hadde mogen bewegen [1]).

Doch alsoe sijn princelijcke Excellentie nyet weder en keerde, ende dat den voornoemden Felix nyet en conde voerts commen, obsterende d'onveylicheyt opden wech, soe sijne Excellentie scrijft bij zijnen brieff vuyt Stamproy vanden xxix Septembris voorsscreven,

Soe en heeft deysscher oock geen materie gehadt omme die van Dendremonde tot het remboursement vande voorsscreven somme te presseren.

Evenwel is de voornoemde Felix mit zijne knechten tot vier ofte vijf hondert toe in getale sijn princelicke Excellentie gevolcht ende hem deur bevel derzelver begeven hebbende binnen de stadt van Sutphen, wiert overmits dinnemen deur den hertoge van Alve aldaer gevangen ende gehangen [2]), soe deysscher naderhant heeft verstaen.

---

1) Zie tegenover al wat van Dorp aan Bernard van Merode te laste legt, diens verdediging, opgenomen in de Archieven van Mr. Groen v. Pr., deel IV, bl. 10 en volgg., waarin hij o. a. zegt: „y-a-il ausse âme de tout ce peuple qui puisse dire avec vérité, qu'i m'a fourny un seul patart, combien j'estoy en nécessité pour faire la paye aux soldats."

2) De dood van Kapitein Felix wordt evenzoo medegedeeld in een brief van den Graaf van Nuenar aan Graaf Lodewijk v. N. (Archives IV, bl. 29).

Digitized by Google

Zijn verdere lotgevallen gedurende den veldtocht deelt van Dorp zoowel in zijne repliek, als in zijne dupliek mede: die bijzonderheden, die in beide stukken verspreid zijn, komen in hoofdzaak hierop neder:

Van Dorp vertrok van Mechelen, steeds vertrouwende op 's Prinsen beloften, en liet dan ook zijne drie dochters, Catharina, Margaretha en Josina in zijne woning achter, onder de hoede zijner nicht van Abbenbroek. Hij kwam te Dendermonde aan (waar de tijding der overgave van Bergen door de fransche Kapiteins Michel en Bordet [1]) was aangebracht), met het voornemen, de stad volgens 's Prinsen bevel te verdedigen; tot dat doel had hij, daar er gebrek aan amunitie was, te Mechelen voor 394 gulden buskruid gekocht en met zich mede genomen; maar toen Kapitein Felix, op wiens hulp hij rekende, niet kwam opdagen, en de tijding van de plundering van Mechelen, de bevolking, die een gelijk lot duchtte, radeloos maakte, begreep hij, dat de stad niet te houden zoude zijn, en hem niets anders overschoot, dan met zijne onderhebbende manschappen zich bij den Prins te voegen, die hij in de Kempen, in de omstreken van 's Hertogenbosch hoopte te ontmoeten. Toen hij dit besluit aan zijne soldaten mededeelde, kwamen de Mechelsche

---

1) Deze beide officieren schonden den eed, dien zij bij de capitulatie van Bergen hadden afgelegd, van niet meer tegen den Koning van Spanje te zullen strijden: Michel werd gewond in het gevecht te Sparendam (Archives IV, bl, 37); Bordet behoorde tot de verdedigers van Haarlem, en maakte door zelfmoord een einde aan zijn leven (Wagenaar VI, bl. 430).

Digitized by Google

knechten van Kapitein van Nuffele in opstand: zij weigerden hem te volgen, zoo hij hen niet vooraf van amunitie voorzag en hunne soldij betaalde. Om erger te voorkomen, was hij nu wel verplicht, hun het uit Mechelen medegebrachte kruid af te staan, en hun daarenboven 300 gulden te betalen [1]). Hierop verliet hij, op den 4 of den 5 October de stad, en sloeg den weg naar Lillo in, waar hij de Schelde hoopte te kunnen oversteken, ten einde den Prins op te zoeken. Die tocht was niet zonder gevaren: want de streek, waar de kleine bende doortrok, was omringd door de Schelde en de Deurne, en over deze laatste was slechts ééne brug, te Waesmunster, waarover van Dorp ontsnappen konde: werd hem daar de overtocht belet, dan was hij ingesloten en moest zich op genade overgeven. Hij haastte zich dus, die brug te bereiken, en dat was zijn geluk: ware hij twee uren later daar ter plaatse aangekomen, dan was de overtocht onmogelijk geweest, want de brug was reeds bij zijne komst in brand gestoken, en hij trok ze dus slechts met moeite en levensgevaar over. Hij rukte nu op Liefkenshoek aan, maar vond daar geen schepen genoeg, om al zijn volk naar de overzijde der Schelde over te voeren. Op den raad van eenige land-

---

1) Bij het verlaten van Dendermonde nam Kapitein van Nuffele twee gijzelaars mede: Louis van Nevel en Pieter van den Eeckhoute, en verbond zich tegenover van Dorp, dat hij dezen niet los zoude laten, voordat zij de 300 gulden, die van Dorp aan de Mechelsche soldaten betaald had, zouden hebben teruggegeven. Vermoedelijk zijn echter die gijzelaars ontsnapt, althans van Dorp kreeg zijn geld niet terug.

Digitized by Google

lieden begaf hij zich nu naar Saeftinge, waar geuzen-schepen op de wacht lagen, en waar hij, na herhaalde schermutselingen met het garnizoen van Hulst aankwam. De watergeuzen namen hem en zijne manschappen op en brachten hem naar Zuid-Beveland, waar hij zich bij het legertje voegde, dat Goes belegerde, vanwaar hij zich naar Alkmaar begaf, zoodra hij vernam, dat de Prins in Holland was aangekomen.

De dochters van van Dorp werden door Alva gevangen gehouden (de weduwe van Abbenbroek ontsnapte naar Holland, door de hulp van Jonkheer François de Pipenpoy), maar zonder hardheid behandeld; na eerst te Brussel op het Begijnhof geplaatst te zijn, werden zij in 1573 naar Lier ter school gezonden en toevertrouwd aan de zorgen van unque honneste damouselle, appellé Anna de Witte, ayant fort bonne mayson et bien fort en ordre et meublée; voor haar kostgeld en onderhoud betaalde Alva zelf 100 gulden, terwijl er verder in werd voorzien door de Gravin van Hoogstraten, Philibert van Serooskercke en jufvrouw Vuerlincx. Catharina stierf te Lier op 19 September 1574; zij werd begraven in het hoogkoor der kerk van het godshuis van Sion aldaar: de kosten harer ziekte en begrafenis werden door de Gravin van Hoogstraten betaald: de beide anderen werden tegen een losgeld aan van Dorp teruggegeven, vermoedelijk in November 1574, daar ik na dien tijd van geene betaling van kostgelden meer melding gemaakt vind.

Digitized by Google

XVIII. Brief van den Prins van Oranje aan de Regeering der Stad Breda van 24 September 1572.

Het doel, dat de Prins zich bij het schrijven van dezen brief voorstelde, kan, zooals ik reeds opmerkte, geen ander geweest zijn, dan de Magistraat van Breda tot maatregelen over te halen, die den toorn van Alva moesten opwekken, in de hoop, dat deze, na de inname van Bergen, dadelijk de andere opgestane steden zoude gaan tuchtigen, waardoor hij gelegenheid zoude hebben, om ongehinderd zijnen terugtocht voort te zetten. Het konde toch den Prins geen ernst zijn met het beweren, dat hij begonnen was, aan de Stad Antwerpen allen toevoer af te snijden, op denzelfden dag, dat hij aan zijn broeder, Graaf Jan, schreef: „je suis délibéré, avec la grace de Dieu, m'aller tenir en Hollande ou Zelande et illec d'attendre ce qu' Il luy plaira de faire (Archives, deel III, bl. 512).

Die Prince van Oraengien, Grave van Nassau, etc., Heere ende Baroen van Breda, van Diest, etc.

Eersame, lieve, getrouwe, Ghijlieden moeght verstaen hebben, wat ons gemoveert heeft, om met gewapender handt, in dese landen te comen, dwelck nyet en is, om ulieden te verongelijcken, oft den Coninck, onsen natuerlijcken heere te doen loichenen, maer soe sijne Ma^te^ van alle gelegentheden tonrechte onderricht is ende besundere vande groote wreetheyt, die de Hertoge van Alva met sijnen soldaten over ulieden gebruyckt heeft, gelijck hij noch dagelijcx gebruyckt, soe en is daertoe egheen beter remedie te vynden, dan datmen den tyrant metten sijnen doer

Digitized by Google

alle middelen, moegelijck wesende vuyt den lande verdrijve. Ende gemerckt, ons gedocht heeft, dat gebreck van eeten ende drincken tonsen voirdeel eenichssints sal mogen helpen, soe hebben wij begost die van Antwerpen aff te slaen die victuaillien ende andere nooddruft, dwelck hem van alle canten toegevuert wordden. Ende opdat ons voirscreven voirnemen in dese volbracht mach wordden, soe is ons ernstich ende vruntlijck begeren, dat ghij, dese ghesien, ende sonder vertreck, oirdre wilt gheven, doer scherp verbot, goede wacht oft anderssints, dat nyemandt vande ghenen, onder de jurisdictie uwer prochie geseten, hem en vervoirdere eenige etelijcke oft drinckelijcke waeren te vercoopen, vueren oft doen vueren inder stede van Antwerpen, alwaer veele soldaten ende andere onse gemeyne vianden hen sijn houdende, directelijck noch indirectelijck oft anders. Ende indien bij conniventie oft cleen acht op tgemeyn welvaert ter contrarie gedaen wordde, sal hem gewaerschouwt houden, dat wij ons tegens alsulcken dragen ende deselve sullen doen tracteren metten brande ende anders, als vianden van ons ende vanden vaderlande. Maer betrouwende, dat ghijlieden beter redene gebruycken, ons ende u zelven zult helpen, twelck wij grootelijck begeren te verschulden, dat kenne God, die u lange gespare in gesontheden. Gescreven in onsen leger tot Ghele opden xxiiij^en^ dach Septembris 1572.

Guille de Nassau. [1])

N. Brunynck.

Het adres luidt:

Den eersamen, discreten, onsen lieven, getrouwen Burgmeesteren, Schepenen, Raedt ende gemeynte onser stede van Breda.

---

1) Eigenhandig door den Prins en zijn Secretaris onderteekend.

Digitized by Google

XIX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 29 September 1572.

Hij spoort van Dorp aan, om te Dendermonde stand te houden, hoewel hij hem de beloofde hulp niet kan toezenden.

Monsieur de Dorp. Le capitanie Felix est venu icy avecq quelque quatre a cincq cens harquebusiers et m'a declaré, que quant aux deux cens que javoye demandé, il estoit bien d'intention de les vous envoyer, si avant que ils ont esté deux ou trois fois au chemin pour y aller, mais de plussieurs genneralement leur a esté deconseillé pour le dangier des passages. Or ne puis je juger, si l'excuse est suffisante ou non. Et pourtant vous prie me mander l'estat et constitution de la ville ensemble et toutes les necessitez d'icelle, aussi m'advertir au plus souvent de tout ce qui se passe et de ce qu'apprendrez des actions et dessains de lennemy, tenant continuelle correspondence avecq la ville de Malines et d'Audenarde, et me mandant ce qu'il se passe a l'endroit de Rupelmonde et des aultres contreez de Flandre, affin que tant mieux je puis adviser, comment j'ay a me conduire. Qui sera la fin ou, me recommandant a vous, prieray Dieu vous donner, mons^{r} de Dorp, en santé, vie bonne et longue. Escript en mon camp a Stamproye [1]), ce 29e Sep^{re} 1572.

V$\bar{r}$e [2]) bien bon amy
Guille de Nassau.

Adres: A Monsieur Arnouldt van Dorp,
mon bon amy.

---

1) Stamproye is een dorp in Limburg, 1½ uur zuidelijk van Weert, nabij de Belgische grenzen.

2) „V$\bar{r}$e" enz. benevens de onderteekening, eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

XX. Afschrift van een brief van van Dorp aan Willem van Hooff van 14 December 1572; over het gevecht te Sparendam en den verwarden toestand der zaken in Holland.

Terwijl Bor (Boek VI, bladz. 302) het doet voorkomen, alsof de verslagenheid, in Holland ontstaan na het terugtrekken van den Prins en de plundering van Mechelen, als bij tooverslag plaats maakte voor een opgewekt vertrouwen in de toekomst, zoodra Oranje te Enkhuizen was aan wal gestapt, en daarna de vergadering der Staten te Haarlem had toegesproken, verhaalt van Dorp in zijne boven reeds aangehaalde replijck, dat de vrees in Holland eerst plaats maakte voor een wanhopigen moed, toen de moord te Naarden had bewezen, dat er geen hoop op genade van den vijand te verwachten was. Woordelijk schrijft van Dorp het volgende: „Immers dient tot naerder bewijs, datmen ten „tijde vanden voorsscreven dienst van geen ge„meen saecke en wiste te spreecken, dat naer„dien zijn Excellentie Bergen in Henegouwe „verlaten ende vertreckende vuyt Mechelen, „den eysscher binnen Dendremonde hadde doen „keeren, waerschijnlick omme den viandt, die „haer volchde, te helpen steuyten, ende mid„delre tijt sich in Hollant te mogen salveren; „Dat de zelve aldaer gearriveert wezende, de „consternatie wel soe groot viel, voornementlick „bijde regierders vande steden ende andere „principale personen;

„Datse schenen zijn Excellentie te schuwen, „ongelijck meer peysende, alst wel bleeck, omme

Digitized by Google

„hen zelven int perticulier te salveren, mits „vlijende vuyte lande, als om op te rechten een „gemeen saecke ende beurse, daermen den viandt „mede zoude moegen wederstaen, verzwijgende „de reste om beters wille;

„Inder vougen, dat, ten waere den goeden Godt „daerinne voorsien hadde, als hij dede, schep- „pende een nyeuv ende resolut gemoet inden „ghenen, die noch vuyte lande nyet geweken „en waeren, deur middel ende oorsaecke, als „emmers scheen, vanden schandelicken moort, „geperpetreert over die van Naarden;

„Het spel, dat ter overcompste van zijn Excellentie, „gaende naer Bergen, scheen gewonnen te zijn, „zoude (mensschelick sprekende) deur eene al te „zeer tragicque vuytcompste geeyndet hebben."

De volgende brief geeft den hierboven beschreven geest van moedeloosheid volkomen weêr.

Copia, copie.

Monsr le Chastelain. De saecke van mijn vorige schrijvent, ende oock deliberatie es geweest, midtsdyen dat den vyandt Sparendam innegenoemen hebbende, oock teruggegedreven heeft den Grave vander Marck, met die sijne, die hij bij hem hadde. Indient hem belieft hadde wat voordachtiger inde saecke te handelen ende alle sijn fortse mede te nemen, twaer mogelijck, den vyandt soude meer wercx gevonden hebben. Doch nu dattet met loopen vergaen es, soo en weet ick nyet watmen voort meer sall vuytrechten met vogels, die eens voor t'caproen schouw gemaeckt sijn. Nyettemin men doet vast tbeste aen allen sijden, ende schijnt datmen steden van goet garnisoen alomme sal gaen voorsien, meynende nyettemin dat sijne F. G. all haest tot Dordrecht sal gaen,

Digitized by Google

ende derhalven es mijn vruntlijck beede, ghij wilt mijn behandigen die reste, mij aencomende op avontuer, hoe de saecke mochte vergaen: tot wel vergaen es cleijn apparentie, ons bedunckens. Dus bidde ick U. L. vrundtlijck, ghij wilt bij mijn doen, alst behoort. Indyen ghij hier compt met de reste, soo wil ick met u reysen op Dordrecht, ende u overleveren alles wat ick hebbe, het sterffhuys rakende. Hiermede Godt bevolen, vuyt Delft, xiiij Decembris 1572. Ende was onderteeckent: Bij uwen goetgunstigen vrundt, A. van Dorp. De superscriptie was: den eersamen, wijsen, seer discreten Wilhelm van Hooff, Casteleyn van Honsholredijck. Onder stondt: gecollationeert jegens sijne originele, onderteeckent als boven, gescreven bij den handt van Jonch[r] Arent van Dorp (soo ick anders nyet en conde mercken) ende daermede te accorderen, desen x[en] Octobris 1595. Bij mij, onderteeckent J. Jes [1]).

Gecollationneert [2]) jegens gelijcke copie, onderteyckent alsvooren ende bevonden daermede t'accorderen, desen xiij[en] Mey 1602, Bij mij

E. Both van der Eem.
1602.

XXI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp van 16 Januarij 1573.

Uit dezen brief blijkt het groote vertrouwen, dat de Prins in van Dorp stelde, niet alleen omdat

---

1) Jacob Jes was Griffier bij den Hoogen Raad.

2) „Gecollationeerd" enz. met de handteekening eigenhandig geschreven door Both van der Eem.

Digitized by Google

hij hem opriep, ten einde hem van raad te dienen, maar ook wegens de zending, die van Dorp op dat oogenblik in den Briel vervulde, en waarvan hij het doel in twee brieven, later door hem tot de Staten van Holland gericht, aldus mede deelde, blijkens de concepten dier brieven, door van Dorp eigenhandig geschreven: „dat Zijne Excellentie mij begift heeft gehadt „met het stadthouderampt vande leenen, tmijne „wedercompste vuijt den Briel, naerdat ick den „graef vander Marck ende zijn ghevolch hadde „helpen afnemen tgesach over de zelve stede, en in het tweede schrijven, „hoe dat int jaer „xv^{c}lxxiij het wilen mijn g. heer de prinche „van Oraigne hoichlofflicker memorie belieft ge„hadt heeft hem te geven het stadthouderampt „vande leenen, ende dat in erkentenisse van „des remonstrants dienst, merckelijck om ten „zelven tide, onder tgebiet van zijne Princelijcke „Excellentie versekert te hebben de stede van„den Briel, welcke den graef vander Marck „sceen te willen eigenen" [1]).

Monsieur Dorp. Ayant la commodité du porteur de ceste sen retournant par dela, jay bien voulu vous faire ce mot, seullement pour vous dire, que au plustost que vous aurez achevé les affaires que je vous ay enchargé pardela, je seray tres aise de vous veoir en brief icy chez moy, pour en plusieurs choses continuellement occurrentes avoir vostre bon advis et conseil. Surquoy m'asseurant que vous ferez en tout comme

1) Volgens Bor (Boek VI, bl. 310) zou Lumey reeds op 5 of 6 Januarij te Delft zijn gevangen genomen.

Digitized by Google

au plus grand bien de noz affaires vous trouverez convenir, je supplieray Dieu vous donner,

Monsieur Dorp, en bonne santé, heurense et longue vie. Escript a Delft ce xvj^{e} jour de Janvier 1573.

Vre bien bon amy
Guille de Nassau [1]).

Het adres luidt:

A Monsieur Arnouldt van Dorp, mon bon amy, estant presentement a la Briele.

XXII. Afschrift van een Placaat van den Prins van Oranje van 3 Maart 1573, waarbij aan alle leenmannen van Holland gelast wordt hunne leenen op nieuw te verheffen en een nieuwen eed te doen, welks bewoordingen blijkbaar in strijd zijn met den eed, voorgeschreven voor de vasallen van Holland, te vinden in het Groot Placaatboek, deel IV bl. 515. Het doel van dit placaat is duidelijk: men wilde zich door confiscatie meester maken van alle leengoederen, toekomend aan hen, die de partij van den opstand niet kozen, maar den wettigen graaf trouw bleven.

Copie.

Wilhelm bij der gratie Goodts, Prinche van Orangien, Grave van Nassau, van Catzenellebogen, van

---

1) De handteekening is eigenhandig.

Digitized by Google

Vianden, van Dietz, van Bueren, van Leerdamme, cet., heere ende Baron van Breda, van Diest, van Grimbergen, van Arlay, van Nozeroy, cet., borchgrave van Antwerpen ende van Besanchon, Stadthouder ende capiteyn generael over Hollandt, Zeelandt, Westvrieslant ende Utrecht, Allen den geenen, die dese sullen sien ofte hoeren lesen saluyt, doen te wetene, dat, alsoe wij oerbaar ende in raide bevinden, dat alle leenmannen der graeffelijckheyt van Hollant ende Westvrieslandt, *ons* [1]) *als gouverneur generael, den Staeten slants van Hollandt ende tgemeen beste eenen behoerlicken eedt van getrouwicheyt doen, omme te helpen wederstaen de tyrannie vanden hertoeghe van Alva ende zijnen aenhangeren*, mede dat de selve hen leenen van nyews verheffen, met ydelrehant, overbrengende heur leste verlijbrieven, omme die inden Leenhove van Hollandt te doen registreren theuren yder redelicke coste, *dat oeck alle afterleenen, gehouden van eenige vasaellen in Hollandt, den selven eedt van getrouwicheyt souden doen, ende vande vassaellen absent, latitant onse perthien, emmers de gemeen saecke nyet toegedaen, dat de afterleenen, van sulcken gehouden, souden connen nyew verheff ende eedt als voeren doen, met registreringe van heurlieder laetste verlijbrieven;* Soe eest, dat wij met advyze vande voerss. Staeten ende Raiden van Hollandt, geordonneert hebben ende ordonneren bij desen, *dat alle vassaellen, leenhoudende vande graeffelijckheyt van Hollant, den eedt van getrouwicheyt, ons als gouverneur generael, de Staten slants van Hollandt ende tgemeen beste gehouden sullen zijn inden voorss. leenhove van Hollandt tegens de tiranye vanden hertoge van Alva met zijnen aenhangeren te doene, ende heurluyder leenen van nyews te verheffen met ydelen handen,*

---

1) De in dit stuk cursief gedrukte woorden zijn onderstreept.

Digitized by Google

laetende heurlieder laetste verlijbrieven aldaer registreren theurlieder redelijcken coste, ende dit al binnen drye weecken naerde publicatie van desen, *op pene van confiscatie van heurlieder leenen respectivelick, tot proffijte van tgemeen beste, ende gehouden te werden, als viant des vaderlants.* Ordonnerende *mede, dat alle de geene, hebbende ende houdende leenen vanden eenigen vassaellen, present wesende ende onse pertye sustinerende, binnen den selven tijt gelycken eedt van getrouwicheyt* zullen doen, op pene alsvoeren; *ende den geenen, leen ofte leenen houdende vanden vassaellen absent, latitant, onse pertije ende tgemeen beste nyet toegedaen wesende, heure leenen van nyews te verheffen, met exhibitie vande laetste verlijbrieven, om geregistreert te worden, den eedt van getrouwicheyt ende sulcx anders te doen, als behoert, ende hem bij ons ofte* onsen stedehouder in onse plaetse (*den welcken wij mede tregistreren van desen specialicken bevolen hebben*) *voergehouden sal worden; willen mede dat alle practesienen ende suppoesten in Hage brengen sullen onder den griffier vanden leenhove de notelen vanden processen, hangende alsnoch voer tselve hoff onbeslicht,* omme voorts voldingt ende ten [beste g]einstrueert [1]) wesende, ter gelegender tijt g[edecid]eert te moegen werden. Ende ten eynde [hierv]an nyemandt ignorantie pretendere, o[n]tbieden ende bevelen, dat [dese] jegenwoerdige gepubliceert werde in alle [oerden] ende plaetsen, daermen gewoenlick is publica [tie te] doen. Aucthoriserende voorts allen officieren ende justicieren jegens den gebrekenden ende deffault te procederen ende doen procederen bij aenvaer[dinge] ende saisine vande leenen der geenre die gebreeckelick bevonden zullen worden, dinnehouden van desen te volcomen, alles ten proffijte

1) Het papier is hier op verscheidene plaatsen vergaan.

Digitized by Google

van tgemeen beste: want onse intentie ende begeerte sulx is, des toerconden hebben wij dese met onsen naeme geteeckent ende ons secreet segel daer beneffens laeten drucken in placcaete. Aldus gedaen tot Delft, opten derden dach der maent van Meerte, inden jaere ons Heeren duysent vijfhondert tseventich ende drie.

Ende was ondergeteyckent Guille de Nassau; ende wat laeger: Bij bevele van zijnder Excellentie, ende was ondergeteyckent N. Brunynck.

Gecollationeert [1]) jegens zijn originael, wesende besegelt met eenen opgedructen seegel van rooden wasse, ende bevonden accorderende, bij mij

Doublet.

XXIII. Brief van Jonkheer Willem van Hooff aan van Dorp, van 22 Maart 1573, over de betaling eener bezoldiging aan den predikant en schoolmeester te Naaldwijk en over de overlevering van het register der leenen van Naaldwijk. Uit dien brief blijkt, dat aan het voorgaande Placaat, dat in het Groot Placaatboek niet voorkomt, uitvoering gegeven is.

Mons[r] van Dorp, gunstige, goede vrunt, Ick hebbe verstaene, dat Zijne Ex[tie] inne uwer L. handen gestelt heeft zekere requeste (die Zijne Ex[tie] van mijnen tweeghen op vridach lestleden gepresenteert

---

1) „Gecollationeert" enz. met de handteekening, geschreven door Philips Doublet, Griffier van den leenhove van Holland.

Digitized by Google

es geweest) omme die te rapporteren, dat mij wel hertelicken lieff es geweest te verstaene, verhoepende mitsdien, dat uwer L. tot mijnder contemplatie zoe vele gelieven zullen te doene, dat ick eens vande ordonnantie, die Zijne Ex^tie^ tot groote importuyne sollicitatie van etlicke ongequalificeerde personen van Naeldwijck, inde voorsscreven requeste verclaert, ontlast ende gevryet sall moghen werden. Ende indien Zijn Ex^tie^ den predicant ende scholaster emmers eenich traictement ende onderholt toegevoucht ende betaelt willen hebben, dat tzelve geordonneert ende belast mach werden Wilhem Moons, als rentmeester vandie vanden capitle van Naeldwijck, ende dat vuyte vruchten ende contingent vanden absenten canonicken aldaer, dier vier inne getaele zijn; zoe den zelven predicant verclaert, egheen onderholt van penninghen van mijne recepte, maer wel vande geestelicke goederen te begheeren. Ende beroerende mijn vorder versouck, omme mijne meistersse gemainteneert ende gehouden thebben in haere patrimoniale goederen ende gerechticheden, dat uwer L. daerinne doene wille, zoe uwer L. bevinden zullen naer recht ende redenen te behoiren.

Als belanghende de versochte traditie ende overleveringhe vanden registre vande leenen van Naeldwijck, bidde ende beghere vruntlicken, dat u L. pacientie nemen willen totte wederommecompste vanden brengher, die ick aen haere G. met copie vanden placcarte vánde leenen, onlancx gepubliceert, gesonden hebbe, omme thebben haere G. resolutie, meeninge ende ordonnantie, hoe ick mij selven daerinne te reguleeren zal hebben, die ick binnen achte ofte x daghen ten lancxsten verwachtende ben; dit doende sullen u L. mij sonderlange vruntschap doen, dat ick wederome te verschulden zall hebben, bij hulpe van-

Digitized by Google

den Almogenden, die u L. bewaeren wille in gesontheyt, mij gebiedende zeer hertelijcken tuwer L. gelijck oeck doet mijne huysvrouwe ende kinderen. Tot Honshol den xxij^en^ Meert 1573.

Uwe [1]) L. gedienstige
W. van Hooff.

Adres:
Den erntfesten ende vromen Jonckere Aernt van Dorp, mijnen gunstighen heeren ende vrunt.

XXIV. Brief van van Dorp aan de Staten van Holland van 3 April 1580, over de wederoprichting van het leenhof van Holland.

Hoewel de Prins in het boven medegedeelde placaat het leenhof van Holland vermeldt als een geordend rechtscollegie, bestond het echter in werkelijkheid sints het begin der troublen niet meer. Eerst in 1660 werd het weder op nieuw opgericht en op 7 April 1661 van eene nieuwe instructie en ordonnantie voorzien (S. van Leeuwen, Rooms-Hollands regt, Boek I, deel I, bladz. 15; Groot Placaatboek, deel II, bladz. 2646). Uit dezen en den volgenden brief blijkt, dat reeds vroeger in 1580 en 1586 pogingen tot herstel van het leenhof zijn gedaan. De hier medegedeelde brief is gesloten geweest met een doorgestoken strook papier en een zegel,

---

1) „Uwe" enz. met de handteekening eigenhandig.

Digitized by Google

waarvan de sporen nog overig zijn: hij schijnt dus door van Dorp verzonden, doch later weder in zijne handen teruggekomen te zijn. De brief is geheel door van Dorp geschreven.

Eedele, wise ende vermoegende heeren. Ick heb onder de poincten, waerop in dese dachvaert behoirt geresolveert te werdden, bevonden hoe dat uwer E. van meeninge zijn, het leenhof der graefelicheyt van Hollandt wederomme op te rechten, weshalven mij noedich heeft ghedocht, uwer E. bij desen te adverteren, hoe dat Zijne Ex^cie^ mij begift heeft gehadt met het stadthouderampt vande leenen tmijnre wedercompste vuyt den Briel, naerdat ick den graef vander Marck ende zijn ghevolch hadde helpen afnemen tgesach over de zelve stede; doch en heb ick mij tselve ampt noynt connen onderwinden, noch oick eenige profiten daervan ghenoten, obsterende tvoirgaende oirloch. Nemaer, indien uwer E. tvoirss. hof nu wederomme willen erigeren, zoo ben ick te vreden tvoirss. ampt tuwer E. beliefte te connen bedienen, mits datmen mij laete volgen het zegelrecht, als te dien van outs behoerende, oft alsulck ander traictement, als uwer E. zullen bevinden redelick te wesen.

Eedele, wijse, vermogende, naer mijne dienstelicke eerbiedenisse, zoo bidde ick den Almogenden uwer E. te hebben in zijne heilige hoede. Vanden iij^en^ Aprilis 1580.

Uwer E. dienstwillige
A. van Dorp.

Het adres luidt:
Eedele, wise, vermoegende Heeren, mijn Heeren de Staten der Graeflicheyt van Hollandt.

Digitized by Google

De tweede poging tot herstel van het Leenhof was ernstiger gemeend. Op 20 Februari 1586, stilo veteri, bevestigde Leycester Arend van Dorp in het hem, door wijlen den Prins van Oranje opgedragen ambt van Stadthouder der leenen in Holland, „pour l'exercer reellement „et de faict," zoo luidt het besluit, dat ik in originali aanwezig vind, onderteeckend R. Leycester.

Deze benoeming werd bevestigd door de volgende

XXV. Resolutie der Staten van Holland van 19 November 1586.

De Staten van Hollandt hebben op de remonstrantie van Joncheer Aernt van Dorp geresolveert ende geconsenteert, dat den selven van Dorp, den Staet, als stadthouder van het leenhoff ende de leenen van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt [1]), volgende de commissie bij dEx^cie^ vanden Prince van Orangien, hoochlofflijcker memorien, hem gegeven, ende bij Zijne Ex^cie^ den Grave van Leycester, als gouverneur generael vande geunieerde Nederlandtsche provintien geconfirmeert, sal bedienen, op gelijcke prouffijten ende emolumenten, als den selven staet laest voorde oorloge bij wijlen m^r^ Cornelis Suijs bedient is geweest. Ende dat den remonstrant sal benaerstigen, dat het leenhoft wederomme opgerecht worde, daeraen de Staten oick belooven de handt te houden: Ende tzelffde gedaen

1) De Staten volgen hierin de woorden der instructie door Keizer Karel V op 20 Maart 1519 (groot placaatboek, deel II, bl. 632) gegeven, voor het leenhof van Holland, Zeeland en Friesland, waaruit blijkt dat het leenhof voor die drie gewesten, niet voor Holland afzonderlijk was ingesteld.

Digitized by Google

zijnde, sal den remonstrant een zeegel, dienende voorde depeschen tot tvoorss. stadthouderschap staende, ter handen worden gestelt, twelck gebruyct sal worden in saecken de leenen vande Graefflicheydt van Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt ende de questien vande selve aengaende, ende vorder, oft anders nyet. Gedaen inden Hage, den xix^en Novembris anno xv^c zessentachtich.

Ter ordonnancie vande Staten,
Bij mij
C. de Rechtere. [1])

XXVI. Brief van van Dorp aan de Staten van Holland van 13 Januarij 1587.

Overeenkomstig bovenstaande resolutie der Staten en de instructie van Keizer Karel V, draagt van Dorp in dezen brief twaalf personen voor als raden in het leenhof, dat volgens art. 2 der instructie moest bestaan uit zes edelen of goede mannen costumiers en zes geleerde mannen. Ik vind drie exemplaren van dezen brief, alle van denzelfden datum en alle door van Dorp zelf geschreven en onderteekend; de eerste en derde, van adres voorzien, zijn blijkbaar gesloten geweest, op dezelfde wijze, als de onder n° XXIV hierboven medegedeelde brief. De text der drie brieven is bijna woordelijk dezelfde, maar in de voordrachten aan het slot is verschil.

Eedele, wise, zeer discrete Heeren. Ick heb vermogens dinstructie vanden leenhove van Hollant, ende in conformité van uwer E. resolutie vanden xix^en No-

1) De onderteekening is eigenhandig.

Digitized by Google

vembris lestleden, mij onlancx behandicht, deeze twaelf ondergenoempde personen opgeteikent, om te wesen raiden ordinaris vanden zelven hove, doch onder het goit bevinden van uwer E., wient daeromme believen zal, mij daerover heure meeninge te verstandigen, ten eynde commissien, tzij dan voirde zelve oft andere, dient uwer E. believen zal zelffs te verkiesen, bij mijnen G. heer, graef Mauris, als stadthouder afgevoirdert ende voirtsaen, als van outs, justicie gheadministreert mach werdden, daer veele goede luyden naer haecken. Ende hier mede mij bevolen hebbende inde goede gracie van uwer E., bidde den Almogende dezelve te hebben in Zijne heilige hoede. Vanden xiij^{en} Januarij 1587.

Uwer E. dienstwillige
Aernt van Dorp.

Hier naer volgen de xij personen, diemen tot raiden zoude mogen committeren vanden Leenhove:

— Dheer van Asperen	— Jacob de Jonge
— dheer van Scagen	— m^r Leonard Casimbroot
— dheer van Poelgeest	+ m^r Pelgrom van Loon
+ Jonch. Aemelius vander Bouchorst	+ m^r Dierick van Leeuwen
+ Artus van Brederoede	— Willem van Berendrecht
— Heyndrick van Heermale	+ Cornelis van Mierop.

(De volgende namen zijn blijkbaar later aan de lijst toegevoegd:)

+ Gerard van Wyngerden	+ m^r Dierick vander Nieuborch
+ Jonch. Jacob van Egmont	+ m^r vander Nieuwstadt
+ Jacob van Almonde	+ m^r Pieter Hanneman
	+ m^r Hieronimus van Borre.

Digitized by Google

Onder den tweeden brief staan de twaalf eerste namen der bovenstaande lijst, zes ter weerszijde, maar zonder strepen of kruisen; onder den derden brief staan de volgende namen, eveneens zonder daarvoor geplaatste teekens.

Eedele ende Costumiers	ende	Rechtsgeleerde
Jonch. van Assendelf,		
h. van Cralingen		Jacob de Jonge
„ Gerard van Poelgeest		Willem v. Berendrecht
„ Willem van Nijevelt		m^{r} Corn. Verhoich
„ Aemilius vander Bouchorst		m^{r} Pelgrom van Loon
„ Artus van Brederode		m^{r} Dierick v. Leeuwen
„ Heyndrick van Heermael		Cornelis van Mijerop.

Het adres der brieven luidt:
Eedele, wise ende discreten Heeren, de Staten van Hollandt, mijne gebiedende Heeren.

Het komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat van Dorp, zelfs na eene herhaaldelijk gewijzigde voordracht, met de Staten over de keus der personen, die tot Raadsheeren benoemd zouden worden, niet tot eenstemmigheid heeft kunnen geraken, en dat daarop van de oprichting van het leenhof geheel is afgezien.

XXVII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp van 17 Junij 1573.

De in dezen brief genoemde Heer van Batenburg was Willem van Batenburg-Bronkhorst, die alstoen aan het hoofd van een veldleger stond, waarmede de Prins trachtte Haarlem te ontzetten.

Digitized by Google

Monsr Dorp. Ayant veu par vostre lettre d'hier les advis que me donnes par icelle, je les ay trouvé fort bons, et me conformant entierement a iceulx, ne veulx delaisser a vous remerchier bien affectueusement du continuel soing et bonne vigillance que vous portez a noz affaires. Et quant a ce que desirez scavoir ma volunté si vous polrez ascheminer vers Monsr de Batenburch, pour aultant que ledict Seigneur m'a faict ses plainctes, d'estre entierement depourveu des gens de conseil, aussi que je say, qu'il ny a homme mieulx cognoissant ce pays la que vous, me ferez plaisir de vous transporter vers ledict Seigneur de Batenborch, pour de vostre bon advis et conseil l'assister en ce qui se presentera. Je trouveroy bon de faire incontinent aller les Anglois qui sont presentement a Oudeweteringe divers le Wthoren. Je ne fauldray aussy de depescher encore ce jourdhuy le S^{r} vander Aa pour se retrouver devers ses gens. Et ne servant ceste a aultre effect, je prieray Dieu vous donner,

Monsieur Dorp, en bonne santé, heureuse et longue vie. Escript a Leyden ce xvij^{e} jour de Juing lan 1573.

Vre bien bon amy
Guille de Nassau [1]).

Jay commandé aux Anglois estans a Oudeweteringe de se conformer et faire ce que vous leur commanderez, parquoy regarderez de les envoyer devers ledict Wthoren.

Het adres luidt:
A Mon chier et bien amé conseiller le Sr Arnold vanden Dorp.

---

1) Eigenhandig door den Prins onderteekend.

Digitized by Google

XXVIII. Brief van Marnix aan van Dorp, van 2 October 1573.

De brief is geheel door Marnix geschreven. Hij beklaagt zich over den grooten geldnood, waarin hij verkeert; het door hem bekleede ambt, waarvan hij gewaagt, is het Bevelhebberschap over Delft, Rotterdam en Schiedam, waartoe hij door den Prins benoemd was (Kok, Vaderl. woordenboek in voce).

Monsr vanden Dorp. Jay hier au soir receu vostre lettre par laquelle me demandez la somme que m'avez prestée. Je vous asseure bien, que de tout mon coeur je voudroye la vous envoyer et ne desireroye rien tant que de me pouvoir unefois acquitter de mes debtes, et puis quitter ceste vie. Mais quand il me faudroit menger mes ongles et vendre tout ce que jay au monde, je ne sauroye trouver la moitié seulement de la somme. Je suis icy avecq une charge presque insupportable. Lon ma octroié 200 florins par mois, (et voila tout le bien et revenu que jay au monde) et se faut-il que je mendis presque pour l'avoir. J'ay cent fois le jour un visaige rouge. Cependant je doy de tous costés, et ne say nul moyen pour sortir hors de mes debtes. Que si vous voulés par rigueur estre payé, je vous respondray, comme je feis à un autre, lequel depuis quelque temps me sollicitoit pour estre payé de ce qu'il m'avoit presté, pour ce dernier voiage, que jay fait avecq Monsr le Prince, assavoir que je seray bien aise, que lon m'execute et mesme que lon me mette en prison, pour estre une fois exempt de toutes ces fascheries et rompements de teste, desquels jacquiers de tout costé la haine et malvueillance de

Digitized by Google

tout le monde, et point le proffit d'un liard. S'il eut pleu a Dieu, me faire quelque berger, je m'estimeroy tres heureux; mais Sa volonté soit tousjours louée. Cependant il faut que je combatte avecq double povreté, et la mienne particuliere et celle du publicq. Car je ne suis pas seullement solicité de mes crediteurs en mon particulier, mais lon me demande les debtes publicques et celles des soldats, comme si jen avois la charge et administration; et cependant en mon particulier je suis povre jusquau tout. Parquoy je vous prie avoir encor patience, jusqu'a quelque meilleure commodité, vous asseurant que, si Dieu me donne quelquepart moyen, tant petit soit il, je ne faudray a vous rembourser. A tant, apres mestre de tres bon cueur recommandé a vostre bonne grace, prieray Dieu, vous donner, Monsr de Dorp, en santé, vie bonne et longue. Escrit a Delff ce ij 8bre 1573.

Lentierement vostre bon amy a vous faire service et plaisir

Phi. de Marnix.

Het adres luidt:

A Monsr Monsr Durp, Gouverneur de Siericzee, mon bien bon amy.

XXIX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 4 Februari 1574.

In Juli 1573 had de Prins van Dorp benoemd tot Gouverneur van Zieriksee en van geheel Zeeland Beoosterscheld. Meer bijzonder was de verdediging van het eiland Schouwen aan zijne zorgen toevertrouwd, alwaar de steden Zieriksee

Digitized by Google

en Brouwershaven in verdedigbaren toestand moesten worden gebracht, en te Bommenede nieuwe versterkingen worden aangelegd: voorloopig echter dreigde hem geen gevaar, daar alle pogingen der Spanjaarden op het ontzet van Middelburg gericht waren. Gebrek aan levensmiddelen teisterde beide partijen; de Prins was zelfs verplicht, zooals uit dezen brief blijkt, eenige compagniën uit zijn leger te verwijderen, en om zich levensmiddelen te verschaffen werd vriend noch vijand gespaard.

Zekere Kapitein Guillaume Crispijn gaf in 1582 aan van Dorp eene verklaring af, dat hij tijdens het beleg van Middelburg van een van van Dorps pachters had afgenomen 18 viertelen tarwe, die de admiraliteit te Vlissingen had gebruikt, om er brood van te doen bakken. Dat gebrek, waaronder geheel Zeeland leed, was oorzaak, dat de Prins gedwongen was gunstige voorwaarden aan het garnizoen en de inwoners van Middelburg toe te staan, welke stad zich anders op genade of ongenade had moeten overgeven. In zijne reeds aangehaalde verklaring over den Notaris de Capelle deelt van Dorp daaromtrent de volgende bijzonderheden mede: „hebbende „die scheepsbelegeringe rincx om d'eylandt van „Walcheren, om d'onset van Middelburch te be„letten, soe lange geduyrt, dat de belegerdens „deden anzoucken om te moegen parlementeren, „soe hadde Zijn Princelijcke Ex^ce^ (die binnen „Vlissingen was) tselve de gedeputeerdens van „Zierixzee ende der Veer te kennen gegeven, „mit communicatie van zekere conschap, indien „men tparlementeren wilde afslaen, dat sich de „belegerde binnen achte dagen souden moeten

Digitized by Google

„overgeven op genade ende ongenade; creech „daeroppe voor een antwoorde tnaervolgende: „alsoe alle de vrijbeuyters mit heure schepen „mede op de wacht laegen, ende daeromme „ghenen beuyt byder zee en hadde connen ge„noemen worden, dat zijluyden tottet laeste „victaillement het broot vuyt der borgeren huy„sen velis nolis hadden gehaelt, en dorsten tselve „nyet meer bestaen, en wisten oock nyemande „meer te vinden, die om cent pour cent op „Middelburch geux te moegen winnen, yet meer „wilden vuytleggen (wesende oversulcx middel „ende credijt allenthalven gefailleert), verclaer„den eendrachtelijck, dat men tparlementeren „aenstond soude toestaen, ofte, indienmen lan„ger dan drye dagen daermede vertoufde, dat „sij heure schepen de wacht souden moeten doen „verlaten." De meeste schrijvers stellen het voor, alsof de gunstige voorwaarden, die Mondragon verwierf, het gevolg waren zijner bedreiging, om de stad in brand te steken, en zich met het garnizoen door de belegeraars heen te slaan; Bor spreekt van merkelijke oorzaken, die den Prins bewogen, om gunstige voorwaarden toe te staan (VII Boek, bladz. 6), alleen de Groot (Ned. Jaarb., boek II, bl. 47) erkent, dat de hongersnood in 's Prinsen leger evenzeer heerschte, als in de belegerde stad.

Monsieur van Dorp. Daultant que navons icy la commodité pour loger tant de gens, je suis esté contrainct de renvoyer pardela ces quatre compagnies escossoises, vous priant les vouloir accommoder au mieulx que pourrez pour quelque jours; je vous recommande aussi les pouvres blessez, de les faire bien

Digitized by Google

pencer, affin quon les puisse faire de tant plus voluntaires. Je vous envoyeray plustosts quelque quarante a cincquante florins dicky, pour de tant mieulx les traicter. Et esperant quen cecy vous ferez vostre debvoir, fineray ceste, en priant Dieu,

Monsieur van Dorp, vous mainctenir en sa saincte garde. Escript a Vlissingen, le iiij^e jour de Febvrier 1574.

Vre bien bon amy
Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

A Monsr van Dorp, Gouverneur de Zeelande Beoisterschelt, mon bien bon amy.

XXX. Brief van den Prins van Oranje aan den Gouverneur, Baljuw, Burgemeesters en Regeering van Zieriksee van 4 Februari 1574.

De Prins waarschuwt voor de aanslagen, die de Spanjaarden tegen Zieriksee voorbereiden. Zijn schrijven van 1 Februari en de overige stukken, in dezen brief bedoeld, heb ik niet gevonden.

Die Prince van Oraengien, Grave van Nassau, etc., Heere ende Baroen van Breda, van Diest, etc.

Edele, vrome, wijse, lieve, besundere. Hoewel wij ul. voor drye daeghen gheschreven ende verwitticht hebben, tghene ons aengedient was van zekeren aen-

1) Eigenhandig onderteekend.

Digitized by Google

slach, die de vijandt zeer behendelijck op der stede van Zierickxzee maeckt, ende den welcken in Enghelandt ghedreven wordt, hoewel dat wij sulcx nemmer meer verhopen en willen, ende ons soo wel op u lieden goede neersticheyt, vlijt ende toesicht betrouwen, dat wij ons daerbij genoech versekeren, de vyandt tot alsulck zijn voornemen nyet en sal geraecken, hoewel hij dies aengaende yet mochte voorhanden hebben, aenghesien nochtans ons daeghelijckx lancx soo meer advertentiën daervan commen, soo hebben wij ulieden andermael tselve wel willen waerschouwen, ende overseynden copie van sekeren brieff, die ons onlancx, dese saecke belanghende, vuyt Engelandt van vertrouwde persoonen gheschreven is, soo oock diversche andere brieven, ons daervan vermelden. Daeromme nyet en laet, altijt een ooghe int zeyl te hebben, ende sunderlinghe opsicht te doen neemen, wat voor schepenen in uwe havenen aencommen.

Edele, vrome, wijse, lieve, besundere, onse Heere Godt zij met ulieden.

Geschreven tot Vlissinghen, opten iiij^{en} dach Februarij 1574.

Ulieder goede vrindt

Guille de Nassau, [1])

N. Brunynck.

Het adres luidt:

Aen Edelen, vromen, wijsen, onsen lieven besunderen, Gouverneur Baillieu, Burgmeesters ende Regeerders der stede van Zierickxzee.

---

1) Eigenhandig onderteekend door den Prins en Bruninck.

Digitized by Google

XXXI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, op 24 Februari 1574.

Hij berigt, dat de vijand de Klundert genomen heeft, benevens eenige schepen, die aldaar ingevroren waren, en vermaant hem maatregelen te nemen, om de verovering van Ooltgensplaat te beletten, waardoor de communicatie tusschen Holland en Zeeland verbroken zoude worden. De Spanjaarden hebben de Klundert niet lang bezet, want reeds in het volgende jaar, vóór 7 Julij 1575, kwamen zij daar wederom terug en bezetten het eiland op nieuw (Archives, V, bl. 250). Op denzelfden dag, waarop de Prins dezen brief schreef, deed hij zijne intrede in Middelburg, dat twee dagen te voren door zijne soldaten bezet was (Bor. VII, bladz. 6).

Monsieur van Dorp. Comme hier soir me sont venues nouvelles, que les ennemis se sont depuis quelques jours ença saisiz du Clundert et aussi de quelques six ou sept batteaulx de guerre nostres, qui estoyent engelez devant ledict Clundert, et ne scaichant a ce regard, si par la lennemy pourroit empescher le passaige d'Hollande vers ces quartiers, ou de mesme semparer de Oelkensplate, jay trouvé bon vous en faire ce mot, afin (quattendant ma venue a Middelburch) vous en communicquez avecq ceulx de Ziericzee qui sont prez de vous, pour adviser par ensamble de lordre qu'on pourra mectre a destorner tout ulterieur desseing de lennemy. Et sur ce, je supplieray Dieu, vous avoir,

Monsr van Dorp, eternellemement en sa saincte

Digitized by Google

garde. Escript a Vlissinghen, ce xxiiij^{e} jour de Febvrier 1574.

Vostre bien bon amy
Guille de Nassau [1]).

Het adres is:

A Monsieur, Monsieur Arendt van Dorp, Gouverneur de Zeelande Beoisterschelt, mon bien bon amy, a Middelburch.

XXXII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp van 13 April 1574.

De magistraat van Zieriksee weigerde het garnizoen in te nemen, dat de Prins hun zond; daar het duidelijk uit dezen brief blijkt, dat de Prins die soldaten niet zoo zeer naar de stad zond, omdat hij hen voor de verdediging noodzakelijk achtte, als wel omdat ze door de stadsregeering betaald zouden worden, is die houding van den magistraat zeer begrijpelijk.

Monsieur van Dorp. Par vostre lettre du xe jour de ce mois jay veu ce qu'est passé a Zierickxzee par les matelotz, comme aussi le vieu Burgmestre m'a faict le mesme rapport et dict les difficultez, que lon faict pour telle occasion de recepvoir voz compaignies. Ce que je treuve assez estrange. Parquoy vous tiendrez la main vers le magistrat, afin que ce qu'a esté si solennellement accordé par les estatz, soit entretenu. Et en ceste asseurance je renvoye voz trois compaignies vers Ziercxzee, pour y estre receues soit en la ville ou au plat pays, comme mieulx vous l'adviserez avecq le magistrat. Et pour y tenir tant mellieur

---

1) Eigenhandig onderteekend.

Digitized by Google

ordre, faictes haster les monstres, et aussi quelles soient payées; ce qu'estant faict, je desire bien, que menvoyez icy une desdictes compaignies, soit celle de Grenu ou aultre, que vouldrez, et si paraprès jen ay encoires besoing daultres, je le vous manderay. Surquoy nestant ceste a aultre fin, je supplieray Dieu vous donner,

Monsieur van Dorp, en santé, bonne et longue vie. Escript a Dordrecht xiij^{e} jour d' Apvril 1574.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

A Monsieur Arendt van Dorp, Gouverneur de Zeelande Beoisterschelt, mon bien bon amy.

XXXIII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp op 5 Juni 1574.

Nieuwe aandrang van den magistraat tot vermindering van het garnizoen.

Monsieur van Dorp. Par vostre lettre du second jour de ce mois, j'ay veu le grande instance que faict le magistrat et bourgeoisye de la ville de Zierixzee a ce que les compaignies du Boys et Fiefvet soyent envoyées icy en Hollande, et puis qu' ainsi est qu'il a pleu a ce bon Dieu nous donner ceste victoire de mer, et esperant que le quartier de Zeelande sera tant moins inquieté de l'ennemy, je suis content, que m'envoyez icy les susdictes deux compaignies, a condition toutesfois, que ceulx dudict Zierickzee avecq

1) Eigenhandig onderteekend.

Digitized by Google

toutte presse et dilligence possible avanceront les fortiffications de la ville, aussij que, les fortiffications Brouwershaven et Bommenée achevées, lon y mectra incontinent quelque bonne garnison, daultant que ce seroyt chose trop dangereuse pour nous, et au grand advantaige de lennemy, de laisser lesdictes places fortiffiées vuides sans soldatz, ce que je desire, vous remonstrez bien viffvement a ceulx du magistrat de Zierickzee, a ce que m'accommodant presentement a leur desir, ilz s'acquittent de leur debvoir, comme il appertient; dont et de tout lestat et disposition des affaires de ce quartier la, je desire bien de temps a aultre avoir advertence de vous. Et sur ce je suppliray Dieu vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. Escript a Rotterdam, ce 5e jour de Juing 1574.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir

Guille de Nassau. [1])

Monsieur van Dorp. Paraultant que c'est bien a mon regret daccorder la sortie des deux compaignies susdictes, pour le dangier auquel vous scavez la ville en pourroit tomber, et que facillement lennemy y feroit entreprinse, dont cy apres lon me donneroit la coulpe, je desire bien, que devant les laisser sortir, vous proposez a ceulx du magistrat quilz vous en facent demande par escript.

Het adres is hetzelfde als van den vorigen brief.

Het kostte heel wat moeite, om de versterkingen van Brouwershaven en Bommenede,

1) Eigenhandig onderteekend.

Digitized by Google

vooral van de laatste plaats, die geheel open lag, te voltooien. Uit verschillende brieven, rekesten en quitantiën kan ik daaromtrent de volgende bijzonderheden mededeelen.

In 1573 had zekere Valentijn Herman, die, als vaandrig der compagnie van Kapitein Vemijs, de stad Haarlem had helpen verdedigen, en zich daarbij op het getuigenis der Heeren Tseraerts, IJsselstein en de Haultain beriep, aan den Prins medegedeeld, dat te Dordrecht eene groote hoeveelheid Naamsche steen lag, toebehoorende aan kooplieden, die zich ophielden in 's vijands land, waarom hij den Prins verzocht, die steen verbeurd te verklaren, en hem, die in 's Prinsen dienst alles verloren had, uit de opbrengst schadeloos te stellen. Na ingewonnen advies der regeering van Dordrecht, beschikte de Prins, aan den voet van het request, op het hem gedaan verzoek: hij verklaarde de steen verbeurd en schonk ze aan de Heeren Jeronimus van Tseraerts en van Haultain, met de bevoegdheid om die ten eigen bate te verkoopen, mits betalend de op die steen reeds voorgeschoten onkosten. Toen nu de Baljuw van Bommenede, Cornelis Cornelisz. Hendriks, aan wien de Prins de leiding der werkzaamheden aldaar had opgedragen, noch bij dezen noch bij de Staten geld konde bekomen tot aanschaffing der noodige materialen, wendde hij zich tot van Dorp om hulp, die daarop de blaauwe Naamsche steen, die nog te Dordrecht lag, ten bedrage van 5534½ voet aankocht en in dertien schepen naar Bommenede overvoerde, alwaar de Baljuw ze tot het daarstellen der vestingwerken bezigde. Maar niettegenstaande

Digitized by Google

die hulp en de voorschotten, die de regeering van Zieriksee nu en dan toestond, was de versterking in Mei 1575 nog niet gereed, en daar de magistraat van Z. elke verdere hulp weigerde, was het wederom van Dorp die moest bijspringen: zijne echtgenoote (hij zelf bevond zich op dat oogenblik te Breda voor den vredehandel) betaalde den Baljuw op 5 Mei 1575 de som van 112 £ 11 S. 3 gr. vlaamsch voor den aankoop der noodige materialen, om de versterking te kunnen sluiten.

Nog meer moeite kostte het, Brouwershaven en Bommenede voldoende te bewapenen. In de laatste plaats waren volstrekt geene, in Brouwershaven slechts enkele vuurmonden, en noch de Prins, noch de Staten van Zeeland waren in staat het ontbrekende te verschaffen: slechts werden aan van Dorp na de overgave van Middelburg eenige gebroken en beschadigde lichte stukken afgestaan. De beschadigde deed hij herstellen en van affuiten voorzien, waarna hij ze over de beide vestingen verdeelde: de gebroken stukken zond hij met eene groote hoeveelheid klokspijs en ander „kerckmetael", dat de Staten hem voor niet afstonden, naar Delft, om er door den busgieter Heyndrick van Trier, die in het voormalig St. Hieronymus klooster zijne werkplaats had, twee halve kartouwen en twee halve slangen van te doen gieten, naar het model van dergelijke stukken, die den Prins toebehoorden en te Geertruidenberg lagen. Aan die opdracht voldeed Trier: hij vervaardigde 2 halve kartouwen, elk $7^1/_2$ voet lang, schietend een kogel van 18 pond en wegende 3261 en 3191 pond, en twee halve

Digitized by Google

slangen, elk lang 9 voet, schietend een kogel van 6 pond, en wegende 2263 en 2223 pond. In December 1574 waren de stukken gereed, en nu werd Gillis van den Bossche door van Dorp naar Delft gezonden, om op de vervaardiging der affuiten (laden, rapalen, repalen) toezicht te houden. De stads timmerman Bastiaan Pieters vervaardigde den romp en de wagenmaker Maarten Wouters de as en de raderen (elk affuit had twee raderen); daarna werd alles in handen gesteld van den stadssmid Aelbrecht Albertsz, alias Hollandschen buyck, om de affuiten en de raderen met ijzer te beslaan en het overige ijzerwerk aan te brengen. Op het eind van April 1575 was alles gereed, en konden de stukken op een der bolwerken van Delft, door twee schoten elk, beproefd worden, waarna zij te scheep naar Bommenede werden vervoerd.

Alle kosten evenwel moest van Dorp voorschieten, en dat die niet gering waren, blijkt uit eene gezegelde verklaring van de Gouverneur en Raden des lands van Zeeland van 7 December 1574, waarbij zij erkennen, dat van Dorp toen reeds, zonder dat de affuiten nog besteld waren, aan de vier kanonnen ruim 1252 £ had te koste gelegd, met belofte die som met vastenavond 1575 te zullen betalen, bij gebreke waarvan van Dorp gerechtigd zoude zijn, de vier vuurmonden zoo goed mogelijk ten eigen bate te verkoopen.

Dat de sterkten ook na de levering der vier stukken nog onvoldoende bewapend waren, zal uit de hieronder mede gedeelde brieven van Charles de Boisot en den Prins blijken.

Digitized by Google

XXXIV. Brief van Charles de Boisot aan van Dorp van 8 Augustus 1575.

Hij belooft, dat hij zal trachten, aan van Dorp geschut te bezorgen.

Monsieur. Hier je ay receu une lettre de son E. en laquelle il me mande questoyent arrivez de Waterland trois enseignes et quil me donnera des aultres de Zud-Holland pour parfaire lentreprise; mais comme il desire communiquer plus amplement sur ce faict, il veult quen toute diligence je vienne la & que ce sera sinon ung voyage de trois jours, par cela je suis empesché de aller vers Vlissinghen pour lartillerie. Toutes fois je ay escript une lettre au bailly, quil veuille tenir la main que puissiez en avoir. Je regarderay aussy, si pourrez avoir les pieces de Middelborch par lautorité de S. E.; je ay aussy dict a mon frere, quil achapte les pieces des Anglois qui sont pardeca venus avecques le pastel; quant il aura faict cela nous vous assisterons peult estre davantage. Je vous eusse envoyé les soldats, mais il ne seroit convenable pour ce que scavez. En Hollande je parferay le discours des commanderies et vous lenvoyeray incontinent. Je suis tres marry davoir entendu vostre maladie, jespere que ce sera rien. Avecques cecy je me recommande a vostre bonne grace; en haste ce 8 aoust 1575 a Middelborch.

Vostre tres affectionné serviteur & amy
Charles de Boisot. [1])

Het adres luidt:

A Monsieur Monsr de Dorp, gouverneur de Schouwe et Duvelant a Ziriczee.

---

1) De brief is geschreven en onderteekend door Boisot zelf.

Digitized by Google

XXXV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp van 15 Augustus 1575.

Hij belooft hulp, maar kan geen geschut afstaan.

Monsieur de Dorp. Jay en ung mesme temps receu deux lettres vostres, lune du vij^e^ et la seconde du xe jour de ce mois, et veu par icelles les particularitez de dela, et lordre que vous donnez a pourveoir a tout ce qui convient pour le bien et seureté tant de la ville de Zierixzee que de toute lysle de Schouwen, dont je vous remerchie bien affectueusement. Et afin que les fortiffications des places que me denommez, se puissent tant mieulx advancher, je vous envoye joinctement ceste lettres aux recepveurs, mentionnéz en vos lettres du vij^e^. Que si de mon costel reste en cest endroict encoires quelque aultre chose, ou je pourroys pourveoir, me le mandant, je vous assisteray de tout mon pouvoir. Mais quant a lartillerie, il ny a aucun moien de vous en furnir du costel de deca, daultant que n'en avons icy assez suffissamment pour furnir noz places et batteaulx. Parquoy sera besoing de trouver par dela quelques aultres moiens pour en recouvrer. Et sur ce n'estant ceste a aultre effect, je supplieray Dieu vous avoir, Monsr de Dorp, en sa saincte garde et protection. Escript a Dordrecht, ce xv^e^ jour d'Aoust 1575.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir
Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

A monsieur de Dorp, Gouverneur de Zeelande Beoisterschelt, mon bien bon amy.

---

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

Op 29 September 1575 bereikten de Spanjaarden onder Mondragon, na een der merkwaardigste en stoutmoedigste tochten, waarvan de geschiedenis gewaagt, het eiland Duiveland, van waar zij den volgenden dag naar Schouwen overstaken. Al aanstonds viel Brouwershaven in hunne macht. Volgens Bor (VIII Boek bl. 124) en Hooft (III Boek bl. 320) zoude de bezetting gedwongen zijn geweest de stad te verlaten, omdat de roomschgezinde burgerij geen weerstand wilde bieden; dr Nuyens daarentegen (Ned. Beroerten II. 2. bladz. 223) deelt op het gezag van Requesens mede, dat de geuzentroepen geen kans ziende de plaats te verdedigen, ze verlieten, na ze geplunderd en in brand gestoken te hebben. De volgende verklaringen van ooggetuigen geven een duidelijke voorstelling, hoe zich de zaak heeft toegedragen.

XXXVI. Notariëele acte, opgemaakt door den Notaris Pieter Schoutens op 9 Augustus 1576; origineel, geschreven op een vel papier klein folio formaat.

Op huyden, den ixen dach der maent van Augusto int jaer ons Heeren duysent vijff hondert zessentzeventich compareerde persoonelijck voor mij, Pieter Schoutens, openbaer geadmitteert ende geapprobeert notaris, deersame Jaecques de Costere, eertijts sergeant vander compaignye van hopman Hans van Valckenburch, de welcke sonder inductie, persuasie, gunste, simulatie ofte faveur van yemande (zoe hij zeyde) verclaert heeft, waerachtich te wesen, hoe dat ten tijde, als

Digitized by Google

den vijant in Duvelant gecommen was, es den voornoemden hopman met zijn compaignye des nachts ontrent den twee uren vuyt Zierickxzee getrocken naar Brouwershaven, alwaer hij, attestant, gecommen zijnde op zekeren wagen met capiteyn Ambrosius Le Ducq, heeft den zelven capiteyn hem, attestant, belast, dat hij zouden gaen seggen aen zijnnen capiteyn, die met zijn volck achter quam getrocken, dat hij, commende inde stadt van Brouwershaven, zijn volck in slachoorden houden zouden, ter tijt toe hij, Ambrosius, inde stercte geweest ende de zelve bezichticht hebbende, wederomme gecommen zoude wezen. Ende den voornoemden capiteyn Ambrosius wederomme commende vuyt de stercte in de voorss. stede, heeft (naerdien hij met capiteyn Valckenburch eenige sprake gehadt hadde) den zelven capiteyn Valckenburch hem, attestant, belast ende tot hem gesproken deze woorden, in supstantie: „Jaecques, gaet inde sterckte ende ontfanckt de slotels van capiteyn Cristoffel, ende bewaert dezelve, dat de boeren ons die nyet aff en nemen, de wijle wij hier doen tgunt ons bevolen es." Ende tzelve bij hem, attestant, gedaen zijnde, es corts daernaer den zelven cappiteyn Valckenburch gecommen naer de stercte met eenighe soldaten, geladen met beuytgoet, alwaer hij, deposant den lieutenant heeft hooren seggen, dattet hem leet was, dat hij, commende inde stadt van Brouwershaven, deselve nyet terstont en heeft mogen afbranden, deurdien den hopman gesint was, binnen dien dage, indien hij van den vijant geen empeschement en creech, de selve stadt eerst te plunderen, gelijck hij alreede begonnen hadde, zoe van wollen als lijne lakenen. Ende hij, capiteyn, opde stercte commende, heeft hij aldaer noch gevonden Christoffel Masson, metten welcken hij oock eenighe woorden gesprooken hebbende, es

Digitized by Google

den zelven Masson vander stercte gegaen, ende hij, Valckenburch, heeft terstont bij hem geroopen zijnnen lieutenant, vendrich, sergeant ende eenige andere, seggende tot hemluijden: „es dit nijet een fraije saecke, dat cappiteijn Ambrosius Le Ducq aldus van ons gaet, sonder yet te seggen, nyetjegenstaende mijn heer den gouverneur hem bevolen heeft bij ons te blijven, omme raet aen elckanderen te vinden, wat wij te doen hebben." Waerop den deposant, hem antwoordende, zeyde: „Heer hopman, dese zaecke en mach daerbij nyet gelaten werden, dus laet ons gaen sien in damonytiehuys, wat wij daer vinden, ende wat wij voorts van node hebben zullen, opdat wij tgunt ons noodich wesende, zullen mogen ontbieden," welcke benodicheyt hij, capiteyn, stracx op zijn memoryaelbouck gescreven heeft; ende es terstont den fourier bij hem gecommen, seggende: „Cappiteyn, hier is wat oproers onder den soldaten, omme dat hier nyet meer volcx inde stercte en es, daer nochtans den vijant ons dus naer es: dus wiltze te vreden stellen," twelck hij stracx gedaen heeft, seggende: hij wilde bij zijnnen knechten blijven, ende zijn knechten souden oick bij hem blijven, als getrouwe dienaers zijnder Ex^cie toebehoort. Alle welcke nietjegenstaende, heeft hij, cappiteyn, terstont een sergeant tot hem geroopen ende es daermede vuyter stercte gegaen, sonder dat desen deposant, die binnen der stercte bijde poorte stont, heeft connen gehooren, dat yemandt hem daertoe dryngende ofte porrende was. Ende gevraecht zijnde, hoe sterck het vendel was, verclaert, dat ten tijde zijluyden tot Vyanen in Duvelandt lagen, twelcke weynich te vooren was, eer den vijant in Duvelandt quam, alsdoen tzelve vendel naer zijn beste wetenschap sterck was zes ofte achtentnegentich man ofte daerontrent, zoe bevelhebbers als

Digitized by Google

officiers. Alle tgundt voorscreven es, verclaert hij, attestant, zulcx waerachtich te wesen, presenterende tzelve te bevestigen bij solempnelen eede, des versocht zijnde. Aldus gedaen ter presentie van Martin de La Val ende Gillis vanden Bossche, als getuygen, hierover geroopen ende gebeden. In tuychgenisse der waerheyt, desen bij mij, notaris voornoemt, onderteykent.

P. Schoutens.

1576.

XXXVII. Notariëele acte, opgemaakt door den Notaris Anthoine Agache, op 9 Augustus 1576.

Origineel, geschreven op twee aan elkander gehechte vellen folio papier.

Pour ce que droict veult et raison enseigne dire et attester choses veritables, quand de ce faire on en est requis, est il, que le jourdhuy pardevant moy, Anthoine Agache, notaire et tabellion publicq, resident dans la ville de Vlyssinghes, admis, juré et auctorisé par messieurs les president et conseillers du conseil privé de feu de treshaulte memoire l'empereur Charles cincquiesme de ce nom, et en la presence des tesmoings soubzscritz, comparurent en leurs personnes: Jehan de Hont, porte enseigne du Capytaine Loys de Bois, aagé de vingt trois ans; Oudart le Febure, gentil homme de ladicte compaignie, aagé de vingt huict ans; Martin du Gardin, nagueres soldat de la compaignie du capytaine Nycollas, aagé de trente trois ans; Louys van Dende, aagé de vingt deux ans; Jacques vander

Digitized by Google

Leeden, aagé de trente huict ans, ambe [1]) deux soldatz soubz la charge du Sr de Temple, et auparavant dndict capytaine Nycollas; et Anthoine Wyseux, pareillement soldat de ladicte compaignie du Bois, aagé de vingt trois ans, le tout ou environ, lesquelz et chacun deux apres serment par eux faict es mains de moy, notaire dessus nommé, ont unanimement et dun commun accord dit, juré, declaré, certyffié et attesté par leur serment, avoir tous avecq leurs capytaines estés dans la ville ou village de Bomme, [2]) tant paravant la prinse dicelluy, comme au jour de ladicte prinse, et par ce ont tous lesdicts attestans bonne congnoyssance du capytaine Hans van Valckenburch, et par avoir par ledict Valckenburch esté avecq tous lesdicts attestans tant audict lieu de Bomme, comme dans le fort de Brawshaven; affirmans aussy tous lesdicts attestans, quilz scavent, ledict Hans van Valckenburch sestre retiré dudict fort de Brawshaven, ou il estoyt mis et posé par charge de son Exce, comme ilz ont entendu, pour la garde et conservation dicelluy, et venu audict lieu de Bomme vers les capytaines y estans pour deux avoir assistence tant de soldatz comme damonition pour la garde et sceureté dudict lieu de Brawshaven. Surquoy lesdicts capytaine dudict lieu de Bomme, dirent au premier lieu audit capytaine Valckenburch quilz navoyent charge de ce faire de son Exce. Ce neantmoings apres par lesdits capytaines dudit lieu de Bomme avoir prins avis et conseil sur la demande que leur faisoyt ledict capytaine Valckenburch, lui baillerent et declarerent trente a trente deux soldatz, peu de temps apres sa demande faite.

---

1) ambe, van ambo, beide.

2) Bommenede.

Digitized by Google

Touttesfois ledit Valckenburch demoura tout le jour audit lieu de Bomme, beuvant et sey enyvrant, sans par luy sen retirer ou faire debvoir dentrer avecq lesdits soldatz dans ledit lieu de Brawshaven. Et le lendemain matin ledit Valckenburch sen alla avecq lesdits soldatz a luy baillez, comme dit est, vers ledit lieu de Brawshaven, sur et a intention dy entrer, ce quil ne feit, ains reteurna audit lieu de Bomme, declarant aux capytaines dudit lieu, que nestoyt possible dentrer dans ledit lieu de Brawshaven, ce que les capytaines et soldatz dudit Bomme treuverent fort estrange, demeurant encoires ledit capytaine Valckenburch tout ledit jour audit lieu de Bomme. Et le jour suyvant ledit Valckenburch avecq le capytaine Vallentin, apresent deffunct, retournerent de rechef avecq les soldatz a luy baillez, comme dit est, vers ledit lieu de Brawshaven, pour avecq iceux soldatz y entrer. Et venus lesdits capytaines Valckenburch et Vallentin avecq lesdits soldatz vers ledit lieu de Brawshaven, ny peurent pareillement entrer, quy fut occasion de par eux retourner audit lieu de Bomme, ou ilz entendirent, ledit lieu de Brawshaven estre rendu aux ennemis par les lieutenant et soldatz dudit Valckenburch, neantmoings ny avoyt encoires vraye certitude. Affirmans oultre par lesdits attestans, que apres estre par ledit capytaine Valckenburch, encoires retourné audit lieu de Bomme, il requist a apresent diffunct Jacques le Roy, lors lieutenant dudit capytaine de Bois, audit lieu de Bomme, quil eust a luy bailler de ses gens, pour avecq luy aller derechef audit lieu de Brawshaven, ce que ledit le Roy lui riffuse, luy disant et declarant, quil navoyt charge de ce faire et quil nestoyt illecq, fors attendant son capytaine pour sen retirer au lieu de leur garnison. Et voyant par ledit capytaine Valckenburch le refus que luy faisoyt ledit le Roy, commen-

Digitized by Google

chea a linjurier, disant quil nestoyt capable dexercer lestat de lieutenant et autres parolles injurieuses. Et se voyaut ledit le Roy ainssy injurié dudit capytaine Valckenburch, luy declara quil nestoyt soldat ny homme de bien, davoir ainsy quicté et habandonné sa compagnie et quun bon et fidelle soldart et serviteur a son prince et superieur ne quictoyt et habandonnoyt son troupeau, comme il avoyt faict, en samusant a boire et sen enyvrant. Et que syl eust bien voleu et faict debvoir requis, il eust bien entré dans ledit lieu de Brawshaven, voire paravant sen estre saisy par lennemy. Cecy fut aussy dit, declaré et remonstré audit capytaine Valckenburch par la plus saine partie de tous les capytaines et soldatz dudit lieu de Bomme. Et plus nen sceurent sur tout requis et appellez. Ce fut ainsy affirmé et attesté pardevant moy, notaire dessus nommé, en la présence de Martin de Laval, depuis lieutenant dudit capytaine du Bois, et Gillis Lestrelin, gentilhomme de ladicte compagnie, temoings a ce par moy requis et appellez, le noeufiesme jour daoust lan mil cincq cens septante six. De laquelle attestation Jacques de Costre, au nom et par charge de monsr van Dorp, gouverneur de Sirixe, ma requis un acte que luy ay accordé, assavoir ceste, pour audit Sr Dorpe valloir et servir comme de raison.

Louys van Dende.
Martin du Gardin.
Antoine Iseulx.

A. Agache, Notarius.
Johannes de Hont.
Oudart le Febure.
Jacop van Derde.

Hans van Valckenburg keerde naar Zieriksee

Digitized by Google

terug, waar zijn vendel door van Dorp gecasseerd werd: dat diezelfde straf ook aan kapitein le Duc werd opgelegd, blijkt mij niet. Valckenburg deed herhaaldelijk aanzoek bij van Dorp, om het vendel weder op te richten, doch deze weigerde, en verwees den hopman naar den Prins. Daarover verstoord, verzamelde V. op zekeren dag een twintigtal zijner vorige soldaten en drong met hen de woning van van Dorp binnen; hij eischte op nieuw de oprichting van zijn compagnie en verweet den Gouverneur, dat hij zelf de oorzaak van 't verlies van Brouwershaven was. Deze trok zijn dolk en zou den kapitein hebben doorstoken, zoo anderen zich niet tusschen de beide vijanden geplaatst en V. het huis uitgedrongen hadden. Opnieuw verzamelde de laatste zijne mannen, thans onder voorwendsel, dat v. Dorp geld voor hunne afbetaling ontvangen had, en het vendel niet weder oprichtte, om het ontvangen geld voor zich te kunnen behouden. Thans deed van Dorp den onruststoker aanhouden en gevangen zetten, vóór de insluiting der stad zond hij hem naar Middelburg, alwaar hij in December 1576 nog in den kerker op het vonnis van den krijgsraad wachtte.

Op de nadering van den vijand deed van Dorp de dijken van Schouwen doorsteken, en vormde hij eene vloot van schepen en schuiten, die op het verdronken land de belegeraars zouden bestrijden. Tevens bewapende hij te zamen met eenige burgers twee schepen ter vrijbuit; de kosten, daaraan gehangen, waren echter verloren, daar die schepen zich al zeer spoedig bij de Zeeuwsche vloot voegden, en daarop door de

Digitized by Google

Staten van Zeeland tot zich werden getrokken. Vele jaren na het beleg van Zieriksee rekwestreerden van Dorp en de andere reeders dier schepen nog steeds te vergeefs, ten einde van de Staten teruggave van hunne uitschotten te erlangen.

Blijkt reeds uit de hieronder medegedeelde acte, dat het onderling vertrouwen tusschen den Gouverneur, de bezetting en de bevolking van Zieriksee niet groot was, de omstandigheid, dat van Dorp zich herhaaldelijk voorzag van verklaringen van getuigen, in authentieke acten geconstateerd, toont duidelijk aan, hoe zeer hij zelf gevoelde, dat hij zich, zoo de oorlogskans hem niet gunstig was, tegen velerlei verdenkingen en beschuldigingen te verdedigen zoude hebben.

XXXVIII. Afschrift eener notariëele acte, op 25 Januari 1576 opgemaakt door den Notaris Nicolaas de Lablun.

Copie.

Op den xxv^en^ dach Januarij anno xv^c^ zesse ende tzeventich a nativitate dominij, comparerende voor my, Niclaes de Lablun, openbaer notaris ende den ghetuyghen ondergescreven, deersaeme ende voorsieneghe heeren Thomaes Lenaertsz. ende Niclaes, Willem Simonsze, beede schepenen der stede Zierikzee, hebben ten verzoucke van mijnen heere, den Gouverneur der zelver stede, Joncheer Aerndt van Dorp, ghekent, gheseyt ende ghetuycht voor de gherechte waerheyt, dat zij comparanten, op den xix^en^ deser maendt gheweest zijn ten logemente vanden zelven heere, gouverneur, aldaer zij, comparanten gheroupen ende verzocht

Digitized by Google

zijn gheweest als ghetuyghen, omme kennesse te draeghen vande depositie ende ghetuyghenesse, beleedt ende geproduceert bij mijne voornoemde heer den gouverneur van ettelicke zeecapiteynen, de welcke huer kennesse ende depositie hebben ghedaen, ghelijck hiernaer volcht ende ghescreven staet: Lenaert Diericxz. Holleere vice admiral, Cornelis Claesz, Heijnrick Yemansse, Jan van der Vere, Adriaen Bommenee, ende Lambrecht Heynesse, alle capiteynen opde oorlochsscepen van beoisterschelt, hebben ten ernsteghen vervolghe van mijne voornoemde heere gouverneur inde presentie van hen comparanten ghekent, ghetucht ende ghedeposeert, bij den eedt, dien zijluyden zijne Exᶜᶦᵉ int faict haers ampts ghedaan hebben, waarachtich zijnde, te wetene, eerst de voornoemde Jan van der Vere ende Heijnrick Ymansse, kenden, hoe dat op den xxixᵉⁿ Sebtembris lestleden, als mijne voornoemde heere den gouverneur ontrent den avont met het crijchsvolck van Remort [1]) binnen deser stede was ghecommen, den zelven hebben hooren zegghen, heurluyder bijstant begeerende, om des anderen daechs vrouch alle molens, huysen ende cooren in Dreyschorre, Sonnemaere, Noortgauwe ende daerontrent af te gaen branden, ten hende [2]) dat den viant daeraf gheen nutschap en mochte ghecrijghen, gemeerct men die polderen, als zeer hooch wesende, niet en conde inunderen; indien den viant hen den wech niet onderschepen en hadde, passerende inden daegheraet met heircracht uut Duvelant over tcanal tot in Noortgauwe.

---

1) Remort bij Bruinisse: in den inventaris van het oud archief van Zeeland, deel I (kaarten), bl. 31 vind ik sub nº 67: Kaart van een deel van den polder Bruinisse of Oostduiveland met het schor van Rumoirt.

2) *ten hende*, ten einde.

Digitized by Google

Kenden voorts de voorscreven vice admiraal ende zeecapiteynen al te saemen ende eendrachtelyck, hoe dat thaerluyder kennesse ghecommen wesende, dat zekere missive vanden Groot-commandeur int huys vanden Burgemeester Cornelis Claesz. gheworpen was, tsamen ghegaen zijn bij dMagistraet deser stede, begheerende te hebben visie ende lecture van denzelven brief, ende alzoo hemluyden ter andwoorde ghegheven wiert, dat den gouverneur, die aen hem ghenomen hadde omme zijne Excie te zenden, dat zijluyden derwaerts ghegaan zijn ende den zelven in handen ghecreghen, ghesien ende ghelesen hebben; seyden voorts, dat op zekeren dach daernaer meest alle die vrouwen, die met haere kindren ende een pack ofte zack naar thoot ghynghen, vanden knechten, die aldaer alsdoen de de wacht hadden, ghespolieert zijn gheweest ende onder dezelve des gouverneurs dienaers. Ende dat de bootsghesellen naer tgheruste, uute schepen loopende, hen met de knechten mengden ende daernaer binnen de stede ongheschicktelijck quaemen gheloopen, zegghende ende roupende over al: den gouverneur hadde zijn goedt ghevlucht. Item, dat een ure ofte twee daernaer zijluyden, deposanten, bijden gouverneur ontboden wesende, tsamen tzijnen huyse zijn ghegaen, ende dat hij hemluyden heeft doen openen allen kisten ende kassen, dewelcke met cleederen, lijnwaet ende anders ghevolt waeren, jae, dat hij hemluyden zijn zelverwerck ende ghelt heeft laeten zien, daerbij bewijsende, dat zulcken roup ende uutgheven onwaerachtich was. Verclaerden voorts, dat zijluyden dies anders aenden gouverneur niet ghezien en hebben, dan datmen aen een Edelman met eeren zoude behooren te zien. Al twelcke zij, comparanten, den voorss. zeecapiteynen hebben hooren deposeren. Waeraf de voornoemde heer gouverneur begeerde, hem gheëxpediert te wor-

Digitized by Google

den acte van attestatie, omme hem daermede in tijden ende wijlen te moghen behelpen. Actum ten daeghe ende jaere als boven, ter presentie van gheloofweerdeghe persoonen, Job Willemsz, ende Dierick Claeysz. beede als ghetuyghen daerover gheroupen ende ghebeden. Onder stont: Ende van mij Niclaes de Lablun, Notarius Imperialis bijder grooten raedt van Zijne Ma^t^ ter exercitie van dien gheadmitteert. Ende gheteeckent: Nicolaes de Lablun, Notarius imperialis ss^t^.

Gecollationneert [1]) jegens doriginale ende es met de zelve bevonden concorderende, bij mij

N. de Lablun, Not^s^ Imp^s^ ss^t^.

76.

XXXIX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 4 October 1575.

Het is opmerkelijk, dat, terwijl de Prins in deze en volgende brieven van Dorp prijst over zijne vastberadenheid en zijn beleid, hij tegenover zijn broeder, Graaf Jan, uitsluitend van zijn vertrouwen op de Kapiteinen en soldaten binnen de belegerde stad spreekt, zonder ook maar met een enkel woord van den Gouverneur melding te maken (Archives, deel V, bladz. 311, 327, 359, 368). Toch verdiende deze zulke erkenning waarlijk wel; want niettegenstaande hij, althans in den beginne, tegenwerking bij den

---

1) Gecollationneert — ss^t^, eigenhandig.

Digitized by Google

magistraat, onwil bij de bevolking en verzet bij de Kapiteinen ondervond, bleef hij den hem toevertrouwden post bewaren en hield hij de verdediging zelfs nog geruimen tijd standvastig vol, nadat alle hoop op ontzet vervlogen was.

Monsieur Dorp. Hier est arrivé icy vers moy Jan Romboutz, present porteur, duquel jay bien particulierement entendu en quel estat les affaires estoient pardela, vous remerchiant de vostre bon debvoir et du soing que portez en donnant ordre au mieux, que povez sur tout que concerne le bien et asseurance de la ville de Sirixzee et de ce quartier, dont jay matiere devous en louer grandement, vous priant de vouloir perseverer en ceste bonne et louable volunté. Mais dautrepart je suis bien marry dentendre que nestes mieux secondé du magistrat de Sirixzee. Neanmoins jespere, que quant ilz seront revenuz a eux du peur, qui leur ait saisy, quilz reprendront courage et se rendront plus alaigre et voluntaires de mieux faire et vous donner toute assistence, suyvant quoy je leur escriptz une lettre, affin quilz aient bon courage, et quilz veuillent tenir toute bonne correspondance avec vous et vous seconder au mieux quilz pourront. Jay envoyé encores une compagnie au fort de Bommenee, laquelle y estant, jespere quilz maintiendront, et sera bien gardé. Je vous prie tenir tousjours bonne correspondance avec ceux de Walcheren, et nous advertir de toutes occurences, le plus souvent que povez. Et quant a moy, je vous puis asseurer, que je nobmecteray riens de faire, que pour servir pour le bien de ce quartier, et vous donner toute assistence possible. Ne faisans doubte, que vous ne fauldrez de continuer au mesme debvoir. Sur ce je prie Dieu,

Monsieur Dorp, vous avoir tousjours en sa saincte

Digitized by Google

garde et benir tous voz actions. De Rotterdam, ce iiij^e dOctobre 1575.

Vostre bien bon amy
Guille de Nassau. [1])

La compaignie que jenvoie a Bommenee est celle de capitaine Say, ne sachant si il y aura gens assez.

Het adres luidt:
A Monsieur Dorp, Gouverneur de Zeelande Beoisterschelt, mon bon amy.

XXXX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 9 October 1575.

Hij spoort van Dorp tot standvastigheid aan, en geeft hoop op spoedig ontzet.

Monsieur de Dorp. Jay receu vostre lettre en date du vme de ce mois, et entendu les particularitez que me mandez, dont je vous remerchie de bon coeur et vous prie d'y continuer par toutes occasions que se presenteront. Je suys marri de la paine en laquelle vous vous retrouvez, mais jespere, que de brief vous en serez soulagé, et que Dieu de sa grace obviera a ces maulx. Jai communicqué aux estatz la difficulté quil y a pour le regard du payement des gens de guerre [2]), sur quoy ilz ont commandé au conseiller

1) De onderteekening eigenhandig.

2) Blijkens een schrijven, op 3 September 1575 door den Secretaris van den Raad van Zeeland aan Tristram Jhane, ontvanger generaal

Digitized by Google

Camerlinck de se trouver a Ziericzee, affin d'entendre ce qu'il conviendra pour ung bon ordre. Jescris aux capitaines, quilz vous rendent obeissance, en ce que vous leur commanderez pour nostre service et de la cause commune, en quoy je ne fays doubte, quilz ne sen contentent, d'ainsi le faire. Quandt au capitaine La Porte, affin quil cognoisse que vostre recommandation luy a servi, je luy ay accordé la compaignie par provision, a raison que le Sr de Boisot, vostre beau filz, me prie, que je la retienne pour luy, et adviseray avec la premiere commodité de les rendre tous deux contentz. Les affaires de France vont mieulx quelles ne firent jamais [1]), qui est cause desperer aussi quelque bien pour celles de ce pays. Je vous prie, de faire entretenir la meilleure correspondence, que faire se peult entre les capitaines, soldatz et les bourgeois. A tant,

Monsieur de Dorp, Dieu vous ayt en sa saincte

---

van Zeeland Beoosterschelt gericht, had de Raad van Zeeland besloten, „alsoot voortaen winterlijck beghint te werden," om de twee oude vendelen knechten, die in Zeeland Beoosterschelt lagen, zes maanden hunner achterstallige soldij in laken te betalen; de ontvanger kreeg diensvolgens last, om laken aan te koopen, te betalen zes maanden na de levering. Aan dat bevel konde de ontvanger blijkens zijne verklaring van 7 November 1575 echter niet voldoen, daar het niet mogelijk was geweest. laken op crediet te koopen, niettegenstaande alle moeite, die zoowel hij, als de Gouverneur van Dorp zich daartoe gegeven hadden; de ordonnantie van den Raad van Zeeland was dus onuitgevoerd gebleven (Jhane zegelt met: een schild van hermelijn beladen met een keper).

1) Den 29 September hadden de Hugenoten Dieppe veroverd, terwijl Condé met Hertog Johan Casimir een verbond gesloten had, om Duitsche hulptroepen in Frankrijk te doen komen (Kervijn, les Huguenots et les Gueux, deel III, bl. 557 volgg).

Digitized by Google

garde et protection. Escript de Roterdam, ce ixme de Octobre 1575.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

A Monsieur de Dorp, Gouverneur de Zierickzee, mon bon amy.

XXXXI. Acte van Burgemeesters, Schepenen en Raden der stad Zieriksee, van 12 October 1575.

Origineel op perkament geschreven, voorzien van een uithangend zegel in groen was, voorstellend een schild, beladen met een leeuw, hangende aan een lint, dat door twee griffioenen (waarvan één echter ontbreekt) in den bek wordt vastgehouden; het randschrift ontbreekt.

Wij Burgemeesters, Schepenen ende Raden der Stede van Zierickzee, doen te weten, certificerende voirde gerechte waerheyt, dat heden, date van desen, den gouverneur deser stede, midtsgaders die capiteynen van crijchsvolck, ons te kennen gegeven hebben, hoedat op den laetsten alarme nyemant oft weynich vanden schutters deser stede hem gevonden hadde, noch ter plaetze, daer dezelve bescheyden zijn, noch oock met hen geweer opde vesten, omme neffens hemluyden des viandts gewelt te helpen wederstaen. Beclaechden hun oock, dat zijluyden noch de voirss.

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

schutters, noch oock yemande vanden burgers int werck cunnen gecrigen ende behouden, noch oock overcomen de materialen ende instrumenten, dienende omde voirss. stede aenden watercant ende elders daert noot es, te sluyten ende te bewaren. Begeerden derhalven aen ons, wij zouden aende voirss. schutters ende burgers willen affvorderen, oft hen meyninge oock es, volgens heuren eedt, hemluyden bij te stane ende dese stede ten vuytersten toe te helpen houden ende beschermen, wantet hen anders nyet mogelijck en ware, alleen met het crijchsvolck, daer binnen wesende, die nu al vier nachten aenden anderen te wachte geweest zijn, de groote ende zware wachte te continueren ende overal te bezetten. Indyen de schutters hun debvoir wilden bliven doen, den gouverneur, capiteynen ende crijchsvolck wouden met hen leven ende sterven. Alle welcke beclachten wij den schutteren ende andere notabele burgers deser voirss. stede, opt stadthuys vergadert wesende, hebben gedaen voirhouden in presentie vande capiteynen Eloy Riedan, Hans Crom ende Renoy, als daertoe bij den gouverneur voirnoemt gedeputeert wesende, ende naerdien dat de voirss. schutteren ende burgers midtsgaders weth ende raet deze beclachten int lange gehoirt hadden, hebben als genouch vuyt éenen monde daerop doen antwoorden, hoe dat tmeerendeel van hemluyden deur den grooten brant van gisteren binaest bedurven was, sagen hem gepriveert van tnijeu hoot [1]), de stadt qualijck versien van victualie ende andere nootelijcheden, die voirtaen nyet inne te brengen en zoude zijn, nademael tgadt van Borrendamme [2]) gestopt es, waer

1) Het nieuwe hoofd.

2) Het gat van Borrendam was een gat in den dijk bij Borrendam of Bordendammer een dorp op het eiland Schouwen, dat eertijds

Digitized by Google

na zoude volgen (zoo zij zeyden), als den burger voirts al vuytgeteert ware, datze hen alle in sviants genade ende ongenade zouden moeten stellen, dit al geconsidereert ende in zunderheyt, dat hem den viant deur eene trompette vele schoone offeren heeft gedaen presenteren, soo dochtet hem raetzaem, ten eersten met hun te capituleren. Ende nadat de voirss. capiteynen eerzocht hadden, dat men gaen zoude ad voces, omme te weten ende zeker te wesen, wyens meenninge zulcx was, soo es ons ende hemluyden gebleken, datze alle gader van dier meeninge waren, vuytgezondert zeven int getale, die presenteerden met het crijchsvolck te leven ende te sterven. Enich merckelijck getal vanden anderen verclaerden, indyen den viant hem geen goede conditien en wilde accorderen, datze in zulcken gevalle het vuyterste met het crijchsvolck wilden opzetten. Hieraff hebben de voirnoemde gouverneur ende crijchsvolck verzocht te hebben acte, die wij hem geaccordeert hebben bij desen. In oirconden van desen tzegel ter zaken deser voirnoemden stede Zierickzee hier onder aen gehangen, opden twelffden dage Octobris anno xv^{c} vijffentzeventich.

Het gevolg dezer vergadering was, dat de voornaamste burgers, die tot overgave der stad overhelden, gevangen genomen werden: „l'ennemy a pensé avoir la ville de Zierixzee par composition, d'aultant que les bourgeois y estoyent fort enclins, mais Dieu y a tellement voulu pourveoir que les principaulx mutins sont

---

de haven van Zierikzee was (Cronycke van Zeelandt van Reigersbergen, bladz. 36). Van Bordeudamme zijn thans geen sporen meer te vinden.

Digitized by Google

esté prins par la teste et emmenez hors la ditte ville vers nostre flotte, et depuis ceulx de la ville ont prins couraige." (Brief van den Prins aan Graaf Jan van Nassau, van 29 October 1575. Archives, deel V, bladz. 306).

XXXXII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 16 October 1575.

Antwoord op een schrijven van van Dorp, waarin hij den Prins zal hebben medegedeeld, wat te Zieriksee was voorgevallen. De hoofden der vredelievende partij in de stad waren toen nog niet gevangen genomen, of althans, zoo het reeds geschied was, was dit den Prins nog niet bekend, daar hij in dit schrijven een brief insloot aan Werkendet, om hem tot standvastigheid aan te manen, en deze onder de gevangenen behoorde (Bor. IX boek, bl. 146): die vermaning ware dus overbodig geweest, zoo de Prins van zijne overbrenging op de vloot reeds kennis had gedragen.

Monsieur van Dorp. Vous pouvez facillement considerer, avecq quel regret jay ce jourdhuy leu vostre lettre d'hier, pour par icelle et le rapport du capiteyne Gelée entendu en quelz termes sont les affaires de la ville de Zierixzee, et les choses qui sy passent. Je navois point attendu telle legueréte ou inconstance de ce peuple et mesmes point d'aulcuns des principaulx du magistrat, ains les estymois plus affectionnez et zeleux au bien et liberté de leur patrie. Je ne vous

Digitized by Google

feray icy long discours en responce de tout ce que le susdict capiteyne ma faict entendre, daultant que par une lettre que jescrips ce ceulx dudit magistrat et bourgeois et aussi par une aultre mienne aux capiteynes vous verrez bien amplement les choses que je leur remonstre en espoir que cela les esmouvera a reprendre couraige. Vous avez bien faict de retarder toute ulterieure capitulation et me confie tant de vostre bonne prudence qu'a vostre accoustume vous ferez par tout les meillieurs offices possibles pour le maintenement et conservation de la ville. Ce que moy et tous ceulx du pays serons tousjours bien prestz de recognoistre en vostre endroict, d'aussy bonne volunté, que je prie Dieu vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. Escript a Rotterdam, ce xvj^{e} jour d'Octobre 1575.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau. [1])

Je vous envoye, joinctement ceste, deux lettres, lune a Werkendet, et laultre a mon hoste, pour les induire, sil estoit possible de reprendre couraige. Si vous trouvez bon, vous les leur presenterez; sinon, vous les retiendrez.

Het adres luidt:

A Monsieur Arent van Dorp, Gouverneur de Zelande Beoisterschelt, mon bien bon amy.

---

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

XXXXIII. Brief van Adriaan Manmaker [1]), Thesaurier Generaal van Zeeland aan van Dorp, 12 November 1575.

Hij tracht hem te bemoedigen door het uitzicht op hulp van Engeland, niettegenstaande den slechten finantiëelen toestand.

Edele, erenfeste heere.

Uwer Edelh. missive van dato den 7 deses heb ick ontfanghen, ende verstaen den cours vande saecken aldaer, verhoopende in God almachtich, dan den viant hem niet beroemen sal, over de stadt Zierikzee, ende ulieden stercken, dat hij tot sijnder schande verdreven sal werden: hoewel hij tot noch toe gheprospereert meynt te hebben, soe ist wel tot sulcker merckelijcker schade, soe men hier scrijft van Antwerpen, dat hij wel gedencken sal, hoe hij in Schouwen quam, ende en esser noch niet vuyte. Ick hebbe ghisteren ontfanghen diversche brieven van Ingelant, waar men mij scrijft, insgelijck belast, ick soude zijne Excᵉ scriven, hoe het hof aldaer verstaen hadde, dat zijne Excᵉ begeerden sekeren qũantiteyt van goetelinghen, die men him mitter eerster comoditcyt beschicken souden. Voirtz, dat zij alle stonden dachten over te senden sekere vendelen Engelsche knechten [2]),

1) Manmaker zegelt: drie achtpuntige sterren: de eerste bedekt door een vrij kwartier, waarin een boom op een terras. Volgens Butkens, Suppl. aux Trophées du Brabant I bl. 93, was hij gehuwd met Catharina de Martelaer.

2) De koningin, hierdoor meer en meer beducht, dat men de Franchoisen zouw inhaalen, gaf den gezanten een meêwarigh afscheidt; verlof om volck, geschut, waapentuigh voor hun geldt uit te voeren, en hoope van beeter. Hooft, Ned. Historien X boek bl. 314.

Digitized by Google

die in Yerlandt gheweest hadden; voirtz hoe dat de mag^t eenen heere van importantie in ambassade aen sijne Exc^e senden soude, hem presenterende alle hulp ende bijstant ende voirtz te tracteeren saken van grooter importantie; bij de volgende brieven verstaen, hoe dat den ambassadeur al afgheveerdicht was [1]); soe mij Coeman [2]) scrijft, soe hebben zij hem te hove ontboden ende veele saecken gecommuniceert, belastende, hij soude van alles aen s. Exc^e adverteren; haer moet wat zunderlinckx moveren, dat te doene; oick heeft sy een mandaet laten in druck vuytghaen in dato den 28 Octobris, verbiedende alle capitainen in dienste van anderen potentaten, haere havenen niet te moeghen aendoen; het welck oeck al gheinterpreteert wordt tot onsser grooter avantaige. Den almoeghenden Heere verleene, dat ons salich zij. Die van Ingelant senden oeck knechten herwaertz, waeraf alreede somighe ghearriveert zijn. Aengaende de saecken alhier, men heeft alle middelen ghesocht, om alle conpaignien complete te maken, ende bovendien noch gesocht de middelen om twe vendelen te onderhouden, die gevonden sijn over de dorpen. Hebben oick veele traictementen ende andere dinghen ver-

---

1) Op 29 Nov. 1575 schrijft de Prins aan Graaf Jan (Archives V. bladz. 314): la Royne d'Angleterre a envoié par deça ung ambassadeur sien, affin de regarder sijl y aurait moien d'acheminer quelque bonne paix, ou aultrement entendre et veoir de plus prez l'estat de nos affaires. Mr G. v. P., teekent daarbij aan, dat de naam van dien gezant, volgens van Meteren, was: Thomas Hastings; volgens Thuanus: Daniël Rogers. Volgens de door Kervijn, t. a. p. bl. 585 volgg. medegedeelde stukken, was de hier bedoelde gezant John Hastings, terwijl Rogers zich reeds in Holland bevond.

2) Cornelis Coeman was een der uitgewekene Amsterdamsche protestanten, waarvan sommigen zich in Engeland ophielden. Bor VIII Boek, bladz. 87.

Digitized by Google

andert, vooralnoch bij provisie. Uwe edelh. sal gelieven sijn traictement aldaer te ontfanghen, want alhier de middelen van dat ende andere aldaer hier ghesmaldeylt sijn, ende elders voor nou bij provisie ghemployeert werden. Heb niet willen laten u E. hier van te adverteeren, opdat u Ed. hem daer provideere, want mij de middelen ontnomen zijn. Dan wat aengaet de 700 £: die assignatien, die ick seyde daer teghens te schicken, die sijn nou den meestendeel in mijnen handen, sal die niet verminderen, dan alle nersticheyt doen, om het procedue van dien op rekening, als boven te employeren; de tyt es bij de duere, u E. mach ick versekeren, dat die ordonnanties niet vermindert noch verallieneert en sullen worden ende sullen wel strecken tot de voorss. sommen, oft dair ontrent, weynich min oft meer, soe dat soe veele des aengaet, verhoope, gheene faulte sijn sal. Hiermede den Heere biddende, uwer Edelh. in godsalicheyt te stercken. Middelburg den xij^en^ Novembris 1575.

UEd. wat ick vermach
Ad^r^. M.

Het adres luidt:

A Monsieur, Monsieur le Gouverneur de Beoosterschelt.

XXXXIV. Verklaring, afgelegd door van Dorp, ten overstaan van den Notaris Nicolaas de Lablun, en door dezen beteekend aan den admiraal van Zeeland Beoosterschelde, op 19 December 1575; origineel, geschreven op een vel klein folio papier.

Bij Hooft, Ned. Hist. X boek, bl. 440, en Bor

Digitized by Google

X boek bladz. 127 vindt men bij den aanvang van het beleg van Zieriksee melding gemaakt van de oorlogschepen, die nabij de stad lagen, en een werkdadig aandeel in de verdediging namen: in den verderen loop van het beleg, wordt echter van de medewerking der vloot geene melding meer gemaakt: de oorzaak hiervan blijkt uit dit stuk: de schepen waren door de officieren en bootsgezellen verlaten, die zich binnen de stad begeven hadden.

Van verschillende scheepsstrijden op het verdronken land wordt gewag gemaakt bij Hooft X boek, bl. 445 en Bor IX boek, bl. 145.

Op den ix^en^ dach Decembris anno xv^c^lxxv heeft verclaert voor mij, notaris ondergescreven, Sr Adriaen Willem Sijmonsz., admiraal vande oorlooghsscepen van Zeelandt Beoisterschelt, gecompareert zijnde met zijnen vice-admirael ende etlicken van zijne zeecapiteynen inde congregatie vande eersame ende vroome heeren capiteynen ende crijchsvolck der belegerde stede Zericxee, collegialiter vergadert zijnde: hoe dat hij tvoorss. officie ende ampt wel ende vromelick bedient heeft, den tijdt van ontrent vyer jaren; ende dienvolgende, zoo en es zijne voorss. commissie noch ter tijdt nyet gerevoceert bij den ghenen, die dairtoe dauctoriteyt competeert, twelck es mijnen heere den admirael generael van geheel Zeelandt, monsieur Loys de Boysot, dye hem zijne voorss. commissie vergunt heeft. Ende hoewel dienvolgende nyemant en behoort te ondernemen yet te doene in prejuditie van zijne voorss. commissie, tscijnt nochtans dat mijnen heere den Gouverneur deser stede belieft heeft te committeren eenen Joachim Groesmans, omme admirael te

Digitized by Google

wesen vande scepen ende scuten, geequippeert ter oorloghe binnen slandts, sonder hem, comparant, daerinne eenichsins te willen ansien ofte bekennen tot groote verachtinge ende verminderinge van zijn voorss. ampt. Waerdeur hij genootsaect es, solemnelicken te protesteren, ende protesteert midts desen, van nulliteyte vande voorss. commissie vanden Gouverneur ende vande injurie, hem derhalven angedaen. Ende bij alzoo verde de zelve commissie nyet en worde gecasseert, verclaert, dat hij dair inne meent te handelen zulcx, als zijne commissie vuytwijst, ende hij de rade vinden zal.

Mijnen voornoemden heere den gouverneur, gesien hebbende de voorss. verclaringe ende protestatie, heeft in handen mijns notarii overgedient de scriftelicke antwoirde, hiernair volgende, begeerende tselve te willen insinueren aenden voorss. admirael Adriaen, Willem Symonsz.

Den gouverneur der stede Zierickxee, mitsgaders vanden quartiere van Zeelandt beoisterschelt, dairtoe gestelt bij commissie vanden deurluchtigen hoichgeboren Furst ende heere, mijnen heere den Prince van Oraignen, cet., gesien hebbende de onrechte protestatie, jegens hem gedaen bij eenen Adriaen Willemsz, hem lovende te wesen admirael van tvoirss. quartier van Zeelandt beoisterschelt, seght: dat hij de commissie van Joncheer Loys de Boisot nyet machtich genouch en houdt noch en kent, om zelfs inde haven deser stede ende binnen de dijcken vanden lande yet te mogen gebieden, ende van veel minre macht hout den voornoemden gouverneur de commissie, dye den voornoemden Adriaen Willemsz vanden voornoemden Boisot mach hebben. Ende oversulcx en verstaet hij, gouverneur, nyet, datter yemandt, wie hij oick zij, vuyt de havene oft buyten de poorten deser voorss.

Digitized by Google

stede zal gaen oft varen, zonder zijnen wil ende weten, gemerct hem, ende nyet Loys de Boysot, ende noch min Adriaen Willemsz dairaf bij Zijne Ex^cie staet te verantwoirden, gelijck zij beyde wel schuldich zijn van hen bevel ende beleet over de oorlooghsscepen buytens dijcx, wairmede hem den voornoemden gouverneur nyet en begeert te moyen; doch en can hem den voornoemden gouverneur nyet genouchsaem verwonderen, dat hem den voornoemden Adriaen nu moyen wil in anderens commissie te treden, verlatende de flote ende tscip, dair hij op besceyden es, vuyt dewelcke hij met meerdre eeren de stadt zoude hebben mogen helpen ontsetten, dair hij hem (zoo een jegelick weet) dus anders hier binnen, ende tot noch toe, geduerende den tijdt, dat de stat besloten es geweest, stille gehouden, ende hem de zake nyet meer onderwonden en heeft, dan of hem dezelve nyet en raecte, jae weyniger als den slechsten borger, die doch op hen gebeurte ter wachte moet gaen, dair hem den voirnoemden Adriaen vrij af gehouden heeft. Dit al geconsidereert, soo heeftet hem, gouverneur, goet gedocht, bij advyse van eenighe capiteynen, Joachim Groesmans tot een superintendent ende admirael te stellen over de scepen ende scuten, dyemen, om den viant te krencken, zal besigen. Nyettemin, indien Adriaen Willemsz. nu wederomme eenen ijver aengecomen es, om eenighen dienst te doen, oft oick eenige vande zeecapiteynen, hier ter stede alsnu wesende, dye selve hem adresseerende aenden voornoemden gouverneur, ende ontdeckende welcken aenslach zijluyden goet bevinden, om den viant te krencken, den zelven gouverneur zal dairop delibereren metten anderen capiteynen ende hemluyden dairinne te assisteren, nair alle hen vermogen.

Dese antwoirde es geinsinueert geweest aenden voir-

Digitized by Google

noemden Adriaen Willemsz. opden x^en^ der voirss. maent Decembris,

Bij [1]) mij, Niclaes de Lablun, Notarius imperiael bijden grooten raedt van Zijne Ma^t^ ter exercitie van dien geadmitteert.

N. de Lablun, Not^s^ Imp^s^ ss^t^.

75.

XXXXV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 14 Mei 1576.

Hoewel de verdediging van Zieriksee nog gedurende de zes eerste maanden van het jaar 1576 werd volgehouden, vind ik uit dezen tijd geen enkel stuk, behalve een brief van Manmaker, die niets belangrijks inhoudt, en dit schrijven, waarin Oranje belooft, dat eene poging tot ontzet der stad door Boisot zal worden gewaagd: eene poging, die mislukte en waarbij die dappere admiraal het leven verloor.

Monsieur Dorp. Aiant faict voler deux pingeons de ceux que dernierement mavez envoié, avec responce sur voz lettres, mais naiant apperceu aucun signal, que lesdits pingeons avec les lettres sont arrivé devers vous, avons trouvé bon vous envoyer les porteurs de ceste par terre avec les pingeons et le duplicat de mes lettres quil vous apportent. Ne vous sachant dire

---

1) „Bij" enz., door de Lablun eigenhandig geschreven en onderteekend.

Digitized by Google

pour present autre chose, si non que jespere et masseure, que Dieu nous fera la grace, que bien tostz, vous et nous tous serons delivré de la tirannie des Espaignoles. Parquoy, je vous prie de vouloir perseverer constamment en si bon debvoir, comme avez faict jusques a present, et nous mander, soit par ung des pingeons ou par quelque homme que pourrez envoier, en quel estat voz affaires sont. Estant deliberé endedens trois a quatre jours de vous faire secours, comme de cela entendrez plus amplement par ce que monsieur ladmiral, vostre beau filz vous en escript. Esperant que Dieu y tiendra la main. Que sera lendroit, priant Dieu,

Monsieur Dorp, vous maintenir en sa saincte garde et protection. De Middelborch, ce xiiij^{e} jour de May. 1576.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau. [1])

Je vous prie de faire mes recommandations a tous les capitaines et autres gens de guerre.

De brief heeft geen adres.

Voordat hij in Zieriksee belegerd werd, was van Dorp door den Prins en de Staten van Holland en Zeeland met eenige andere gemachtigden naar Breda gezonden, ten einde hen aldaar bij de onderhandelingen over den vrede te vertegenwoordigen.

---

1) De onderteekening is eigenhandig.

Digitized by Google

Omtrent de eerste bijeenkomst der wederzijdsche afgevaardigden, die van 3 Maart tot 8 April 1575 duurde, vind ik alleen eene ongeteekende copie van de

XXXXVI Rede, waarmede Johan Börner, raadsheer van Graaf Gunther van Swartsenburg de beraadslagingen opende (Wagenaar, deel VII, bladz. 31).

Nemo non vidit, quibus turbis, tumultibusque, haec Belgico-Germania vestra aliquot abhinc annis fuerit agitatu, et eo quidem usque progressum, quod sine gemitu et suspiriis dicere non possum, ut inde certo Dei peccata hominum punientis judicio infinitae caedes, vindiciarum effusiones, expredationes, expugnationes urbium, devastationesque emanarunt, totque alia mala, tot tantaeque calamitates et vastitates, variis in locis editae, ut, malo isto ulterius progrediente, praesentem atque inevitabilem totius Belgii ruinam metuere cogamur. Quae res apud potentissimum, invictissimumque Imperatorem, D. Maximilianum Secundum, dominum nostrum clementissimum effecit, ut, omnibus aliis negotiis posthabitis, consilium his morbis sanandis mature suscipiendum esse duxerit, praesertim cum dilucide non sine ingenti dolore, quem inde percepit, perspexerit, pleraque incommoda, quae ex hoc bello proficiscuntur, ad Romani imperii diminutionem detrimentumque redundare. Quamobrem illustri ac generoso D. Gunthero, sacri Romani Imperii comiti in Swartzburgk, et consiliario suo, domino meo gratioso quaedam de pace tractanda inter Serenissimum Regem Hispaniarum aut Suae Majestatis legatos atque Ordines harum regionum mandata dedit, quorum praecipium caput est, de investigandis condi-

Digitized by Google

tionibus, quibus utramque partem ad concordiam flecti perducique posse speraretur.

Quod mandatum illustris Comes eo libentius suscepit, quo propensiore et amiciore semper fuit erga hanc vestram rempublicam animo atque voluntate, certo sibi persuadens, hoc etiam Serenissimo Regi Hispaniarum, cui ante aliquot annos fideliter servivit, cuiusque Majestatem adhuc reverenter colit, non ingratum fore. Quare media hyeme & quidem tenui valetudine domo profectus, primum in Hollandiam sese contulit, ubi coram principe Auraico & aliquot e nobilitate, civitatibus ac confoederatis delectis de praeclara Caesaris voluntate disseruit, ac responsum tale tulit, nihil unquam ipsis fuisse antiquius, quam ut afflicto Reipublicae Christianae quasi postliminio pax & antiquum ocium restituatur, ideoque nullas se pacis conditiones quae salva pietate & republica suscipi possint recusaturos. Quia vero per legatum Gubernatoris Regii D. Ludovici de Requesens certiores facti essent, Regem Hispaniarum velle tandem oculis paternis has sui Belgii calamitates respicere, iamque decimum quintum mensis Februarii diem huius rei tractandae indictum esse, orarunt Illustrem Comitem, huic ut actioni interesse velit, quo aucthoritate Caesarea, aut optata pax ad Dei gloriam & Reipublicae tranquillitatem ineatur, aut si re infecta (quod Deus omen avertat) discessum fuerit, Caesarea Maiestas & Sacri Romani imperii principes intelligant, ipsis neque studium neque voluntatem ad salutarem pacem constituendam defuisse. Cui ipsorum petitioni locum dari tanto aequius fuit, quanto maior utilitas atque commodum ex hoc laudabili conventu expectatur.

Quod igitur felix, faustum, Deo gratum totique Reipublicae salutare sit, de voluntate clementissimi Caesaris & Regii Gubernatoris. D. Ludovici de Re-

Digitized by Google

quesens, illustris Comes, ante aliquot dies huc sese contulit, mihique hodie iniunxit, ut exhibitioni utriusque partis mandatorum in hoc amplissimo consessu iam interessem. Quod si initium actioni datum fuerit, ipse D. Comes vestras sententias de rebus controversis audiet. Ideo enim hunc certum coactum esse statuit, ut de caussis morbi, quo hae provinciae iam pridem laborant & de remediis provideretur; obtestatur etiam omnes et singulos, animum ut huc adferant syncerum, pacis amantem, omnis invidiae, inimicitarum, odiorumque expertem, verae amicitiae & corcordiae cupidum, non hostilem nec infensum. Ita enim fiet, ut laetum initium, exoptatus eventus subsequatur. Quidquid etiam Illustris Comes huic tam praeclarae actioni prodesse poterit, eo nobis omnem operam, diligentiam, studium, atque fidem pollicetur. Propositum in consessu utriusque partis legatorum Bredae per Johannem Börnerum, Comitis Guntheri Consiliarium, iii Martii cIↃIↃLXXV.

XXXXVII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp van 4 Mei 1575.

Toen de gemachtigden der beide partijen in April uit elkander gingen, besloten zij, op 3 Mei weder te Breda te zamen te zullen komen. Uit dezen brief blijkt, dat de gemachtigden van Requesens ten bestemden dage verschenen, doch dat die der Staten toen zelfs nog niet voorzien waren van hunne instructie, waarover zij nog met de Staten moesten beraadslagen.

Het is dus minder juist, dat Bor (X Boek bl. 94) de vertraging, die de onderhandeling ondervond,

Digitized by Google

daaraan toeschrijft, dat de gijzelaars niet tijdig te Breda waren aangekomen.

Monsieur van Dorp. J'ay ce jourdhuy sur le midy, receu lettres des commissaires du Roy, estans retournez a Breda, avecq aulcuns des ostagiers qui sont esté icy, attendantz illecq de voz nouvelles, ainsi que polrez veoir par le double de leurs letttres icy joinct. Et d'aultant que je ne scay, si le retardement de nostre responce nous polroit apporter quelque prejudice au faict de la pacification, j'ay bien voulu vous faire ceste, afin, qu'incontinent icelle veue, vous vueillez en toutte dilligence venir icy, pour avecq les aultres commissaires, voz confreres, et les Estatz adviser sur tout ce qui sera de faire en cest endroit, afin d'eviter toutes calumnies des ennemis, aultant que sera possible. Et sur ce, je suppliray Dieu, vous avoir, Monsieur van Dorp, en sa sainte protection. Escript a Dordrecht, ce iiij^{e} jour de May 1575.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

A Monsieur Arent van Dorp, Gouverneur de Zelande Beoisterschelt, mon bien bon amy.

Cito, cito, cito.

In den brief ligt de bijlage, waarvan de Prins gewaagt: zij is van den volgenden inhoud:

Copie.

Edele, eersame ende hoochgheleerde Heeren. Achtervolgende onsen lesten reces ende afscheet vanden ^{ven} des voorledens maents, wij zijn alhier gearriveert met

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

eenige van onse hostagieren. Waeraf wij uwe E. hebben wel willen terstondt adverteren, om te weten, wanneer uwer E. gereyt sullen wesen, om alhier te commen, om, tselve wetende, te moghen van stonden aen te ontbieden onse andere hostagiers, die hier noch niet en zijn gearriveert, maar zijn jegenwoordelicke tot Antwerpen, verwachtende van ons tijdinghe, wanneer uwe E. zult moghen gereet zijn, om hier te commen, waeraf u zal believen, ons terstond de wete doen. Hiermede Eedele, eersame ende hoochgeleerde heeren, den Heere God zij met u. Gescreven vuyt Breda, den derden van Maye 1575. Onder stont: Ter ordonnancie van mijnen heeren die commissarissen der Co. Ma^{t}, ende geteyckent. J. de la Torre. Het overscrift was: Den Eedelen, eersamen ende hoochgeleerden, die gedeputeerden vanden heere Prince van Oraengien, Ridderscap ende Steden van Hollandt ende Zeelandt, etc. tegenwoordelijck tot Ste Geertruydenberghe.

Van Dorp is kort daarop, hoewel slechts voor korten tijd, te Breda geweest (hoewel de onderhandelingen aanvankelijk tusschen die stad en Geertruidenberg gevoerd werden): want in een brief van 15 Mei, uit Breda geschreven door Willem van Hooff, meldt deze, dat hij des Donderdags te voren aldaar was aangekomen in de hoop van Dorp te ontmoeten, maar dat hij vernomen had, dat deze daags te voren van daar was vertrokken. Later schijnt van Dorp echter zwarigheden gemaakt te hebben, om zich op nieuw naar Breda te begeven, zooals uit het volgend schrijven van den Prins blijkt.

Digitized by Google

XXXXVIII. Brief van den Prins van Oranje aan de Gedeputeerden van Holland, 18 Juni 1575.

Die Prince van Oraengien, Grave van Nassau, Heere ende Baroen van Breda, van Diest, etc.

Welgebore, edele, wijze, discrete, lieve, besundere, wij hebben gesproken mitten gouverneur van Zierichzee, om te gaen mitte anderen nae Breda, alsoo tselve besloten is geweest in tlaetste vertreck van daer, dewelck naedyen hij ons veele swaricheden voorgeleyt heeft, om te moghen hier blijven, eyndtelicken geaccepteert heeft, te verschijnen ten prefixen daghen, waerinne wij versoucken, van uwentweghen de handt gehouden te wordden, opdat in dien geen gebreck en valle. Ende zult ons daeraene eenen aengenamen dienst doen.

Welgebore, edele, wijse, discrete, lieve, besundere, God sij met ul. Gescreven tot Zierixzee, opten xviij[en] Junij 1575.

Ulieder goede vriendt,

Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

Den welgeboren, Edelen, hoochgeleerden, discreten, onsen lieven besunderen, gedeputeerden representerende de Staten slants van Hollant.

Vermoedelijk liep het aan tot den 27[e] Juni, eer de gemachtigden van den Prins en de Staten

---

1) Eigenhandig onderteekend.

Digitized by Google

zich naar Breda begaven, daar het volgende reglement bovengenoemde dagteekening draagt, en het vermoedelijk reeds van den aanvang af, dat de gemachtigden waren aangekomen, zal hebben gegolden.

Het stuk is eigenhandig onderteekend door Jacob de la Torre, Secretaris van den geheimen Raad, die den koninklijken afgevaardigden als Secretaris was toegevoegd.

XXXXIX. Reglement de par Messieurs les commissaires du Roy, deputez a la communication de Breda, pour Messieurs les deputez du prince dOranges, estatz et villes de Hollande et Zeelande, etc. estans audit Breda.

Que lesdits deputez n'auront deans leurs logis aulcune garde des souldartz, mais seullement devant l'entrée d'iceulx.

Que nulz souldartz beuront [1]) devant leurdit logis, signamment les Hollandois qui naguaires se sont venuz rendre pardeca, et ce pour eviter tous inconveniëns et debatz.

Quilz ne meneront, par quelque voye que ce soit, de nuyct ny de jour aulcun trouble ou bruyct devant les fenestres desdits deputez pour empescher leur repoz, ou leur en donner aulcune facherie.

Que quant ilz iront vers la chambre de la communication, ny seront suyviz, ny accompaignez daulcune garde.

Aussy quant quelcun deulx vouldra aller deviser avec aulcun desdits commissaires, le dira a ung de sa

1) Boiront.

Digitized by Google

garde, afin quil le vueille accompaigner illecq et souffira, que ung souldart seul voise [1]) avec luy, et estant vers ledit commissaire, le souldart ponra retourner vers son guet, sil veult, et apres sera ledit deputé ramené vers son logis par quelcun des serviteurs dudit commissaire.

Mesmes, quant ilz ou aulcun deulx vouldra aller en la ville, luy sera a ce deputé quelque souldart.

Quant ilz vouldront aller pourmener, [2]) ung, deux ou tous ensemble au jardin du chasteau, ilz y scront conduictz par ung ou deux de leurs gardes, sans les y suyvre sur le talon, sinon les avoir a loeil.

Quant ilz vouldront mander quelque bourgeois vers eulx pour leurs necessitez, lesdits souldartz de la garde, les y laisseront venir, moyennant que quelcun deulx se trouve present, si longtemps quilz y seront, nest que aultrement leur soit expressement ordonné par lesdits commissaires.

Quant ilz vouldront envoyer quelcun de leurs serviteurs en la ville pour quelque leur affaire, y seront accompaignez par ung desdits souldartz.

Quant lesdits commissaires envoyeront quelcun de leurs serviteurs vers lesd. deputez, parler a eulx, lesdits souldartz les y laisseront entrer saus aulcun reffuz ny les y accompaigner.

Que les hostes et hostesses avec leurs gens, ou logent lesdits deputez, pouront aller en la ville pour leurs affaires, commilz ont faict anparavant la venue des dits deputez illecq.

Que sur le passeport que saccordera a quelcun de leurs serviteurs pour porter lettres vers Hollande, ne leur sera faict aulcun empeschement ou moleste, mais,

---

1) Aille.

2) Promener.

Digitized by Google

en le monstrant a la porte, le laisseront incontinent passer et a son retour, estant monstré ledit passeport, le meneront droict vers lesdits deputez. Faict a Breda le xxvij^e de Juing 1575.

Par [1]) ordonnance de mesdits S^rs les commissaires,

J. de la Torre.

L. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp van 6 Juli 1575.

Bij den slechten gang der onderhandelingen schijnen de gemachtigden, die blijkens het voorgaande reglement, meer als gevangenen dan als gezanten behandeld werden, bevreesd te zijn geworden voor hunne persoonlijke vrijheid, indien het den Spaanschen gijzelaars mocht gelukken, om uit Dordrecht te ontsnappen. In dit schrijven stelt de Prins hun in dat opzicht volkomen gerust.

Monsieur de Dorp, Jay depuis le partement de Monsieur vander Mijlen receu les lettres que mavez envoyé par ce porteur, et veu le discours que me faictez par icelle. Et pour le regard de ce que m'escripvez des ostaigiers qui sont icy, pouvez estre asseuré, que si bonne garde en sera faicte, quil n'en viendra inconvenient, et que vous aultres n'en pourrez courir aucun hazard. Parquoy pourrez de cela estre a vostre repos. Et quant au traicté, nous attendons journellement de voz nouvelles, et de ce que les commissaires

---

1) Par, ens. eigenhandig door de la Torre geschreven en onderteekend.

Digitized by Google

du Roy auront respondu sur nostre dernier escript, pour selon cela nous regler. Qui sera lendroict ou je supplieray Dieu vous avoir,

Monsr de Dorp, en parfaicte et bonne garde. Escript, a Dordrecht, ce vj^{e} jour de Jullet 1575.

Vostre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille [1]) de Nassau.

Het adres luidt:

A Monsieur de Dorp, Gouverneur de Zeelande Beoisterschelt, mon bien bon amy.

Nadat hij Zieriksee had moeten overgeven na eene hardnekkige en heldhaftige verdediging, begaf van Dorp zich naar Zeeland, waar zijne vrouw en kinderen zich bevonden, en stelde zich weder ter beschikking van den Prins, die hem weldra voor eene belangrijke onderhandeling gebruikte.

Door den dood van den grootcommandeur de Requesens en de muiterij der Spaansche soldaten, die Aalst tot hun hoofdkwartier kozen, was in de Nederlanden een algemeene ontroering ontstaan, waarvan de Prins met groot beleid partij wist te trekken, om zijnen invloed buiten de grenzen van Holland en Zeeland uit te breiden. In Vlaanderen was de spanning der gemoederen het grootst, daar de Spaansche soldaten het kasteel te Gent bezet hielden, en men vreesde, dat zij met de muiters uit Aalst gemeene zaak zouden maken, om de rijke hoofd-

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

stad van Vlaanderen te plunderen. De begrijpelijke angst voor een dergelijke ramp werd aangewakkerd en levendig gehouden door hen, die 's Prinsen partij waren toegedaan, en van deze gelegenheid gebruik maakten om zijne hulp als onmisbaar voor te stellen (Nuyens, Ned. Ber. II, 2. bl. 277 volgg.). Nadat de advocaat de Backere de eerste voorstellen tot eene toenadering aan van Dorp had gedaan (Arch. V, bl. 400 volgg.), werd hij met den Heer de Haussy door de Staten van Vlaanderen naar den Prins gezonden, om hulp te verzoeken, ten einde het kasteel van Gent tot overgave te noodzaken. Oranje stemde dadelijk in dit verzoek toe en gaf aan Haussy troepen met geschut mede, onder bevel van Olivier van den Tempel; maar tevens achtte hij het geraden, afgevaardigden te zenden naar den Graaf de Roeulx, stadhouder van Vlaanderen. Daartoe koos hij van Dorp en de Rijcke, baljuw van Vlissingen. De instructie, die de afgevaardigden ontvingen, wordt medegedeeld door Bor (IX Boek, bl. 172 en 173) Ik vind er een ongeteekende copie van, die op drie plaatsen van den door Bor medegedeelden tekst afwijkt: na vergelijking komt het mij voor, dat de lezing van Bor niet de juiste is. Die afwijkingen zijn de volgende: in de alinea beginnende met de woorden: „Nu „zijn Excellentie," enz., staat: „geen achter- „dencken gecauseert was;" dit moet zijn: „*een* „achterdencken."

iets verder in dezelfde alinea moet tusschen de woorden „instructien" en „vanden Heere van „Haussy" worden toegevoegd: „*naer date vande* „*instructie.*"

Digitized by Google

in de alinea, beginnende met de woorden: „Ende want 't selve" enz., moeten de woorden: „ende de gene diemen" aldus gelezen worden: „*ende tdoen achterhouden derghenen, diemen.*"

Maar behalve deze instructie werden van Dorp en de Rycke nog van eene geheime instructie voorzien, waaruit blijkt, dat de Prins, nog onzeker, hoe de zaken in Vlaanderen zouden loopen, of de stadhouder dan wel de Staten het hoogste gezag zouden verwerven, zich in elk geval wilde verzekeren, dat hij met de bovendrijvende partij op goeden voet zoude blijven. De instructie is van den volgenden inhoud:

LI. Instruction pour les sieurs vanden Dorpe et de Rycke, suyvant laquelle ilz auront a se reigler, de la part de Monsieur le Prince.

Premierement. Sen iront trouver en diligence Monsieur d'Haussy, Monsieur d'Embyse et l'advocat maistre Michel de Backere, et leur feront veoir les copies des lettre et instruction, envoiées ce jourdhuy a son Ex^ce^ de la part de Monsieur le conte de Roeulx par le Sr de Strasselles.

Sur quoy leur remonstreront que son Ex^ce^ les a envoiés pardela, pour par ensamble adviser quel ordre il sera bon de tenir, affin que toutes choses puissent estre conduictes en telle sorte, que nul inconvenient ny dissension en advienne, ayant esgard a ce que touche le bien du pays en general.

Quilz se trouveront soit vers Monsieur le conte du Roeux ou bien vers les deputez des quatre membres du pays de Flandres, et le magistrat de la ville de Gand, ou autrement, ainsi quilz verront convenir, et

Digitized by Google

feront entendre audit S^r^ conte et lesdits deputez de Flandres, que son Ex^ce^ a veu ce que ledit S^r^ conte luy a mandé ce jourdhuy par sadite lettre et instruction, envers lesquelz neantmoins ilz feront instance, affin que l'instruction baillée audit de Backere, le xxij de ce mois, soit ensuivie et sorte son effect selon sa teneur et dont la copie va cy joincte.

Item, ils admonesteront aussi les deputez dudit Flandres, quilz facent par tous moiens quilz ayent a leur commandement les villes de Dunckercke, Nieuport et Oostende.

Et que sy il se trouvent trop de difficultez pour le regard du chasteau et ville de lEscluse, tachent dinduire lesdits deputez affin quilz veullent bailler Dunckercke et Nieuport.

Item et pour retrancher doresenavant toutes plainctes des habitans dung costé et daultre, ilz requierent lesditz Sr Conte ou deputez, quilz facent pardela inhibitions a leurs gens de ne faire acte dhostilité sur ceux qui sont soubs lobeissance de son Ex^ce^, et icelle fera le mesme pour le regard de ce pays.

Et qu'avant partir ilz donneront cherge au S^r^ vanden Tymple d'obeir ou a Monsieur du Reulx ou ausdits deputez des quatres membres de Flandres, selon quilz trouveront mieux convenir.

(Finalement declareront a ceux que dessus, que son Ex^ce^ sen rapporte entierement a tout ce que sera jugé pour mieux, au repos et bien genéral du pays). [1])

Finalement que son Ex^ce^ se rapporte a ce quilz feront pour le regard du contentement du peuple de pardeca et pour lasseurance des gens de guerre.

En oultre quilz insistent vers ceulx que dessus, affin quilz commandent quelques trois ou quatre cens pion-

1) De tusschen haakjes geplaatste regels zijn in het stuk doorgehaald.

Digitized by Google

niers des villaiges dautour le Sas, pour en diligence faire fortifier ledit Sas.

Et qu'ilz entendent aussy, silz ne demandent davantaige de compagnies que celles qui sont esté envoiées. [1])

Fait a Middelbourch ce xxvij[e] de Septembre 1576.

Guille de Nassau. [2])

De gezanten van den Prins verwierven, wat deze begeerde: hij kreeg vasten voet in Vlaanderen, en zelfs de Staten van Brabant zonden hem hunne gemachtigden met het voorstel om den afgebroken vredehandel te Breda te hervatten; waaruit eene nieuwe onderhandeling ontstond, die ten slotte tot de Pacificatie van Gent leidde. Hoewel van Dorp ook hier wederom tot de gedeputeerden van den Prins en de Staten van Holland en Zeeland behoorde, vind ik onder zijne papieren geen enkel stuk, dat op de onderhandelingen te Gent betrekking heeft.

Slechts op één punt hadden van Dorp en de Rycke niet alles verkregen, wat zij namens den Prins vorderden: in plaats van de steden Sluis, Duinkerken, Nieuwpoort en Ostende, was aan

---

1) Reeds op 3 Oct. beval de Prins aan den Heer v. d. Tympel, om Gent met zijne soldaten te verlaten, ten ware de Gentenaars verlangden, dat hij daar zoude blijven: de Prins gaf dit bevel op de vertoogen van de Staten der andere Provinciën. Gachard, Correspondence de Guill. le Taciturne, deel III, bl. 120 volgg. Uit 't bovenstaande blijkt, dat dit bevel niet ernstig gemeend was.

2) Eigenhandig door den Prins onderteekend.

Digitized by Google

Oranje slechts Nieuwpoort voor zijne zekerheid toegewezen, onder belofte zijnerzijds van de stad weder te zullen overgeven, wanneer zijn krijgsvolk met geschut en ammunitie weder in Holland zoude zijn aangekomen. Dr. Nuyens deelt (Ned. Ber. II, 2. bl. 288) met een beroep op de actes des Etats-Généraux mede, dat die verklaring van 's Prinsen zijde reeds op 29 October werd overgeleverd, en dat hij reeds vóór November bezit van Nieuwpoort had genomen. Uit den volgenden brief volgt, m. i., daarentegen, dat op 6 November noch het een noch het ander had plaats gehad.

LII. Brief van Burgemeesters en Schepenen der stad Nieuwpoort aan de Staten Generaal van 6 November 1576.

Messeigneurs. Ayant receu vos lettres du penultiesme jour du precedent mois d'Octobre dernierement passé, nous avons trouvé convenir de renvoyer cestes, pour voz seigneuries faire entendre nostre intention. Et quant est, que nous requerez pour noz propres biens, le commun salut de tous et de la patrie, qu'eussions a admectre et recepvoir en la ville de Noeufport le Prince d'Orenges, ses gens ou deputez pour son asseurrance, et causes contenues ausdites lettres sans obstacle, dilay ou retardement, aussytost que ledit Prince aura satisfaict a certain acte sur la restitution de ladite ville; plaira scavoir vos Seigneuries, que nous, comme toutjours, bons subjectz de Sa Ma^te^ Royalle, sommes prestz en toute reverence et devotion d'obtemperer et obeyr a Sadite M^te^ et son conseil d'estat, ensemble acquiescer au bon plaisyr des Estatz de ses pays, parou entendront vosdites Seigneuries, que, de notre

Digitized by Google

port, en ce quelles requirent, ny aura faulte, estant advertys de laccomplissement de ladite acte dela part dudit Prince. Priant humblement vosdites Seigneuries, a lentrée dudit Prince, ses commis ou deputez, estre mis si bon ordre, que ladite ville plus longtemps chergée qu'aulcune ville maritime de Flandres, ny les bourgeois et inhabitans dicelle, ne resentent aulcuns inconveniens ou deniement plus chergez a la dedition de ladite ville, que aultres villes, non données de ces pays pour asseurance dudit Prince. Esperant qu'en cest endroict par conformité de raison aurez si bon et soigneulx regard, que naurons occasion pour cest effect noz rendre plainctyfz vers vos Seigneuries.

A tant, Messeigneurs, apres noz humbles recommandacions a voz Seigneuries, prions le souverain Seigneur Dieu, vous octroyer sa saincte grace. De Noeufport en Flandres, le vj^{e} jour de Novembre 1576.

Les bourgmetres et Eschevins de la ville de Noeufport tous votres en service a commandement,

A. P. Ogiers. [1])

Het adres luidt:

A Messeigneurs, Messeig^{rs} des estatz assemblez en la ville de (Bruxelles ou a) [2]) Gand.

LIII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp en m^{r} Jacob Pauli van 1 Mei 1577.

De Staten van Utrecht waren nog niet eensgezind,

1) Eigenhandig onderteekend.

2) De tusschen haakjes geplaatste woorden zijn op het adres doorgehaald.

Digitized by Google

om den Prins als Stadbouder te erkennen, niettegenstaande mr Paulus Buys reeds in Maart daarheen was gezonden en alle moeite had aangewend, om hen daartoe te doen besluiten: ook de Raad van State, tot wien de Staten van Utrecht zich wendden, weifelde in het nemen van een besluit (Archives VI bladz. 9 en volgg). Thans zond de Prins van Dorp en Pauli derwaarts; maar ook zij schijnen in hunne zending niet geslaagd te zijn, daar het tot in October duurde, eer de Prins als Stadhouder van Utrecht werd ontvangen (Bor XI Boek, bladz. 300, volgg).

Messieurs, J'ay ce matin receu voz lettres d'hier, et veu par icelles qu'estez allez a Iselstein, ayant de la envoyé les trois principales lettres vers Utrecht, ce que j'ay trouvé fort bon, et seray avecq bonne devotion attendant la responce qu'aurez receu. Vous ferez bien d'admonester ceulx d'Utrecht, afin que par tous moyens possibles et promesses ilz se defacent des soldatz hors de leur pays, d'aultant que le Conseil d'Estat taschera par toutes voyes de les faire venir a accord, et leur promectra de les descharger desdits soldatz, moiennant qu'ilz se rangent soubs leur gouvernement. A quoy il convient obvier. D'aultre part, comme noz compaignies de Brabant sont toutes en chemin pour retourner, vous regarderez, si ceulx d'Utrecht demandent quelque secours, et me le mandant, j'adviseray quelles compaignies je leur pourray envoyer; vous priant au reste, me donner le plus souvent que pourrez part de voz nouvelles et du succes des affaires de pardela. Et sur ce je supplieray Dieu vous donner,

Digitized by Google

Messieurs, en bonne santé, heureuse et longue vie. Escript a Dordtrecht, ce premier jour de May 1577.

Vostre bien bon amy,
Guille de Nassau. [1])

Het adres luidt:

A Messieurs Aernt van Dorp et Mre Jacques Pauli, mes bien bons amis, estans presentement a Isselsteyn.

LIV. Brief van den Prins van Oranje aan dezelfden van 4 Mei 1577.

De Prins bericht, dat hij troepen naar de grenzen van Utrecht gezonden had.

Messieurs. Jay receu vostre lettre escrite du jour d'avant-thier par Messieurs les deputez du pays d'Utrecht, [2]) et bien entendu le contenu dicelle, dont je vous remercie des bons debvoirs que vous faictes, de madvertir tout ce qui se passe et vous prie d'y volloir tousjours continuer. Jay discouru bien longuement avec les dits Srs deputez, et pour declarer la bonne volonté que jay de secourir ledit pays, jay fait marcher quelques compagnies sur les frontieres d'Hollande au plus pres dUtrecht, pour leur estre mieux a la main, en cas quil leur plaist sen servir. Estimant estre convenable, qu'encore quelles fussent hors des limites d'Hollande, que ce soit au moings pour quelque temps, sans les despens dudit pays d'Utrecht, et

1) Eigenhandig door den Prins onderteekend.

2) Die gezanten van Utrecht waren (Bor, X Boek, bladz. 232) Heer Adriaan van Zuylen, deken van St Jan, de Heer van Esseusteyn en Mr. Gijsbrecht Thin.

Digitized by Google

que nous leur furnissions leur payement, veu qu'aussi bien les fauldroit il entretenir pardeca. Je vous prie me mander de vos nouvelles. Qui sera lendroit, ou je prierai Dieu, vous donner,

Messieurs, en santé, bonne vie et longue. De Leyden, le iiij^{e} de May 1577.

Votre bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau [1]).

Het adres luidt:

A Messieurs van Dorp et Pauli à Utrecht.

LV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 6 Juli 1577.

De Prins beklaagt zich, dat Don Juan en de Algemeene Staten hem niet antwoorden, en de Pacificatie van Gent niet nakomen, voor zoo ver het zijne bijzondere belangen betreft.

Monsieur van Dorp. Il y a quelques jours que j'ay receu une lettre votre escripte de Malines, [2]) et veu les particularitez et occurences de pardela y deduictes, vous en remerciant de bien bonne affection, et me sera bien grand contentement si, pendant votre absence, me faictes quelque fois part de ce qui pourra venir a votre cognoissance. Je n'eusse failly de respondre plustost a votre dite lettre, n'eust esté, que j'ay tousjours attendu que Don Jehan et les Estatz generaulx

---

1) Eigenhandig onderteekend.

2) Don Juan bevond zich op dat tijdstip te Mechelen (Kervijn, les Huguenots et les Gueux, deel IV bl. 414 volgg.).

Digitized by Google

nous eussent envoyé quelque ung pardeca pour nous faire entendre leur intention sur les escriptz que de notre part sont esté dernierement baillez a Monsieur le Ducq d'Arschot et aultres deputez, afin que je vous eusse peu mander le tout, et que vous en estant informé, eussiez peu illecq faire tous bons offices au bien et repos de la patrie. Or voyant leur responce non seullement tant tarder, mais que cependant ilz vont tousjours avant en leurs desseings, ne satisfaisantz aux poinctz de la pacification, ainsi qu'en raison et equité il appartiendroit, cerchans par tous moyens la desunion d'Utrecht d'avecq la Hollande, ne faisans aussy aulcun estat de remectre soubz mon gouvernement la Thole [1]), Heusden et aultres places de mondit gouvernement, et eneore moins de me renvoyer mon filz, ou de me remettre en aulcun de mes biens, lesquelz s'en vont a ruyne, a faulte de ny pouvoir donner l'ordre convenable, je n'y scauroys que dire, sinon qu'attendrons en patience pour veoir a quoy le tout vouldra tendre, vous priant, si vous entendrez quelque chose de leurs desseings, m'en vouloir advertir le plus seurrement que pourrez, afin que tant mieulx puissions tousjours estre sur nostre garde. Et sur ce je supplieray Dieu vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. Escript a Alckmaer, ce vj^{e} jour de Jullet 1577.

Votre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau. [2])

Het adres luidt:

A Monsieur Arendt van Dorpe, mon bien bon amy.

---

1) Volgens Bor (X Boek, bladz. 239) had de Prins reeds op 17 April geaccordeerd met de gedeputeerden van Tholen.

2) Eigenhandig geteekend.

Digitized by Google

LVI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 5 November 1577.

Op 28 October was de Hertog van Aarschot, door de Staten-Generaal tot Stadhouder van Vlaanderen benoemd, door het opgewonden Gentsche gepeupel onder Rijhove en Hembize gevangen genomen, en tegelijk met hem verschillende andere hooggeplaatste personen. Dat geschiedde, zooal niet met uitdrukkelijken, toch zeker met stilzwijgende toestemming en goedkeuring van den Prins (Archives VI, bladz. 216). Maar die daad van geweld maakte alom in den lande een pijnlijken indruk en ontstemde de Staten-Generaal in hooge mate, die dan ook, eerst op 30 October, de Heeren de la Haye en de la Croys met Dr. Sille naar Gent zonden, om de vrijlating der gevangenen te bevorderen, en daarna, toen de eersten in hunne zending niet slaagden, besloten, om met allen spoed den prelaat van St. Geertruid en den advocaat Liesveld derwaarts af te vaardigen. Beide, vurige aanhangers van den Prins van Oranje, maakten, niettegenstaande hun was opgedragen, om met allen spoed naar Gent te gaan, eerst nog een omweg over Antwerpen, om vooraf over hunne zending met den Prins te beraadslagen. Deze had van zijnen kant van Dorp reeds vooruit gezonden, om namens hem, de bevrijding der gevangenen te verzoeken, voornamelijk van den Hertog van Aarschot.

Een der middelen, waardoor men de Gentenaars had opgeruid, bestond in het verspreiden van afschriften van een verdichten (Arch. VI, bladz. 220, 223) brief van den Raadsheer Hessels aan den Graaf de Roeulx, die door Bor, XI boek,

Digitized by Google

bladz. 309, wordt medegedeeld. Ik vind een dergelijk afschrift, dat met het, bij Bor afgedrukte, hoofdzakelijk overeenkomt; alleen vind ik hier en daar verschil in woorden, voornamelijk vreemde woorden, waar Bor nederduitsche geeft: b. v. *alteze* voor *Hoocheyt; argen artyck* voor *schendigen ketter;* daarenboven in plaats van *woorden ende credentie:* „*woorden van credentie*" wat een beteren zin heeft; de onderteekening eindelijk is bij mij: *Jacop de Hessele.*

Monsieur de Dorp. Monsieur le Prelat de Ste Gertrud et ladvocat Liesvelt sont passé par icy, estans envoiés de la part des Estatz generaux vers Gand, pour mectre quelque ordre aux affaires, et comme ilz ont parlé a moy, je leur ay declairé, que je vous avois desja mandé pardela a ces fins, et principalement pour le regard de monsieur le duc d'Arschot. Vous priant bien affectueusement par ceste de les vouloir assister en ce que sera convenable, et vous emploier au mieux que faire se pourra, a lappaisement de tout, ayant neantmoings bon regard, que lon y procede de tel moien que la ville et particuliers inhabitans dicelle n'ayent par cy apres a en attendre ou recepvoir quelque facherie, comme je me confie entierement en votre bonne dexterité et bienveuillance vers le bien publicq, qu'ainsi le ferez. Et sur ce je finirai, priant Dieu vous donner,

Monsieur de Dorp, en santé, bonne vie et longue. Escript en Anvers, le vme de Novembre 1577.

Votre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau. [1])

Het adres is:

A Monsieur Arent van Dorpe, estant presentement en la ville de Gandt.

1) Eigenhandig geteekend.

Digitized by Google

De gevangen Heeren werden te Gent ondervraagd, omtrent verschillende punten. Ik deel hier twee ongeteekende stukken mede; uit het eerste kan de strekking der gemoederen worden afgeleid, en blijkt tevens duidelijk, dat de geheele zaak was opgezet, hoofdzakelijk, zoo niet uitsluitend, in het belang van den Prins van Oranje. Het behelst een memorie en de punten van het verhoor, en is geschreven op twee in elkander gelegde vellen folio papier; het tweede stuk beslaat de twee eerste bladzijden van een vel papier: het komt mij niet onwaarschijnlijk voor, dat het de instructie is, die van wege den Prins aan van Dorp werd medegegeven; beide stukken zijn door zeer verschillende handen geschreven.

LVII. Memorie van tghene raedsaem schijnt te wesene, bij den goeden patriotten voor de stede van Ghent ende den goeden inwoonderen van dien gedaen te wordene in dese jegenwoordighe bejegentheit, gemaect opden iiij^{en} Novembris 1577.

In den eersten werdt noodich, zonder eenich wtstel te doen restablisseren, volgende de resolutie vande generale staten, de rechten, costumen ende privilegien der voorss. stede, zulx ende in alre manieren, als men dezelve gebruycte inden jaere negenendertich ende daer te vooren.

Item wordt noodich de twijffelende gemeente voor te draghen ende inne te beelden dimportantie der zelver ende wes zijlieden van eedts ende eerenshalven schuldich zijn te doen, om de zelve rechten ende

Digitized by Google

privilegien in hueren ouden standt, cracht ende vigeur haeren eerfghenamen naer te laten.

Item insgelijcx, dat naer veel verdriets ende verdeerfvenisse, die de gemeente overmits de voorleden oorloghe geleden heeft, strijdende om de voorss. rechten ende privilegien, de zaecke tot zodanen gheluc-saligen eynde ghedyet es, dat zowel by den teneur vande pacifficatie, als bij de confirmatie vande generale staten, het restablissement van dien gheaccordeert es, ende nademael een yeghelic daernaer zo zeer was haeckende, zo en behoorde den hertoghe van Arschot, gouverneur met zijnen aanhang, gevanghenen, deffectuatie vandien niet achter te houdene ende noch min met injurien ende comminatien te overgaen, de principaelste vander stede, zulx vander gemeente wegen an zijne Ex^cie verzouckende, ten waere dat dezelve al tsamen wilden ghenoteert ende ghehouden zijn van tcontrarie te practicquerene, zo genouchsaem wt andere huere actien, handel ende propositien inde leste vergaderynghe vande staten slandts van Vlaenderen gespuert can worden.

Ende want alzulcke ende diergelijcke propoosten, plausible ende eenen yeghelicken anghenaem zijn, zo moeten die ordinairlic onder de gemeente ghehouden ende anders in alles voorgewent worden, daerbij de goede verzekert ende de quade in ontsicht ghehouden mogen worden.

Werdt mede noodich egheenen cost te spaeren, om de stede in alre ijl te versteercken naer tadvys vande ingeniaire, bij mijnen heere den Prince overgheschict, ofte van andere hun dies verstaende ooc mede de stadt te voorzien van eenighe stucken geschuts, tzij bij leenynghe ofte coope, mitsgaders van munitie te dien behouvende.

Men zal ooc behouven eene pertinente opschrijvyn-

Digitized by Google

ghe te doen van allen den inwoonderen der voorss. stede, van groot ende cleen, oudt ende jonck, ende tgetal van dien in masse bryngen, daerbij vougende een tamelic ghetal voor den passagier, ende in eenen weghe, alle de zolders ofte graenders visiteren ende op te teeckenen de granen, hardt ende weeck, die daerop bevonden zullen mogen worden, omme, ghecomvienneert de behoufte vanden eedtmonden jegens de menichte vande granen, staet te mogen maken, voor hoeveel tijdts de stede voorzien es van eedt ende broucooren.

Ende of bevonden wierdt, dat de stede niet zo wel voorzien en waere, als aenghesiens tydts wel noodich es, zo zoude ments in tydts eene goede quantiteyt mogen doen commen, ende, gemaect hebbende eene lyste vande wel ghestaette, dezelve condempneren, om elx zo veel cooren te doen haelen ende opleggen, als hun naer huere ghestaetheyt gheordonneert zoude zijn, weer hyts van doen hadde, ofte niet.

Sal ooc noodich zijn, eenighe vendelen van burghers op te rechten onder eene goede ordonnantie, met consideratie ende opsicht vande persoonen ende huere qualiteyten, als over elc vendel van twee hondert hoofden eenen capitain, die inden crychhandel vervaeren zij, maeckende van de tweehondertste mannen chergeanten, ende van andere bequame persoonen vier corporaels onder elck vendele, twelc wel den besten middel es, om ordentlic tochten ende wachten daermede te mogen doen.

Men zal ooc behouven, de ghevanghenen geexamineert wesende, terstondt briefven te schryven van incte ande steden van Brugghe, Ypre ende andere leden ende steden vanden lande, mitsghaders an die van Arthois, Ryssele ende Douay, ende neffens de redenen, verhaelt byde vier eerste articlen hiervooren,

Digitized by Google

voughen tgene men wter depositie vande voorss. gevangenen meer zal weten te zeggen, thuere belastynghe, met presentatie, dat nietjegenstaende dies ende alles anders, wes hun zoude mogen overcommen ende bejeghenen, zylieden verstaen te willen blyfven in eene vaste ende onverbreeckelicke eendracht ende vrede, zo wel met hunlieden, als met alle de andre provincien, ende evenwel neffens dezelve inde ghemeene contributien te ghelden, biddende zylieden willen zulx over huerlieder zyde doen alle goede correspondentie met hun houden.

Op dese naervolgende poincten zoude men de ghevanghenen mogen examineren ende ondervragen, elc appart.

Aleermen de ghevanghenen gaet examineren, zo dunct noodich, te ondervragen de Edelen ende andere goede patriotten, geweest hebbende in dese letste vergaderynghe vande Staten van Vlaenderen, ofmen daer niet en heeft ghehandelt van de receptie van Mathias ende oppositie jegens delectie van mijnen heere den Prince ten gouvernemente van Brabant, hoe hem de gevanghenen aldaer gedragen hebben, watter anders ghe proponeert ende ghehandelt es geweest ende bij wien, met alle andere circunstantien daeraf dependerende, ende dat te dien eynde, dat men met beter ende meerder fundament ende examinatie mach procederen.

Dunct ooc raedsaem, dat men den hertoghe met alle beleeftheyt eerst zal aanspreken, hem voorhoudende, hoe dat de andere gevangenen geexamineert zijn, ende diveerschelie van hueren handel ende conspiratien ghesproken hebben, ende wantmen houdt, dat Zijne Ex^cie^ daertoe geraden ende gewect es duer de voorss. andere ghevangenen, zo Zijne Ex^cie^ selfs geseyt

Digitized by Google

heeft, ende gespuert can worden zulx warachtich te wesen, wt den brief van Hessele, opdat men met de waerheyt een yeghelic mach contenteren, ende Zijne Excie van voorder leedt ende opsprake bevryen, dattet daeromme de zelve beliefve, particulierlick by gheschrifte te stellen, welchen voornemen ende wie zijn geconfedereerde ende raedtslieden daertoe zijn gheweest.

Den zelven hertoghe zal men mogen vragen, indien hij weygert, yet by geschrifte te stellen, zoo men ooc zal mogen doen, alle dandere het naervolghende:

Eerst watter inde laetste vergaderynghe vande Staten slants voorss. al gheproponeert ende ghetracteert es geweest, punctuelicken van daghe te daghe, watter ghetracteert is nopende de receptie van Mathias ende watmen doen zoude jegens de verkiesynhe van mijn heere den Prince tot gouverneur van Brabant, waernaer men zal mogen dresseren alle voorder interrogatorien.

Item de redene, waeromme den hertoghe zo zeer insisteert bij zijne briefven ande Generale Staten, dat men den eertshertoghe Mathias zoude doen commen binnen Dendremonde.

Of tselve onder hunlieden niet besloten en waer, om den eertshertoghe gheweldich heere te maeckene van Vlaanderen, weer het den Staten vanden anderen provincien lief ofte leedt waere, als hebbende met de stadt van Dendremonde den slotel vanden zelven lande in zijn handen, ende of den hertoghe om zijne hoocheyt daerinne te seconderen, hem met wijf ende kinderen binnen dese stede es commen vertrecken,

Item wat crychvolck zijluyden besloten hadden, binnen Ghendt, zo wel als binnen de andere steden van Vlaanderen te doen commen, wie huere complicen ende gheconfedereerde in desen zijn gheweest ende wat middelen zijlieden daertoe hadden,

Digitized by Google

Of zijlieden niet besloten en hadden alle de middelen ende incompsten van Vlaenderen, die tot de generale defensie van alle de Nederlanden ghedestineert zijn, daertoe op te houden, ende mitsdien duer ghebreck van ghelde de knechten inden leghere te doen mutinerene, zulx als die van Douay geproponeert es gheweest duer Bassigny [1]) et doctor Vendeville [2]).

Of onder hemlieden ooc niet besloten es gheweest, dat, hebbende den Eertshertoghe op huere zijde ende ghesteerct wesende met don Joan metten zijnen, men den Prince van Oraingien zoude doen teeckenen de unie, oft hem wten lande verdrijven, zo den brief van Hessele eensdeels medebrenght.

Insghelijx, wat onder hemlieden ghetracteert es, nopende het restablissement vanden Rade van Staten, omme daerinne wederomme te doen commen Ansonleville, Fonck, Berti ende Scarenberghe, ende te wat eynde;

Item alzoomen verstaet, dat die vanden rade altijdt verstandt gehadt ende correspondentie gehouden hebben met don Joan, als met ghene, die in alles gehandelt heeft ter quader trauwen, verscheyden sententien gewesen hebbende directelic jegens de pacifficatie, zo moet men hiernaer vernemen ende zulx verifieren, indient doenlic es.

Werdt ooc noodig, getuygen te hooren opde propoosten ende injurien, geprofereert byden hertoghe ende andere, heetende de vervolgers van trestablisse-

---

1) Jan de Hornes, Baron van Boxtel en Bassigny of Bausignies.

2) Johannes Vendeville, studiegenoot van Hopperus te Leuven, verwierf te gelijk met dezen op 27 Aug. 1553 den graad van doctor in de rechten. Hij werd hoogleeraar in de rechten bij de oprichting der hoogeschool te Douai en volgde later Morillon op, als Bisschop van Doornik (Vita Joach. Hopperi, Anal. Belg. deel IV, bl. 7).

Digitized by Google

ment vande rechten ende privilegien deser stede, mueytmaeckers, requestghevers, enz.

Men zal ooc moeten letten opde minute van shertogens brief ande generale staten vanden xxvj^en^ Octobris, bij de welcke zijne Ex^cie^ begeert, dat den grave van Lalaing zoude bevolen worden, den eertshertoge met crijchvolc binnen Dendremonde te gheleyden, waeroppe wel staet te letten, zoot ooc op tghene ghesubjurguleert is in eenen anderen brief van la Motte [1]) anden hertoghe geschreven, den xv^en^ derzelver maendt.

LVIII. Memoire.

En premier lieu, de procurer le restablissement des privileges et l'execution ou l'effect d'iceulx.

Et ce pendant neantmoings dexaminer les seigneurs detenus sur les poincts ensuyvants.

Sur ce que lesdits Seigneurs ont besoigné doiz que sont venus en la ville de Gand, et de bien remarquer les contrarietez esqueles ils pourroient tomber, et la diversité de leurs declarations pour servir de verification.

Ce que lesdits seigneurs ayent traicté, touchant le restablissement du conseil d'estat, et de faire retourner Assonville, Fonck, Berti et Scharemberge.

Item touchant la resolution, prise contre Monseigneur le Prince d'Orange, de lui faire signer lunion ou le faire vuider le pais par force.

Des moyens, qu'avoyent pour introduire en la ville de Gand et aultres villes de Flandres, garnison, et quelle.

De leurs associez et confederez.

---

1) Valentin de Pardieu, Hr. van la Motte, luitenant der artillerie, gouverneur van Grevelingen.

Digitized by Google

Sur le contenu de la lettre interceptée.

De prier et requerir Monsieur le duc dArschot, de vouloir declarer ce que scait de la confederation et conspiration, dont plus que desja a donné a recognoistre qu'il a esté induict et deceu par aultres.

Et quant au conseiller de la Porte [1]), de le contraindre par toutes voyes de droit de discouvrir la verité du faict, ayant desja confessé qu'il participait du conseil et que scauroit bien discouvrir le pot aux roses ou la bible,

De trouver moyen, les affaires mises en melieur ordre et asseurance, de relaxer le duc d'Aarschot avecq la melieure grace qu'on pourroit aviser, le persuadant de se vouloir tenir pour donné contentement a ceulx en la ville de Bruxelles, avecq sa femme, enfans et famille, a condition que les Estats et ceulx de la ville responderont, que ne traictera rien contre ceulx de Gand et Flandres, et que lesdits Estats et ceulx de la ville l'asseureront contre tous, ou

De tenir bonne correspondence avecq ceulx de Bruges, Douay, L'isle et aultres.

De escripre particulierement aussusdites villes le faict en conferant de ce qu'a este escript aux estats, et que ne laisseroient par cela de contribuer et assister, priant iceulx de faire le semblable en leur regard.

Remonstrant de la part de son Ex^e^ qu'icelle se desire estre excusée quant a sa venue illecq (pour estre la cause de calumnie de mutuelle intelligence) tant plus que son Ex^e^ est requise de la part desdits Estats de se trouver en la ville de Bruxelles, desirant toutes fois en ce complaire a la dite ville, si les Estats generaux le recquierent.

---

1) Jan de la Porta, raadsheer van Vlaanderen, was een der gevangenen.

Digitized by Google

LIX. Concept van een brief aan den Hertog van Aarschot.

Dit ongeteekend en niet gedagteekend stuk kan niet zijn eene copie, genomen van een reeds geschreven staat: de talrijke doorhalingen en bijvoegingen toonen duidelijk aan, dat het een concept is; en daarbij is het zeer merkwaardig, vooral met het oog op den inhoud van het stuk, dat het geheel is geschreven met de hand van van Dorp. Hij trachtte dus, zooveel hij konde, van den Hertog van Aarschot te verkrijgen, dat deze duidelijke en ondubbelzinnige verklaringen gaf omtrent al die punten, die den Prins persoonlijk betroffen. Uit den aanhef blijkt, dat de Hertog, volgens den wensch der Gentenaars hun een schriftelijk antwoord, op de hem gestelde vragen had doen toekomen.

Monseigneur. Les nobles, notables et bourgeoisie de ceste ville aians veu l'honneste responce de votre Exce prient quil vous plaise, d'ung peu ulterieurement et plus ouvertement esclaircir les obscuritez quilz y treuvent. Car quand au point de lelection du prinche d'Orange au gouvernement de Brabant, votre Exce scait, qu'il en a esté honoré contre son gré, et ne peult icelle (soulz humble correction) nier, que nonobstant ceste collation tant solempnellement arrestée, qua la derniere et penultieme assemblée des estats de Flandres lon la revoqué en doubte, et tasché la induire, tant obliquement, que ouvertement, a sy opposer, desirent avoir la déclaration de votre Exce nom et surnom de ceulx qui en cela se sont oubliez, pour mettre les provinces en division.

Digitized by Google

Le grand desir que votre Exce a eu, afin que l'archeduc Mathias fut conduict deans Dendremonde, accompaigné de gens de guerre, se manifeste en la requisition expresse, contenue en sa lettre aux estats generaulx du xxvje dOctobre dernier. Et comme la ville de Dendremonde importe, comme clef de Flandres, les susnommez, conferant ceste votre estroicte poursieulte, avecq lopposition mentionée en larticle precedent, et considerant, que larcheduc navoit de besoin de conduicte ou escorte de gens de guerre dedens le coeur du pais, puis quil sen estoit passé jusques a la en plus grand peril, en cas quil est venu au dessceu et comme ennemi de don Jan (comme lon dist) ne peullent en bien interpreter ceste practique, demandent a en estre esclarciz particulierement.

Les susnommez sont bien acerteneez, quil y at eu divers propos entre quelques signalles, que votre Exce cognoit trop mieulx que eulx, de linhabilite de ceulx dHollande et Zelande, a porter voix aux estats generaulx, et mesmes de lexpulsion du prinche dOrange, leur gouverneur, en cas que lun et laultre ne voulsist se renger a la religion catholicque Romaine, ... [1]) quensuivant la pacification de Gand, ilz y doibvent comparoir et aient a ce este sollicitez, demourant le different de la religion a la descision des estats generaulx, et partant ne povant ceulx cy sexcuser de par telz propos et machinations avoir voullu practiquer nouvelle guerre avecq ceulx dHollande et Zelande, contre la saine intencion desditz estats generaulx, bien et repos publicq, prematuré et sans occasion; requirant a tant la denomination des personnaiges qui sy sont oubliez tant en ceste derniere assemblée, quaultrement.

---

1) Één woord onleesbaar.

Digitized by Google

Enquoy votre Ex^ce^ se doibt monstrer daultant plus facil, que ce sont ceulx la mesmes (peult estre) qui avoient conjurez et signez par ensemble de eslire le comte de Boussu ou le Seigneur de Ressingen [1]), a gouverner de Flandres, y enduire les aultres et en exclure votre Ex^ce^.

Requirent semblablement asscavoir qui sont esté les nobles, et prelats, lesquelz, aians corrigé le reglement [2]) de larcheduc, conceu en lassemblée des estats generaulx, ont induict et practicqué soubz main les chastellenies et villes subalternes, non seullement a trouver la correction bonne sur le champ, et ce contre lanchienne coustume, mais que pis est, a solliciter les deputez des quattre membres (qui touttes fois leur doibvent preceder es opinions) a ce quilz la advouassent soubz le bon plaisir des colleges, pour parapres et en haste y induire ceulx dArthois, Lille, Douay et Orchies, et ainsy faire opiner leurs deputez a Bruxelles. Enquoy ces correcteurs ont demonstré, comme peu ilz sont affectionnez a la sacrée union et restablissement de lauthorité des estats generaulx, notamment en ce que par leur correction ilz entendent, que sans restrinction ou moderation aulcune larcheduc use incontinent daucthorité absolute, puisse commectre des gouverneurs, lieutenans et officiers, disposer des garnisons et redresser le conseil destat, et aultres choses a son plaisir.

Finalement se demande a linstigation et par ladvis de qui ou quelz votre Ex^ce^ differa a faire publier le

---

1) Maximiliaan Vilain, baron de Rassinghien, was met den Hertog van Aarschot gevangen genomen.

2) Het samenstellen van dat reglement was door de Staten-Generaal in hunne vergadering van 9 October aan den Prins van Oranje en eenige anderen opgedragen (Arch. VI, bl. 230).

Digitized by Google

restablissement des privileges, droictz et anciennes coustumes de ceste ville, lorsque le peuple sassembla pour faire les acclamations de joye, a quelle fin et quelles estoient les moderations, que votre Ex^ce^ dict lors y debvoir estre faites prealablement.

LX. Brief van den advocaat Dirk van Liesvelt aan den Prins van Oranje, van 11 November 1577.

Liesvelt deelt den Prins de vrijlating van den Hertog van Aarschot mede. Het is uit dit schrijven duidelijk, dat de gezanten der Algemeene Staten, toen zij op weg naar Gent, den Prins te Antwerpen opzochten, van dezen de opdracht ontvingen, om den Hertog van Aarschot, als deze nog onder den indruk van zijne doorgestane gevangenis en zijne verlossing door bemiddeling van Oranje zoude verkeeren, over te halen, om met dezen samen te werken, à ce coup tant nécessaire pour le bien de la patrie. Welke was die *coup?* Was het het verbond met Elisabeth, ten einde met vereenigde krachten don Juan uit het land te drĳven, voor welk verbond de onderhandelingen reeds in April waren begonnen, en dat op 7 Januarij 1578 tot stand kwam (Arch. VI, bl. 71 en 239)? Meer waarschijnlijk betrof het het inroepen der hulp van den Hertog van Anjou, waarvoor de Prins, niettegenstaande de onderhandelingen met Engeland, steeds in het geheim ijverde (de Cavrines, les Malcontents et les pro vinces Wallonnes, bladz. 91 en volgg.) en waarbij op de medewerking

Digitized by Google

van Aarschot groote prijs werd gesteld (Kervijn, Les Huguenots et les gueux, deel V, bl. 194).

Mon Seigneur. Nous avons aprez longues conferences et plusieurs difficultés, mené le negoce de la delivrance de Monsieur le duc d'Arschot si avant, que hier soir ilz sont tombez daccord, comme la copie d'icelluy accord fera cognoistre a votre Excelce, ce que ceste part y est passé, et en fera bien particulier rapport a icelle le Sr vanden Dorpe, qui par tout a esté present et a travaillé avecq nous, pour en faire quelque bonne fin pour le bien publicq. Nous avons trouvé ceulx de Gand assez mal traictables et plus difficilz que nappertenoit, par ce quilz dressent tout leur faict et desseing plus a leur particulier de Gand, que au general. Et certes comme ilz retiennent les aultres encores prisonniers, il fault quilz soyent plus diligens et assisté de meilleur conseil de quelques bons espritz politicques, quilz nont faict jusques ores, car le conseil quilz ont de leur propre provision, il n'est des meilleurs, et different au contraire entre eulx. Mais comme le tout est bien cogneu audit Sr vanden Dorpe, je me deporteray d'en plus escripre. Monsieur de St Gertrud faict saluer votre Excelce de ses humbles recommandations. Nous debvons partir de Gand avecq ledit Sr duc vers Bruxelles, et jauray moyen de parler familliarement avecq luy, et le stimuler par tous moyens que je pouray penser, de se vouloir emplier [1]) avecq votre Excelce a ce coup tant necessaire pour le bien de la patrie. Jespere que j'y gaigneray quelque chose et advertiray du tout votre Excellence. Sur ce supplieray notre Seigneur, vouloir maintenir votre Excelce en longue, prospere vie, avecq

1) Employer.

Digitized by Google

tres heureux succes de ses tres nobles desirs. De Gand ce xj^e^ de Novembre 1577.

De [1]) vre Ex^ce^
Tres humble Servit.
T. de Liesvelt.

Het adres luidt:
A Monseigneur, Mon Seigneur le Prince d'Orainges.

LXI. Accoord tusschen den Hertog van Aarschot en de Gentenaars, 10 November 1577.

Zooals van Lieshout aan den Prins schreef, zond hij hem een afschrift van het accoord tusschen Aarschot en de Gentenaars, waarop de bevrijding van eerstgenoemden was gevolgd. Het stuk is ongeteekend, doch met dezelfde hand geschreven, als de brief van Lieshout. Daarbij is nog gevoegd een ontwerp voor eene overeenkomst tusschen beide partijen, eveneens van dezelfde hand, dat hierin afwijkt van het op 10 November gesloten verdrag, dat hierbij de Hertog zich zoude moeten verbinden, om de acte te doen

---

1) „De" enz., eigenhandig geschreven en onderteekend.

Mr. Groen v. Prinsterer (Arch. VI, bladz. 7) geeft de handteekening van Liesvelt terug als [C.] de Liesvelt. Dat is onjuist: de advokaat heette Dirk en heeft dus een franschen brief met T (Thierri) onderteekend. Aan het eind van het VI deel der Archives geeft Mr. G. v. P. het facsimile der handteekening op Pl. II, n° 3; deze komt geheel overeen met die onder den boven medegedeelden brief, met uitzondering dat vóór de voorletter een schuins oploopende streep staat, die met de krul, die Mr. G. v. P. als C heeft weergegeven, te zamen een T vormt: even als in den regel daarboven een volkomen gelijke schuine streep met een rechtopstaanden stok, de T van Tres humble daarstelt.

Digitized by Google

onderteekenen, door zijnen zoon den prins van Chimay en zijn broeder den markies van Havrech, en om zijn zoon als gijzelaar in Gent te doen verblijf houden, totdat de algemeene Staten de volgende, door hun zegel bekrachtigde verklaring aan de Gentenaars zouden hebben doen toekomen: „quilz entendent ladite apprehention „et detension avoir esté faicte de bon zele, „entretiennement de l'union, et le bien de la „patrie, faict par lesdits de Gand pour se garan- „dir de tout mal entendu." Waarschijnlijk hebben de gemachtigden der Staten bezwaar gemaakt tegen die verklaring, die de Algemeene Staten moeielijk konden afleggen, daar zij zelf den Hertog tot Stadhouder van Vlaanderen hadden benoemd, en is daarop de goedkeuring der Staten in algemeene bewoordingen daarvoor in de plaats gekomen.

Copia, copie.

Comparans ce jourdhuy, date de ceste, pardevant les escheviens des deux bancqz de la ville de Gand, hault et puissant Seigneur Monseigneur le duc d'Arschot d'une part, et les nobles, notables, bourgeois et habitans de ceste ville en nombre notable assemblez, se faisans fort pour les absens d'aultre, ont declairé d'estre d'accord endroit l'eslargissement dudit S^r^ duc: scavoir que lesdits nobles, notables, bourgeois et habitans, preugnans regard a ce que par Messieurs, Monsieur le Prelat de Ste Gertrud et Mre Thierry de Liesvelt, commis et deputez par les Estatz generaulx des Pays-Bas, avecq l'adjoinction et assistence du Sr Arnoult van den Dorpe, y envoyé et deputé pour le mesme faict par Monseigneur le Prince d'Orenges, a esté discourru, remonstré et requis auxdits nobles

Digitized by Google

notables et bourgeois sur ledit eslargissement, et speciallement a la qualité dudit Seigneur Duc, et les bons offices quil a faict et fera avecq les aultres Srs desdits estatz aux affaires publicques et tant urgentz, mesmes en ceste saison: Ont condescendu et consenty, condescendent et consentent a l'eslargissement et delivrance dudit Sr duc, sans toutesfois leur faire aulcun prejudice, endroict les aultres Srs detenuz, moyennant que personne dentre eulx qui quil soit, ne sera a jamais recerché ny poursuyvy de vengeance, soyt par forme de justice, ou voye de faict, ny aultrement en secret ou publicq, directement ny indirectement; mais sera le tout de costé et daultre par moyen de ladite delivrance, aboly et mis en oubly. Et s'il est trouvé en la justification par lesdits de Gand envoyé auxdits estatz generaulx quelque chose a la charge dudit Sr duc, ilz l'en dechargent par ceste. A quoy ledit Sr duc a du tout aceordé, et accepté ledit consentement, prommettant tout ce que dessus, de sa part entretenir, sans y contrevenir, ny faire ou laisser contrevenir, en maniere quelconque par luy ny par aultres, soit de sa maison, alliez, ou aultres qui quilz soyent. Et mesmes point par Monsieur le Prince de Chimay son filz, ny par Monsieur le Marquis d'Havrech, son frere pour lesquelz, estans absens, ce se faict fort. Et pour plus grande asseurance et contentement desdits nobles, notables, bourgeois et habitans, ont lesdits Sr duc et deputez desdits estatz y aussy comparans en personne, promis faire tous debvoirs vers iceulx estatz, que leur sera delivré acte approbatoir de tout ce que dessuz, soubz le scel desdits estatz, premiers et avant que ledit Sr duc sortira de ceste ville. Ainsy faict en la ville de Gand, ce dixiesme jour de Novembre, an xvc Lxxvij. Au marge estoit escript: Actum ce xe jour de Novembre 1577. Presens les

Digitized by Google

eschevins des deux bancqz, assavoir les S^rs^ d'Axpoele, Boucle et Jacques Feron, eschevins de la keure, Josse Donaes et Joris Vijts, eschevins des parchons [1]) de la ville de Gand. Moy aussy present, comme secretaire desdits S^rs^ eschevins de la keure, et soubsigné Hembize. Dessoubz estoit escript. Collationné et trouvé accorder a loriginelle minute par moy, signé, Hembize.

LXII. Afschriften van twee anonyme brieven aan Don Juan van Oostenrijk geschreven, en van een brief van dezen aan de Staten-Gen.

Den 24 Julij 1577 nam Don Juan bezit van het kasteel van Namen, en toonde terstond daarna aan zijn gevolg twee brieven van 19 en 21 Julij, waarin hij voor geheime aanslagen gewaarschuwd werd (Bor X boek, bl. 255).

De hieronder volgende stukken zijn ongetwijfeld afschriften van die beide brieven: de data en de inhoud pleiten voor dat vermoeden, dat nog bevestigd wordt door de omstandigheid, dat daaronder onmiddellijk volgt een afschrift van het schrijven van den landvoogd aan de Algemeene Staten: de drie stukken behooren dus blijkbaar bij elkander.

Copie dune lettre a son alteze.

Monseigneur, jay par pluisieurs lettres adverty votre alt.. des conspirations qui se dressoient contre sa persoone et principalement pour sasseurer dicelle, et

---

1) Schepenen van den gedeele. De wet der Stad Gent bestond uit 13 Schepenen der keur en 13 Schepenen van den gedeele.

Digitized by Google

comme a cest instant je viens estre adverty, de bon lieu, quilz nattendent autre chose, que le retour de votre Alteze soit a Bruxelles, ou a Malines, pour mectre leur mauvaise volunté en execution, nay volu failler pour mon debvoir le faire entendre a votre alteze, a celle fin, quelle se pourvoit de remede convenable, daultant que silz se sayssysent de sa persoone et daultres quy sont allentour dicelle, comme ilz se promectent povoir faire, ces Pays-Bas sont a labandonn, et la religion Catholicke du tout anniantie et perdue. A tant, Monseigneur, je fineray cestes, priant Dieu donner a icelle toute prosperité et contentement. De Bruxelles, le xix Jullet lxxvij, de votre alteze treshumble serviteur.

Autre copie de la lettre de [1]) son Alteze.

Je suis asseurement informé, que, si votre alteze mect le pied hors de Namur pour venir encha, lon est prest asaysser de sa persoone, voires a ce que je puis ouyer et appercevoir, je ne tiens la asseuré a Namur ny daussi ceulx qui sont alentour dicelle. Je supplie votre alteze, pourveoir avecq toute briefveté a sa seurte, puisque delle depend tout le bien et salut de ce pays. Monseigneur, je fineray ceste, priant Notre Seigneur vous donner, en senté, bonne vie et longe. De Bruxelles, le xxj^{e} Jullet xv^{c} lxxvij, de votre alteze, treshumble serviteur.

Copie.

Messieurs. Ceste ne saura que vous dire, que veuillez bien entendre, considerer et peser, ce que par mon ordonnance le baron de Rassenghien va vous remonstrer et y prendre la resolution que je souhaide et

1) Dit moet zijn à.

Digitized by Google

que tout convient pour votre benefice, repos et tranquillité du pays, et vous asseurer, que je nesparneray jamais traveil, pour le vous procurer. A tant, Messieurs, Notre Seigneur soit garde de vous. De Namur, le xxiiij^{e} jour de Juillet, 1577, Signé Jehan, et plus bas, Berty. Sur le dos estoit eschript: A Messieurs les Estatz generaux des Pays de pardecha, assemblez en la ville de Bruxelles.

Algemeen was de ontsteltenis bij het vernemen der verrassing van het kasteel van Namen door Don Juan: men hoopte op vrede, en zag een nieuwen burgeroorlog dreigen; en de Staten Generaal, de rechten des Konings en het gezag van diens landvoogd ten eenen male miskennend, verklaarden Don Juan tot vijand des vaderlands. Die vijandige stemming blijkt duidelijk uit de beide volgende stukken.

LXIII. Ontwerp voor de samenstelling eener vloot. Het stuk is ongeteekend: in dorso staat van de hand van van Dorp „Equipaige ter zee" Uit de 8^{e} alinea blijkt, dat het stuk is samengesteld vóór de satisfactie van Amsterdam (8 Januari 1578).

Nademael dat den conick van Spaengnen scijnct opgenomen te hebben, om over dese zijne Nederlanden geweldelicken te heersschen, jegens den rechten ende previlegien, die zijne Ma^{t} nochtans met solempneelen eede heeft gezwooren, ende dat, om zulcx, jae omme zijne getrouwe onderzaeten een eeuwich jock ende slavernie op te leggen, dezelve zijne Ma^{t} groitte

Digitized by Google

menichte van vuytheemsch oirlochsvolck heeft opgemaeckt ende inde zelve zijne landen doen veuren deur Don Jan, zijnen bastaert broeder, die alle hostiliteyt hem muegelijck wesende, gebruickt, om tot alsulck zijne Ma^ts^ voirnemen te muegen voldoen. Soo zijn daerdeur eenige wel geaffectioneerde ten gemeen besten vanden geliefden vaderlande, beweecht gewerden, om bij forme van dienstich advis aen zijne Ex^cie^ te verthoenen, dat, omme zoedaenen gewelt af te keeren, midts den viant werck gevende tzij in andere zijne landen, oft oick ter zee, onder ander wel noedich zoude wesen een goede flote van scepen van oirloge toe te rusten, ende dat op den voet ende inder manieren hiernaer volgende:

Inden eersten, zoo werddet noodich, omme eene goede armade, als van twintich oorlochscepen met twee jachten toe te rusten, ende te wege te brengen, dat zijne Ex^cie^ yemande deputere, die met zoedaene redenen, als ter materie dienen ende de generaelle middelen niet hinderlick en muegen zijn, eenege vande voornaampste steden induceren ende bewegen tot de toerustinge vande voornomde scepen, waeraf het minste vande twintich zoude moeten wesen van tzeventich vaten, al wel toegetakelt ende naer heure groitte ghemannet, ende voorsien van gescut, cruyt, scerp ende victaille voor zes maenden, aangezien dat de aenslagen in Hispaengnen ende noch verder gescapen zijn te vallen.

Alle welcke scepen met de behouvelijcheyden, boven gementionneert, zouden muegen becosticht ende gevonden werdden, oft vuyt der steden innecommende ende demeinen, oft anders vuyt de beursse vande voornaempste borgers der zelver, die vuijt een goet gemoet, elcx een scheepspart zouden muegen aannemen, mits pro rata geniettende hen aenpart inde

Digitized by Google

beuytten, diemen opde Spaignaerden ende heure goeden zoude muegen overcommen.

Alle de scepen ende sceepsvolck zouden moeten staen onder den eedt, gebiedt ende gesach van eenen admirael, ende gehouden zijn te achtervolgen den bestalbrief, die ten meesten oirbare van dese toerustinge ende aenslach zoude gemaickt werdden.

Bij den voornomden artickelbrief zoude behoiren wel voorsien te wesen, dat de vrienden van dese Nederlanden niet bescadicht en zoude worden, als Françoisen, Ingelsse, Scotten, Oisterlingen, Deenen ende Zweeden, evenverre datse geen goeden inne en hadden, den Spaengnairden toebehoorende,

Ende alsmen in dezen eenen goeden regel begeerde te onderhouden, zoo zoude men behoeven het sceeps ende crysvolk op zeker besoldinge aen te nemen, oft anders alsse op vrijbeuyt zouden dienen, werddet noedich, dat den capitain met de voorgenaempste officieren van elck scip boven den eedt noch borgen stellen voor donderhout van den artickelbrief, midtgaeders voor doprechten ende goet doen van alle scaden, die zijluyden respective den vrienden zouden muegen aendoen.

Item dat de qualiteyt van alle capitainen ende scepen met hen equipaige, zulcx als voorss. es, zoude behoeven te staen tot warderinge ende conterolle vanden Admirael, ende eenege capitainen, daertoe neffens hem te committeeren, met auctoryteit, omme te wederleggen ende te doen verbeteren alles, wes hen ten aensiene van zoedaenen aanslach zouden duncken noedich te wesen.

De toerustinge vande voernomde twintich scepen zoude indervougen ende maten boven verhaelt muegen gedaen werdden, te weten: bij die van Enchuysen twee; bij die van Hoirne twee; bij die van Meden-

Digitized by Google

blick, Eedam ende Monickedam tsamen twee; bij die van Delft ende Delfhaven twee; bij die van Rotterdam ende Sceidam tsamen twee; bij die van Dordrecht, der Goude ende Gorkom tsamen twee; Zeelandt, als onderhoudende de ordinaris wacht binnen slandts zoude daermede gestaen; Antwerpen twee; Ghendt twee; Brugge twee; Yperen met tVrye twee; ende Duynckercke, Nieupoort, Oosthende ende aendere zeeplaitsen van Vlaendren tsamen de twee jachten.

Ende want de Noortzee gans onveyllich es van zeeroovers, zoo werddet noedich, boven de voorgaende equipaige, noch toe te rusten andere acht scepen van oirloge, zoo tot convoy vanden harinck, als vande coopvaert. Maer alsoo inde Noortzee egeen fortune van beuyt voorhanden en es, waerdeure de reeders eenich vergolt voor hen verscot zouden muegen verhaelen, zoo zalmen de toerustinge vande zelve scepen behoeven te doen vuyt de generaelle beursse vande Nederlanden, tzij vanden convoye ofte vanden lastgelde.

LXIV. Afschrift van een rekest aan de Algemeene Staten.

Het blijkt uit den inhoud niet, door wien dit verzoekschrift werd aangeboden. Opmerking verdient echter, dat de daarin gevraagde samenstelling van den Raad van State overeenkomt met de wenschen van den Prins (Arch. VI, bl. 147); dat de hulp van de Koningin van Engeland en van Johan Casimir door de Staten, overeenkomstig het verzoekschrift werd gevraagd (Bor, XI boek, bladzz. 304 en 287), en dat, eveneens overeenkomstig de wenschen van de rekwestranten aan den Keizer en alle andere

Digitized by Google

vorsten, door de Staten eene justificatie werd toegezonden (Bor, XI, bl. 289 volgg.); eindelijk dat de gevraagde oorlogsverklaring aan don Juan, en de versterking van het leger, geheel met de wenschen van den Prins strookten (Arch. VI, bladzz. 147 en 141).

Copie.

A Messeigneurs les Estatz.

Premierement que le siege devant Namur soit faict incontinent sans aulcune dilation;

Que on mande les munitions et bastemens ou batries de Malines, dont nest aulcune mention, comme sil ny avoit dangier quelconque.

Que on lève des chariotz et pionnirs.

Que on lève gens en bonnes villes, jusques a la xe persoone, aussi par tout le pays, faisans les marcher vers lennemy et le pays de Luxembourg, alliez audict ennemy avec le Bourgoingne, pour les brusler et raser, comme ennemiz de leur propre patrie.

Que on mecte garnison en Malines pour garder le tresoir de la munition.

Que on mecte garnison a Louvain, Thielmon, Nivelle et autres villes.

Il fault faire arriver tout le pays et faire monstre general;

Il fault faire nouveaux magistratz par tout les xvij pays de tous et sinceres patriotz, nayans aulcune intellegence avecq lennemy, sans derogation des privileges, ayans seullement cognoissance de la justice,

Il fault faire alliance de toutes villes et faire ung conseil de leurs membres, pour avoir toute cognoissance de troubles, guet, fortiffications et prosperité dicelles, avecq bonne intellegence avecq le magistratz,

Digitized by Google

et que chacune ville payera une quantité des gens de guerre; commandant a chacune ville de tenir bonne correspondence et faire secours lung a laultre au besoing.

Il fault en chacune des xvij provinces deux nobles et deux hommes doctes, scavans, les plus sinceres et bon patriotz, que on pourra trouver, pour desdits Lxviij personnes. faire le conseil destat, finances et conseil privé, pour servir le temps de trois ans ou plus a la discretion des estatz generaulx, lesquelles estatz generaulx auront toussjours la superintendence dudit conseil destat, finances et privé.

Il fault incontinent oster du conseil des estatz generaulx toutes suspectes personnes, comme pensionnaires et autres, ja soit gens deglise, usans en prejudice des subjectz du pays, des protestations, comme favorisetz des ennemiz du pays et de linquesition dEspaigne, et est consilié a eux quilz se transportent avant que ne a eulx vienne aulcun inconvenient.

Et que on mande en leurs lieux des autres sinceres et loyaulx personnes ad ce esleuz par leurs membres avecq commission par serment de advancher le bien publicq, sans avoir aulcune intellegence avecq les ennemis du pays ou inquesition, avecq promesse de denommer tout quilz entiendront au desadvantaige desdits pays et estatz, soubz paine de perdre repos et biens a la discretion desdits estatz.

Semblablement on deportera incontinent des aians charge de la guerre, vivres, chariotz et munitions, tant ceulx qui sont savontes [1]) des estraingiers espaignolz, Barlaymont et autres suspectz personnes, comme ayans servis a ducq d'Alve, Requesens et conseil des troubles, et aians offices et rentes en Espaigne et natif

1) Savontes is blijkbaar een schrijffout van den copiist.

Digitized by Google

dillecq, ou ayans directement ou indirectement prouffict de quelque spolie au sacq du pays, semblablement Bourgoingnons et Italiens.

Item, que on mande incontinent tout le regiment du S^r^ et duc Cazemier sans aulcun delay.

Et quon demande le secours et assistence de la royne dEngleterre.

Item que incontinent on rescripve a la Ma^te^ Imperiale et a tous Royx, Roynes et potestatz tant dAllemaigne, dAngleterre, France, que autres, en les suppliant de rappeler tous leurs subjectz et gens en leurs pays, quy se pourroient avoir donné au service de parjure don Jehan, sur peine de corps et biens, jusques le prendre a leurs femmes et enffans, et que ausdits S^rs^ on envoye une justiffication pour veoir notre juste cause et defence; et quilz veullent deffendre a leurs subjectz de poinct donner ayder audict don Jehan, ains le endommagier avecq ses alliez.

Et que semblablement on mande le mesme a tous circles dAllemaigne, avecq une mesme justification, en les suppliant de donner secours aux estatz desdits Pays-Bas, comme leurs voysins, contre ung parjure don Jehan et le Roy tiran, ministres de linquesition dEspaigne.

Actendu que ledit don Jehan sera prest de toute sa force avecq xl^m^ hommes, contre la feste de sainct Lucq [1]) prochainement venant, et ne cesse poinct de importer sa justification aux S^rs^ de lEmpire, comme a Francfort et autrepart.

Supplient humblement pour bonne deffence en ceste juste cause, et de bien vouloir adviser sur les moiens susdits pour oster de toutes services les gens suspectes, semblables toutes mengeries, exactions et commis-

1) 18 October.

Digitized by Google

sions des gens de guerre, avecq bonne discipline, faisant lesdits gens de guerre marcher vers le champ de Namur, devant que lennemy ait ses forces serrés.

LXV. Afschrift der voorwaarden, waarop de stad Amersfoort aanbood, zich onder het Stadhouderschap van den Prins te schikken, met diens appointement.

De magistraat van Amersfoort wilde, overeenkomstig de Pacificatie van Gent, den Prins wel als Stadhouder erkennen, mits de oude privilegien der Stad maar gehandhaafd werden. De Prins echter trachtte, in strijd daarmede, gezag bij de benoeming van den Magistraat uit te oefenen; zoodat beide niettegenstaande de onderhandelingen geruimen tijd duurden, niet tot een vergelijk konden komen. De Stad werd ten slotte in 1579 door Graaf Jan van Nassau belegerd, en gaf zich op 10 Maart aan hem over, waarna de magistraat werd afgezet, en de Prins tot Stadhouder aangenomen (Bor XIII Boek, bl. 92).

Copie.

Mijn g. heer de prinche van Oraengien, gesien hebbende dese puncten van satisfactie geeyscht bij die van Amersfoort, heeft goedt gevonden te ordonneren soe op elcke vandien gestelt ende ge-

Poincten ende articulen, die de regierders der Stede Amersfoort versoucken dat dex^ce^ vande Prince van Oraengien believe hemluyden te accorderen in voldoenynge vande satisfactie aent sevende ar^el^ vande pacificatie ende eeuwich edict

Digitized by Google

apostelleert is, alles sonder prejuditie vande Staten ende lande van Utrecht.

tot Gendt gemaeckt, geroort, omme diennaevolghende hem te submitteren onder tgouvernement van zijne princelijcke Ex., als Stadthalder.

i

Sijne Exe verstaet dat hem die van Amersfoort desen aengaende sullen vernougen laten mitte woorden, staende inden text vande pacificatie van Gend, sonder eenygerhande veranderinge daer inne te maken, oft toe te laeten.

Dat binnen Amersfoort ende die vrijheyt van dien, egeen ander religie en sall moegen geleert, gepredict mochte geuseert werden, dan die oude catholicque, roomsche religie, sulcx die tot hier toe gebruyckt, ende geuseert es geweest. Ende die tegens dese teenyger tijt deden, tzij bij openbare schandale, heymelicke predicatien, school te houden ofte anders, dat deselve sullen werden gestraft ende gecastijt, als perturbateurs vande gemene ruste, welcke correctie zijn Exe sall gedogen gedaen te werden bij den officier ende magistraet der selver stede naer exigentie vant faict vande selve contraventie; welverstaende dat dit poinct sich nochtans wijders nyet en sall extenderen, dan volgende tve arel vande pacificatie tot Gendt gemaeckt.

ij

flat.

Dat zijn Exe, commende binnen Amersfoort, aldaer binnen sall commen sonder eenich garnisoen alleen met die van zijn ordinaris familie, diemen aldaer sall forieren, sonder yemant anders, ten ware bij consent van die van Amersfoort: dies sullen die regierders van Amersfoort gehouden zijn, zijn Exe indient deselve goedt dunckt, tot defensie ende versekertheijt van zijn persoen ende die van zijn familie, te geven hondert ofte meer notabele borgeren.

iij

U. P. alsoe dit gerecht werdt bij naestvolgende arel.

Dat de regierders van Amersfoort, volgende haere oude costume ende previlegien, diemen hem nae rechte nyet en heeft kunnen affhandich maken noch infringeren, alle jaer op heylich Drie Koningen avont, selfz sullen moegen kiesen de weth der Stede Amers-

Digitized by Google

foort, in presentie vanden officier, dwelcke dienvolgende gecoren sullen worden vuyt die oude weth. wesende int getall van dertich persoenen, mitsgaders noch vuyt andere dertich vande rijcksten, treffelixste ende bequaemste, die zijluyden daertoe roepen sullen.

Ende, indien die van Amersfoort tzelve voor alsnoch nyet en soude geconsenteert kunnen werden bij forme van restitutie van heure hantvesten ende previlegiën, dat ten minsten die magistraet der stede van Amersfoort alle jaer vernyeuweth sall worden bij zijn Exe, als Stadthalder op nyeuwe jaersdach, nae ouder gewoente, die zijn Exe nemen sall vuyt doude magistraet, wesende int getall van dertich, mitsgaders vuyt noch andere dertich vande treffelicxste, bequaemste ende vresamichste der voorss. stede, die bij doude magistraet genomineert sullen werden, dwelcke oock sullen vervullen ende nomineren andere, in plaetse vande gheenen, die vande voorss. oude weth overleden ofte vuyter Stadt mitter woen vertrocken zijn, ende zijn Exe daer vuyt de voorss. weth. gestelt ende gecoren hebbende, te weeten twee burgermeesters, acht schepenen, sesthien raiden, een cameraer ende drie weesmeesters, sall believen tselve besloeten over te zenden aenden officier, omme dselve nyeuwe weth te pronunchieren ende den eedt aff te nemen, als sulcx behoeven sall. iiij

fiat. mits dat Zijne Exe thien daerbij sall nomineren, om vuyt de Lxx de weth te verkiezen.

Dat zijn Exe de stede van Amersfoort met egeen garnisoenen en zall beswaeren, noch gedoegen beswaert te werden, dan bij expresse commissie ende last vanden Gouverneur ende Staten Generaal, die tgouvernement van dese landen zullen hebben, nochtans die van Amersfoort ierst ende alvoerens wettelick daerop gehoort zijnde, ende dat tselfde garnisoen onderhouden sall worden buyten cost van die van Amersfoort, conform tvje arel van sekere previlegie bijde mat vanden v

fiat.

Digitized by Google

keyser Ho: me: versegelt ende gegeven op date vande translatie vant landt Utrecht inden jare acht ende twintich den vierden Novembris.

vi
fiat, nae vermoegen, recht ende justicie.

Alzoe jegenwoerdelick de stede van Amersfoort diversche differenten heeft mette Stadt Utrecht vuyt saecke van vele ende menichfuldige schulden, bijde Stadt Utrecht gemaeckt, dwelcke die van Amersfoort sustineren, omme verscheyden redenen ende motiven, dat die van Utrecht, als heur int particulier concernerende, alleen behoeren te dragen, dat zij Ex^e opde voorseyde geschillen ende differenten die voorss. van Utrecht nyet meer en sal favoriseren, dan die van Amersfoort ende nyet wijders, dan die ordene ende justicie vuyteyschen sall, conform tiiij^e ar^el vande voorss. previlegie, ende dat Zijne Ex^e dien naevolgende zijn debvoir doen ende die handt daer aen houden sall, dat tselve zijn effect sortere.

vij
Sijne Ex^e en heeft noyt yet geattempteert oft gheusurpeert contrarie zijne commissie, soe dselve oeck alsnoch nyet van meenynghe en es te doen.

Dat Zijn Ex^e egeen fortresse binnen Amersfoort en sall moegen leggen, dan deur expresse ordonnantie van Zijne Ma^t ofte bij consent van die van Amersfoort, noch oeck yet vorder attempteren, noch vorder auctoriteyt usurperen, dan Zijne Ex^e voor date vande trouble inden lande van Utrecht, als Stadthouder vuyt crachte zijnre Commissie heeft moegen doen.

viij
Zullen hen desen aengaende reguleren nae die pacificatie.

Dat zijn Ex^e de handt sall houden ende die van Amersfoort sal doen alle behulp ende addres aan die vande Camer vande Rekenynghe in Hollandt, ten eynde zyluyden die van Amersfoort defalcheren alsulcke hondert oude schilden, als zyluyden zijne Ma^t, als grave van Hollant voerde vridicheyt vanden tholl schuldich zijn, vant tegenwoerdige jaer Lxxvij ende die naevolgende drie jaren, als Lxxviij, Lxxix ende Lxxxtich schuldig sullen werden, ten respecte dat die van

Digitized by Google

Amersfoort die voorss. hondert schilden betaelt hebben annis Lxxiij, Lxxiiij, Lxxv ende Lxxvjtich, geduerende het oirloge tusschen dese provincie ende die van Hollandt, ten welcken tijde die van Amersfoort de voorss. tholl nyet en hebben genoten, welcke tijt geduerende zyluyden ongehouden zijn geweest inde betalinge vande voorss. hondert oude schilden, volgende die previlegien, eertijts bijde Grave van Hollandt die van Amersfoort verleent, van welcke previlegien die van Amersfoort te voorens egeen kennisse en hebben gehadt deur dien zyluyden, deur die voerleden garnisoenen hemluyden beleth es geweest tacces [1]) totte voorss. previlegie.

ix

Dat oeck zijn Exe de handt sall houden, dat thoff van Utrecht haerluyder aucthoriteyt wijders nyet en sall extenderen, dan naevolgende haerluyder instructie ende bysonder in saeeken van policien.

fiat.

x

Sall oeck zijn Exe die van Amersfoort doen restituеren zeecker drie metalen veltstuckgens, dwelcke deur ordonnantie vanden hartoghe van Alva mede gebruyckt zijn geweest opden admirael, op date als die grave van Boussu gevangen worde, welcke drie stuxkgens alsnoch zijn in esse ende berusten in Waterlandt.

Zullen desen aengaende moeten gedult hebben tot anderstont Zijne Exe beter middel heeft, om ten inhouden van desen te moegen voldoen.

xi

Dat zijn Exe believe te autoriseren den officier der Stede Amersfoort, omme van nu voort aen te hoeren ende te sluyten de rekenynghe vanden Cameraer der Stede Amersfoort, twelck tot hier toe bij mijn heer die president gedaen es geweest, ende dit omme te eviteren die grooten costen, mits dat men Zijne Exe alle jaer sall oversenden twedercleet vande selve rekenynghe.

Die van Amersfoort sullen hen desen aengaende reguleren nae doude costume, ten ware of zijluyden het contrarie met justicie wisten te verdedingen.

1) 't accès.

Digitized by Google

xij flat. Ende voorts die van Amersfoort mainteneren ende houden alle heure previlegien, vryheyden, exemptien, egeen vuytgesondert, ende bysonder tprevilegie, bijde mat vanden keyzer Ho: me: verleent, a° xxxviij, ende restaureren alle inbreck, hemluyden daerinne gedaen.

Gedaen tAmersfoort, den vijfden Decembris xvc zeven ende tzeventich, onderteeckent J. Botter.

Gecollationneert jegens zijne principale, ende es bevonden te accorderen bij mij
J. Botter. [1])
78.

LXVI. Brief van den Magistraat van Amersfoort aan den Prins van Oranje, van 25 April 1578, over den verderen loop der onderhandelingen, waarvan de leiding door den Prins aan van Dorp was toevertrouwd.

Edele, hoochgeboeren, vermoegende furst ende heere, Wij gebieden ons dienstelick inde goede gratie van u f. G.

Genadighe Heer, Wij hebben ontfangen u. G. brieve vanden iiije Martii, bijde welcke ons werdt belast, over te zenden die nominatie vande persoenen, omme te vernyeuwen die weth deser stede. Voor dienstelyck andtwoerdt vougen wij u. f. G., dat wy nyet en twijffelen, off dzelve heeft voor alsnoch goede memorie, dat wij deur onse gecommitteerde uwe f. G. hebben doen presenteren zeeckere arlen van satisfactie,

---

1) Dit stuk, even als de beide volgende brieven, is geheel geschreven en onderteekend door J. Botter.

Digitized by Google

volgende die pacificatie ende eeuwich edict, tot Gendt gemaeckt, die welcke by u. f. G. zijn geapostilleert geweest. Dan alsoe die voorss. onze gecommitteerde bevonden, eenyghe vande voorss. apostillen geheel nyet conform dartikelen bij ons versocht, bijsonder dieghene gestelt opt j, iij ende iiij^{e} artikelen betreffende die religie ende die vernyeuwinghe vande weth, hadden u Ex^{ce}, volgende die last ende commissie, die zij van ons hadden, daerop gepresenteert zeeckere scriftelicke verclaringhe, op hope, dat de voorss. apostillen daernae souden zijn gericht geweest. Opde welcke uwe Ex^{e} hemluyden hadde doen seggen deur den commissaris, bij u Ex^{e} inder zaecke gecommitteert, vanden Dorp genaempt, dat u Ex^{e} anders voor die tijt inder saecke nyet en conste doen, dan naevolgende de voorss. apostillen van uwe Ex^{e}, dwelcke dier tijt vertrecken soude naer Gendt, ende indien zij yet naerder daerop begeerden, dat zijluyden aldaer souden moegen volgen; op welck andtwoerdt de voorss. onse gecommitteerden, in voldoenynghe van haerluyder voorss. instructie, omme die nyet te buyten te te ghaen, genomen hebben verloff, omme ons van tgene voorss. haer rapport te doen, als zij dien naevolgende gedaen hebben. Ende, hoewel wij naer communicatie, op als[1]) genomen, nyet en kunnen bevinden, dat bij ons ofte van onsentwegen bijde voorss. artikelen van satisfactie yet es voorgewent, twelck eenichsins de redenen ende billicheyt nyet en soude zijn gelijck, ofte die pacificatie te excederen, nochtans, omme uwe Ex^{e} te gelieven, zijn wij te vreden te volcoemen ende nae te gaen die satisfactie u Ex^{e} gepresenteert, in vougen die bij u Ex^{e} es geapostilleert, mits dat vuyteselve satisfactie sullen werden alleen-

1) alles.

Digitized by Google

lijck geroyeert tderde ende vierde artikelen, betreffende die vernyeuwinghe vande weth, welke artikelen, ende tgene bijde selve werdt versocht, alsnu cesseren, deurdien wij zijn gerestitueert in onse oude privilegie ende consequentelijck omme de voorss. weth te moegen eligeren ende kiesen bij maniere van lotinghe, daertoe geroepen die principale vande gemeente deser stede, sulcx altijts voorden jare drie ende veertich geschiet es. Ende opdat tselve mach werden voltogen (daeromme wy oedtmoedelijck bidden —) senden u Ex^ie hierbij gevoucht copie auctentijcq vande voorss. puncten van satisfactie mette apostille, daerop gestelt, ende zijn bereyt te bidden voorde prosperiteyt ende lanck leven van u f. G. Vuyt Amersfoort den xxv^e Aprilis xv^c acht ende tzeventich.

Uwe f. G. onderdanyge dienaren, die Scholt, borgemeesters, schepenen ende regierders der stede Amersfoort.

J. Botter.

78.

Het adres luidt:

Eedele hoochgeboeren, vermoegenden furst ende heere, mijn heere die Prince van Oraengnen, Grave van Nassau, cet. Stadthalder-generael van Hollant, Zeelant, Westvrieslandt, Utrecht, cet.

LXVII. Brief van den Magistraat van Amersfoort aan van Dorp. 16 Mei 1578. Verzoek aan van Dorp, om zijn invloed bij den Prins aan te wenden, dat de inwoners gehandhaafd mogen blijven bij hunne privilegiën, waarin die van Utrecht hen wilden verkorten.

Digitized by Google

De brief was verzegeld met een zegel, vertoonend op een schuin geruiten achtergrond (een bloem in elke ruit) een geharnast ridder te paard, naar rechts rijdend, met gevelde speer in de rechterhand, een schild, waarop een kruis, aan den linkerarm voor de borst houdende. Van het randschrift is alleen leesbaar links van het hoofd van den ridder SIGIL en rechts ERSFOERDE. (Zie andere zegels, beschreven bij m^{r} L. Ph. C. van den Bergh, Grondtrekken der Ned. zegel- en wapenkunde, 2^{e} druk, bl. 70 en 71).

Deze geheele onderhandeling is zeer merkwaardig. De stad Amersfoort wilde zich onder het stadhouderlijk gezag van den Prins schikken, mits zij bij hare oude privilegiën en handvesten gehandhaafd blijve: een zeer rechtmatige eisch tegenover den Prins, die steeds beweerde, den strijd tegen de Spanjaarden te hebben aangevangen, niet uit baatzuchtige oogmerken, maar tot bescherming der privilegiën; de stad kon die voorwaarde echter niet verwerven, daar de Prins, tegen de voorrechten in, directen invloed op de samenstelling van den magistraat wilde uitoefenen; de stad bleef op haar recht staan, en werd daarom met wapengeweld tot onderwerping gebracht, waarna de Prins, geheel in strijd met de privilegiën, de wet veranderde.

Eedele, zeer wijze, voorsienyghe heer, wij gebieden ons dienstelijck in u E. goede gratie.

Mijn heere, Wij hebben verstaen deur tscrijven van onsen solliciteur Jennijn Smeyers, die goede affectie ende debvoir bij u E. gedaen aen zijn Ex^{e} in onse affairen ende satisfactie, mitsgaders die responsie van zijn Ex^{e}, ons deurt scrijven vande selve gerelateert,

Digitized by Google

van welcke moeyten wij nyet en hebben kunnen laten u E. grotelicken te bedancken. Voorts hebben wij volcoemen last gegeven den selven onsen solliciteur, omme u E. aen te dienen onse andtwoerdt ende presentatie, daermede wij ons laten beduncken, dat wij immers moegen ende behoeren te volstaen; vuyt instructie vande welcke u E. sall verstaen, dat onse stede van oudts altijts geprivilegieert es geweest omme bij lotinghe die weth te eligeren, blijckende bij de certificatie aenden solliciteur gesonden, verhopende, dat u E. dsaecke aen zijn Ex^e^ zal rapporteren, ten eynde wij in onse privilegien ende oude gebruycken, daer wij inne gerestitueert zijn bij dunie vande generale staten, bij zijne Ex^e^ beswoeren, moegen blijven gesterckt, betrouwende, dat zijne Ex^e^ nyet en sall gedogen, dat wij daerinne souden werden beleth ofte behindert, ende en kunnen nyet verstaen, dat die van Utrecht hem behoeren te moeyen mit die privilegien, van ouden tijden onse stede verleent, maer dat zij haer behoeren te laten contenteren mit haere stadt die privilegien ende vrijheyden van diere; veel min behoeren wijluyden volgende onsen eedt van onse privilegie te wijcken, ter contemplatie, gelieven ende goedtduncken van die van Utrecht, die anders nyet en practizeren, dan omme middelen te vinden omme over ons te regieren, die zij over lange jaren gesocht hebben, arbeydende dat zijluyden ons privilegien souden moegen aboleren, onder tpretext vande vernyeuwinghe vande weth, dewelcke zij vertrouwen, dat sonder haer advys nyet gedaen en soude werden, gelijck zij alrede hebben gejactiteert, dat zijn Ex^e^ ter contemplatie van hemluyden op onse recht ende privilegie egeen regardt voor dese tijt nemen en soude, studerende mede, omme ons bij zijn Ex^e^ suspect te maken, hoe wel zijluyden nyet en kunnen verthoenen,

Digitized by Google

dat wij ytwes souden hebben begheren te doen, tot prejuditie van zijn Ex^e^ ofte vande generale staten, mer ter contrarie, dat wij ons altijts inde generale contributiën veel goedtwilliger hebben laten vinden, dan die van Utrecht, die ons daerinne overstempt hebben. Begerende, dat u E. de saecke, staende in alle vredelicheyt ende in sich selven rechtveerdich, gelieve in alre beste zijn Ex^e^ aen te dienen, waervan wij verwachten een toverlatich antwoerdt, mits welcke wij ons zelven te meer kennen, aen zijn Ex^e^ ende u E. gehouden ende verplicht te zijne. Dat kenne Godt Almachtich, die zijn Ex^e^ ende u E. gespare lanck-levende in goede prosperiteyt. Gescreven tAmersfoort, den xxj^en^ May xv^c^ acht ende tzeventich.

U E. dienstwillige dienaren die Scholt, borgemeesters, schepenen ende regierders der stede Amersfoort

J. Botter.

78.

Het adres is:

Eedele, zeer wijze, voorsienyghe heere, Mijn heere Joncker Aernt vanden Dorp, jegenwoerdich neffens zijn Ex^e^ tot Antwerpen.

LXVIII. Brief van den Gouverneur en Raden van Zeeland aan van Dorp, van 6 Januari 1578.

De Prins, die voor zijn zoon, den Graaf van Buren, als heer van St Maartensdijk aanspraak maakte op de waardigheid van Eersten Edele van Zeeland, had aan van Dorp opgedragen, om hem in de vergaderingen der Staten te vertegenwoordigen. Ik vind verscheiden brieven tusschen November 1577 en April 1578 aan van Dorp,

Digitized by Google

in die hoedanigheid geschreven door den Thesaurier generaal Manmaker, den Secretaris C. Taymon en anderen. Daaruit blijkt, dat van Dorp meermalen uit de vergaderingen afwezig bleef, als wanneer door de Raden van Zeeland een hunner werd aangewezen om in zijne plaats het voorzitterschap te bekleeden. De Staten schijnen aan den Prins verzocht te hebben, om als zijn vertegenwoordiger iemand aan te wijzen, die te Middelburg woonde: dat blijkt uit eene door 's Prinsen Secretaris Bruyninck geteekende copie van een brief van den Prins van 9 November 1579, waarbij hij, ter vervanging van van Dorp, m^{r} Pieter de Rijcke aanwijst, het aan de Staten overlatende te bepalen, welk tractement zij hem zullen willen toeleggen (Wagenaar, deel VIII bl. 457 zegt daarentegen, dat de Prins den Pensionaris Roels tot zijnen plaatsvervanger in 1578 had aangewezen).

Edele, vrome, wijse, zeer voorsieninghe, discrete heer.

Wij zeynden u E. hierinne besloten copie van zekere missive, gecommen vuyt Hollant, addresserende aende Staten van Zeelant, zulcx die bij den bode der Stadt Middelburch was overgebracht, ende ter presentie vanden Burgemeester der zelver bij ons is geopent ende gevisiteert, vuyten inhouden van denwelcken u E. verstaen zal de geconcipieerde dachvaert der Staten van Hollandt ende Zeellant, te houden binnen den Hage tegens den xij^{en} dezer, omme te verhandelen ende te tracteren, mitsgaders oick te besluyten opde poincten inde voorss. copie breeder vermelt. Ende want derhalven noodich werdt bij elck inden zijnen rijpelijck daerop te letten ende ter voorss. dach-

Digitized by Google

vaert met volcommen last ende instructie te compareren, soo hebben wij u E. van desen in diligentie wel willen adverteren, ten eynde dezelve uwer E. dienvolgende haer zal hebben te reguleren, zulcx als den dienst ende voorderynghe vanden gemeene beste dat vuyterlick is vereysschende, Hiermede Edele, vrome, wijse, zeer voorsieninge, discrete heer, God zij met u E. Gescreven tot Middelburch, op den vj^en^ dach Januarij 1578.

U. E. goede vrenden

Die gouverneur ende raiden slants van Zeelant,

In absentie vanden Secretaris,

S. van Loozen [1])
Marcus de la Palma
Wigbout de Wordt.

Het adres is:

Edelen, vromen, wijsen zeer voorsieningen, discreten Heere Jonckheer Arent van Dorp tot Gendt.

LXLX. Copie van den Brief van de Staten van Holland aan die van Zeeland van 29 December 1577, die in het vorige schrijven was ingesloten.

Copie.

Eersame, zeer wijze, voorsieninghe, discrete heeren ende bontgenoten.

Alzoo bij alle wegen ende middelen, zunderlynghe

---

1) De onderteekeningen zijn eigenhandig geschreven. De brief is verzegeld met het zegel van Zeeland.

Digitized by Google

tot deser tijt, daerinne moet worden voorzien, dat dese landen in goede ordre ende verzekerheyt mogen worden gestelt ende gehouden, tegens alle gewelt ende andere booze raedtslagen der vijanden, die dagelicx hen zeer verstercken ende alle haerluyder machte opden Nederlanden hebben gewent zonderlynghe omme deze landen van Hollant ende Zeelant te mogen crencken ende invaderen. Ende op de leste verpachtynghe der gemeene imposten ende acchysen binnen denzelven landen es bevonden, dat die gemeene middelen aldaer boven die helft zoo veele naer advenant, ofte weynich meer nyet vuytgebracht en hebben, als de zelffde op de voorgaende verpachtynghe hebben gedaen, sulcx dat mitzdien op de nootelijcke betalinge van de knechten, die tot zevenenvijftich vendelen in getale zullen moeten worden versterct, overmits dassistentie van vijfentwintich vendelen knechten, die tot behouff vande Generale Staten zijn belooft ende daerinne begrepen worden, vuytte jegenwoordich loopende middelen ende gemeene incompsten geenssins voorzien zal mogen worden, alsoe daeraen ter maent die somme van Lviij^{m} £ ofte daer omtrent zullen te cortcommen ende gebreken, als uwer E. zal mogen blycken bij den staet vande lasten ende incompsten daerop gemaect ende geredresschiert, achtervolgende dordonnantie ende resolutie, daerop genomen, welcke penningen ende groot achterwezen nyet gevonden nochte gelicht zullen mogen worden opt gelooff ofte tot laste vanden lande, ten ware eenige nieuwe incompsten ende middelen daertoe voorzien ende gebruyct mochten worden, daerup die betalynghe vandien wederomme mochten worden verzekert ende geassigneert, gemerct de jegenwoordigen C^{en} penninck genouch alreede es geconsumeert, ende dincompsten vande convoyen voor zeer langen tijt zwaerlijck zijn belast ende verbonden.

Digitized by Google

Soo ist, dat wij naer lange communicatie ende veele zwaricheden, die ons dachlijckx wt zake alsvooren voorvallende zijn, eyntelyck voor tbequaemste ende d'eenparichste middel voorgeslagen ende goet gevonden hebben, dat van alle huysen, erven, landen ende gronden buyten ende binnen den Steden van Hollant ende Zeelant gelegen, tzij dezelffde onder water ofte daerboven, verhuert oft onverhuert mogen wezen, voorden toecommenden jare achtentzeventich den C^en^ penninck betaelt ende geheven zouden worden, tot laste vanden eygenaer van de gerechte waerde derzelver huysen, erven, landen ende gronden, boven die lasten, daerop staende, daervan die taxatie zoude worden gedaen bij alsulcke persoonen, als daertoe bequaemste gevonden zullen moghen worden; op welcke taxatie ende die quoyeren van dien, tot allen tijden van gelijcken den C^en^, ij^cen^ penninck wederomme zoude mogen worden geheven ende gecollecteert, zulcx die nootelicheyt vander zaecke tzelffde vereysschen zal; dat mede die taxatie vandien intgeheel ofte binnen eenige quartieren van zes maenden tot zes maenden ofte teynden tsjaars zouden mogen worden verandert nade gelegentheyt vander zaecke, waermede wederomme bij tgemeen landt groot gelooff zoude vercregen worden, omme in tijde van noot eenige penninghen, bij anticipatie, daerop te mogen lichten, welverstaende dat inde taxatie vanden zelven C^en^ penninck, alsulcke discretie gebruyct zal worden, als naer behooren; waarmede alle andere oplichtingen van C^en^ penninck ende andere extraordinarize contributien, jegenwoordelick nyet in treyn wezende, zouden mogen cesseren ende verhoet worden, ende namentlyck de xij^en^ penninck, die betaalt zoude worden vande huyre van allen landen, daerop tot Leyden was genomen rapport; hebben wyluyden elcx inden onsen genomen rapport, omme

Digitized by Google

op alles eyntelyck antwoort, consent ende resolutie inne te brengen, op de eerste anstaende dachvaert, die binnen den Hage tegens den xij^en^ der toecommender maent Januarij tsavonts inde herberge es geleyt, waervan uwen E. allen den steden van Zeellant zullen in diligentie adverteren, ten eynde zyluyden elcx haerlieder gedeputeerde mit volcomen last tegens denzelven dage alhier schicken mogen.

Alsoe mede bij zijne F. G. aen ons te meermael es gescreven ende versocht, dat wij den knechten, wezende onder tgebiet van Jonckheer Christoffel van Ysselsteyn zouden willen aenhouden, ten eynde diezelffde tot dienste van den lande gebruyct mochten werden, ende buyten voorss. staet wort bevonden, dat die compaignyen ende vendels versterct ende vermeerdert moeten worden tot onderhout vande xxv vendelen knechten tot assistentie vande andere landen, sullen daerom uwer E. den gedeputeerde vande steden aldaer ten zelven dage mede doen commen geresolveert, offmen dezelfde knechten, wezende ontrent x^c^ in getale, oft eenige vendelen daaruut, die beste soldaten wesende, mede in dienste zal aennemen ende onderhouden.

Voorts alzoe insgelijcx bevonden wert, dat ande vaert, traffijcke ende negociatie die vuyt deze landen westwaerts wort gedaen, sonderlynghe tot deser tijt zeer grootelicx [illegible]es gelegen, overmits tbesluyt ende belet, die oostwaerts gedaen wort inden coophandel, waerdeur groote verdierynghe ende gebreck zoe van greynen, als andere waren, binnen dese landen zoude mogen rijsen, ten ware in tijts daerinne worde voorzien, sullen daeromme uwer E. denzelven gedeputeerde opde zelve vergaderynghe mede verschijnen met volcomen last, omme eyntelijck te resolveren, in wat manieren ende op wat voet dezelve handelyn-

Digitized by Google

ghe, traffijcke ende negociatie voortaen op Westen zal mogen gedaen ende gedreven worden, ten minsten quetze ende meesten dienste ende verzekerheyt vanden lande.

Sullen mede uwer E. den voorss. gedeputeerden ter zelver dachvaert comen mit volcomen last geresolveert opde continuatie vande gemeene middelen, nade expiratie vande loopende pachte ende in wat vougen dezelffde vortaen gedaen zal worden, ten eynde op alle behouften daertoe dienende behoorlijck in tijts mach worden voorsien.

Ende gemerct zonderlynghe goede opsicht, sorge ende respecte voor al genomen behoort te worden op het stuck vande justitie, ten eynde dezelfde ende alsulcken langdurigen oorloge, alsmen binnen dese landen genouch sonder justicie, wetten ende policie hebben gehadt, wederomme in goede ordre ende behoorlijcken treyn ende aenzien gestelt ende gebracht mach worden, ende alle faulten ende abuysen, die daerinne, zoo tot laste vanden gemeenen lande ende van partijen, als mede tot verachterynghe vande justicie zijn gebruyct ende gepleecht, mogen worden verhoet ende wech genomen, zoe wel angaende die prorogatien vanden hove, als andere onbehoorlijcke procedureh, daermede veele zaecken in langen tijt gehouden, ofte partijen van haerluyder goet recht dickmaels versteken worden voor denzelven hove, ende mede binnen ende buyten den steden, overmits de verscheyden costumen ende proceduren, die alomme in rechte gehouden werden; sullen daeromme uwer E. insgelijcx haerlieder gedeputeerde schicken met volcomen last, omme inder zaecke vander justicie ende politijc vanden lande op alles sulcke ordre te stellen ende eyntelick te resolveren, als tot dienste, verlichtynghe ende welvaren vanden lande bevonden

Digitized by Google

zal worden te behooren, twelck daeraen meest es gelegen. Ende omme voorts eyntelick te helpen besluyten oft advyseren in alle andere zaecken, die alsdan zullen vervallen mogen, mit expresse last van te vervallen inde boeten, die tot Leyden zijn gestatueert tegens dengenen, die in gebreke blijven zullen, ten voorss. gestelten dage in competenten getale te compareren. Hiermede

Eersame, zeer wijse, voorsiennige, discrete heeren ende bontgenoten, onse Heere God zij met u. Gescreven tot Delff, den xxix^en^ Decembris 1577. Onder stont gescreven: Ter ordonnantie vande Staten van Hollant ende gedeputeerde van Zeelant. Bet leeger: Bij mij, onderteeckent C. de Rechtere. De superscriptie was: Eersamen, zeer wijsen, voorsienigen, discreten heeren, den Staten van Zeelant.

LXX. Brief van den Thesaurier Manmaker aan den Prins van Oranje, van 26 Februari 1578. Over den slechten toestand der vestingwerken in Zeeland en en de klachten der soldaten over hunne betaling.

De brief is door Manmaker eigenhandig geschreven en onderteekend.

Monseigneur. Par mons^r^ van Dorp votre Exc^e^ entendera amplement de lestat des affaires de pardecha, partant nen feray mencion. Pour lavanchement des fortifications mons^r^ le gouverneur a faict remonstrance aux estatz, ichi assemblez, de combien quil est necessaire, principalement a Vlissinghez e Ermuyden, les-

Digitized by Google

quelz sont comme ouvertes; quon debvroit mettre quelquez impositions pour avoir moyens de les reparer en defence. La responce a este petite, alleguant de leurs grandez debtes e chargez, e ont prins 8 jours pour sur ce respondre. Il seroit bien necessaire rencharghe de votre Ex^e^ ausdits estatz. Ce jourdhuy les officiers e soldatz de pardecha ont presenté requeste ausdits S^rs^ destatz, ce plaindant, que leur fay 36 jours pour le mois, e que en Hollande nont que 32. Votre Ex^e^ aura bonne memoire, que cecy a esté faict par adveu de votre Ex^e^. E encoires que on le vouldroit aultrement, les moyens ny sont point, le peu quil ce avance de 32 a 36 sont tous les moyens que jay pour lextraordinaire; votre Ex^e^ sera adverty, que depuis lordonnance de 36 jours, ceste garnison a receut tout le mois son plain payement. Syl plaist a votre Ex^e^ ordonner aultre ordonnance, en tout suiveray le comandement de votre Ex^e^, tant quil me sera possible. Ne ce offrant aultre pour le present, prieray le Seigneur,

Monsieur, davoir votre Ex^e^ en sa sainte garde et protection. Middelbourch, ce xxvj de Febvrier 1578.

Tresobeyssant serviteur de votre Exc^e^,

Adriano Manmaker.

Het adres luidt:

A Monseigneur, Monseigneur le Prince dOranghez Conte de Nassau, etc.

LXXI. Brief van Manmaker aan van Dorp, van 5 Maart 1578. Over de betaling der soldaten, den slechten staat en het

Digitized by Google

verkeerd beheer der geldmiddelen in Zeeland.

De brief is geschreven en onderteekend door Manmaker.

Edele, erentfeste heere.

Ick verhoepe, uwer Ed. sal mit ghesontheyt over comen sijn, ende rapport ghedaen hebben aen Sijne Excᵉ; soude mijn dienstelijck bidden seyn aen uwer Ed., dat ick mitten eersten mochte hebben de ghearresteerde lijste, bij sijne Excᵉ, vanden traictementen, om mij dairnaer te reguleren, ende daer beneffens, dat den wille van zijne (Excᵉ) [1]) es, dat ick gheene voirder ordinaris lasten draeghen sal, soe mach ick staet ende goede ordre in mijnen last stellen. Ick verstae, die van Hollant hebben gheconcipieert eene nieu ordonnancie op de betalinghe vanden vendelz ende gereduceert van xiijᶜ gˡ oft xijᶜL £, ende daernaer comen sij met 150 gulden voor service, die lasten sijn wij hier niet ghewoen; ende voortz op elck vendel 40 gulden voor den coronnel, ende op sijn vendel 100 gulden; het heet verlichtinghe, ende valt beswaeringhe onder de hant, soo u E. calculeeren kan; voirtz in Hollant, soe wanneer een soldaet in de stadt compt, die moet sijn slaepstede ghaen soecken, hier niet: dat ik er van roere, ik ghundt hun wel, dan hebbe de middelen niet, soe u Ed. kennelijck is. Wat sijne Excᵉ gelieven sal mij te ghebieden, verhoope mij, hulpe Godes, te quyctten, als een goet dienaer schuldich es, hoe cleyne de middelen sijn. Bidde alleene om goede ordonnantie van s. f. g., om daermede voor een yder te voldoene. Baerse es comen, soedat ick

1) Het woord Excᵉ was in den text vergeten.

Digitized by Google

hoepe, nou haest te rekenen, ende dencke mijne dinghen te claeren tot den dach van hedent, ik ben hier bij al claer. Ick hadde uwer Ed. over 4 oft v daeghen gescreven vant een erreur inden artyckel van Tourmont van x £ vl.; u E. sal ghelieven het selve te remedieren, het slot vander rekeninghe compt wel, daer was oeck x £ gheroyeert.

Sedert uwer Ed. vertreck heb noch ghepeyst op den ontfanck general vanden thollen van Zeelant, die men nou voirdaen meynt te ontfanghen tAntwerpen, dan werdt altijt hier gherespondeert aenden rentmeester van Zeelant, die daer ontfanck ende vuytgheven van maect, oft vanden renten, die hij betaelt, alsoe ick die tot noch toe altijt ontfanghen hebbe, vuytgesondert zedert corten daeghen, dat die van Middelburch die aen hun getrocken hebben. Waert soe geleghen, ick soude dien ontfanck wel begheeren te houden, ende daerom comen solliciteeren, int [1]) geraeden waere, ende inden den thol vanden anderen demeynen niet gheseperiert en mach weesen, ick mochte debvoir doen, om alles te bedienen; soewel moet ick de knechten houden. Vlissinghen ende Veere hebben elck eenen particulieren vanden demeynen, ick soude middel vinden, dat tselve wel bedient soude wesen. Andere rentmeesters hebben haere comysen ghehadt ende weynich metter saecke ghemoeyt, ick hebbe het pack selve altijt ter herten ghenoemen, om in mijnen staet ghenoech te voldoene, des te beter sal icker redene van weeten te gheven; dan, soudet beswaerlijck toeghaen, ick salder niet voirder van vermaenen. Ick segghe mijnen heere, aen wyen ick mij in alles openbaere, dat ick hiervan andermael vermaene, en is niet soo veele om de wedden, die seer

1) *int* en iets later *inden* beteekenen *indien*.

Digitized by Google

cleyn sullen wesen, dan meest om de digniteyt, alsoe ick hier wesen moet ende inden tijde van lasten, alle de lasten op mij ghehadt hebbe, ende alles ontfanghen, thollen, demeynen, thienden, ende als generael, ende nou alle mijn vleughelen corten souden; ende bovendien noch, soe heb ick mijnen nefve Andries, die wel soe cloeck es, als andere, ende mij in dese troublen trouwelijck bijghestaen heeft, ick soude in tijden ende wijlen hem moeghen avanzeeren, hoewel hem de Heere wat verleent heeft, alst vrede es; men weet niet, hoe de werelt veranderen kan, het soude hem wel moeghen comen, ende waert de digniteyt, vooralnoch, dewijle ick noch hier diene, souder niet van vermaenen. Bidde om mijns heeren raedt ende mijne stoutichеyt ende importuniteyt te vergheven. Ick wille, met Godes hulpe, mijnen heeren bij nacht ende daeghe weder dienen ende erkennen alle de vruntschap, van uwer Ed. ontfanghen. Hiermede Edele, erentfeste heere, den Heere biddende, uwer Ed. in godsalicheyt te ghespaeren. Middelburch, den v^en^ Martii 1578.

Uwer Ed. dienstwillighe dienaer,
Adriano Manmaker.

Het adres is:

A Monsieur, Monsieur van Dorp, mon bon seigneur. Anvers.

LXXII. Notarieele acte, gepasseerd voor Cornelis van Westerbaen, op 19 September 1590.

Blijkt uit de vorige brieven, dat de geldmiddelen van Holland en Zeeland zich in de jaren 1577 en 1578 in een ongunstigen toestand bevonden,

Digitized by Google

het tegenovergestelde trachtte van Dorp aan te toonen omtrent de finantiën der Algemeene Staten, en dat wel door een turbe, waartoe hij m^r^ Andries Hessels van Dinter, Philips van der Meere, h^r^ van Saventhem, Conraad van Oyenbrugge, bisschop van Doornik, m^r^ Willem Martini, eertijds Griffier van Antwerpen, Guillaume Ramet, eertijds agent, en Thierry van der Beken, eertijds Thesaurier der Algemeene Staten, verzocht, hunne verklaringen af te leggen. Die verklaringen komen in hoofdzaak volkomen met elkander overeen: de eerste ervan deel ik hier mede.

Van Dorp had die turbe noodig in een proces, dat hij in de jaren 1583 tot 90 tegen de Staten van Brabant voerde over geestelijke goederen onder Middelharnis, waaruit hij zich wilde betalen voor vier obligaties der Algemeene Staten, elk groot 4000 gulden, die hij van de regeering van Zieriksee had overgenomen, en die nog steeds onbetaald gebleven waren. Die obligaties waren uitgegeven bij het volgend besluit der Algemeene Staten, waarvan ik een gecollationneerd afschrift vind, geteekend J. Saroels; in margine staat: Registrata folio Cviij.

„Les Estatz generaulx ayans esgard a l'importance „de lisle de Schouwen, ensemble de la ville de „Zierickzee, comme servant dung boluwerk aux „pais, duché et conté de Brabant, Flandres et „aultres, accordent leurs obligations, jusques a „la somme de quarante mille florins, affin que „louvrage ne soit retardé. Laquelle somme se „trouvera sur la vente de certains biens ou „demaines de sa Ma^te^ en l'une ou laultre pro„vince, comme ou trouvera par advis de ceulx

Digitized by Google

„des finances, plus convenable, les aucthorisans „par cestes a ce faire ou aultre par eulx com- „mis. Faict en lassemblée desdits estatz le xxvj^e „dApvril xv^c soixante dix huict, soubzsigné: „moy present Cornelius Weellemans."

Het werk, waarvoor die hulp aan de regeering van Zieriksee gegeven werd, bestond in het herstellen der dijken van Schouwen, die tijdens het beleg der stad, op last van van Dorp, waren doorgestoken, waardoor gevaar bestond, dat het geheele eiland door de zee verzwolgen zoude worden. Voor de bijzonderheden van het proces van van Dorp tegen de Staten van Brabant, verwijs ik naar mijn opstel in de Bijdr. v. d. Gesch. v. h. Bisdom van Haarlem, deel XII, bl. 69 en volgg.

Op huyden desen xix^en Septembris anno xv^c tnegentich compareerden voor mijn openbaer bij den provinctialen raede shooffs van Hollant notaris geadmitteert ende den getuygen hier onder genomineert m^r Andries Hessels van Dinter, voertijen Greffier, Raet van Brabant ende Thesaurier generael vande finantie, oudt ontrent sessenveertich jaeren, nu residerende binnen der Stadt Delft, ende heeft bij zijne manne waerheyt ende siele salicheijt, in plaetse van eede, verclaert, getuyget ende gedeposeert ten versoucke van Joncker Arent van Dorp, heere van Maesdam, warachtich te wesen, dat het credyt vande heeren generale Staeten der geunieerde Nederlanden naede pacificatie van Gendt ende henne gemeene vereeninge sulcx es geweest, dat daerop binnen de Steden van Bruessele ende Antwerpen merckelicke sommen van penninghen gelicht zijn geweest, des hij deposant hem gedraecht totten obligatien ende constitutie-brieven van renten,

Digitized by Google

bij den voornompden heeren generale Staten vuytgegeven. Ende namentlicken, dat binnen der voorss. Stadt van Antwerpen ontrent inden jaere Lxxix, onbegrepens tijts, mit verscheyden coopluyden es angegaen ende gemaect geweest seecker contract, twelck genaemt worde de groote negociatie, ter sommen toe van zes mael hondert duysent gulden, de vierhondert duysent gulden in contante penningen, ende de twehondert duysent gulden in obligatien ende brieven der voorschreven generale Staten te voorens verleden. Welcke somme van zes mael hondert duysent gulden, soe wel ten opsiene vant voorss. contant, als oock vant derdepaert in obligatien dair inne begrepen, all ten vollen betaelt ende geremboursseert zijn geweest in naergevolchde jaren. Seggende voor redenen van wetenschappe, dat hij onder andere gecommitteert es geweest totter auditie vande reeckeningen bij den coopluyden, negotianten ofte heure volmachtichden gedaen vande voorss. negociatie ende vande middelen, die sijluyden tot heuren remboursseмente ende verseeckeringe in handen gehadt hadden. Altwelck voorss. staet, hij, deposant, seyde ende verclaerde, zulcx waerachtich te wesen, presenterende, indient noot sij, in cas van recolemente, bij solempnelen eede te verclaeren. Aldus gedaen ende gepasseert binnen Delft, ten woonhuyse vanden deposant, in presentie van Gielis vanden Bossche ende Ghijsbrecht Jacobsz., wonende inden Haege, als getuygen mit mijn notaris hier toe versocht ende gebeden.

Ten oorconde
Corn. van Westerbaen. [1])
1590.

---

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

De aan de zijde der Staatsgezinden zoozeer begeerde aanval op het leger van Don Juan (zie n° LXIV) had eindelijk plaats gehad, maar was met een volslagen nederlaag van het Statenleger geëindigd: op 20 Januari 1578 had de landvoogd eene schitterende overwinning bij Gembloux behaald en zelfs den Veldmaarschalk de Goignies gevangen genomen (Strada, deel II bl. 341 volgg.). Het gevolg dier nederlaag was, dat de Staten, terwijl Don Juan zijn voordeel vervolgde door verschillende Steden onder 's Konings gehoorzaamheid terug te brengen, weder nieuwe onderhandelingen aanknoopten, thans met den Hertog van Anjou, die zoowel bij de Waalsche gewesten, als bij den Prins van Oranje steun vond. De Keizer, de Koningin van Engeland en de Koning van Frankrijk boden hunne bemiddeling aan, die door de Staten werd aangenomen, en ten slotte werd op 13 Augustus 1578 een verbond gesloten, waarbij aan Anjou de titel werd verleend van „Beschermer vande „liberteyt van de Nederlanden, teghen die tyrannie vande Spaengiaerden ende heure aenhangheren" en waarbij de Staten zich de maand Augustus voorbehielden, om een duurzamen vrede met Don Juan te stuiten (Bor boek XII, bl. 43). De voorwaarden, welke de Staten aan den Landvoogd wilden toestaan, gaven zij aan de gezanten der drie vorsten over; die daarmede op 16 en 17 Augustus naar Don Juan vertrokken (Bor ibid. bl. 45, 46.). Languet schrijft over die voorwaarden: conditiones fuerunt ejusmodi, ut si Johannem Austriacum, victum pugna, captivum tenerent, non possent graviores proponere (Arch. deel VI, bl. 442). Behalve

Digitized by Google

de vredesvoorwaarden gaven de Staten tevens aan de gezanten eene instructie, ter beantwoording der bedenkingen, die Don Juan zoude kunnen maken op de verschillende artikelen. Bor, die de vredesvoorwaarden mededeelt, voegt daarbij, dat hij de instructie achterwege laat, daar de vrede toch niet gesloten is (ibidem, bl. 46). Ik vind op twee in elkander liggende vellen folio papier ongeteekende afschriften van beide stukken in de Fransche taal: dat der vredesvoorwaarden komt geheel overeen met den text van Bor, met deze uitzondering, dat bij mij het 9e artikel van Bor aan het 8e artikel voorafgaat, en dat de dagteekening verschilt; daar het stuk aldus eindigt: Ainsy faict et arresté en Anvers en lassemblée desdits Estats generaulx le xiije jour dAoust 1578.

Ik laat hier de instructie volgen: bij eene vergelijking tusschen deze en de vredesvoorwaarden blijkt, dat de in de instructie aangehaalde artikelen niet met die der voorwaarden overeenkomen: art. 4, in de instructie aangehaald, is art. 1 der voorwaarden; artt. 7 en 8 zijn 3 en 4; art. 10 is 6; artt. 14, 15 en 16 zijn 10, 11 en 12. Waarschijnlijk hebben de voorwaarden aanvankelijk uit meer artikelen bestaan en heeft men de instructie daarnaar ingericht en verzuimd daarin later de nummers der oude artikelen door die der nieuwe te vervangen.

LXXIII. Copie.

Instruction, pour donner solution aux objections et difficultez, que le Sr Don Jehan pourroit proposer aux articles et moiens de pacification,

Digitized by Google

mis en avant de la part des Estatz generaulx du Pays-Bas, et delivré a Messieurs les Ambassadeurs de l'Empereur, du Roy Treschretien, et de la Serenissime Royne dAngleterre.

Premiers, Au regard du iiij^e^ article, que le Sr Don Jehan allegue, que le temps est trop brief, et quil samble estre tellement limité pour donner loy a sa Ma^te^, et comme si on le vouloit constraindre, replicquerent mesdits seigneurs Ambassadeurs, que cela ne se faict par quelque mespris, ou pour donner loy a sa Ma^te^, ny aussy pour deroguer a laucthorite dIcelle, mais afin de ne perdre le certain pour lincertain.

Quant aux vij et viij^e^ articles, que le Sr Don Jehan allegue une impossibilité, et que par faulte dargent, son camp ne se pourrat encoires desjoindre dedans le tamps prefigié, sera replicqué, que en ce cas, il pourra faire incontinent retirer sesdits gens au pays de Luxembourg, les faisant illecq attendre a ce quil aura moyen de les renvoier dutout.

Et en cas que les soldats qui sont en fortz et villes fissent semblable difficulté, de se retirer a faulte de payement, que les Estats sont contens de les prendre en leur sauvegarde, et promectre que ne leur sera faict aucun mal, et y mectront les Estats tel nombre de leurs gens quilz le trouveront convenir.

Sur le xe article, ne gist difficulté, veu que la pacification de Gand a esté par ledit Don Jehan, au nom de sa Ma^te^, approuvé et par les Estatz accepté et jurée.

Il faudra insister sur le xiiij^e^ article, consideré, que pour le temps present, il ne seroit possible de mectre aultrement le pays en repos et tranquillité.

Au regard du xve article, si ledit Sr Don Jehan pretend, que ceulx qui ont tenu son party, debvront estre remis en leurs estats et offices, sustiendront au

Digitized by Google

contraire, que pour oster toute diffidence et occasion davancer leur propre mal, et ne tomber en une nouvelle rompture de pays, il ne convient que les estatz et offices leur soient restituez, dumoins pour encoires.

Sur le xvj^{e}: que pour le moins, celui qui sera commis par sa Mat^{é} pour gouverner, soit aggreable audits Estats.

Faict en Anvers, le xve dAoust 1578.

LXXIV.

Betreffende deze onderhandelingen vind ik nog de beide volgende ongeteekende stukken, raadgevingen aan Don Juan inhoudende, omtrent het door hem te houden gedrag. Het tweede stuk strekt veel verder dan het eerste, vooral in de voorstellen omtrent de belangen van den Prins van Oranje. De stukken zijn door geheel verschillende handen geschreven (het schrift van het eerste stuk komt geheel overeen met dat van Gasper Schetz, h^{r} van Grobbendonck, die in Augustus 1577 tusschen de Staten en Don Juan onderhandelde (Archives VI, bl. 126) en van wien ik brieven vind aan v. Dorp geschreven in 1567 en 1569); doch in beide zijn door van Dorp eigenhandig verscheidene taalfouten verbeterd en veranderingen in den stijl aangebracht. Opmerkelijk is het, dat beide stukken, in den aanvang, woord voor woord gelijkluidend zijn, en dat in beide de tusschenkomst van den Keizer en Koningin Elisabeth op den voorgrond wordt gesteld, en van die van den Koning van Frankrijk slechts in de tweede plaats melding wordt gemaakt, en ein-

Digitized by Google

delijk dat in het tweede stuk het plan wordt opgeworpen, om de Grafelijke waardigheid over Holland en Zeeland met Utrecht aan den Prins op te dragen, welke opdracht ten zelfden tijde de geheime voorwaarde was, waarop de Prins zijne goedkeuring schonk aan het op 13 Augustus gesloten verdrag tusschen de Algemeene Staten en Anjou (Kervijn les Huguenots et les Gueux, deel V, bl. 193 en 600).

Puisque les affaires sont reduyctz a tels termes, qu'on na que le temps de ce present mois d'Aoust, pour s'accorder avecques le S^r^ don Jehan [1]) quest trop court pour consulter sa Mat^é^.

Semble [2]) a correction conseillable audit S^r^ don Jehan, pour eviter ung si evident dangier de la perte de tous ces pays, et pour ne se charger de si pesant fardeau, que d'appoincter chose de telle importance sans commission expresse, de sadite Mat^é^, de moyenner et arrester ce faict en la maniere que s'ensuyt.

Que son Altesse acceptant l'offre des Estatz et ensuyvant leur intention, declairée aux Ambassadeurs tant de l'Empereur que de la Reyne d'Engleterre, fust content de se retirer avecq ses gens de guerre, moyennant prompte et solennele promesse des Estatz en bonne forme et convenable, de tenir et recognoistre sa Mat^é^ pour Roy et prince naturel et de luy prester lobeyssance deue suivant les anciens contractz, costumes et privileges. [3])

---

1) De woorden: *au nom du Roi* zijn hier doorgestreept.

2) Oorspronkelijk stond hier *Sembleroit*, de laatste lettergreep is doorgehaald.

3) Oorspronkelijk stond hier alleen: *et de luy prester deue obeyssance.* Na verschillende wijzigingen en doorhalingen heeft van Dorp ten slotte de redactie veranderd, zooals zij boven gegeven is.

Digitized by Google

Promectant ledit S^r don Jehan obliance de tout le passé, et aggreation de ce que endroict le gouvernement a este faict jusques ores.

Et remectant ce pour l'advenir a l'Empereur et aux princes de l'Empire, ensemble a la Reyne d'Angleterre, s'estants touz offertz pour mediateurs de la paix, pour declairer, comme lon se auroit a gouverner parcy apres, endroict l'obeyssance deue de sa Mat^é.

Et se referant quant au faict de la religion a la resolution des Estatz generaulx suyvant la pacification de Gandt.

Et puisque le Roy de France s'est offert aussy aux Estatz pour le mesme faict de la paix, se pourroit ledit Roy joindre avecques les susdits Empereur, Royne et princes, et pareillement tous aultres princes qui se vouldront joindre a la saincte confederation, tendante a procurer et maintenir la paix en ces Pays-Bas.

En s'obligeant ledit S^r don Jehan, au nom du Roy, de faire advouer et tenir tout ce que par lesdits princes mediateurs seroit jugé, arresté et declairé.

Et delibvrant a telle fin les places fortes qu'il tient presentement es mains de tels que par lesdits princes mediateurs seront deputes, pour les tenir a la seurte des partyes, jusques a leur declaration.

Le tout moyennant que les Estatz se contentent et le remectent aussy esdits princes reciprocquement, avecques leur promesses et obligations requises, bien entendu que ladite declaration a faire, soit entre les limites de ladite pacification de Gandt et conforme aux privileges des pays.

Et que lesdits princes mediateurs et a la fin susdite confederez s'obligent aussy de maintenir leur arrest et declaration, et d'employer de commune main telles forces qu'on pourra aviser, contre la partye, qui ne vouldra tenir sa foy en cest endroict.

Digitized by Google

Que serat ung chemin pour asseurer tant le pays en general, que le prince d'Orenge en particulier, et d'ung coup se delibvrer d'une insupportable calamité, et laquelle, si son progres n'est de telle façon couppé, mesne ces pouvres payz par degres en une certaine a jamais irreparable ruyne.

LXXV.

Puisque les affaires sont reduictz a telz termes, qu'on na que le temps de ce present mois dAougst, pour saccorder avecques le S^r^ don Jehan, quest trop court pour consulter sa Ma^t^.

Semble a correction conseillable audict S^r^. don Jehan pour eviter ung si evident dangier de la perte de tous ces pays, et pour ne se charger de si pesant fardeau, que d'appoincter chose de telle importance sans commission expresse de sadicte Ma^té^, de moyenner et arrester ce faict en la maniere que sensuyt.

Que son Altesse, acceptant loffre des Estatz et ensuyvant leur intention declairée aux ambassadeurs tant de lempereur que de la Royne dEngleterre, fust contente de se retirer, avecq ses gens de guerre, moyennant prompte et solemnele promesse des Estatz en bonne forme et convenable de tenir et recognoistre sa Ma^té^ pour Roy et prince naturel et de luy prester lobeyssance deue, suivant les anciens contractz, costumes et previleges.

Que ledict S^r^ don Jehan promecteroit, au nom du Roy, oubliance de tout le passé et de par sa Ma^té^ faire aggréer le gouvernement de l'archidue Mathias, ensemble dela lieutenance de Monseigeur le prince dOrenges repectivement, du moins pour le terme de douze ans, avecques clausule de ratification au regard

Digitized by Google

du passé, demourant le fait de la religion a la resolution des estatz generaulx, suivant la pacification de Gand.

Promectroit semblablement de procurer audict S^r^ prince, pour luy, ses hoirs et successeurs, transport de sa Mat^é^ des comtées dHollande, Zelande et Westfrise avecq les villes et pays dUtrecht, en tel estre comme elles sont de present, pour les tenir de sadicte Mat^é^ a ung bon fief, avecq l'annextion de lestat dadmiral et la faculté pour y tenir garnison, sa vie durant, telle que bon lui sembleroit, et ce aux despens communs de touttes les provinces du Pais-Bas, les resort et souverainité dicelles reservées a sa Mat^é^.

En eschange dequoy ledict S^r^ prince transporteroit au Roy la Comté de Viande, ses appendences et dépendences, ensemble tous les biens, seigneuries et actions qu'a lui appertiennent en la comté de Bourgoingne; avecq ce ne sactendroit destre recompensé des trois millions, par lui fraiez es guerres passées, ceque se propose icy pour l'asseurance dudict S^r^ prince; et non poinct pour lenrichir, detant que lon estime le cler revenu de ces-dicts biens, surmonter ceslui des demaines de sa Mat^é^ esdictes comtées et provinces.

Que les aultres difficultez qu'en ce traicté se presenteroient, quand mesmes ce fust sur le fait du gouverneur apres lexpiration des douze annees, seroient remises a la declaration de lEmpereur, le Roy de France, la Royne dEngleterre et princes delempire, comme sestans tous offerts a estre mediateurs dela paix, ou a telz dentre iceulx que lon vouldroit a ce choisir et requerir, pourveu que ceste declaration demeure es limites des contractz, coustumes et privileges de cesditz pais, ensemble deladicte pacification de Gandt, que le gouvernenr soit prince du sang, et que lestrangier soit forcloz de tous offices.

Digitized by Google

Que les princes susnommez et aultres qui se vouldroient joindre a la saincte confederation, tendante a la fin de procurer et maintenir la paix en ces Pais-Bas, promectroient et sobligeroient de faire entretenir le present traictié, ensemble leur esclairsissement et declaration sur les difficultez, si aulcunes en y a, et mesmes de commune main emploier telles forces quon polra adviser contre la partie qui ne vouldra tenir sa foy en cest endroict.

Et sobligeroit ledict S^r^ don Jehan densuivre et de faire advouer par le Roy tout ce que par lesditz princes mediateurs seroit jugé et declairé, en delibvrant, a telle fin, les places fortes quil tient presentement, es mains de telz, que par lesdicts princes mediateurs seront deputez, pour les tenir a la sceurte des parties, jusques a leur declaration.

LXXVI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 8 September 1578.

De Prins had van Dorp met eene zending belast aan de Staten van Holland, die hij moest trachten te bewegen, om overeenkomstig den wensch der Algemeene Staten, de heffing van nieuwe belastingen toe te staan, in overleg met de andere provincien; die nieuwe belastingen bestonden in in- en uitgaande reehten op de koopmanschappen (Wagenaar deel VII, bl. 196). De Staten van Holland besloten, in plaats daarvan, het regiment van kolonel IJsselstein te hunnen laste te nemen (Wagenaar ibidem). Uit dezen brief blijkt, dat de Staten kort te voren dat regiment wilden ontslaan.

Digitized by Google

Monsieur van Dorp. Pardessus ce que je vous ay a votre partement d'icy prié de faire entendre pardela de ma part aux Estatz d'Hollande, jay bien voulu encores vous charger de ceste, afin que declarez ausdits Estatz, que comme les Estatz generaulx envoyent presentement leurs deputez pardela, pour y mectre en train les moyens generaulx, conformement a ce qui se practicque es aultres provinces, ilz vueillent aussy accorder lesdits moyens generaulx, considerans combien il importe pour la conservation de tout le pays et aussy desdits d'Hollande en particulier, que lesdits moyens generaulx soyent de faict executez. Et comme les deputez susditz auront charge de demander, que lesdits moyens puissent avoir cours pour dix mois, je vous prie d'induire, par tous moyens, les Estatz, a ce qu'ilz accordent lesdits dix mois, ou en cas qu'ilz ne vouldroyent condescendre a aultant de temps (encores qu'ilz ny peuvent avoir aulcun interest), que pour le moins ilz accordent le terme de six ou sept mois, enquoy ilz n'ont aveeq raison occasion quelconque de faire refuz.

Daultrepart, comme lesdits Estatz d'Hollande m'ont devanthier envoyé ung commissaire, pour casser le regiment du colonel Isselsteyn, estant au camp, et que cela ne convient aulcunement en ceste saison, que le camp marche vers lennemy, je renvoyeray ce iourdhuy ou demain ledit commissaire, sans faire le cassement susdit. Cela me faict vous prier aussy, que vueillez admonester lesdits Estatz, a ce qu'ilz entretiennent le susdit regiment encores l'espace de six sepmaines, ou du moins jusques au dernier du mois courrant, ce qu'est fort necessaire, veu que sur tout il importe, que ledit regiment demeure tout ce mois au camp, et qu'a ce regard je desire, qu'ilz ny facent aulcune difficulté.

Digitized by Google

Je vous prie aussy, de tenir la bonne main, afin qu'ilz accordent les deux patars sur le tonneau de cervoyse [1]), comme plus amplement leur sera remonstré par les susdits deputez des Estatz, et lour a esté remonstré cy devant, me confiant entierement, que par votre bonne dexterité vous les scaurez induire si avant, qu'ilz condescendront a ce qui est de raison et faict pour leur propre bien et salut. Et afin qu'avecq tant plus d'authorité, vous puissiez manier ce faict, je vous envoye, joinctement ceste, mes lettres de credence sur vous, vous asseurant que des bons offices et debvoir que ferez en cecy, je ne vous demeureray point ingrat. Et sur ce je prieray Dieu vous avoir, Monsieur van Dorp, en sa sainte garde et protection. D'Anvers ce viij^{e} jour de Septembre 1578.

Votre [2]) bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

La credence s'adresse tant a ceulx de Zeelande que Hollande, veu que les affaires leur touchent en commun.

Het adres is:

A Monsieur van Dorp mon bien bon amy, estant presentement en Hollande.

---

1) Die belasting werd door de Staten van Holland toen niet ingewilligd. Eerst bij ordonnantie van 1 Maart 1584, werd eene belasting van twee stuivers op de ton bier ingevoerd (Groot Placaatboek, deel II, bl. 2164).

2) Votre enz. met de onderteekening zijn door den Prins eigenhandig geschreven.

Digitized by Google

LXXVII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, van 14 September 1578.

De Prins had reeds sedert eenigen tijd plannen beraamd, ten einde eene nadere unie tusschen Holland, Zeeland en Utrecht met de omliggende provinciën te bewerken, en had, om Gelderland daartoe te kunnen overhalen, zijn broeder, Graaf Jan van Nassau als Stadhouder in dat gewest weten te doen aannemen. De Statenvergadering te Gorinchem moest dienen, om de Staten van Holland en Zeeland voor dat voornemen te winnen, en tevens het beheer der geldmiddelen in die provinciën op een beteren voet te regelen (Bor XIII, bl. 78). De vergadering konde echter niet doorgaan, daar Graaf Jan naar Duitschland was vertrokken (Bor, ibid.) met 600 ruiters, op de tijding, dat Spaansche troepen zijne goederen van Dillenburg met een inval bedreigden (Arch., VI deel, bl. 457).

Monsieur van Dorp. Comme pour une fois donner ordre aux affaires d'Hollande et Zeelande et prendre ung certain pied par lequel toutes choses se puissent illecq conduyre au bien dudit pays, et ayant sur ce consulté avecq les deputez dudit Hollande, estans presentement en ceste ville, jay deliberé de faire une convocation des Estatz dudit Hollande et Zeelande, le sixiesme jour du mois dOctobre advenir, en la ville de Gorichem, ayant desja escript ausdits Estatz, quilz vueillent se trouver en ladite ville au jour susdit. Or afin que les affaires que je desire illecq proposer, se puissent traicter avecq tant meillieure autorité et par personnes idones et confidens, jay deliberé denvoyer a ladite journée mon frere, Monsieur le Conte

Digitized by Google

Johan de Nassau, vous et ladvocat Buys. Qui est cause que jay bien voulu vous faire la presente, pour vous prier que vueillez *audit vj^e jour d'Octobre trouver en ladite ville* [1]) de Gorichem, ne doubtant que mondit frere ira aussy audit lieu, suyvant que desja je luy en ay prié par mes lettres, et ne fauldray de vous envoyer en temps les lettres de credence et instructions qui vous seront necessaires et par lesquelles serez amplement informé de mon intention. *Jay choysi la ville de Gorichem, pour estre la place plus proche du Gouvernement de mondit frere.* Et du service quen cecy me ferez et a tout le pays ne me trouverez point ingrat. Ce scait Dieu, auquel je supplie vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa sainte garde et protection. D'Anvers ce xiiij^e jour de Septembre 1578.

Votre [2]) bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Het adres luidt:

A Monsieur, Monsieur Arent van Dorp, mon bien bon amy, estant presentement en Hollande.

cito

cito

cito.

Van Dorp konde evenmin als Graaf Jan de vergadering te Gorinchem bijwonen. Reeds op 28 September was hij in die stad aangekomen

---

1) De cursief gedrukte woorden zijn in den brief onderstreept, waarschijnlijk door den Prins zelf, daar de inkt der beide lijnen, evenals die der onderteekening veel lichter van kleur is, dan die van den brief zelf.

2) Votre, enz. met de onderteekening eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

en wilde van zijn verblijf aldaar gebruik maken, om zijne goederen onder Capelle, Besooyen en Meeuwen in de Langstraat te gaan bezoeken [1]). Daartoe stak hij de rivier over, en kwam 'savonds ten huize van den Secretaris van Waalwijk, om daar te overnachten Zijne vooraf aangekondigde komst aldaar schijnt echter te zijn verraden, want 'smorgens vroeg vond hij het huis van den Secretaris omsingeld door een detachement van het garnizoen van Leeuwen [2]), waaraan hij zich moest overgeven, en dat hem eerst naar Leuven en vandaar naar het kasteel van Namen voerde, alwaar hij in een donkeren, onzindelijken kerker, 22 treden onder den grond, werd opgesloten, en veel van honger, dorst en onreinheid te lijden had.

Eenige verzachting in zijn lot werd hem verschaft door een Nederlandsch edelman, die de partij van don Juan volgde: Johan de Mol, die, even als van Dorp, ten vredehandel te Gent was afgevaardigd geweest: deze leende hem 50 gulden, die hij later, zoo de gelegenheid zich voor-

---

1) De bijzonderheden van de gevangenschap van van Dorp put ik uit een aantal meestal origineele stukken, voornamelijk betrekking hebbende op de onderhandelingen over zijn uitwisseling tegen kolonel Fugger.

2) Leeuwen of Zoutleeuwen (fransch Léau) is een stadje in Brabant op de grenzen van het toenmalige bisdom van Luik, gelegen ééne mijl van St Truyen, twee van Tirlemont, vier van Leuven, op de rivier de Geete, in die dagen vooral sterk, doordien het omliggend terrein onder water konde worden gezet (Cantillon, vermakelijkheden van Brabant, deel I, bl. 100). Na den slag van Gembloux was het op 27 Februarij 1578 door Alexander Farnèse ingenomen en van eene bezetting voorzien (Strada, deel II, bl. 358).

Digitized by Google

deed, zoude terug ontvangen [1]). Ook van Dorp's naaste betrekkingen zaten niet stil; door den Secretaris van Waalwijk, die den Waalschen soldaten en hunnen gevangene terstond een man te paard had nagezonden, wisten zij, waar van Dorp was opgesloten, en reeds op 18 October was zijn klerk, Jacques van Vossem, op last van Mevrouw van Dorp, in het Statenleger te Ligny aangekomen, om voor de bevrijding zijns meesters te arbeiden. Een maand lang werd hij opgehouden, eer hij vergunning kreeg, om door een trompetter vergezeld, naar de vijandelijke voorposten te gaan. In Parma's leger aangekomen, werd hij welwillend ontvangen en kreeg hij vergunning om terstond naar Namen door te reizen, ten einde zijns meesters toestand

---

1) Eerst in Mei 1602 konden de erfgenamen van van Dorp die schuld aan den broeder van Jan de Mol, Philibert, voldoen; van Dorp zelf was daarin verhinderd geworden door den ontvanger der confiscatiën in Holland. Want in 1589 waren eenige gevangen Spaansche soldaten, die op de voorpoort in den Haag waren opgesloten, op rantsoen gesteld, dat door een hunner, Alonzo de Vargas, die daartoe onder belofte van te zullen wederkeeren, was losgelaten, moest worden bijeengebracht. Jan de Mol, die hiervan gehoord had, verzocht nu schriftelijk aan van Dorp, om de hem toekomende 50 gulden aan Vargas te geven, ten einde hem in het bijeenbrengen van het losgeld te helpen. Die brief werd door de Staten onderschept en den procureur generaal in Holland en den ontvanger-generaal der confiscatiën in handen gesteld, die alsnu van van Dorp vorderden, dat hij zijne schuld aan de Mol aan hen zoude betalen, als zijnde dit eene vordering, toekomend aan een persoon, die 's vijands zijde hield. Van Dorp weigerde en wees op de zeer bijzondere omstandigheden, waaronder de schuld ontstaan was, waaruit een proces volgde, dat eerst op 4 Juli 1594 door een arrest van den Hof van Holland eindigde, waarbij de vordering van den procureur-generaal en ontvanger werd ontzegd, doch met compensatie der kosten.

Digitized by Google

minder ondragelijk te maken; de voorstellen, die hij aanbracht, werden intusschen onderzocht, en door de voorspraak van den Heer de Vaulx en den Raadsheer Johan Fonck [1]) aangenomen, ten gevolge waarvan van Dorp in 't begin van Februari 1579 werd ontslagen tegen een borgtocht van 8000 gulden, en de belofte, dat hij zich na zekeren tijd weder te Leuven gevangen zoude stellen, zoo hij inmiddels de bevrijding van kolonel Fugger van de Algemeene Staten niet had weten te verkrijgen. Om de nakoming dezer laatste voorwaarde te verzekeren, moesten de echtgenoote en eene der dochters van van Dorp als gijzelaars te Leuven verblijf houden.

Zoodra hij in Holland was teruggekeerd, wendde van Dorp zich tot de Algemeene Staten en verzocht, dat men Fugger tegen hem zoude vrijlaten, en reeds op 16 Febr. kreeg hij een gunstige beschikking op dat verzoek, behoudens de rechten, die de Heer van Champigny op den Duitschen kolonel zoude kunnen doen gelden. Eene week later gaf de Aartshertog Matthias een gelijk appointement op van Dorp's verzoekschrift, maar hij voegde er de voorwaarde bij: dat tegen Fugger niet alleen van

---

1) Maximiliaan de Longueval, Heer de Vaulx, vroeger uit Atrecht naar Parijs gevlucht, en daar werkzaam geweest zijnde, als gezant van don Juan, had zich na de inname van Namen weder bij hem vervoegd (Tassis, Analecta Belg., deel IV, bl. 283); op 7 Dec. 1578 werd hij lid van de Raad van State (Butkens, Suppl. I, bl. 168). Johan Fonck, aartsdiaken van O. L. V. Kerk te Utrecht, was sints 23 October 1576 lid van den Geheimen Raad (Butkens, Suppl. aux Trophées du Brabant, deel I, bl. 175).

Digitized by Google

Dorp, maar ook de te Gemblours gevangen genomen Veldmaarschalk de Goignies zoude worden vrijgelaten. Die nieuwe eisch veroorzaakte langdurige onderhandelingen, daar Parma van de inwilliging ervan niets weten wilde. De beraadslagingen duurden voort tot 16 Maart, toen Parma de uitlevering van van Dorp tegen Fugger toestond, en den Gouverneur van Leuven gelastte, de echtgenoote en dochter van van Dorp vrij te laten, zoodra de kolonel in de stad zoude zijn aangekomen. Ziende, dat hij voor den Heer de Goignies de vrijheid niet konde verkrijgen, gaf Matthias ten slotte toe, en beval op 28 Maart aan den Prins van Oranje, Fugger in vrijheid te stellen. Deze kwam den 8 April te Leuven aan, waarna de echtgenoote van van Dorp met hunne dochter Josina den volgenden dag naar Antwerpen wederkeerden. Van Dorp zelf, die eveneens naar Leuven was gereisd, bleef daar echter, om de door zijn gezin gemaakte verteringen te voldoen: hij wilde den 11en April eveneens naar Antwerpen reizen, doch er brak een oproer in de stad uit: de poorten werden gesloten, en hij werd door zijne vrienden, die voor zijn leven vreesden, eenige dagen verborgen gehouden, waarna hij gelegenheid vond om de Stad vermomd te verlaten.

LXXVIII. Notarieele acte op 27 Maart 1579 opgemaakt door den Notaris Andries van Werchter te Antwerpen, inhoudende de verklaring van Nicolaas Corttinus, om-

Digitized by Google

trent de familie-aangelegenheden van den kolonel Fugger en zijne gevangenneming te Bergen op Zoom.

Uit deze acte blijkt, dat de kolonel behoorde tot het Augsburgsche geslacht Fugger. Zijn naam wordt zeer verschillend opgegeven: Bor noemt hem: Foucker, van Meteren en Strada Focker; Hooft, Fokker; Tassis, Foucar; Hoynck v. Papendrecht, in een noot op Tassis, Fugger; hij zelf teekent Fuccar of Fugger.

Op huyden, den xxvij^en^ Martii xv^c^ negenenseventich, is voor mij, Andries van Werchter, openbaer notaris, geapprobeert bij den raedt van Brabant, ter presentie vanden ondergescreven getuygen, gecompareert in zijne propre persoone Nicolaes Corttinus, oudt xlvj jaren, geboren tot Maestricht, de welcke, ten verzuecke van Joncheer Arent van Dorp, verclaert, gedeposeert ende geaffirmeert heeft op sijnen behoirlicken eedt, in mijnen handen gedaen ende op zijne manne waerheyt, warachtich te zijne, tgene des hiernavolgen sal, dwelck hij bereedt is anderwerfven altyts op sijnen eedt te vernyeuwen ende ververschen voorde wet der Stede van Antwerpen, ende alomme elders daer des van noode wesen sal. Te weten, dat hij int jaer xv^c^ vijftich heeft commen woonen tot Lisbonne bij Thomas Mulder, daer hij bleef omtrent een jaer, daernaer bij Hans Pechler, bij den welcken hij bleef omtrent twee jaren, ende ten lesten bij Hans Henrick Momprot, alle drie facteurs vander compaignye vanden Fouckers van Augsborch, alwaer hij deposant gedient heeft eenige tijden, als cassier, ende zomwylen als dispensier vanden comptoire des voornoemden Fouckers, ende zedert dat de voorss. Momprot van Lisbonne

Digitized by Google

vertrocken is tot Antwerpen, soo heeft hij, die spreect, van dyen tyt af, onder den selven Momprot altyt gedient, zoo in deene, als in dandere qualiteyt hier voren gementioneert, tot het jaer lxxiiij toe, oft daer omtrent; ende ten lesten, naerdien Kaerle Foucker herwaerts over gecommen is inden dienst neffens de Spaegnaerden, soo heeft hij, die spreect, aengenomen geweest vanden selven Kaerle Foucker, als dispensier van sijnen huyse, den welcken hij gedient heeft inde selve qualiteyt wel den tyt van vier jaren, totdat hij gevanckelic geworden is (ende oic noch ter tyt wesende in zijnen dienst). Duer alle welcke lange, continuele diensten hij, deposant, seght, seer goede kennesse te hebben vander voornoemden compaignie, ende besundere van Hans, Jacob Foucker (vader des voorscreven Karels) ende van sijnen staet ende kinderen. Welcke Hans heeft naer sijn overlijden achtergelaten achthien levende wettige kinderen, onder sonen ende dochteren, daeraf de voornoemde Kaerle Foucker eene is. Van welcke achthien kinderen, de zeventhiene noch onlancx geleden in levende lijve geweest hebben, ende en weet oic anders nyet, dan de selve xvij kinderen en zijn noch levendich. Verclaert voirts, dat alsoo de voornoemde Hans, Jacob Foucker, over lange jaren geleden, zeer groote schulden gemaect hadde, wel tot zeshondert dusent gulden toe, die hij opgenomen hadde op groot ende excessif interest, tot dienst vanden Coninck, om te betalen de soldaten, die gedient hadden voor Sinte Quintens tegens de Franchoisen, daer inne dandere vanden voornoemden comptoire der Fouckers gheen part metten selven Hans en wilden hebben, duer vreese van quade toecommende betalinge, welke betalinge oic nyet geschiet en is; soo hebben alle dandere vanden comptoire ende compaignie der voornoemde Fouckers den selven Hans

Digitized by Google

afgesneden vuyten comptoire ende van hem gescheyden, in vuegen, dat hij daer duere gansselic gefailleert is geweest, over vele jaren geleden. Sulcx, dat overmits sijne armoede ende insolventie ende duer vreese van overvallen te zijne van sijne crediteuren, hij heeft moeten vlieden ende hem salveren int lant van Beyeren, alwaer de Vorst van Beyeren hem onderhoudt ende dienst gegundt heeft, soodat hij de macht nyet gehadt en heeft, om sijne voornoemde kinderen tonderhouden, maer zijn eenige vandien geestelick geworden, eenen grooten deel vanden selven kinderen, zoowel zonen, als dochters (die tot hueren jaren gecommen zijn) hebben benoodicht geweest, hen te begeven inden dienst van diversche heeren ende vrouwen, daeraff de sonen al inden crych gecommen syn geweest (gelyck die noch zijn) onder verscheyden potentaten, heeren ende vorsten. Soo oick de voornoemde Kaerle Foucker meest tyts inden dienst vanden Coninck altyt onderhoudt gehadt heeft. Ende verclaert de deposant wel te weten, dat de voornoemde zeventhien kinderen gheene goeden met allen (ja nyet een stuyver) van haerlieder vader behouden en hebben, duer oirsake vanden voorseyden faillissemente. Ende alwaert soo, datter noch goet voor de hant ware, soo souden de crediteuren tselve aenslaen ende vuytwinnen. Sulcx dat, zoowel donmondige kinderen, als dandere, nu ter tyt noch onderhouden worden bij de vrienden ende magen vanden Fouckers voorscreven (die noch in rijcdom ende welvaren gebleven sijn). Affirmeert voirts, dat, al eest sulcx, dat de voorscreven Kaerle Foucker ende sijn broeders hen scrijven te wesen barons oft vrijheeren van Kirchenberch ende Weyssenhoven, gelyck oick doen alle dandere vanden geslachte vanden Fouckers, soo en competeert den voorseyden Kaerle noch sijn broeders ende zusters

Digitized by Google

daeraen gheen recht oft actie ter werelt, maer de selve heerlicheden behoiren toe, den staken van heer Anthonie ende heer Jeronimo Foucker. Verclaert voirts, dat de voornoemde Kaerle Foucker hem alleenlick altyt onderhouden heeft met het ghene, dat hij inden dienst vanden Coninck ende den crych gewonnen heeft. Ende heeft daerop soo grooten staet gehouden, als dat hij nyet toe commen en conste met sijn winninge, sulcx dat hij merckelicke sommen van penningen binnen deser stadt schuldich is gebleven, meer dan tot negenthien dusent oft xx^{m} gulden toe, behalven tgene, dat hij elders noch schuldich mach wesen. Ende verclaert, dat, nadien de selve Kaerle Foucker gevangen geworden is, soo hebben sijne crediteuren bij ordinancie vande Staten zijne meuble goeden, cleederen ende andere costelicheden doen vercoopen binnen deser stadt, om huerlieder tachterheyt daeraen te verhalen, maer en sijn op verre naer daermede nyet toegecommen, Deposeert voirts, dat, na date van zijn apprehensie, de Staten van dese Nederlanden den voornoemden Kaerle Foucker gegeven hebben vier gulden sdaechs tot zijn onderhoudt inder gevanckenisse, wel een half jaer lanck geduerende. Maer alsoo tselve geldt daernaer nyet meer betaelt en werdt, ende dat de voornoemde Foucker gheenen middel meer en hadde, om hem selven tonderhouden, soo heeft de deposant sijn eygen panden verset ende oick sijn eygen obligatie gegeven tot vijf verscheyden plaetsen, meer dan voor de somme van vier hondert gulden, daeraf hij nyet gerembourseert en is. Ende boven desen is des deposants zuster voorden voornoemden Foucker verbonden, wel voor zeven hondert gulden, daervan zij oic nyet betaelt en is. Ende tselve al nyet helpende, is hij, deposant, benoodicht geweest (om den voornoemden Foucker dienst ende vrientschap te doene)

Digitized by Google

te scrijven aende vrienden ende magen vanden selven Foucker, ende henlieden te bidden, dat zylieden provisie van geldt souden willen zenden, om hem te doen hebben zijne nootdruft. Sichtent welcken tyt hebben zijne machtalen hem onderhouden ende gelt gesonden (gelijck zij noch doen). Dan alsoe hij daermede nyet toecommen en can, soo hebben andere goede vrienden vuyt Duytslant den selven Foucker gelt gesonden in maniere van gifte; ende besundere de Vorst van Beyeren heeft tot behoef vanden voorscreven Foucker deur recommandatie van diversche goede vrienden doen tellen duer handen van Hans, Jorich Oet, een vanden comptoire vanden Herbers, de somme van ses hondert xxx gulden. Seght voirts, dat Jan Andries ende oick hij, die spreect, noch dagelicx scrijven aen Hans Adelgeest tot Cuelen in faveur vanden voorscreven Foucker, ten eynde hij noch volstandelick zijne recommandatien doen soude aende goede vrienden in Duytslant, om hem noch continuelic onderstant te doene, gelijck Adelgeest oic dagelicx doet beschicken.

Item verclaert voirts, dat Alexander Robijn, lieutenant van tbloetvendel, ende van Elst, wachtmeester vanden voornoemden Foucker, hem, deposant, vertrocken ende vertelt hebben, dat als de heere van Champaigny met zijn regiment van wegen de Staten quam leggen voor Bergen-opden-Zoom (daer de voorss. Foucker in garnisoen lach), soo begheerde deselve Champaigny van wegen de Staten in sijnen handen te hebben den voornoemden Kaerle Foucker, mits dat hij beloefde, dat des voorseyde Fouckers soldaten souden tot eenen penninck toe betaelt worden vanden voornoemden Staten voor huerlieder dienst ende soldien. Op welcke beloefte deselve soldaten, den voorseyden Foucker overleverden in handen des voorscre-

Digitized by Google

ven Champaignys, sonder dat deselve beloefte nochtans volcommen is geweest [1]): dan de voorss. lieutenant ende wachtmeester hebben bekent totten deposant, dat zij ontvangen hebben vanden voorscreven heere van Champaigny de somme van dusent gulden, te weten, de lieutenant ses hondert gulden ende de wachtmeester vier hondert gulden, voor dat zijlieden de soldaten souden induceren ende persuaderen, om den voornoemden Foucker over te leveren in handen des voorscreven Champaignys. Ende naedien hij dus gelevert was, soo heeft de voorss. heere van Champaigny vuyte stallingen des voorscreven Fonckers doen halen tot Bergen alle sijne schoone peerden, weerdich wesende wel vier dusent gulden, zoo de voorscreven lieutenant ende wachtmeester tot hem, deposant, geaffirmeert ende geseght hebben. Seght voirts, dat Jeronimus Michiels, doen ter tijt schoutet deser stede van Antwerpen, vuyten huyse des voorss. Fouckers gehaelt heeft eenige meublen met eenen langen nachttabbaert ende een cappote, beyde gevoyert met costelicke sabels, die de voorss. Jeronimus Michiels den voornoemden heere van Champaigny toegedragen heeft tot Bruessel, maer opt vervolch vanden crediteuren des voorss. Fouckers heeft de voornoemde heere van Champaigny de voorscreven twee cleedren moeten restitueren, bij ordinancie vanden Staten ende van tmagistraet van Antwerpen: sonder yet meer deser saken aengaende te weten. Aldus gedaen binnen der Stadt van Antwerpen, int huys vanden Welsers, genaemt de Roze, ter presentie van Jan de Weynsone ende Anthonie le Muet, beyde superintendenten van-

1) De Duitschers kregen slechts een klein deel hunner achterstallige soldij in geld, het overige zoude hun na twee of drie jaren door de Staten betaald worden. Bor, XI boek, bl. 274.

Digitized by Google

den hondersten penninck binnen derselver Stadt, als getuygen hier over zunderlinge geroepen ende gebeden, ten dage, maende ende jare, als boven. Ende is doriginale minute onderteeckent aldus: Nicolaes Corttinus.

Toirconden het gewoonlick hanteecken van mij notaris voornoemt hier onder gestelt,

Van Werchter. [1])

LXXIX. Notarieele acte, verleden op 2 April 1579, voor den Notaris Deens te Mechelen, inhoudend bijzonderheden omtrent de gevangenname van van Dorp, en de overgave van Bergen-op-Zoom; de beschikking van Matthias omtrent de uitlevering van van Dorp en Fugger, en de door hen onderling daaromtrent gemaakte voorwaarden.

Ce jourdhuy, deuxiesme dApvril lan de grace xv^c soixante dix neuf, comparans pardevant moy, Notaire et tesmoins soubzscripts: Messire Charles Foucre, baron de Kirchenberch et Westenhorn, colonnel et gentilhomme de la bouche du Roy, nostre sire, dunepart, et le seigneur Arent van Dorp, escuyer, daultre, declarans que pour deuement effectuer et mener a bonne fin certain acte, decerné sur la relaxacion de prison par eschange entre eulx deux, dont la teneur sensuyt: Matthias, par la grace de Dieu, Archiduc dAustrice,

---

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

duc de Bourgoingne, Styrie, Carinthie, Carniole, Wirtemberg etc., conte de Habsburg, Tyrol etc. Gouverneur et Capitaine General du Pays-Bas: A tous ceulx qui ces presentes verront, salut. Comme a Messieurs les estats generaulx desdits pays, assemblez en ceste ville dAnvers, de la part de Arnould van Dorpe soit esté remonstré, que luy allant vers la Haye en Hollande, il auroit pleu a mon bon cousin et lieutenant General, le prince dOranges, luy mander quelques negoces de la part diceulx estats generaulx, devers les estats, lors illecq assemblez, aussy dassister mon cousin, le conte Jehan de Nassauwe, en une aultre assemblée desdits estats, qui se debvoit tenir en la ville de Gorichum, ou loccasion soffrait de se transporter le xxviij[e] dOctobre [1]) dernier en la Langestrate, deux lieues dillecq, auquel lieu il seroit le lendemain esté prins prisonnier et emmené par ceulx de la garnison de Leuwe au chasteau de Namur, dont ensemble de lindigne traictement sestant plainct par diverses requestes, auroit finalement esté favorisé, de povoir icy solliciter sa delivrance, en mectant pour soy en hostaige deans la ville de Louvain sa femme et une fille, suppliant pour ces et aultres raisons, contenus en sa requeste, de luy accorder et mectre es mains le coronnel Charles Fugger, pour par eschange dicelluy se povoir delivrer. Sur quoy lesdits Estats Generaulx auroient le xvij[e] de Febvrier dernier, par pluralité de voix arresté daccommoder le remonstrant en sa demande, sans prejudice du droit, que le Sr de Champaigney semble pretendre sur ledit Charles Fugger, par requeste a ce exhibée; en conformité de quoy, aurions le xxiij[e] de Febvrier susdit ordonné a mondit cousin et lieutenant general, de a la dite condition et

1) Lees: Septembre.

Digitized by Google

charge, et sans prejudice du droit pretendu par ledit seigneur de Champaigney sur ledit Fugger, relaxer icelluy Fugger, a la semonce dudit van Dorp, pourveu que avecq icelluy van Dorp soit relaxé le Sr de Goignies sur la mesme charge et condition, ou bien que ledit van Dorp feist apparoir, que ledit Sr de Goignies ne desire entrer en ceste societé, pour nestre obligé a donner contentement et satisfaction audit Sr de Champaigney. Ce que faisant apparoir, seroit ledit Fugger delivré en eschange dudit van Dorpe seul. Or comme le Prince de Parma, nonobstant linstance dudit van Dorpe, refuse par acte du xvje de ce moys, de relaxer ledit Sr de Goignies et van Dorpe, accordant seullement la relaxation dudit van Dorpe pour ledit Fugger: Scavoir faisons, que avons en conformité dudit arrest des Estats, de notre dite ordonnance du xxiije de Febvrier ensuivye, au nom de sa Maté et desdits estats generaulx accordé et consenty, accordons et consentons par ceste, que ledit Charles Fugger, soit, en eschange dudit van Dorpe seul, relaxé et mis en plaine liberte. Si requerons, et neantmoins pour le lieu que tenons, ordonnons a mondit cousin et lieutenant general le Prince d'Oranges, que moiennant l'effectuele delivrance dudit van Dorpe, sesdits femme et fille, avecq descharge de sa caution, il relaxe et laisse suyvre ledit Charles Fugger audit van Dorpe, a leffect susdit. Faict en Anvers soubz notre nom et cachet de sa Maté au conseil destat, le xxviije de Mars xvc soixante dixneuf; ainsy paraphé L. V. et soubzsigné Matthias. Plus bas, du costé du cachet des armes de sa Maté, y apposez, estoit escript: Par ordonnance de son Alteze et soubzsigné N. D. Sille. — Ilz se sont accordez et appointez en la maniere ensuyvante: Premierement ledit Sr baron coulonnel declaire, que ces vingt moys passez ou environ, il sest

Digitized by Google

trouvé continuellement detenu soubz estroicte garde et traicté comme prisonnier, tant en la ville de Bruxelles, que au chasteau de Rammekens en lisle de Walchre, sans avoir peu entendre la cause de sondit emprisonnement là, au non seullement par les conditions du traicté de la paix, establie et si solennelement jurée entre le feu don Jehan dAustria (cui Dieu face paix) au nom de sadite Maté, et les Estats generaulx de pardecha, mais aussy par le notoire traicté de lunion des provinces, confirmée, seellé et juré si solennement, il se dict avoir esté exempt de toute reproche et souspeçon d'hostilité, joinct a ce que par expresse lettre desdits Estats generaulx soubz leur seel et signature, ledit seigneur Baron dict avoir esté requis bien amiablement avecq le Seigneur Baron de Fronsperge, de demourer avecq leurs compaignies en la ville dAnvers, lors quilz estoient resoluz de sen departir, comme licentiez du service desdits Estats generaulx [1]). Et ce soubz asseurance portée par ladite lettre, quilz estoient prins et tenuz en la protection et sauvegarde diceulx estats, dont aussy polroyent rendre bon tesmoingnage les ambassadeurs de la sacrée Cesarée Maté et leurs subdeleguez. Et si est notoire a ung chacun, que ledit Seigneur Fronsperg, qui nest en nul poinct different en cause davecq ledit Seigneur Baron comparant, a esté relaxé des longtemps, comme nayant rien mesprins contre lesdits Estats generaulx, aians tous deux apres leurdite precedente licence esté retenus au service du Roy, soubz la charge dudit don Johan dAus-

1) Die bewering is geheel in strijd met hetgeen Bor (boek X, bl. 236, 242, 248, vollg.) omtrent de onderhandelingen der Staten met de Hoogduitsche kolonels mededeelt: volgens hem wenschten de Staten niets liever, dan van de Duitschers ontslagen te zijn.

Digitized by Google

tria, lequel nestoit lors ny longtemps apres declairé ennemy au pays, avecq ce que la nation Allemande est libre et france de servir a tel prince qui bon leur semble. Oultre ce a dict le Seigneur Baron comparant, que du moins il ne pourroit en nulle maniere estre reputé pour prisonnier du Sr de Champaigney, attendu que en guerres civiles non seullement les prisonniers ne sont aux particuliers qui sen sont prevalez, ains aux chiefs et superieurs de la conduicte dicelle guerre, mais aussy quicelluy de Champaigney na rien exploité contre ledit Seigneur comparant, que comme envoyé par ordonnance ei commandement de ses maistres, lesdits Estats generaulx; et ce non en chief, de tant quil navoit vers eulx tel credit, mais en compaignie du Seigneur baron de Heze, sans le scieu et adveu duquel, rien ne se povoit traicter, apparant de ce, par le traicté faict avecq les soldats aians esté a Berges sur le Zoom, soubz le gouvernement dudit Seigneur coulonnel, auquel traicté ledit Sr de Heze a mis sa signature le premier, et au plus hault lieu, comme de ce le magistrat de Berges peult rendre loial et veritable tesmoingnage. Ensuyvant ce ledit Seigneur de Hese est venu le saluer le premier et la conduict en son propre logement. Et puis se partant de minuict vers Bruxelles, il a mis ordre en tout ce que ledit de Champaigney auroit a besoingner en son absence. En plus grande corroboration est tout evident et laffirme ledit Seigneur Colonnel, en foy de chevalier et noble homme et soubz son honneur, que au sortir hors la porche dudit Berges, le Sr de Vers [1]) vint audevant de luy et presentant la mainbaisée, luy fict proposition et demande soubz

1) De Heer van Vers was een neef van Champaigny (Bor boek XI, bl. 271).

Digitized by Google

ces mots ou semblables en substance: „Monsieur, vous vous rendez prisonnier a Mes Seigneurs, les Estats generaulx." A quoy il dict avoir respondu: „Ouy, de la bonne volunté;" sans que pour mourir, il eust oncques volu se rendre audit de Champaigney, layant clamé et le clamant encores de present pour schelm et malheureux. Et si est plus que notoire, que ny ledit Champaigney, ni les siens, ni nulz aultres ne se sont prevaluz de la personne dudit Seigneur Coulonnel, par faict de guerre ou aultre acte de vertu, ains procurant ledit de Champaigney par moyen deshonneste et vergoigneux la mutinerie de ses propres soldats, lesquelz lont par leurs capitulacions, vendu et livré, soubz condition et stipulation de recepvoir leurs paiemens desdits Estats, que lesdits Seigneurs de Hese et Champaigney en leur nom ont promis ausdits soldats: par ou ne peult estre tenu pour prisonnier audit de Champaigney, auquel il na aussy oncques esté livré, ains ausdits Estats, comme dict est, par et soubz lauthorité desquelz il a esté gardé tout le temps de sondit emprisonnement et recepvant deulx aussy son traictement, et ayant depuis par l'Ex^ce^ du Prince dOrenges esté envoyé audit Rammekins, ce quil na faict en contemplation dudit de Champaigney, et ne leust oncques volu si avant gratiffier (pour le peu de merite quil trouvoit en luy) que prester la prison en tel lieu, auquel il avoit seul commandement, sinon a linstance desdits Estats generaulx. Et si na aussy ledit de Champaigney oncques eu acces vers la personne dudit S^r^ coulonnel, autrement que de la grace et speciale permission desdits Estats generaulx, que avecq grande instance il at obtenu, sans que oncques il at osé venir devers ledit Seigneur coulonnel. Tous ces raisons et moyens non obstant, icelluy Seigneur coulonnel, confessant et recognoissant

Digitized by Google

le plaisir et benefice, que luy at procuré ledit Seigneur van Dorp, par le moyen de leschange cy dessus mentionné (dont il rend aussy graces infinies a son Alteze et ausdits Estats) mesmes le trouvant necessaire pour le salut de sa personne, pour estre tellement oppressé du mal de la pierre, quil est du tout contrainct den cercher remede par le hasard dincisure, ce que ne se peult avanturer au pays de Zeelande, sans extreme et evident danger de sa vie, attendu lindisposition de lair illecq, nullement convenable a son naturel. Et a tant ont confessé et recogneu, confessent et recognoissent lesdits deux comparans, que pour effectuer la susdite permission de son Alteze et des Estats generaulx, ils iront en eschange lung contre laultre, et ce soubz les devises et conditions ensuivans: Premierement: que si par futur traicté de paix on aultre accord entre le Roy et lesdits Estats, aucune capitulation se faict sur la relaxation des prisonniers dung costé et daultre, ilz se treuvent comme au mesme estat quilz sont de present, a leffect de joyr du benefice dicelluy traicté. Secondement: si au temps advenir ledit de Champaigney savance de faire quelque poursuite judiciaire contre ledit van Dorp, a raison de la susdite pretension alencontre ledit Seigneur Baron, quicelluy Seigneur pourvoiera a lenthiere indemnité dudit Seigneur van Dorp, contre telle poursuite; ou a faulte de ce, fournira tout tel jugé, que polroit estre decerné a la charge dicelluy van Dorp. Ou bien si le mesme van Dorp le requiert, auparavant toute judicature et pendant la poursuite que polroit contre luy estre intenté par ledit de Champaigney, ledit Seigneur Baron promect et soblige soubz sa foy, honneur et serment et a paine den estre degradé, de soy representer pardecha prisonnier en tel estat quil est a present, moiennant que en tel cas, ledit Seigneur

Digitized by Google

van Dorp se represente aussy pardela en tel estat de prisonnier quil a esté puis nagueres, et de present est sa compaigne et sa fille. Promectant enoultre ledit Seigneur Baron tant faire, que a lentretienement et enthier accomplissement de tout ce que dict est, en tous ses points et chacun diceulx, le Seigneur Ferdinand Foucre, son frere, sobligera corps et biens. Et si oblige icelluy Seigneur Baron des a present au mesme effect toutte telle action que par descompte faict avecq mesdits Seigneurs les Estats generaulx, luy compete et appartient, pour ses services aux guerres passées, montant iccluy descompte a environ cincquante mille escuz, dont lesdits estats ont faict leur propre debte. Ainsy faict, declairé, accordé et passé en la ville de Malines, au Rougebourch, [1]) lan et jour que dessus, y estans presens honnorables personnes Mr Michiel de Backere, licentié es droix et loyx et Gillis vanden Bossche, marchant, inhabitant dAnvers, comme tesmoins dignes de foy, a ce appelez et requis.

Et moy, Lambert Deens, notaire publicq, par le grand conseil du Roy, residant audit Malines, admis,

1579.

L. Deens, notaire.
M. Backere.

Charles Fugger
Gielis vanden Bossche.

Depnis la date et recognoissance dudit contract le susdit Baron est derechief comparu pardevant moy, Notaire et tesmoins susnommez et a declairé davoir

1) De herberg Royenburg, waarvan in de stukken van van Dorp meermalen gewag gemaakt wordt.

Digitized by Google

eu envoyé le double dudit contract au Sr Ferdinande Fugger, son frere, en la ville de Louvain, et combien que sondit frere a refusé de soubzsigner iccelluy, ce nonobstant, comme ledit contract entre luy, Seigneur Baron et ledit van Dorp, a esté faict, stipulé et passé en toute equité et rondeur, apres avoir esté bien particulierement informé et certioré de tout ce que a este traicté, sollicité et negocié dung costel et dautre, tant par ledit Seigeur van Dorp, que sondit frere, veullant user de bonne foy, et scachant combien luy importe, que ladicte eschange soit effectuée avecq toute celerité, et ledit contrat sortisse son plain et enthier effect, ledit Seigneur Baron, soy conformant du tout au contenu dicelluy, at promis et promect par cestes, en foy de gentilhomme, sur son honneur et serment, daccomplir ledit contract de poinct en poinct, et de jamais aller ou laisser estre faict au contraire, auquel effect il at obligé, comme il oblige par cestes corps et biens, renonchant de toutes exceptions, droits, privileges et subtilitez, dont il se pourroit directement ou indirectement ayder au contraire en maniere quelconque. Faict a Malines, le quatriesme jour dApvril, lan de grace mil cincq cens soixante dix neuf. En presence desdits m^r^ Michiel de Backere et Gillis van den Bossche, comme tesmoins, ad ce appellez et requis. Et de moy

1579.

L. Deens, notaire [1])
Ghielis vanden Bossche.

Charles Fugger
M. Backere.

---

1) De beide acten zijn door den Notaris Deens eigenhandig geschreven en onderteekend. De overige handteekeningen zijn door de betreffende personen eigenhandig onder de acten gesteld.

Digitized by Google

LXXX. Brief van den Prins van Oranje aan Alexander de Hautain, Gouverneur van Walcheren, van 11 Februari 1578.

Hij zendt hem de Heeren van Treslong en Fugger, om ze op het kasteel te Rammekens gevangen te zetten, en beveelt hem, garnizoen te leggen in Tholen.

Treslong, die bij de inname van het kasteel te Antwerpen gevangen genomen was, wordt even als Fugger, door verschillende schrijvers met een anderen naam aangeduid. Terwijl de Prins hem in dezen brief de Tourlon noemt, schrijft van Meteren: Threslong, Bor: van Treslong, Wagenaar en Hoynck v. P.: Lodewijk van Blois van Treslong, Tassis: de Terlon,

Monsieur d'Hauteyn. Je vous envoie de la part de son Alteze et mienne les Srs de Tourlon et Foucker, lesquels vous mectres avec seure garde sur le chasteau de Zeeburch, et regarderez de les faire accommoder de bonnes chambres, le mieux quil sera possible.

Vous ferez bien d'aller en personne vers Ter Thoelen, et y mectre telle garnison, que jugeres convenir, en quoy vous feres tout votre mieux, pour induire ceulx dudit Ter Tholen de ne faire refuz a admectre ladite garnison.

Quant aux poudres des Portugais, je vous ay desja escrit, et vous reigleres selon cela. Sur ce apres mes recommandations, je prie Dieu vous donner,

Monsieur d'Haultain, en santé, bonne vie et longue. D'Anvers le xj^me^ de Febvrier 1578.

Votre bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau. [1])

1) De handteekening eigenhandig.

Digitized by Google

Je vous prie aultresfois de les accommoder le mieulx que pourrez, car je lay ainsi promis a ceulx de Bruxelles, et ce sera pour peu de temps a faire.

Het adres is:

A Monsieur d'Haultain, Gouverneur et Couronnel de Walchren.

LXXXI. Brief van Hautain aan den Heer van Ghistelles, bevelhebber van Rammekens, 17 Februari 1578; eigenhandig door Hautain geschreven en onderteekend.

Hij draagt hem de zorg voor de beide gevangenen op, en geeft voorschriften voor hunne bewaking.

Monsieur de Gistelles. Je vous envoie les S^rs^ prisoniers, ausquelles feres bon traictement, selon que vous ay desja comandé, mais ne laiseres parler personne a eux, sans commandement de son Ex^ce^ ou de moy: vous ne leur laisses aussy recpvoir nulles lettres, ny aussy en escripre. Et jusques vous ayes aultres nouvelles de moy ne les laisseres aussy pourmener par le chateau. Et, massurant accomplies tous ce que dessus, ne feray cet plus longue, ains me recommanderay de bien bon coeur a vous, de Middelbourch, ce xvij^e^ de Febrier 1578.

Votre bien affectioné amy,
Alexander de Haultain.

Het adres is:

A Monsieur de Ghistelle, capitaine au chasteau de Rammekes.

Digitized by Google

LXXXII. Instructie voor van Dorp, voor zijne onderhandelingen met den Raadsheer Fonck.

Boven deelde ik reeds mede, dat van Dorp zijne verlossing uit de gevangenis grootendeels aan de voorspraak van Johan Fonck te danken had. Deze maakte van den door hem bewezen dienst gebruik. om met van Dorp in briefwisseling te treden, ten einde door zijne tusschenkomst de moeielijkheden uit den weg te ruimen, die aan het sluiten van een duurzamen vrede in den weg stonden, terwijl hij zelf zich naar Keulen begaf, waar nieuwe onderhandelingen zouden plaats vinden (Gachard, Corresp. de Guill. le Taciturne, deel IV, préface bl. CIII, die den inhoud der brieven van v. Dorp mededeelt, welke hij in de archieven van Simancas vond). Uit dit stuk blijkt, dat meerdere brieven tusschen beide Heeren werden gewisseld, waarvan de eerste op 28 April door Fonck was geschreven, De correspondentie duurde tot in Juni 1579 voort; op 1 Juni vind ik in het huishouden-boek van van Dorp aangeteekend, dat aan een schipper twee schellingen werden betaald voor het bezorgen van brieven van den Heer Fonck en anderen.

Het stuk, op een vel klein folio papier geschreven, is niet gedagteekend noch onderteekend, er komen enkele doorhalingen in voor, twee daarvan zijn met zoo dikke strepen dwars door de letters daargesteld, dat de oorspronkelijke text onleesbaar geworden is.

Digitized by Google

Sur ce que le sieur conseiller Fonck a prié le sieur vander Dorp de l'aller trouver pour lui communicquer quelques particularitez, pour parvenir a une bonne paix, et aultres affaires, concernantes le faict de Monseigneur le Prince d'Orange, semble a S. Ex., que ledict Sieur Dorp pourra remonstrer audict Sr. Fonck ce qui s'ensuit.

Premierement quil auroit receu une lettre dudict Sr Fonck, en datte du 28 Avril, laquelle il auroit communicquée audict Seigneur Prince, lequel lui auroit donné charge d'escrire audict Sr Fonck, pour le remercier, au nom dudict Seigneur Prince, de la bonne affection et volonté qu'il monstre au repos et tranquillité de tout le païs, et en particulier au bien des affaires de S. Ex.

Que ledict Seigneur Prince ne desire rien plus en ce monde, que de veoir ce païs jouir d'une bonne et asseurée paix, et estre deschargé de [1]) touts estrangers, pour a quoi parvenir a dressé jusques a present touts ses desseings, et addressera encores a l'advenir, ores que ce fust avecq son dommage et interest particullier de lui et des siens, aimant trop mieux veoir le general en repos que .... [2]) ses propres affaires particulieres.

Suivant quoi avoit chargé ledict Sieur Dorp d'escrire, que S. Ex. se rapportoit entierement aux instructions quī avoient esté données a Messieurs les deputez des estats generaulx qui sont presentement a Coulongne.

Mais comme ledict Sr Dorp eust ja escrit ses lettres, suivant l'intention dudict Seigneur Prince, survint la

---

1) Achter „de" is anderhalve regel doorgehaald: de woorden „touts estrangers" zijn boven de eerste doorgehaalde woorden geschreven.

2) Één woord onleesbaar.

Digitized by Google

seconde lettre, laquelle incontinent ledict Sr Dorp monstra a S. Ex., lui faisant entendre bien au long ce qu'il sembloit pouvoir servir a ce propos.

Toutes fois (je ne peu jamais obtenir aultre) [1]) il le trouvat tousjours aux mesmes termes et propos precedents, ascavoir, qu'il desiroit l'advancement du repos general, plus que le bien particulier de lui et des siens.

(Mais puis) [1]) Il est vrai, qu'il monstroit assez, avoir une affection bien grande a la delivrance de son filz, detenu contre toute raison en Hespaigne, mais quant a ce qu'il le touchoit au reste, disoit avoir esperance, moiennant que les affaires generalles se portassent bien, que les siennes aussi pourroient estre en meilleur estat, se remectant neantmoins de l'issue en la main et disposition de Dieu.

Que suivant les lettres dudict sieur Fonck, ledict Sr Dorp l'alla trouver pour lui faire plus particulierement entendre et l'asseurer que telle est l'intention de de S. Ex., et entendre pareillement de lui, en quoi S. Ex. pourroit faire ulterieurement offices pour l'advancement du repos de ce païs.

Que les ouvertures, lui estant faictes, en quoi il se pourra mieux emploier pour un tel bien, il se mectera en touts debvoirs pour tant plus esmouvoir Sa Mat^té^ a accorder une bonne et asseurée paix a ses paouvres subjects, si extrememeṇt travaillez, quoi faisant, espere effacer le blasme, dont plusieurs l'ont voulu charger, assavoir d'avoir voulu entretenir la guerre, et de faire cognoistre a tout le monde combien a tort il a esté calumnié par ses ennemis et malveillants.

Et d'aultant que ledict sieur Dorp, estant encores prisonnier, auroit tenu propos audict sieur Fonck, qu'il estoit necessaire de donner contentement audict

---

1) De tusschen haakjes staande woorden zijn doorgestreept.

Digitized by Google

Seigneur Prince, pourra ledict sieur Dorp, comme de lui mesmes remonstrer, qu'il persevere encores en la mesme opinion pour les grandes raisons qui s'ensuievent.

D'aultant, que ledict sieur Fonck peult bien entendre que [1]) plusieurs peuvent remettre devant les yeux de S. Ex. les grands torts, que Sa Mat[é] lui a faits, et les dangers esquels il se precipite, sinon qu'il prenne garde prudemment a ses affaires.

Que le Roi (contre tout droict) lors qu'il s'estoit retiré en Allemaigne, lui avoit, contre toute equité, faict enlever son filz et contre les privileges de Brabant, et que jusques a present, il lavoit detenu en prison, ores quil fust, lors [2]) de son emprisonnement, un petit enfant innocent (quand il y auroit eu quelque faulte) [3]), ce que nature mesmes lui enseignoit ne debvoir endurer, ains par touts moiens convenables en procurer la delivrance.

Que le Roi lui auroit osté entierement tout son bien, contre toute raison, et en auroit joui de la pluspart, jusques a present, qui pourroit monter a plus de quinze cents mille florins.

Et qui a esté le plus dur a porter a S. Ex., c'est que Sa Mat[é] l'auroit faict declarer rebelle, et declaré coulpable de lesse Majesté.

Pour lesquelles raisons, avecq tresjuste fondement et approuvé par tout le monde, excepté les Espaignols, et mesmes par un consentement universel des habitants du Païs-Bas, auroit esté contrainct de lever et

---

1) Achter „que" is een regel doorgestreept, en behalve de eerste woorden „S. Ex." en het laatste „remectera" onleesbaar gemaakt. Boven S. Ex. is geschreven het woord „plusieurs" en boven remectra, de woorden „peuvent remettre."

2) De woorden „lors de son emprisonnement" zijn boven den regel geschreven en met een haakje aangehaald.

3) De tusschen haakjes staande woorden zijn doorgestreept.

Digitized by Google

mettre ses deux grandes armées, et soustenir la guerre, longues années, pour lesquells exploicts auroit non seulement exposé tout ce qu'il avoit de reste, mais aussi se seroit obligé en des sommes grandes et excessives, auxquelles il ne peult satisfaire, sans la totale ruine et confusion de ses enfants.

D'avantaige voiant tant d'exemples devant ses yeux de peu de fiance que doibvent avoir les Seigneurs de sa qualité aux traittez de paix, faicts par simulations et frauldes, que S. Ex. la doict bien poiser et examiner, devant que dy entrer, de peur, quil ne tombe en tel inconvenient, que Monsieur l'admiral de Chastillon est tombé, pourtant quil doibt bien adviser d'asseurer sa personne, laquelle a esté tant aguettée, et par faict de moiens.

Que si il ne prend garde de plus prest a ses affaires, venant a deceder de ce monde, il laissera ses enfants en un estat miserable, estants en danger d'estre chassez de place en place, n'aiants aulcun lieu de retraicte bien asseuré.

Que les grands et signallez services, faicts a sa patrie, ont esté tellement mesprisez par ceuls qui ont la principalle authorité prest de sa Ma^té^, qu'il ne doibt esperer a l'advenir aulcun bien de leur part, et pourtant que toute son asseurance est en lui mesmes.

Que telles et semblables raisons esmouveroient ledict Sr Dorp, a donner ce conseil, ascavoir que, nonobstant qu'il ne soit parlé desdictes choses en l'instruction donnée ausdicts sieurs deputez, et que S. Ex. n'auroit voulu y estre aulcune chose inserée, de ce qui le touche en particulier.

Toutesfois quil pleust a S. M., proprio motu, offrir telles conditions audict Seigneur Prince, qu'il peult cognoistre sa personne estre asseurée, et la paix estre traictée sans fraulde et simulation, ce qu'il n'a peu

Digitized by Google

jusques a present sen persuader, attendu les traictez particuliers qui se sont faicts par le Prince de Parme avecq ceuls d'Artois et de Hainault.

Et d'aventaige, que le Roi ou de soimesmes ou par le moien des Estats fist donner satisfaction convenable audict Seigneur Prince pour lacquit desdictes debtes, comme il en faict quelque mention en la pacification de Gand.

Que ledict Sr Dorp espereroit ces moiens pouvoir advancer grandement le service de Sa Mat^{é} et obligeroit ledict Sr Prince d'advantage a son service.

LXXXIII. Brief van Marnix aan van Dorp, van 10 Mei 1579.

Hij schrijft, dat de Prins niet raadzaam vindt, dat van Dorp naar Keulen gaat: deze moet in zijn antwoord het verlangen van den Prins naar vrede, zonder zijn eigen belangen in aanmerking te nemen, goed doen uitkomen: maar Oranje acht het gevaarlijk over dit onderwerp veel te schrijven.

Blijkbaar betreft dit schrijven de onderhandeling van van Dorp en Fonck bovenbedoeld: blijkt het reeds duidelijk uit de instructie voor van Dorp, dat 's Prinsen onbaatzuchtigheid slechts geveinsd was, en hij van geen vrede wilde hooren, tenzij hij door den Koning ruimschoots werd schadeloos gesteld, zelfs voor de kosten der beide heirtochten, die hij tegen den Koning ondernam, door dit schrijven van Marnix wordt die opvatting volkomen bevestigd, want, zoo de Prins in werkelijkheid niets dan de welvaart des vaderlands op het oog had, welk gevaar kon

Digitized by Google

er dan bestaan, om die edele gevoelens aan het papier toe te vertrouwen?

De brief is geheel geschreven en onderteekend door Marnix.

Monsr vanden Dorp. Jay communiqué vos lettres a son Ex.: Il ne trouve pas convenir, que faciés le voyage a Coulogne. Et quant a la response, il luy semble, que pourriés respondre, que Son Ex. est extremement desireuse d'une bonne paix, et qu'en cela, il aura tousjours esgard au bien publicq et non pas a son particulier. Et luy semble, que grands propos par lettres de ceste matiere sont dangereux. Quant aux livres, dont mentionne la lettre de Bruninck, autrefois son Ex. les a demandés avoir, et je men souviens, que pour le moins l'un d'iceulx est venu entre les mains de Baudimont [1]) dont jamais n'a peu estre recouvré, comme une infinité d'autres, tant de son Ex. que des miennes. Dautre coste, il me souvient, que Nivelt les a voulu vendiquer a soy; toutesfois ne say bonnement, qui les a eu, si ce nest Baudimont. Je pense, que jen ay encor l'un d'iceux, ou pour le plus haut deux, car je say bien, que du troisieme, il y a longtemps que je suis quitte, dont Baudimont aussi fait grande instance pour lavoir. Je regarderay a loisir entre mes papiers. Cependant je vous renvoye vos lettres. A tant Dieu vous soit vostre garde. Escrit au chateau, ce x de May 1579.

Vostre a vous faire service et plaisir,
Ph. de Marnix.

Het adres is:
A Monsieur Monsr Vanden Dorp.

---

1) Baudimont was een der secretarissen van den Prins (Gachard, Correspondance de Guillaume le Taciturne, deel IV, préface, bl. LXXVIII).

Digitized by Google

LXXXIV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 6 Juni 1579.

De Prins verzoekt van Dorp met allen spoed bij hem te komen, om te zamen te beraadslagen over voorstellen, door een vriend aan van Dorp gedaan, in verband staande met de onderhandelingen te Keulen. Met het oog op de boven reeds medegedeelde omstandigheid, dat van Dorp op 1 Juni een brief van Fonck ontving, komt het mij hoogst waarschijnlijk voor, dat deze de in den brief bedoelde vriend is.

Monsieur van Dorp, J'eusse plustost respondu a la lettre que m'avez escripte, et a laquelle estoit joincte celle de l'amy que scavez, si je neusse esté tant empesché pour les troubles survenues depuis trois jours enca en la ville de Bruxelles, ainsy que je m'asseure, devant recepvoir ceste, vous serez assez pleinement informé. Or comme apres avoir aultresfois bien meurement consideré le faict duquel parle le susdit amy, je desire bien fort d'en communicquer avecq vous, et aussy vous prier, de prendre la peyne, que de vouloir faire le voyaige vers ledit amy. [1]) C'est cause, que je vous fay ceste, vous priant, incontinent icelle veue, vous trouver icy devers moy, pour parensamble a votre arrivée adviser sur tout et singulierement de ce que pourrons mectre en avant audit amy. Et esperant, que hasterez vostre venue, de plus que je voys, suyvant les advis que j'ay de Coulongne, ceste affaire requiert acceleration, je finiray la presente, priant Dieu, vous avoir,

---

1) Zoo mijn vermoeden juist is, dat door den vriend dr. Fonck werd bedoeld, ging de reis niet door, want van Dorp antwoordde schriftelijk op 13 Juni uit Middelburg (Gachard l. l. p. CIII).

Digitized by Google

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. D'Anvers, ce vj^{e} jour de Juing 1579.

V$\bar{r}$e [1]) bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Het adres is:

A Monsieur, Monsieur Arnoult van Dorp, estant presentement en Walcheren.

„T heeft haer (Excellentie) saempt me G. vrouwe „de Princesse Charlote van Bourbon mede be„lieft gehadt mij te verzoucken, om te willen „aennemen het absolut regiment van haeren „huyse, onder alsulck traictement, als ik zoude „begeren, ende nyettemin plaetse ordinaris te „hebben an haeren disch. Ick hebbe haere Ex^{cie} „vande eere bedanckt, ende evenwel een regle„ment ontworpen, vermits dwelck, zoe my „dochte, alle desordre geweert mochte worden."

Aldus verklaarde van Dorp voor den Notaris Pieter van Capelle, luidens diens reeds aangehaalde acte van 21 December 1592.

Uit de hieronder omtrent de bemoeiingen van van Dorp tot regeling van 's Prinsen hofhouding medegedeelde stukken, blijkt niet met volkomen zekerheid, van welken tijd zij dagteekenen: ik meen echter uit het eerste dier stukken te mogen afleiden, dat het is opgemaakt, in het voorjaar 1582, terwijl de Prins nog niet hersteld was van de wonde, hem door Jauregui toegebracht.

---

1) V$\bar{r}$e enz. met de onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

LXXXV. Advertissement du Receveur General.

Ongeteekend stuk.

Le tractament de son Ex^cie sur Flandres de m fl. par mois est assigné aux crediteurs illecq de la despence, y faicte es mois dOctobre et Novembre lxxx, et partye au mois de Decembre par les officiers, illecq demeurez, montans lesdites despences et assignation, comprins lescuyrie, a environ iij^m v^c fl.; parquoy n'en fault attendre argent deans deux ou trois mois.

Par chacun mois. Flaudres m fls.

Semblablement est assigné le tractament de Zeelande pour la despence, illecq faicte par son Ex^ce au mois de Janvier et Febvrier 82. Et on en doibt encoires plus de v^m florins, oultre ce que ledict tractament est consumé jusques a St Jean prochain.

Zeelande v^c iij^c xxvij £.

Le tractament de Noorthollande de viij^c xiij £ par mois est payé, comprins le mois de Mars 82.

Noorthollande viij^c xiij £.

Et les mois dApvril et May sont levez par anticipation.

Le tractament de Zuuthollande de xix^c xxxiij fl. par mois se paye de deux mois ung, et reste a recouvrer du mois de Mars environ xvj^c £.

Item du mois dAvril xix^c xxxiij £.

Zuuthollande xix^c xxxiij £. vj S. viij d. Et pour lescuyrie CL florins.

Item le mois de May, dont le payement se fera seullement a la fin du mois de Juing, est assigné au marchant de vin ayant dernierement vendu vingt tonnaulx de vin payable en trois mois.

Utrecht lxvj £. xiij S. iiij d.

Le tractament de Brabant est payé jusques au mois dApvril 82, et le mois de May est receu par anticipation avecq les mois dApvril et May sur Noorthollant.

Brabant ij^m £. —

Le tractament du mois de Juing 82 doibt estre donné en paiement aux livreurs de poisson de mer et de riviere, selon le contract, avecq eulx faict, et leur est dehu [1]) largement la somme de deux mil

S^a par chacun mois vj^m v^c L £. — Et par chacun an lxxviij^m vj^c £.

1) dehu, dû.

Digitized by Google

livres, jusques au dernier de Mars 82. Somma de ce qui se polra recovrer en argent, entre cy et le dernier jour de Juing 82.

Allencontre delaquelle somme de iij^{m} v^{c}xxxiij £.

Apparant de recouvrer en trois mois prochains, comme devant est speciffié, lon doibt et debvera avant la fin desdits trois mois ce quy sensieult:

Premiers lon doibt de la despence en Anvers, jusques au dernier de Mars 82, deduysant ce quon doibt aux livreurs de poisson comme cy devant est dict, environ iiij^{m} £.

Item lon doibt en Walcheren de la despence illecq faicte es mois de Janvier et Febvrier 82 la somme de v^{m} ij^{c} £.

Item la despence des mois dApvril, May et Juing 1582, monteront par extimation a plus de xiiij^{m} £.

Item lon doibt de lescuyrie mesmes pour du foing, des longtemps achapté et dung aultre batteau nouvellement achapté, environ vij^{c} £.

Item pour aveine et aultres necessitez des deux escuyries conviendra bien avoir pour les susdits trois mois environ ij^{m} £.

Item des gaiges domesticques est encoires bien dehu jusques au dernier de Decembre lxxxj ix^{m} £.

Et pour le demy an, qui expirera a la fin desdits trois mois, assavoir a la St Jean 82, environ v^{m} £.

Item pour provision de vin, bois et tourbes, qui ne se compteront sur la despence ordinaire, conviendra encoires bien avoir pour le temps desdits trois mois, oultre ce qui peult desja estre en provision, la somme de ij^{m} £.

Et est a noter, que la petite apparence,

Digitized by Google

qui est, que la ville dAnvers paiera toutes les vielles debtes de la despence faicte en Anvers jusques au dernier jour de Aougst lxxx, fault aussy penser, ou lon trouvera le reste, qui portera bien xx^{m} £.

Pour les docteurs, medecyns, chirurgins, apotecaires et semblable choses, requirans prompt paiement, jusques a la reconvalescence de son Ex^{ce} polront porter pardessus tout ce quon a desja advanché et payé largement ij^{m} £.

Et il est encores dehu a diverses personnes, tant a Bruxelles qu'Anvers a cause de despence et aultre marchandise, livrée doiz devant le partement de son Ex^{ce} hors du pays lan lxvij la somme de environ iiij^{m} ij^{c} £.

Sans que en aulcunes des parties cy dessus comprendre les grandz arrieraiges de rentes personnelles, pensions et aultres dehues, tant doiz ledit partement lan lxvij, que depuis la pacification de Gand; escheuez et non payeez, excedans lesdits arrieraiges largement les cincquante mille livres, oultre et pardessus les arrieraiges, dont lon se polra excuser, en vertu de la pacification de Gand, dont du tout icy seulement memoire.

Somme de toutes les avantdictes parties de debtes, mises hors livre la somme de lxviij^{m} c £.

Et celles non thirées hors livre, montent a plus de L^{m} £.

Le Recepveur general supplie, quon veulle prendre tel regard que convient pour lhonneur de la maison, a lacquict desdictes debtes. Car il ne scait plus aulcun moyen, pour les deschar-

Digitized by Google

ger, actendu mesmes, que continuant lordre dicelle maison, lon despend ordinairement par chacun mois iij ou iiij^{m} florins plus, que tous les traictaments portent pour chacun mois.

LXXXVI. Estat et extimation de la despence domesticque de la maison de son Ex^{ce} a ladvenant de ce qu'a esté payé et dispensé es quatre années precedentes.

Ongeteekend en ongedagteekend stuk.

La despencé ordinaire des comptes de Englebert van der Mijll, portent par chacun mois environ v^{m} florins, facit pour ung an	Lx^{m} £.
La despence des comptes de Henry de Thuyn, portent environ iiij^{c} £ par mois, et par an	iiij^{m} viij^{c} £.
Les gaiges des Seigneurs, gentilzhommes, conseilliers et aultres officiers domesticques montent a environ, comprins livrée	xij^{m} £.
La provision de vin de Rhijn et de France, non comprinse des comptes susdits, passe	x^{m} £.
Provision de bois et tourbes couste par chacun an dumoingz	v^{m} £.
Lentretenement de lescuyrie de cincquante chevaulx, avecq ce qui en depend, et achapt de chevaulx, par extimation	ix^{m} £.
Achapt de bagues, joiaulx, meubles, dont estraynes et semblables extraordinaires, montent par extimation et pour le moingz suyvant les quatre dernieres annees	viij^{m} £.

Digitized by Google

Ambassades, postes, voiages et vacation des domesticques, excedent iij^{m} £ par an.

Lentretenement de la parsonne de son Ex^{ce} et ce qui depend de sa chambre par extimation iiij^{m} £.

Lentretenement de la parsonne et chambre de messieurs les Contes Maurice et Philippe [1]) pour le moingz iij^{m} £.

Idem de la parsonne de monsieur de Nassau [2]), par extimation ij^{m} £.

Et pour mesdamoiselles les jeusnes filles enffans de leurs Excellences ij^{m} £.

Somma Cxxij^{m} viij^{c} £ par an.

LXXXVII. Rolle des gaiges domesticques de lhostel de son Ex^{ce} pour veriffier combien ilz montent par chacun an.

Ongeteekend stuk.

Premierement.

Monsieur de St Aldegonde dordinaire viij^{c} £ de xl gros par an.

---

1) Philips was de zoon van Graaf Jan van Nassau, geboren in 1566 en dus ongeveer een jaar ouder dan Maurits. Hij kwam reeds in 1578 te Antwerpen bij den Prins van Oranje, bij wien hij zijne verdere opvoeding ontving, en die hem met Maurits naar de hoogeschool te Leyden zond (Archives, deel VI, bl. 297; VII, bl. 567; VIII, bl. 128). Hij stierf aan zijne wonden, bekomen in een ruitergevecht aan de Lippe, op 1 September 1595 (v. Meteren, VI, bl 250 volgg.).

2) Vermoedelijk Justinus van Nassau.

Digitized by Google

Et dextraordinaire pour son plat quil soulait [1]) avoir	iiij^{c} £.
Monsieur de Villers	m £.
Le m^{re} dhostel Franchois de Virieu	iiij^{c} £.
Le m^{re} dhostel Franchois de Tondorff	iiij^{c} £.
Jean de Taffin, ministre	v^{c} £.

Gentilzhommes.

Lescuyer Lyere	iij^{c} £.
Fernande Burnoul	ij^{c} £.
Geerart van Arnhem	ij^{c} £.
Haringa	ij^{c} £.
Rizoir	ij^{c} £.
Formagieres	ij^{c} £.
Exter	ij^{c} £.
Cola, Oraingois	ij^{c} £.
Scoonhove	ij^{c} £.
Malleree	ij^{c} £.
vander Aa	ij^{c} £.
Monsieur de Melvyll, gouverneur de Messieurs les contes Maurice et Philippe	iij^{c} £.
Le precepteur Mullerus	ij^{c} £.
Le soubz precepteur Eschius	lxx £.
Le m^{re} descole des paiges	C £.

Conseilliers Secretaires.

Monsieur Brunynck	vj^{c} £.
M^{e} des Requestes Knibius	iiij^{c} £.
Milander	ij^{c} £.
Berlicom	iij^{c} £.
Huygens	ij^{c} £.
Le Secretaire de Madame	CL £.
Post, huyssier de la secretarie	—
Le docteur de Lobel	iij^{c} £.

1) Soulait: het latijnsche solebat, was gewoon.

Digitized by Google

Le commis du Tresourier de la maison pretend iij^{c} £.
Jolytemps, gaiges lxx £, livrée xxxvj £ Cvj £.
Philibert de Vinay, ut supra Cvj £.
Christofle van Nuys, idem Cvj £.
Roulant Goublet, m^{r} de sale Cvj £.
Hans van Tilbourg, fourier, idem Cvj £.
Damiaen Lievins, aussy fourier, idem Cvj £.
Le varlet de chambre de monsieur le conte Mauricius Liiij £.
Englebert vander Myll, dispencier a gaiges de lxx £ et xxxvj £ pour livrée Cvj £.
Nicaise Cocquet, gardemenger, idem Cvj £.
Hans Verlegh, aussy dispencier a gaiges, de l £ et xxiiij £ pour livrée lxxiiij £.
m^{r} Henry de Thuyn, aussy dispencier aux gaiges et livrée de Cvj £.
Christofle, ayde en la gardemenger lxiiij £.
Hans Bartolomeeus, sommelier aux gaiges des grandz officiers Cvj £.
Paul Gade, aussy sommelier, idem Cvj £.
Gaspar Nouts, ayde en la boutellerie lxxiiij £.
Henry Guillemy, aussy ayde, comme dessus lxxiiij £.
Guillaume Daceville, boulengier L £.
Guide de Bloys, varlet de sale commune lxxiiij £.
Denys Claissone, idem lxxiiij £.
Sebastien le Moine, huyssier de salle et helbardier pour une livrée xxxvj £.
Frans Ruttere aussy helbardier et servant les damoiselles, une livrée de xxxvj £.
Laurens Dauthin, aussy helbardier et servant comme dessus xxxvj £.
Pierre Franc, tailleur de Madame, aux gaiges dung grand officier Cvj £.
Otto Diericxzone son ayde —
Hans van Delft, aussy ayde dudit tailleur —

Digitized by Google

Quintin Pureur, lacquay, oultre ses accoustremens et souliers xxxvj £.
Antoine du Gardin, idem lacquay xxx £.

Cuisiniers.

Mre Fremyn, a gaiges de grand officier Cvj £.
Mre Jacques Maes, idem Cvj £.
Guillaume van Hove, ayde de mre cuisinier lxxiiij £.
Adrien Blocq, idem lxxiiij £.
Hans van Tenremonde, idem lxxiiij £.
Thibault, gardeplats, idem lxxiiij £.
Hans Jansz., idem lxxiiij £.
Jehan Rochefort, laveplat a gaiges de xxx £ et livrée xxiiij £ Liiij £.
Gaspar Gheldolfs Wiltens, idem Liiij £.
Hans Moons, portetourbes, idem Liiij £.
Laultre portetourbes, idem. Liiij £.
Trois garsons de cuisine, a qui on donne seullement quelque accoustrement, extimé par ensemble a lxxij £.

Patissiers.

Josse van Hasselt, patissier aux gaiges de xL £ et xxiiij £ pour livrée lxiiij £.
Son ayde —

Lavendieres.

Caterine, femme de Paul, sommelier, aux gaiges de lx £.
Xiprienne de la Chambre a xxxvj £.
Anna Thonisdochter, idem xxxvj £.
Rutken Stevens, aussy lavendiere, aux gaiges de xviij £.
Anneken, la povre fille, idem xviij £.
Trijnken, lavendiere, idem xviij £.
Tanneken Rams, servante en la conchergerie aux gaiges de xvj £.
Aelken de Bronckhorst, idem xvj £.

Digitized by Google

Escuyrie.

Martin van Bruel, m^re palfrenier aux gaiges comme les grandz officiers de	Cvj £.
Au picqueur, par an	CL £.
Au cotsier de son Ex^ce	lxxviij £.
A son ayde	xxx £.
Au cotsier de Madame	lxxij £.
A son ayde	xxx £.
Daniel van Eycke, palfrenier	lxxviij £.
Hans van Brensbourg, aussy palfrenier	lxxviij £.
Le palfrenier de Madame	—
Son ayde	—
Lucas, aussy palfrenier	—
Le conchierge de la maison en Anvers	—
Le portier dicelle maison	—
Et le jardinier avecq son ayde	—

Sommarum [1])

Zooals uit de voorgaande stukken blijkt, was de hofhouding van den Prins op zoo weelderigen voet ingericht, dat de verschillende tractementen, die hij ontving, hoe aanzienlijk die ook voor dien tijd waren (vooral met het oog op den slechten staat der geldmiddelen) niet voldoende waren, om de uitgaven te bestrijden. De Prins droeg, zooals ik boven mededeelde, aan van Dorp op, de hofhouding te reorganiseeren, ten einde de uitgaven meer in overeenstemming te brengen met de inkomsten. Daartoe diende in de eerste plaats het personeel te wor-

1) Oningevuld.

Digitized by Google

den ingekrompen. De Prins gaf zelf aan, op welke wijze hij wenschte, dat zulks zoude geschieden, bij het volgende stuk, door hem in zijn geheel eigenhandig geschreven.

LXXXVIII. Sommaire de ung estat sur septante cinq mil florins par an, qui faict par mois six mille deux cens cinquante florins, par jour environ deux cens six florins et demy.

Surquoy il fault entretenir avecque maister dostelx, escuier, douse gentilshommes, traictés comme sensuit et sur linstruction que lon leur delivrerat.

Trois varles de chambre et ung aide, pour faire et entretenir le feu, pour nestoier et emporté le bassin telx en semblables au traictement comme sensuit et sur linstruction.

Trois secretaires et deux clers au traictement comme sensuit et sur linstruction que lon leur delivrerat.

Trois conseilliers ordinaires, suivant toujours ma court, comme monsieur de Villers et le conseillier Bruninck et le docteur Michaely, sur le traictement et instruction ensuivans.

Item deux fouriers sur le traictement et instructions ensuivans.

Ung demy dousaine de paiges, qui serviront sur linstruction.

Deux bouttelliers avecque deux aides, sur le traictement et instruction de ce quils auront a faire.

Ung couveillier sur le traictement et instruction de ce quil aurat a faire.

Deux maister cuseniers et trois aides, trois garsons de cusines, avecque ung laveplat, sur les gaiges et instructions.

Digitized by Google

Uug maistre de salle, homme de qualité et point marié.

Item tous haulx officiers ne seront mariés, si nest ceulx que leurs femmes servent de lavendiers ou de quelque aultre office.

Ter uitvoering van deze voorschriften van den Prins moest de volgende begrooting van kosten dienen, vermoedelijk opgesteld door 's Prinsen thesaurier; in elk geval door denzelfden persoon, die de boven medegedeelde stukken schreef: de spelling van verscheidene woorden toont dat aan; het stuk is ongeteekend en zonder dagteekening.

LXXXIX. Extimation de ce que cousteroit lestat de la maison, telque son Ex^ce lat ordonné destre dressé sur lxxv^m £ par an.

Premiers gaiges de deux maitres dhostels, ung escuyer et douze gentilzhommes, monteront a iij^m v^c £ par an.

Item des trois varletz de chambre et ung ayde, selon quilz ont a present iij^c iiij^xx xviij £.

Item des trois secretaires, chacun deux cens florins vj^c £.

Item des trois conseilliers au prys quilz sont a present xv^c £.

Item deux fouriers aux gaiges et livrée, commilz sont a present ij^c xij £.

Item la demye douzaine de paiges cousteront en entretenement pour le moings vj^c £.

Digitized by Google

Item deux bouteilliers et deux aydes en gaiges et livrée iij^{c}lxxij £.

Item le couveillier, moiennant quil ne ait les tonneaulx du vin, ny aultres vuydes pour gaiges et livrée Cvj £.

Item deux maitres cuisiniers ij^{c}xij £.

Item trois aydes aux gaiges, quilz sont a present Ciiij^{xx} xij £.

Item trois garsons de cuisine, nayant gaiges, sont accoustrez et entretenuz, qui coustera par extimation Cxx £.

Item un laveplat aux gaiges, comme a present de liiij £.

Item ung maitre de salle, homme de qualité, pretendera dumoings les gaiges, telz que ung gentilhomme de ij^{c} £.

Aultres personnes en gaiges et tractamens, dont le billet de son Ex^{ce} ne faict mencion.

Monsieur de Ste Aldegonde au tractament de viij^{c} £ par an.

Et pour son plat quil souloit avoir iiij^{c} £.

Monsieur Jean Taffin v^{c} £.

Ung precepteur des paiges Cvj £.

Item ung dispencier et ung ayde Ciiij^{xx} vj £.

Item ung gardemenger Cvj £.

Ung helbardier, qui garde les tapisseryes, et pour les nettoyer, et entretenir aux gaiges de xl £.

Un helbardier, qui sert de huyssier de la salle aux gaiges de xxxvj £

Item deux lacquaiz au lieu de messagers aux gaiges quilz sont, et comprins leur accoustremens Clx £.

Digitized by Google

Item ung portetourbes et bois a xlviij £.
Item ung patissier et ayde ensemble a C £.
Item des lavendieres pour le moings trois a xxiiij £ chacune lxxij £.
Le concherge, sa femme et une messyne extimez ensemble a CL £ par an.
Pour lescuyrie, a compter a vingt chevaulx, fault pour le moings six palfreniers et deux garsons, les gaiges desquelz et entretenement des garsons coustera iiij^{c} £.
Ung maistre palfrenier Cvj £.
Ung picqueur a CL £.
Ung jardinier a xx sols par jour — iij^{c}lxv £ mais nest deffroyé

P^{a} Grossa. Sommarum desdits gaiges et livrée xj^{m} vij^{c}iiij^{xx} xj £.

Le nombre des personnes cy devant specifiez, lesquelz sont ordinairement deffroyez, sont, comprins leurs serviteurs iiij^{xx} xix personnes.

Auquel nombre fault il adjouster, presupposé, que Monsieur le Conte et son train se retireront vers Leyden [1]), et que lestat des jeusnes damoiselles sera remis apart.

---

1) Maurits vertrok omstreeks 15 Julij 1582 naar Leyden (Arch. VIII deel, bl. 128) en werd daar onderhouden op kosten van Holland, Zeeland en Utrecht (Wagenaar VIII deel, bl. 6). Omtrent het aandeel, dat de drie provinciën in de, aan Maurits verleende toelage, bijbrachten, vind ik in een conceptbrief van v. Dorp aan den Prins van 25 Oct. 1582: „Ick heb volgens 't bevel van mijn genadige „vrou van Zwartsenborch de voerss. Raiden aenghesproken, om het „tractement van mijnheer graeff Mauris, hebben mij ter antwoirda

Digitized by Google

Premiers.

La personne de son Ex^ce^
Madamoiselle dOranges
Madamoiselle Anna
Madamoiselle van Royen
Steenhuuze — Madamme de Tondorff
deux chamberieres — une chambriere
ung paige
ung varlet de chambre
ung cousturier et ung ayde
Ceulx qui seront de la garde de Son Ex^ce^
Et des subvenans a la table de Son Ex^ce^ dix personnes
Et aultant de serviteurs
Somma desdites personnes par extimation xliiij.
Sommarum en tout des bouches ordinaires pour le moings Cxliij.

Pour la despence et nourriture duquel nombre convient par chacun jour compter pour le moings douze sols par jour, sans le vin, revient aladvenant de cxliij personnes a iiij^xx^ v £ xvj sols par jour faut par an xxx^m^ viij^c^ iiij^xx^ viij £.

Item au nombres des personnes susdites en y a environ lxij qui boivent ordinairement vin, par-

---

„gegeven, dat de Staten van Hollant hen nyet voirder en zullen „vuytlaeten, dan in de betaelinge van seven dusent guldens ajaers, „maer willen geerne bij die van Zeelandt aan doen houden, om „andere twee dusent, ende bij die van Utrecht, om dusent guldens „ajaers. De Heere van Asperen heeft mij vastelick belooft de goede „handt hier aen te willen houden." Ik deel dien brief hieronder mede, onder n°. CLXXXI.

Digitized by Google

quoy se prend icy une ame par jour, comprins le vin des disjunez, de cuisine et de couche, chacune ame extimée a xxiiij florins, revient par an viij^{m} vj^{c} lx £.

Item la provision de tourbes, extimée a ung last et demy par jour, a vj florins le last, comprins le chariaige et ammenaige, revient a iij^{m} ij^{c} iiij^{xx} v £.

Et pour fagotz et gros bois par extimation x^{c} £.

La nourriture de vingt chevaulx et entretenement de lequippaige, ferraige et semblables despences dicelle extimez a x sols par jour pour chacun cheval, revient a dix livres par jour et par an iij^{m} vj^{c} L £.

ij^{a} S^{a} xlvij^{m} v^{c} lxxxiij £ [1]).

Van het door van Dorp ontworpen reglement voor de Hofhouding des Prinsen, vind ik geen concept noch afschrift: wel van een vroeger opgemaakte ordonnantie, die van Dorp tot leiddraad heeft kunnen strekken. Dat stuk is op vele plaatsen gewijzigd: hoewel het schrift, waarmede de veranderingen zijn aangebracht, groote overeenkomst met dat van van Dorp heeft, en ook de bleeke kleur der daarvoor

---

1) De Staat is blijkbaar niet afgewerkt: de uitgaven toch beloopen te zamen nog niet voluit 60,000 £.

Digitized by Google

gebezigde inkt met die der door van Dorp in den regel gebruikte vrij wel overeenkomt, durf ik toch niet bevestigen, dat de wijzigingen door van Dorp eigenhandig zijn geschreven. Ik laat hier de gewijzigde tekst volgen.

XC. Ordonnance sur la conduycte de lestat et despence de la maison et hostel de leurs Ex^ces^.

Premiers.

Son Ex^ce^ veult et ordonne, que tous les gentilzhommes de lhostel porteront sa viande et serviront a table et demeureront environ sa table, tant quil aura disné ou souppé, et en son absence, quilz fachent le semblable a la table de Madame, sans y pourmener.

Lesdits gentilzhommes a tour auront charge de dresser le second plat a lordonnance du maistre dhostel et aussy le premier en labsence dudit maistre dhostel.

Et apres que leurs Ex^ces^ auront disné ou souppé lesdits gentilzhommes disneront et soupperont tous avecq ledit maistre dhostel; si feront les paiges de leurs Ex^ces^ et aultres honnestes officiers par ordonnance dudit m^re^ dhostel.

Durant la table de leurs Ex^ces^ disneront et soupperont les dames dhonneur, damoiselles et menu des filles et nulz aultres domesticques, quelz quilz soient, defendant a icelle table tous propos mal seans et non honestes.

Apres le disner ou souper du maistre dhostel, disneront les officiers, cuisiniers, bouteilliers, palfreniers et tous aultres serviteurs, ensemble et en salle, chacun a telle table, que le m^re^ de salle leur ordonnera.

Digitized by Google

Semblablement disneront et souperont avecq la femme du conchierge, les chambrieres, meschines et lavendieres tous ensemble et en toute modestie.

Les gentilzhommes et serviteurs de son Ex^ce^ se trouveront ordinairement a son coucher et lever, et le suyveront partout ou il yra, a paine [1]), silz y faillent, destre royez pour le jour quilz y fauldront, ne fust quilz fussent absent par congié de son Ex^ce^.

Semblablement suyveront Madame ses gentilzhommes et serviteurs a paine susdite.

Et silz sabsentent ung jour de la maison sans congié de leurs Ex^ces^, ou en leur absence du congie du m^r^ dhostel ce sera a paine la premiere fois destre royé pour ung mois de gaiges, la seconde fois pour deux mois et la iij^e^ de perdre le service.

Nul quel quil soit ne sera compté a gaiges, quand il sera absent pour ses affaires particulieres ou a plaisir.

A ceste effect le clercq de la despence a chacun jour tiendra note des absens et de leur partement et de leur retour; mais celluy qui denoncera labsence auera en secret ung tiers des gaiges de labsent a rate du temps quil sera absent sans congié.

Nul, quelquil soit, logeant hors lostel de leurs Ex^ces^, ayant gaiges, ne savancera prendre bois, chandeilles, ne aultres choses quelzconcques pour le porter hors ledit hostel.

Le m^re^ dhostel ordonnera a sa discretion des chairs, vins, bieres et viandes, dont seront serviz les gens de lostel, tant au disner, que souper, de jour a aultre, et semblablement ordonnera dela delivrance et distribucion de chandelles, bois et aultres affaires, es offices ou il appartient.

Le m^re^ dostel avecq le clercq de la despence, pre-

1) Peine.

Digitized by Google

sent le m^re^ cuisinier, achapteront et feront prys avecq les livreurs de toutes les viandes, et, present le bouteillier, des vins et bieres, quil conviendra avoir pour ledit hostel.

Item le clercq de la gardemengié recepvera par poix et mesure, et gardera toutes provisions fresches et sallées, crues et cuytes, et en delivrera au m^re^ cuisinier chacun jour, a lordonnance du m^e^ dhostel, aultant quil en fauldra, lequel cuisinier sera tenu de respondre de ce que delivré luy sera.

Quand quelque provision se fera de beufz, moutons, pourceaulx, de venoison vive ou morte, de perdriz, faisans, chappons, ou aultres chairs ou volilles, de poissons ou aultre chose, soit que elles soient achaptées ou données, lesdits clercqz en tiendront note du jour que se fera ladite provision et tiendront compte de ce qui se dispensera journellement et de ce qui en restera.

Semblablement tiendra le clercq de la despence compte des provisions de pain, vin, cervoises, de frommaiges, chandeilles et aultres choses venans a la bouteillerie, qui se delivreront au principal bouteillier, par nombre, poix ou par mesure, lequel sera tenu en respondre et tenir compte par chacun jour de ce qui en sera dispensé et distribué par ordonnance du m^e^ dhostel, comme des provisions de la cuisine et de bailler tous les jours au m^e^ dhostel suyvant ung billet et specifficacion, lequel servira de contrerolle dudit compte.

Quant aux espices, sucre et semblables, iceulx seront aussy mis et portez sur le compte du clercq de la despence, par poix et nombre, mais seront gardez par une des damoiselles, ou aultre que Madame commectera a ce, laquelle en delivrera, quand besoing sera, au cuisinier, bouteillier et patissier, telles portions et quantitez, que madite Dame ordonnera.

Digitized by Google

Semblablement seront gardez les linges par celle que madite Dame ordonnera, laquelle les delivrera au bouteillier et cuisinier, de jour a aultre, tant quil en fauldra, dont ilz seront tenuz rendre et tenir compte, et nen seront deschargez avant les avoir rendues aux lavendieres, lesquelles seront oblisgées de les rapporter blanches et nettes a la garde susdite.

Le semblable se fera de la vasselle dargent et destain.

Le cuisinier, patissier, bouteillier, cuvellier, palfrenier, lavendiere ny aultre officier ou serviteur, quel quil soit, ne auront ou prendront a leur proufict aulcuns droictz ou emolumens de peaulx, grasses, affustz ny aultre chose quelconque, directement ou indirectement, mais sera le tout employé ou vendu au proufict de leurs Ex^ces^, et le clercq de la despence en tiendra compte, comme appartiendra.

Les cuisinier, gardemenger, bouteillier, patissier, ny aultre officier, quelquil soit, ne pourront donner viande, vin, byere ny aultre chose, quelle ne a cui que ce soit, sans ordonnance du m^e^ dhostel, a paine de perdre leur service et ce quon leur debvra de leurs gaiges, dont le denunciateur auera en secret le tiers, et si ceulx qui prendent, sont aussy en service, perderont semblablement leurs gaiges, qui leur seront dehuz.

Et si quelque chose se donne a cui que ce soit a lordonnance du m^e^ dhostel, le clercq tiendra compte de ce que donné sera et a qui.

Leurs Ex^ces^ interdisent la cuisine, bouteillerie et cave a tous ceulx de leur hostel, et quilz ne y entrent, ne soit pour leur service. Et nulz estrangers y seront admis, ne soit par ordonnance du m^e^ dhostel.

Ilz interdisent aussy a tous, quelz quilz soient, tous disners, soupers et bancquetz en leur cuisine, bouteillerie et partout aillieurs, nest du congié du m^e^ dhostel,

Digitized by Google

a paine pour ceulx qui le feront, de quelque estat quilz soient, de perdre leur service.

Et que nulz domesticquss, quelz quils soient, estans aux gaigcs, ne sadvanceront seoir a la table de leurs Exces, sans leur expresse ordonnance, ou du me dhostel, a paine de perdre leur service.

Le me dhostel ordonnera pains pour la souppe et boisson pour les disjunez des gentilzhommes, damoiselles et tous aultres serviteurs de la maison a telle heure, que bon luy semblera, aprez que le bureau sera tenu, et qui ne se trouvera en salle et a lheure de ladite souppe, il en anra la pacience.

Survenant quelques estrangers, capitaines ou aultres, desirans disjuner ou manger la soupe, ce leur sera donné, cellepart avecq telle quantité de vin ou byere que le me dhostel ordonnera et non aultrement.

Ausquelz disjunez extraordinaires, ne voulons que noz gentilzhommes, officiers ou serviteurs se joindent ou fourent, silz ont ja mengé la souppe, ne soit par congié du me dhostel, pour accompaigner, sil est besoing, tel estranger et survenant, sans toutesfois faire exces.

Semblablement ordonnera ledit me dhostel, es longs jours, du pain et de la byere, pour ceulx qui vouldront boyre aprez disner.

Ordonnant aux officiers de la cuisine, bouteillerie et cave, de tenir les offices serrez, aprez lheure desdits disjunez et rechinez.

Quant aux mallades domesticques, leur sera baillé par chacun jour telle quantité de vivres, vin et cervoise, que le me dhostel ordonnera par advis du docteur, et ce si avant quilz ne soient malades de mal acquiz par leur faulte folle ou vie desreiglée, auquel cas ilz ne seront alimentez a la charge de leurs Exces.

Digitized by Google

Au regard des paiges de leurs Exces aueront les escuyers soigneulx regard sur la nourriture diceulx et pour les duyre et fachonner a la vertu, aux bonnes meurs et a toute honnesteté et civilité, en disposant certaines heures, soit pour les addonner a escripre et a lyere la sainte escripture, les histoires et aultres bons livres, propres et necessaires aux gentilzhommes, soit pour picquer chevaulx, jouer de lescryme et semblables exerciccs convenables a la jeusne noblesse, par ou ilz seront retirez de toute oisivite, et de suivre mauvais exemples et compaignies.

Semblablement aueront la superintendence sur leurs escuyeries respectivement, et le me palfrenier achaptera toutes provisions par advis desdits escuyers, et en tiendra compte, declairant par icelluy, de jour a aultre, le nombre des chevaulx et quantité daveine que sera distribuée, et quand aulcuns chevaulx yront dehors, en tiendera notice tant du partement que du retour.

Semblablement tiendra compte de toutes aultres choses, dependantes de lentretenement et nourriture desdits chevaulx, selles, ferraige, medicamens, chariotz et coches, ensemble des gaiges des cochiers et palfreniers sur le mesme pied, comme est dict cydevant et tout aussy que le clerq de despence fera des aultres officiers et serviteurs de lhostel.

Si aulcuns chevaulx ou courtaulx se vendent, se chambgent, ou que on en achapte daultres, ledit me palfrenier tiendra compte, tant de ce qui en procedera en argent, que de ce qui en fauldra payer, et luy sera le tout passé sur attestation de lescuyer et ordonnance de son Exce ou de Madame.

Toutesfois ne polront lesdits escuyers, me palfrenier ny aultre achapter, chambger ou donner aulcuns chevaulx, sans ordonnance preallable de leurs Exces, et

Digitized by Google

a chacune fois que aulcuns chevaulx, courtaulx ou semblables seront achaptez, venduz ou chambgez, en sera faicte memoire esdits comptes et du jour et a cui, quand ilz seront donnez.

Item lesdits clercq de la dispence et m^e palfrenier renderont de mois en mois estat et compte de leur respective administration et charge, tant de leur recepte que mise, pardevant les m^e dhostel, escuyer et aultres, qui seront ordonnez au bureau, pour les oyr, et pour ausurplus ordonner selon les occurences, par advis de son Ex^ce ou de Madame, sur toutes aultres choses, concernans le bon ordre et policie de leur hostel, commilz trouveront convenir.

Daultrepart, si aulcuns dudit hostel prendent debat ensemble, leurs Ex^ce veullent et ordonnent, que, ledit debat advenu, les deux parties sortent incontinent, sans povoir retourner en lhostel, jusques a ce que son Ex^ce sera adverty du droict ou du tort, et sur icelluy auera ordonné.

Si quelcung de la maison, gentilhomme ou aultre, injurie le m^e dhostel, lescuyer, le clercq de depence ou aultre officier quelconque, faisant son office, au contempt des presentes ordonnances, ou a aultre occasion, leurs Ex^ces, des maintenant pour lors, le cas advenant, les cassent de leur maison, avecq confiscation de ce qui leur sera dehu de leurs gaiges. Et oultre ce seront arbitrairement puniz, par ladvis de ceulx du bureau, selon le merite et qualité de linjure et personne.

Semblablement silz contreviennent a ces ordonnances, ou desobeissent au m^e dhostel ou a lescuyer, en ce que touche leurs charges, leurs Ex^ces donnent pouvoir au m^e dhostel, de donner congié a tel ou telz, et tiendront les congez ainsy donnez, comme si eulx mesmes les eussent donnez, et ne reprendront telz licenciez en trois ans au service.

Digitized by Google

Si quelque gentilhomme ou officier, ou aultre serviteur savanche amener a la despence de leur Exces plus de serviteurs quil ne doibt ou que luy seront esté passez sur le rolle, leurs Exces veullent, que celluy qui le fera, pour chacune fois, soit royé de ses gaiges pour huyt jours, et que neantmoings les varletz, ainsy amenez, soyent chassez.

Si aulcun serviteur, helbardier, soldat de la garde ou aultre, qui ce soit, savance de piller les platz, allans ou venans de la table de leurs Exces ou daultre table, ou en aulcune aultre maniere, prende vin, cervoise ou viande, sans le congié du mre dhostel, leurs Exces privent celluy ou ceulx qui le feront, de sa maison et les feront casser par leur capitaine, sans recepvoir gaiges, si quelque chose leur en est dehu, mais demeureront et seront lesdits gaiges pour ung tiers au capitaine, ung tiers au denunciateur et laultre tiers a ceulx qui seront de la garde de ce jour.

Semblablement si aulcuns sadvanchent de boire, ou sans congié du mre dhostel donner a boyre a estrangers au buffet, cependant que leurs Exces seront a table, perderont pour la premiere fois ung mois de gaiges, la moictié au proufict du denunciateur, et seront pour la seconde fois privez de leur service.

Item nulz gentilzhommes, officiers ou serviteurs seront en gaiges, avant que son Exce ou Madame ou les mres dhotelz en assemblée du bureau aueront convenu et accordé avecq eulx, touchant leur tractamens, et non plustost les polra le clerq de la despence, ou celluy qui en auera charge, mectre sur le compte, a paine que leur sera royé, silz en ont payé quelque chose, sans preallable ordonnance.

Advenant que lesdits gentilzhommes, officiers ou serviteurs soient pourveuz de quelque estat ou office hors de lhostel, cesseront leurs gaiges, doiz le jour,

Digitized by Google

quilz en seront esté pourveuz, et debveront ceulx, desja pourveuz, se rethirer deans le terme, qui leur sera ordonné par le m^e^ dhostel, pour aller deservir en personne et sur le lieu leur estat ou office, a paine que lesdits estat ou office seront derechief vacans.

Semblablement cesseront lesdits gaiges, quand aulcuns deulx se mecteront en estat de mariaige, et seront deslors libres et relaxés de leur service, pour se rethirer de lhostel et de la despence de son Ex^ce^, ne soit quilz soient de nouveau retenuz par expresse ordonnance de leurs Ex^ces^, laquelle retenue ne sera accordée, sinon quand ilz polriont ambedeux estre emploiez en service.

Ainsy faict et ordonne le jour de Novembre lan mil v^c^ quatrevingtz.

In 1567 had Philips de IIe het Markiezaat van Veere en Vlissingen, met die beide steden en de daarbij behoorende goederen in Walcheren gekocht; als betaling had hij verschillende jaarrenten, op die steden en goederen gehypothekeerd, te zijnen last genomen, en het restant in verschillende termijnen betaald. Uit een staat van afrekening, op 28 April 1569 ten bureele der finantiën te Brussel met van Dorp, als curateur van het sterfhuis van Veere afgesloten, blijkt, dat deze alstoen ten volle was betaald. De voldoening der jaarrenten werd aanvankelijk geregeld voortgezet, voorzooverre de Koning ze niet van de rentheffers afkocht; doch toen de troublen in 1568 tot gewapend verzet overgingen en Philips dus meer geld voor zijn leger noodig had, ging de betaling niet

Digitized by Google

geregeld meer voort, en toen de Zeeuwsche steden de zijde van den Prins gekozen hadden, werd het niet beter: want ook aan dezen kant leed men evenzeer aan geldgebrek, en toen het nog daarenboven in 1579 bleek, dat de vestingwerken en zeeweeringen van Vlissingen, wier onderhoud voor rekening van den Markgraaf stond, in zoo ellendigen toestand verkeerden, dat voor het herstel groote uitgaven noodig zouden zijn, verbood de Regeering der Stad alle verdere betaling van renten, ten laste der Stad staande.

XCI. Besluit van den Magistraat van Vlissingen, van 28 December 1559.

Afschrift geteekend door den Notaris J. Milsens.

Copie.

Burgemeesters ende Schepenen der Stede van Vlissingen, interdiceren Michiel Adolphz [1]) als rentmeestere vande demeinen vanden Coninck binnen derzelver stadt, yemandt te betaelen, nyet meer van verloop van renten, dan anderssins, eer dat alvooren de zeewercken derzelver Stede behoirlick gerepareert zullen wesen, alzoe bij faulte vande zelve refectie, dewelcke staet tot laste vande Ma^{t}, de voorss. stadt in dangier es van inunderen, Ende dit achtervolgende de goede geliefte vande Ex^{cie} van mijn heere de Prince van

1) Michiel Adolphsz., in andere stukken genoemd Michiel Aldolfsz. Vermaes, zegelt; een St. Andries kruis: met een schildhoofd waarin 3 staande visschen (haringen?), helmteeken een gesloten vlugt.

Digitized by Google

Oraignen. Actum int collegie desen xxviij^en^ Decembris 1579. Mij present, onderteeckent, Ruytinck.

Ghecollacionneert [1]) jegens het principael, ende bevonden accorderende bij mij,

J. A. Milsens, Not^s^.

1580.

Bovenstaand besluit werd genomen naar aanleiding van het onderzoek der werken en de raming der kosten, opgemaakt door Johan Adriaense Blancx [2]) en Cornelis Claesz, daartoe door de Staten van Zeeland gecommitteerd op 18 Maart 1579. Die deskundigen maakten van hunne bevinding rapporten op, waarvan ik gecollationneerde copiën vind: de drie stukken zijn aan elkander gehecht. Ik laat ze hier volgen, in de volorgde, zooals zij aangehecht zijn, hoewel de raming der kosten, uit den aard der zaak, eigenlijk aan het slot zoude moeten komen.

XCII. Copie.

Raeminghe, gemaect bij ons, Johan Adriaensz. Blancx, dijckgrave van Suytbevelant, bewesten Jiersicke, ende Cornelis Claesz, eertijts Burgemeester der Stede van Ziericzee, als Commissares geordonneert bij mijnen heeren, den Staten

---

1) Ghecollationneert ens. met de handteekening eigenhandig.

2) Blancx zegelt: gevierendeeld: 1 en 4: drie kepers vergezeld van 3 sterren, 2 in het schildhoofd en één in de punt; 2 en 3 een klimmende leeuw met dubbelen staart, waarboven een barensteel.

Digitized by Google

slants ende graeffelicheyt van Zeelant, blijckende bijde commissie, daervan sijnde, in date den xviij^en Martii 1579, geexpedieert bij haerder E. gecommitteerde Raeden, ter visitacie vande zeewercken, liggende voer bij de Stadt Vlissingen, soe tot laste van den Co: als ten laste vande lande van Walcheren ende Stadt van Vlissingen, op welcke raminge wij commissarissen voorss. alsvoeren, gehoort ende genomen hebben de advysen van Marinus Kempez. Raedt ende quartiermeester der voerss. stede Vlissingen ende Symon Jansz. eertijts commis der zeewercken vande vijff ambochten in Walcheren; ende es dese raminge gemaect in ponden, schellingen, grooten vlaems.

Eerst beginnende opt verscheyt vande Co. Ma^ts wercken, ende die wercken slants van Walcheren, bewesten Vlissingen, daar de steene paele opten dijck staet, zijn die staeketsele, staende ende gemaect tot bewarnisse vanden selffden dijck, lanck tot der gevangen poorte toe Lxxviij Roeden, die wijt ofte breet zijn zoe drie roeden vijff voeten, als vier roeden vijff voets, ende vijff roeden ses voeten; compt deen deur dander gereeckent vier roeden, vijff voeten negen duymen breedt ofte wijt; welcke Lxxviij roeden lengte wij bevonden, die twee bovenkisten in redelicker reparatie ende staet, dan soude wel behoeffven, om die selven ende de andere onderste kis-

Digitized by Google

ten te brengen in behoerlicken staet, bij estimatie seven hondert drachhout, geestimeert, elck hondert aldaer tot x £, facit Lxx £ gr.

Omme dese voerscreven staketselen te repareren ende te doen maecken, sal wel costen den arbeyt bij estimatie xv S. gr. die roede, facit Lviij £ x S. gr.

Hier toe geestimeert voor ijsseren bouten, nagels ende anders, bij estimatie xvj S. viij gr. op de roede, facit Lxv £ gr.

Om dese kisten voirts te vollen naeden heysch vanden wercke met rijs ende steenen, werdt geestimeert, daertoe te behoeffven deen deur dandere ses vimmen rijs op elcke roede, compt vier hondert achtentseventich vimmen rijs, geestimeert den coop metten vracht tot vier schellinghen groot elcke vimme, facit xiv £ xij S. gr.

Hier werdt noch geestimeert, om tvoerss. rijs te lossen en stapelen mitsgaders weder opt werck te brengen met wagen ende paerden tot vier schell. gr. die roede, facit xv £ xij S.

Noch werdt geestimeert, om dat rijs te verwercken inde kisten, ses schell. gr. op elcke roedc, facit xxiij £ viij S.

Ende om dit voerss. rijswerck te beladen ende de voerss. kisten lancx deur overall te vollen naer behoeren, sal wel behoeffven bij estimatie op elcke roede een last groet

Digitized by Google

scorre steenen, compt Lxxviij last, die geraempt werden te costen ij £ xiij S. iiij gr, dlast, facit ij^{c} viij £ gr.

prima Somma van dezen v^{c}xxxvj £ ij S. gr.

Memorie.

Tbuyten meylant, opt versceyt vande voerscreven wercken jegens den steenen pael es, in presentie van ons commissarissen voerss., gemeeten, breet bevonden vanden thee [1]) vanden selffden dijck ende staecketsele tot in leechwaeter toe, wesende doen ter tijt eenen noort-oesten windt ende een leege ebbe xxj R.

Jegens tbolwerck buyten de gevangen poorte es tmeylant breedt tot in leechwaeter. xxv R.

Jegens de poerte xvij R.

Tstaecketsel vande gevangen poerte aff, soe verde als die Conincxwercken gaen, es lanck xliij 5(1/2) R., ende vereyscht geheel vernyeuwt te werden, vier kisten diep, waartoe bij estimatie behoeffven sal, deen deur dandere, Lxxv drachouts op elcke roede, compt iij^{m} ij^{c} Lxij 1/2 drachouten, geestimeert op thien ponden gr. thondert, facit iij^{c}xxvj £ v S. gr.

Den arbeyt van tselve staecketsel te maecken ende heijen, wordt geestimeert te costen dertich S. gr. elcke

1) Teen.

Digitized by Google

roede, compt over de voerscreven drie ende veertich roeden een halff Lxv £ v S. gr,

Van ijseren bouten, nagelen ende anders, geestimeert te costen insgelijcx dertich S. gr. elcke roede, facit Lxv £ x S. gr.

Om deze voerscreven kisten met rijsse te vollen, souden behoeffven Lx vimmen rijs op elcke roede, compt iij^{c}xcij vimmen tot vier S. gr. elcke vimme, facit Lxxviij £ viij S. gr.

Van arbeyt van tselve rijs te lossen, stapelen, mitsgaders wederomme met paerden ende wagens op twerck te brengen, geestimeert te costen elcke roede vj S. gr. facit xiij £ j S. gr.

Noch van tselve rijs in de kisten te werken, geestimeert te costen elcke roede ix S. gr. facit xix £ xj S. vj gr.

Om dit voerss. rijswerck te beladen, ende de kisten te vollen naer behoeren, boven den steen, die jegenwoerdelick aldaer es leggende, wordt geestimeert noch te behouffven een last groet schorresteenen op elcke roede, compt xlij $^{1}/_{2}$ last tot ij £ xiij S. iiij gr. tlast facit j^{c}xlj £ gr.

ij^{a} Somma van desen vj^{c} Lxxxiij £ xv S. vj gr.

Memorie.

Tmeylant es breet ter halfven tusschen de gevangen poorte ende twestersche hoedt [1]) gemeeten vanden

1) Hoofd.

Digitized by Google

thee vanden dijcke ofte donderste staketselen tot int voerss. laech water xiiij R.

Opt verscheyt van Co. ende de stadtswerck es tmeylant breet, gemeeten vande stadtmuyer tot int laech waeter viij R.

Twestersche houten hooft es lanck vande stadtmuyer gemeeten dertich roeden vj voeten, daervan die eerste thien roeden vanden voerss. muyer aff, veel leger zijn, dan die ander xx roeden vj voeten, welcke lengde van xx roeden vj voeten boven breet buyten de gordingen gemeten xx voeten, wesende twee kisten, welcke hooft in zijn houtwerck wij bevonden hebben, in behoerlicken staet ende de kisten redelycken gevolt; dan vereyschen noch wel beter versien ende gevolt te worden met rijs ende steenen, welcke xx roeden vj voeten wel costen zullen in als, bij estimatie, daerinne gereeckent den arbeijt, de somme van L £ gr.

Ende om die andere thien roeden van eender hoegde ende wijde te verlengen tot aende voerss. stadtsmuyer, werdt geestimeert te costen, soe van hout ende ijsser als rijs ende steenen, mitsgaders den arbeyt xv £ gr. elke roede, facit j^{c} L £ gr.

Den houtenwerck, gelegen aende nootzijde van tvoerss. hooft, lanck xx roeden, die zeer geramponeert, gebroecken ende tot diversche plaet-

Digitized by Google

sen genouch geruyneert ende te nyete vergaen es, waertoe geestimeert werdt, om den selven wederomme in behoerlicken staet te brengen, zoe van hout, ijsser, rijs, steen als andre materialen, mitsgaders den arbeyt, elcke roede xxxj £ gr. compt ter somme van vj^{c}xx £ gr.

Desen houtenwerck soude wel behoeffven verlengt te werden tot aen trijshooft, daer noortaen gelegen, wesende ter lengde van xiij roeden, dwelck wel costen soude bij estimatie, soe van rijs, steen, als hout, ijser, mitsgaders andre materialen ende den arbeyt, daer toe dienende, xxxvj £ gr. elcke roede facit iiij^{c} Lxviij £ gr.

Opt selve rijshooft, beginnende vande voerss. werck aff, streckende te landwaert tot aen het staeckketsel toe, es lanck bevonden xx roeden, soude wel vereyschen gemaect te worden een houten hooft, gevolt met rijs ende steenen naer behoeren, waer toe geestimeert wordt zoe voor hout, ijsser, rijs, steen als van heyen ende anderen arbeyt xix £ gr. elcke roede, compt ter somme van iij^{c} Lxxx £ gr.

Den houten werck, over de zuytzijde van tvoerss. westerhooft es lanck xvj roeden, boven breet, buyten zijn gordingen xvj voeten, die wij bevonden hebben zeer geramponeert ende gebroocken te zijne, die wel costen sal bij estimatie, om die wederom in zijnen ouden staet

Digitized by Google

te brengen, zoe voor hout, ijsser, rijs, steen ende arbeyt, elcke roede v £ gr., compt ter somme toe van Lxxx £ gr.

Noch soude de voerss. houtenwerck wel vereyschen verlenget te te werden tot aen het cromme hooft, wesende xiiij roeden lanck, de welcke bij estimatie wel costen soude, soe van rijs, steen, hout, ijser, heyen ende anderen arbeyt tot v £ x S. die roede, compt ter somme van Lxxvij £ gr.

De stakettingen, gelegen ten wederzijden, onder lanck tvoerscreven westersche hooft, sijn elck lanck xviij roeden, ende elcx breet ij ½ kisten, wesende tamelick versien; ende om die voerts te versien ende te vollen naer behoeren, werdt geestimeert te costen, zoe van hout, ijsser, rijs ende steen met den arbeyt iij £ gr. die roede, facit jᶜviij £ gr.

iijᵃ. Somma van desen xixᶜxxxiij £ gr.

Ende soe wanneer dese zijne maᵗᵉ zeewercken, hooffden, ende streckwercken inder manieren, als voerss., gemaect sullen worden, soude wel vereyschen de selffde in diligentie, aen ende aen, voeren int diepste, eerst beter bewaert ende besoncken te worden met zeer groote, zwaere schorresteenen, dan die nu jegenwoerdich zijn, waertoe wel behouffven soude, bij estimatie, noch hondert vijftich last schorresteenen, die

Digitized by Google

geestimeert worden te costen, overmits die grotte, tot iij £ vj S. viij gr. tlast, facit vc £ gr.

iiij[a] Somma per se.

Somma van alle dese voerss. zijne ma[ts] buytenzeewercken, bedragen in als tsamen bij estimatie iijm vjc vlij S. gr. [1])

Hier naer volgen de buytenzeewercken, die gelegen zijn (soe ons den voernoemden rentmeester Michiel Adolffsz verclaerde) ten laste vande Stadt Vlissingen.

Eerst beginnende van tscheytsel van sijne Ma[ts] buyten seewercken voerss. lancx den stadtsmuyer, streckende voer bij Jennijn de Waelenshooft tot aen het oude gasthuyshooft, es tstaketsel lanck Liij roeden vj voeten, twelck zeer wel soude vereyschen, lancx deure, een kiste breeder gemaect te worden. Ende op het oosteynde van het oude gasthuyshooft westwaert, ter lengde van xij oft xiij roeden, twee kisten breeder, dan tselve staecketsel nu es, waertoe wel behouven soude voor staken, gordingen ende anckers op elcke roye xviij drachouten, compt ixcLiij drachouts tot x £ gr. thondert facit xcv £ viij S. gr.

1) De optelling is onjuist en moet zijn 3652 £ 17 S. 2 gr. In eene ongeteekende copie van hetzelfde stuk in de totaalsom even als in deze copie opgegeven.

Digitized by Google

Hiertoe werdt geestimeert voerden arbeyt van heyen ende maecken xiij S. iiij gr. van elcke roede, facit xxxv£xiij S. iiij gr.

Van ijsseren bouten ende naegelen werdt geestimeert te costen elcke roede vj S. viij gr. facit xvij £ vj S. viij gr.

Dese kisten te vollen naer behoeren, soude behouven bij estimatie twee vimmen rijs op elcke roe, compt x^{m}vij vimmen rijs tot vier S. gr. de vimme, daer inne gereeckent den vracht, facit xx £ xiiij S. gr.

Noch vanden arbeyt van tselffve rijs te lossen, te stapelen ende weder met paerden ende wagen opt werck te brengen, werdt geexstimeert te costen j S. iiij gr. de roede, facit iij £ xj S. iiij gr.

Ende om tselve rijs te verwercken, werdt geestimeert twee schell. van elcke roede, facit v £ vij S.

Noch om dit tvoerss. werck te beladen ende die kisten te vollen naer behoeren, sal wel behoeffven boven den steen, die hier jegenwoerdich es liggende, op elcken drie steerk roeden een last steenen, compt xviij last tot ij £ xiij S. iiij gr. tlast, facit xlviij £ gr.

Prima Somma van desen ij^{c}xxvj £ iiij gr.

Memorie.

Tmeyelant es breet bevonden vande stadtsmuyer gemeeten westwaert aen Jennijn de Waelens hooft, tot aen leege water vij roeden.

Digitized by Google

Tselffde meyelant es breedt tuschen Jennijn de Waelenshooft ende het oude gasthuyshooft, gemeeten als voeren xij roeden

Thoutenhooft, genaempt Jennijn de Waelenshooft, twelck nyet verder zeewaerts vuyt gebracht en es, dan op acht roeden acht voeten, soude wel dienen (onder correctie) noch voerts tzeewaerts vuytgebracht ende verlenget te worden, noch xij roeden, comende met het vuyttoestereynde ter diepte van vijff ofte zes vaem, daer vereyschen ende geleyt ende gemaect te werden een rijsbarm ter breede van vier roeden, waertoe geestimeert wordt iiij^{c} duysent rijs tot ij £ gr. het duysent, daerinne gereeckent den vracht, facit viij^{c} £ gr.

Om dit voerscreven rijswerck te bewercken ende voeren te besincken werdt geestimeert ij^{c} last schorresteenen tot ij £ xiij S. iiij gr. tlast, facit v^{c}xxiij £ vj S. viij gr.

Noch van het tselffde rijs te lossen, stapellen ende op dweyck te brengen, mitsgaders tselve te verwercken, daer mede inne gereeckent het welic rijs ende tlossen vande voerss. steenen mette andere materialen, daertoe dienende, all twelck geestimeert werdt te costen j^{c}Lxvj £ xiij S. iiij gr.

Op desen voerss. rijsserenbarm soude tselffde houtenhooft, ter lengde van xij roeden, als voeren vuytge-

Digitized by Google

bracht moegen worden, waertoe behouffven soude op elcke roede vijftich lange sporen, compt tsamen vj^{c} lange sporen, die costen souden, bij estimatie xij S. elcke spore, facit iij^{c}Lx £ gr.

Noch voerde ijsseren bouten, nagelen ende ander ijserwerck tot het tvoerss. hooft behouvende, werdt geestimeert te costen: iij £ x S. de roe, facit xlij £ gr.

Tot den arbeyt van dit hooft te heyen ende maecken naer tbehoeren, wordt geestimeert te costen viij £ vj S. viij gr. de roe, facit j^{c} £ gr.

Om dit voerss. hooft op te vollen met rijs ende steen naeden eysch vande wercken, werdt hier geestimeert te behoeffven dertich duysent rijs, tot ij £ tduysent, daerinne gereeckent den vracht, facit Lx £ gr.

Van tvoerss. rijs te lossen, stapelen ende wederop werck te brengen, mitsgaders int voerss. hooft te wercken, werdt alhier elcke roede geestimeert te costen xxvj S. viij gr., facit xvj £ gr.

Noch om tvoerss. rijs binnen de kisten vant hooft met schorresteenen te bewercken ende belaeden naerden eysch, soude wel behoeffven xxiiij last groete schorresteenen tot twee pondt xiij S. iiij gr. tlast, mits noch drie schell. van elcke last voer het lossen, facit tsamen Lxvij £ xij S.

ij^{a}. Somma van desen ij^{m} j^{c}xlv £ xij S. gr.

Digitized by Google

Toude gasthuyshooft, lanck xxiiij roeden ses voeten, hebben wij, commissarissen voerss bevonden in tamelicken ende loffelicken staet, dan soude wel dienen de kisten van dien beter beswaert te worden met groete schorresteenen, daertoe behoeffven soude, bij estimatie, xvj last steenen, tot ij £ xiij S. iiij gr. dlast, mits noch drie schell. gr. van elcke last te lossen, facit xlv £ j S. iiij gr.

Dit voerss. oude gasthuyshooft hebben wij bevonden ten wederzijden nyet bewaert te zijn met eenige onderrijsbarmen ofte staketselen naer behoeren, waeromme (onder correctie) wel behoeffven soude tvoirss. hoofft, zoe wel ten wederzijden, als teynden besoncken ende bewaert te moegen werden met groote schorresteenen, waertoe alhier geestimeert wordt tsestich last, tot ij £ xiij S. iiij gr. dlast, ende drie schell. voor elcke last van lossen, facit tsamen jᶜLxix £ gr.

Tusschèn toude gasthuyshooft ende het westersche havenhooft es tmaeylant lanck, beneffens de stadtsmuyer, Lviij roeden iiij voeten, alwaer behouffven soude gemaèct te werden een geheel nyeuwe staketsele van twee kisten breet, daertoe behouven soude, bij estimatie, xlv drachouten op een elcke, compt xxvjᶜxxv drachouten, tot x £ gr. thondert, alsvoeren, facit ijᶜLxij £ x S. gr.

Digitized by Google

Voer ijsseren bouten, nagelen ende anders, wordt hier geestimeert xv S. op elcke roede, facit xliij £ xv S.

Den arbeyt, soe van dit staketsel als te heyen ende anders, werdt geestimeert op xvj S. gr. elcke roede, facit xlviij £ xij S. vj gr.

Om dit staketsel nae den eysch te vollen met rijs ende steenen naer behoeren, wordt alhier geestimeert te behouffven vier vimmen op elcke roe lengde, compt xxiij^{m} ij^{c} rijs, tot ij £ gr. tduysent, metten vracht, facit xlvj £ viij S. gr.

Noch van dit voerss. rijs te lossen, stapellen ende opt werck te brengen, mitsgaders tselffve te doen verwercken, de roe geestimeert op xij S. gr. facit xxxj £ xviij S. gr.

Noch vande selffde kisten met groete schorresteenen te doen vollen (boven de geene, die aldaer soude moegen bevonden worden), werdt alhier geestimeert te behouffven dertich last, tot ij £ xiij S. iiij gr. tlast, ende drie schell. van elcke last te doen lossen, facit tsamen Lxxxiiij £ x S.

iij^{s}. Somma van desen vij^{c}xxxj £ xiiij S. gr.

Den streckbarm, gelegen voer tmaeylant, tusschen tvoerss. toude gasthuyshooft, ende twestersche havenhooft es lanck sonder de treckhooffden Lviij roeden iiij voeten, soude wel dienen met de voerss. treckhooffden gebracht te worden in zijnen ouden

Digitized by Google

ende behoerlicken staet, tot ontrent drie voeten boven een gemeen leechwater, ende nyet hoeger, waer toe behouffven soude, op xx voeten breete geleyt ende gemaect te worden bij estimatie hondert duysent rijs tot ij £ gr. tduysent, facit ijc £ gr.

Noch van trijs te lossen, stapelen ende op werck te brengen, mitsgaders tselffde te verwercken, geestimeert op xj S. het duysent, facit Lv £ gr.

Desen streckbarm, aldus gemaect zijnde, soude behouven, om denselffden wel te voersien ende bewaeren jegens tgewelt vande zee, beladen ende bezwaert te worden met groete schorresteenen, daertoe alhier geestimeert wordt xc last tot ij £ xiij S. iiij gr. dlast ende iij S. van elcke last te lossen, facit tsamen ijcLiij £ x S.

iiija. Somma van desen vcviij £ x S. gr.

Memorie.

Tmeylant es opt westersche treckhooft breedt vande muyer gemeten tot int leechwater xv roeden.

Ende opt oostersche treckhooft insgelijcx breet tot int leechwater toe xv roeden.

Den stadtsmuyer, die lanck es van twestersche hooft tot het oude gasthuyshooft, eerst jegens sCo. zeewerck vj roeden, ende noch jegens den voernoemden stadt van Vlissingen

Digitized by Google

zeewerck Liij roeden vj voeten, compt Lix roeden vj voeten. dient opte selve lengte, overmits denselffden nyet diep genouch gefondeert en es geweest, geheel verschoeyt, ter diepte tot deur den derrinck, dwelcke wel vallen sal thien voet diepe, daervan het fundament breet sal moeten wesen insgelijcx x voeten, dwelck wel costen sal bij estimatie, soe van opdelffven, breecken ende weder mettselen, daerinne gereeckent alle die materiaelen van wit ende andre steen, calck ende anders, elke roede hondert gulden, facit ix^{c}xcj£ xiij S. iiij gr.

v^{a}. Somma per se

Twestersche havenhooft vande stadtsmuyer gemeeten, es lanck xlj roeden, het vuyterste eynde zes kisten breedt, geheel viercant ende aende westzijde bewaert met staketsel van ses kisten breet ofte diepe, daeraff die onderste, soe twee, drie ofte vier kisten nyet versien ende gelaeden en zijn nae behoeren, ende de staketselen bevonden in redelicken staet, dan moet nootelick met veel anckers, wel tot driehondert toe, met nyeuwe palen verseeckert ende beheyt worden, waertoe tot elcke ancker behouffyen sal vier paelen, ende vereyschen te zijne geheele berckoenen. Compt tsamen xij^{c} berckoenen tot x £ gr. thondert, facit j^{c}xx £ gr.

Digitized by Google

Noch den arbeyt van scherpen, heyen, maecken, sluyten, ende anders sal wel costen bij estimatie Lx £ gr.

Int voerscreven staketsel van tvoernoemde westersche havenhooft behouffven die onderste kisten, wel tot twee hondert xx toe, versien ende gevolt te werden met rijs ende groete schorresteenen, daertoe alhier geestimeert wordt xliiij^{m} rijs tot ij £ gr. tduysent, facit Lxxxviij £ gr.

Ende in elcke drie kisten een last schorresteenen, compt Lxxiiij last tot ij £ xiij S. iiij gr. tlast, facit j^{c}xcvij £ vj S. viij gr.

Noch van tvoerss. rijs te lossen, stapelen ende opt werck te brengen, mitsgaders tlossen vande steenen ende alle tselve rijs ende steen te verwercken, werdt hier geestimeert te costen xxxiij £ vj S. viij gr.

Dwershouten hooft voerde poerte, genaempt skeysersbrugge, streckende tot op de kille vande havene, lanck xv roeden x voeten, souden de kisten deurgaens wel dienen verswaert ende geheel vervolt te worden met schorresteenen, werdt hier geestimeert, twee last op elcke roede, compt xxxij last tot ij £ xiij S. iiij gr. dlast, met drie schell. van elcke last steen te lossen, facit xc £ ij S. viij gr.

vj^{a}. Somma van desen v^{c}Lxxxviij £ xvj S. gr.

Toostersche havenhooft es lanck, vande stadtsmuyer gemeten, Lxviij

Digitized by Google

roeden vier voeten, dwelck wij, commissarissen voerss. bevonden hebben, zeer ledich ende ijdel van rijs ende steen, vereyscht bovendyen noch versien te werden tot diversche plaetsen met houten palen van geheel berckoenen, wel ten getaele, bij estimatie, van v^{c}L, die costen sullen, alsvoeren x £ gr. thondert, facit Lv £ gr.

Noch van deselffde te scherpen, heyen ende voerts te bewercken, werdt geestimeert te costen elcke pale xij gr. facit xxvij £ x S. gr.

Ende omme tvoerss. oosthavenhooft te vollen met rijs ende steenen, naeden eysch vanden wercke, wert geestimeert te behouffven j^{c}xxv^{m} rijs, tot ij £ gr. tduysent, facit ij^{c}L £ gr.

Noch om dit voerss. rijs te bewaren, ende tselffde hooft te vollen, naer behoeren, werdt geestimeert daertoe te behoeffven hondert last schorresteenen, tot ij £ xiij S. iiij gr. tlast, facit ij^{c}Lxvj £ xiij S. iiij gr.

Noch van tvoerss. rijs te lossen, stapelen, opt werck te brengen ende te verwercken, mitsgaders tlossen vande voerss. schorresteenen, werdt geestimeert te costen, in als, Lxxxiiij £ gr.

Thouten dwershooft, streckende van tvoerss. oestersche hooft, westwaerts ter kille vande havene toe, es lanck v roeden vj voeten, breet buyten zijn gordingen gemeten x voeten, hebben wij thoutwerck be-

Digitized by Google

vonden in goede reparatie, dan vereyscht beter gevult ende bezwaert te werden met rijs ende steenen, waertoe geestimeert werdt te behouven drieduysent rijs tot ij £ gr. tduysent, mette vracht, facit vj £ gr.

Noch om dit rijs te bezwaeren ende tselve hooft te vollen naerden eysch, soude behouven, bij estimatie, vier last schorresteenen, tot ij £ xiij S. iiij gr. dlast, facit x £ xiij S. iiij gr.

Noch van tvoerss. rijs te lossen, stapelen ende opt werck te brengen, mitsgaders tlossen vanden voerss. schorresteenen, ende tvoerss. rijs ende steenen te verwercken, tsamen iij £ gr.

Aengaende de ander zuytbarmen vanden zelven hooffde, soe wel van buyten, als binnen de haven, zoe verre die gelegen zijn, hebben wij, commissarissen voernoemd, bevonden in redelijcken ende loffelijcken staet.

vij^{a}. Somma van desen vij^{c}ij £ xvj S. viij gr.

Den rijsbarm, gewrocht bij oosten het vuyterste eynde van toostersche havenbooft, streckende oostwaerts naer thooft van Altena, es lanck x roeden ij voeten, ende breet xxviij voeten, hebben wij, commissarissen, bevonden onlancx wel gerepareert ende in state gebracht te zijne, ende boven wel bewaert ende beleyt met schorresteenen, die (onder correctie)

Digitized by Google

wel vereyschen soude tot bewaernisse van tmeylant vervolcht ende vuytgebracht te worden, streckende dwers voer tvoerss. meylant, ter lengde van omtrent xv roeden, ter breede deurgaens van xx voeten, opte diepte van iiij; iij; ij, ende een vaem, drayende naert meyelant, ende opt eynde gesloeten in tselve meyelant, gelijck tleech water, wel gewracht ende verseeckert ten minsten met twee treckhooffden, swalemstaertsgewijse tzeewaerts breets achter int selve meyelant gewrocht xij voeten breet, all wel gewracht ende bewaert met schorresteenen, waertoe behouffven soude, bij estimatie, $j^{c}L^{m}$ rijs, tot ij £ gr. tduysent, facit iij^{c} £ gr.

Desen rijsbarm ende treckhooffden behouffven wel gewrocht te worden met schorresteenen, mitsgaders voeren besoncken ende bewaert naeden eysch vande wercken, waertoe in als wel behouven soude, bij estimatie, Lxxx last groete schorresteenen, tot ij £ xiij S. iiij gr. dlast, facit ij^{c}xiij £ vj S. viij gr.

Noch voer den arbeyt van tselve rijs vuyt de schepen te verwercken, mitsgaders het weelicrijs daertoe behouffvende ende tlossen vande schorresteenen ende anders, werdt hier geestimeert tsamen te costen xlvj £ xv S.

viij^{s}. Somma van desen v^{c}Lx £ j S. viij gr.

Digitized by Google

Somma van desen voerss. buyten zeewercken, staende (zoe ons den voernoemden rentmeester Michiel Adolffsz. verclaerde als voerss. es) ten laste vande voerss. Stadt Vlissingen, bedraegen ter somme van vj^{m} iiij^{c}Lv £ iiij S. x grooten vlaems.

Memorie: het buytenmeylant op Althena is breedt jegens den nieuwen muyer tot int leech water xxxvij roeden iiij voeten.

Aldus gedaen ter plaetsen ende daegen alsvoeren, ende bij ons, commissarissen, bovengenoempt, onderteyckent. Onder stondt geteyckent aldus: Johan Ariaensz. Blancx. Cornelis Claesz. ss^{t}.

Gecollationneert [1]) tegens sijne principale, onderteyckent als boven, es daermede op ten xxiiij^{en} May xv^{c} ses ende tachtich bevonden taccorderen. Bij mij

J. de Woerden.

XCIII. Copie.

Achtervolgende ende vermogens zeecker commissie van mijnen E. heeren de Staten slants ende Graeffelijcheyt van Zeelant, bij haerder E. gecommitteerde Raeden geexpediert op ons: Johan Adriaensz. Blancx, dijckgrave van Bewesten-Iersicke, in Zuytbeverlant, ende Cornelis Claesz. Burchmeester der stede Zierickzee, in date xviij^{en} Martii 1579, ende die brieven

---

1) Gecollationneert enz. met de handteekening eigenhandig. J. de Woerden was Secretaris van de Raden provinciaal van Holland, blijkens een appointement dier raden van 9 October 1585.

Digitized by Google

requisitoriael bij de heeren Burchmeesters ende Schepenen der stede Vlissinghe mitsgaders den rentmeester der Co. Ma^ts^ domeynen aldaer, in date den xxvj^en^ derzelver maent Martii aen ons, commissarissen, gesonden, hebbe ick, Cornelis Claess. voorss., mij opten viij^en^ Aprilis getransporteert vuytter stadt Ziericxzee tot binnen der Stadt Middelburch, ende ick, Blancx, hebbe insgelijcx mij getransporteert vuytter Stadt Antwerpen, opten ix^en^ der zelver maent Aprilis tot binnen der Stadt Middelburch voorss., van waer wij, commissarissen voorn., gelijcken gescheyden zijn ende gecomen den thienden der zelver maent jegens den avondt binnen der voorss. stede van Vlissinghen, alwaer wij gegaen zijn ten huyse vanden voorn. rentmeester van zijne Ma^ts^ domeynen, Michiel Adolfs, tot welcken huyse terstont bij ons gecomen zijn Jan Pietersz. Cocq, Schepen, ende Marinus Kempensz. raedt, beyde quartiermeesters der voorss. stede Vlissingen, die aen ons versocht hebben, met henluyden ende den voorss. rentmeester te willen gaen int logys, genaempt den Gouden Naegel, gelijck wij gedaen hebben.

j. Daer zijnde es corts daernaer bij ons ende die andere quartiermeesters ende rentmeester voorss. mede gecompareert den burgemeester der voorss. stede Vlissingen, Jan Jansz. Cooman, ende naer eenighe onderlinghe communicatien hebben wij de voorss. Burchmeester, quartiermeesters ende rentmeester geopent ende verclaert onsen last, volgende de contenue van onser voorss. commissie, te weten: dat wij ons zouden vinden binnen der voornoempden stede van Vlissingen ende aldaer oculaire *inspectie nemen vande zeewercken* [1]), voorde selve stede gelegen, zoe tot laste vande Co., als tot laste vanden lande van Walcheren ende der

1) De cursief gedrukte woorden zijn onderstreept.

Digitized by Google

stadt van Vlissinghe, respective staende, ende dezelffde *met peylinge* ofte diepinghe tondersoucken, gelijck wij dat aldergevoechlijcxst zouden connen gedoen, mitsgaders raminghe en tauxatie maecken, wat dezelffde *wel souden costen*, voor aen te besincken ende boven te repareren, gelijck men die eenichsins zoude willen versekeren ende onderhouden, mitsgaders ons te informeren *van tcontract dat die* van Vlissinghen zeggen gemaect te wesen tusschen den marcquis vander Vere H. Me. ende den staten van deylant van Walcheren, zoe oeck omme bij ons tondersoucken, *wat middelen hier* voortijts gebruyct zijn tot onderhoudt der voorss. zeewercken, ende *waer die alsnu geemployeert* werden ofte geemployeert zijn, duyerende dese trouble, ende offmen de voorss. zeewercken duergaens *wel heeft onderhouden*, alst behoort. Ondersouckende mede, hoe veel de voorss. zeewercken alsnu *lastiger zijn*, dan ten tijde vanden contracte voorss., zoe verre wij eenige kennisse daeraff zoude connen gecrijgen; oick bij ons te vercrigen visie ende copie auctentijck van het *originel contract*, waermede den voorss. marquis van der Vere, als heere van Vlissinge, de voorss. zeewercken vande Staeten van Walcheren aengenomen heeft; ende voorts te vernemen, *vuyt wat noot ende* redenen tvoorscreven contract aengegaen es. Ende naerdien de voorss. onse commissie bij den voornoempden Burchmeester, in presentie van dandere quartiermeesters ende rentmeester voorss., overlesen es geweest, hebben versocht, die te moegen doen copieren, belovende deselffde des sanderendaechs smorgens wederom in onsen handen te stellen, twelck wij hen geaccordeert hebben, ende hen voorts verclaert, dat wij in meninge waeren, des sanderendaechs smorgens tjegens tlaech water bij diepinge ende peylinge te willen visiteren de buytenzeewerken, ende de

Digitized by Google

canaelen vander diepten metter dependentie van dien, voor de voorss. stadt Vlissinghe gelegen, begerende aen henluyden, Burchmeester, quarthiermeesters ende rentmeester voorn., dat zijluyden ons souden willen doen doen alle aenwijsinge ende behoorlijcke assistentie van volck, schuyten, roeyers, diepers ende ander gereschap, daertoe dienende, waerop zijluyden ons, commissarissen voorss. voor antwoort gegeven hebben, dat zijluyden int selffde al voorsien hadden, ende dat daervan egheen faulte ofte gebreck bevonden en zoude werden.

ij. Des sanderendaechs smorgens, wesende den xj^{en} der voorss. maent Aprilis tusschen vijff ende zes vuyren, zijn wij commissarissen voorss. vergeselschapt met den voorschreven Burchmeester, quarthiermeesters ende rentmeester, mitsgaders Reynier Adriaensz. commis vande West-wateringhe in Walcheren, ende Symon Janss., eertijts commis van de zeewercken vande vijff ambachten, gesamentelijck gegaen vuyter Stad Vlissinge, *opt wester havenhooft* derzelver stede, alwaer wij gereet gevonden hebben liggende twee royschuyten met royers ende diepers, in welcke twee schuyten wij ons verdeelt hebben, ende zijn alsulcx gevaren neerwaerts aff tot voorbij de stadt Vlissinghe, ende zijn daernaer wederom gekeert ende ons doen royen overal, *voor ende ter sijden van alle die zeewercken*, liggende voor de voorss. stadt Vlissinge, zoe wel ten laste van zijne Ma^{t} als der voorn. Stadt Vlissinge, mitsgaders tlant van Walcheren, nerstelijck, zoe met twee dieploeden, als een andere lange slachgaerde, ondersouckende overal zoe de diepten voor ende ter zijden vande zelffde zeewercken, als der diepten vander canaelen ende zeebancken, daer vooren gelegen, die wij *naer lange diepinge* ende peylinghe (die wij commodieuselijcken, overmits het schoon weder ende den noort-

Digitized by Google

oosten wint doen mochten) bevonden hebben volgende die schriftelijcke diepinge, daervan zijnde, hier bij gevoucht, geteyckent met de letter B. [1])

iij. Hiernaer hebben wij wederomme vuyt den voorss. schuyten gegaen binnen der voorss. stede in ons logys, alwaer wij den voorss. Burchmeester, quarthiermeesters ende rentmeester overgelevert hebben bij gescrifte alle de poincten van onze voorss. schriftelijcke last ende commissie, versouckende, vuyt crachte van dien, ons te willen doen alle vorder aenwijsinghe ende behoorlijcke assistentie, mitsgaders visie te doene vande boucken, reeckeningen, munimenten ende documenten, dienende tot het volcoemen van onse commissie, welck geschrift den voorss. burchmeester geaenvaert heeft, ende belooft dienaengaende metten anderen regierders der zelver stede te communiceren, ende ons daer van te dienen van antwoorde.

iiij. Desselfs daechs sachtermiddaechs zijn wij, commissarissen voorss., duer versouck vanden voornoempden Burchmeester, quartiermeesters ende rentmeester, met henluyden weder gegaen vuyt ons logys, tot opder *stadtswallen, gelegen jegens de voorss. zeewercken;* alwaer zijluyden ons vertoocht hebben het wijcken ende het overhangen van den stadsmuyer, ende dat tot eenige plaatsen den grooten aerden wal, binnen aende voorss. muyer gelegen, boven geschuert stondt, ende oversulx den muyer was volgende, hebben ons oeck aldaer tot diversche plaetsen verthoont, dat dopperste groote steenen lijsten vanden zelfden muyer, op storm ende onweder, duert gewelt vander zee affgeworpen waeren,

---

1) Onder het drukken is het, met het oog op den grooten omvang der door de beide deskundigen opgemaakte stukken, geraden voorgekomen, hun derde verslag, de uitkomsten inhoudende der door hen gedane peilingen in de haven van Vlissingen, achterwege te laten.

Digitized by Google

ons daerenboven oeck verthoonende den grooten weel, binnen der stede aenden voorss. wal gelegen, eertijts (zoo zij seyden) duer inbrexem vanden voorss. wal, doen ter tijt een zeedijck wesende, gevallen te zijne, verclarende voorts noch den voorss. Burchmeester cum suis, dat de voorss. stadtsmuer te zeer ondiep gefondeert was, jae zoo ondiep, *dat het aertryck, geweest hebbende onder denzelffden muyer, by tgewelt vander zee vuytgespoelt* ende wechgenoemen was, ende dat oversulcx den muyer metten wal apparentelijck es (indien daer nyet met alder haest inne versien werdt) op eenen grooten zeeganck ende storm wechgenomen te werden, ende dat oversulcx de stadt van Vlissingen met tgeheel landt van Walcheren zoude commen te inunderen.

v. Gaende voorts lancx den voorss. wal, verby de wintmolen tot voor sCo. schuyere, alwaer wij deur een bosgadt met een laddere affgegaen zijn, tot beneden op de zeewercken, onder aende zelffde stadtsmuyer gelegen, ende zijn van daer gegaen, vergeselschapt als vooren, voorbij de Stadt Vlissingen, tot opt *gescheyt van Zijne Mats ende slants van Walcheren zeewercken, wesende totter steenen pale staende boven opden dijck bewesten* der Stadt Vlissingen, vanwaer wij gegaen zijn lancx de voorss. zeewercken tot opt westersche havenhooft van Vlissingen. Ende hebben overal gevisiteert ende bij oculare inspectie regardt genoemen opde gesteltenisse, zoe vande houten cribbingen, aende dijck ende voor de stadtsmuyer gelegen, als vande gesteltenisse van allen den houten hooffden ende vlercken, mitsgaders de rijshooffden, streck- ende treckbarmen, tusschen de voorss. steenen paele ende tvoorss. westwaertste havenhooft gelegen, die wij al te samen in onse presentie in breede ende lenckde doen meten hebben, alle welcke houten cribbinghen, houtenhooffden ende vlercken, mitsgaders de voorss.

Digitized by Google

rijshooffden ende barmen, wij in alsulcken staet ende gesteltenisse bevonden hebben, gelijck wij breeder ende in tlange bij geschrifte verclaert ende in onse raeminge geinsereert hebben, ende hierbij gevoucht, geteyckent met de letter C.

vj. Hebben wij, commissarissen voorss., in dese visitatie oick aenschou ende regardt genomen opde gesteltenisse vanden *voorss. stadtsmuyer*, die wij tot eenighe plaetsen bevonden hebben geschuyert te zijne, ende tot diversche plaatsen het *aertrijck onder denzelffden muyer byder zee vuytgespoelt* ende wech genomen te zijne, waerduer denzelffden muyer metten voorss. wal (emmers daer die alreede geschuert zijn) op eenen grooten zeeganck ende hooghen vloet staen te periclíteren, dwelck indient gebuerde (dat God verhoeden wil), zoude redundeeren tot groote schaede ende achterdeele nyet alleene der Stadt van Vlissinghe, maer oeck tot tgeheele lant van Walcheren; ende alzoe ons hiernae den avont over quam, zijn wij wederomme gekeert binnen der voorss. Stadt van Vlissingen in ons logys.

vij. Des anderen daechs smorgens, wesende den xij^en^ dach Aprilis, zijn wij, weder vergeselschapt metten voorss. quarthiermeesters ende rentmeester, gegaen *opt oosthavenhooft* der Stadt van Vlissingen voorss., ende hebben oock aldaer bij oculaere inspectie regardt genomen vanden staet ende gesteltenisse deszelffs hooft ende andere zeewercken, zoe bewesten als beoosten van tzelffde hooft gelegen, alle welck hooft ende zeewercken wij insgelijcx in onse presentie in lengde ende breede doen meten hebben, ende bevonden in alsulcken staet, gelijck wij breeder int voorss. ons geschrift, geteyckent mette letter C, verclaert hebben.

viij. Hiernaer sijn wij wedergekeert binnen der voorss. Stadt Vlissingen in ons logys, alwaer wij den

Digitized by Google

dach tot tjegens den avondt besich gebleven zijn mette voorss. onse besoinge bij gescrifte te stellen.

ix. Tot welcker tijt, wesende ontrent der halver ebbe, sijn wij, commissarissen voorss., gegaen vuyt onsen voorss. logyse tot opt tvoorss. *westhavenhooft* der Stadt Vlissingen, omme aldaer regardt ende oculare inspectie te nemen opden stercken ende grooten *storm*, coemende ende vallende van boven vuyt de rivieren zoe vander Honte, als Joncheer Fransgat ende andersins, die wij bevonden hebben zoe swaer ende lastich opt voorss. westersche havenhooft vallende, ende passerende voerts voorbij die andere zeewercken, gelegen bewesten het voorss. westerhavenhooft voor de voorss. Stadt Vlissinghe mit alsulcken horriblen ende vehementen tocht ende wederkeerende meeren, *die qualijck met pennen zouden zijn te bescriven*, ende noch min geloofflijck voor denghenen (hen dies verstaende), die dezelffde vehementie bij oculaire inspectie nyet eerst gevisiteert ofte gesien en hadde; ende zijn daernaer, overmits den avont aenquam, wedergekeert in onsen logyse.

Des anderen daechs, wesende den xiij^en^ derzelffder maent Aprilis, hebben wij, commissarissen voorscreven, vergeselschapt mit den voorn. Jan Pietersz., schepen ende quarthiermeester van Vlissinghe, ende den voorn. rentmeester, ons gevonden buyten der voorss. Stadt Vlissinghe, opt buyten-meylant aldaer, tot jegens der steenen paele, staende opt gescheyt vanden zeewercken van Zijne Ma^ts^ ende slants van Walcheren, ende hebben aldaer, ende voorts tot andere diversche plaetsen, daer *tmeylant alderomalste* es, tot het westersche havenhooft toe, in onse presentie doen affmeten, de breede ofte wijte van tzelffde meylant vuyt de staketsselen, staende voorde thee vanden dijcke, ende die stadtsmuyeren, tot int leech water thoe, ende tzelffde

Digitized by Google

meylant bevonden in breede gelijck in onse scriftelijcke raminghe (opte behoorlijcke plaetsen) breeder verclaert staet.

xj. Ende alsoe wij, commissarissen, op den voorss. x^en^ Aprilis, int visiteren ende diepen, ons nyet te vollen en hebben connen informeren (overmits het sterck duerbreken vanden vloet), *hoe verre het gerechte canael vande diepte was liggende*, vuyt den voorss. zeewercken ofte havenhooffden van Vlissinghen, ende hoe breet ofte wijdt tzelffde canael hem was streckende naer Vlaenderen, sijn wij, commissarissen voorss., alsdoen ten leechwater aent voorss. westhavenhooft, vergeselschapt als vooren, metten voornoempden Cock ende rentmeester in een royschuyte gegaen ende hebben ons alsulcx doen royen tot opde raye, dat de kerckethoeren der stede Vlissinge met het vuyterste eynde van twesthavenhooft over een quaemen, ende voorts alsulcx zuydtwaert op, tot wel over de v^c^ roeden verre, buyten tvoorss. westhavenhooft ende andere zeewercken voor de stede Vlissingen gelegen, zoe verde, dat wij de molen, staende tot Breskens, met het vuyterste eynde van thavenhooft van Breskens voorss. overeen brachten.

xij. Vanwaer wij ons weder opwaerts doen royen hebben, oostwaert op, blijvende wel vj^c^ roen van lande als vooren, tot op de raye, daer twachthuys, staende opt blockhuys van Altena ende het eynde van thouten hooft op Altena voorss. overeen quam, ende sulcx wedergekeert, dwers over het diep, op dezelffde raye tot vooren aen thooft van Altena voorss., ende hebben tot vele ende diversche plaetsen het dieploot doen werpen, om alsulcx te ondersoucken, *hoe verre het canael van het diep buyten de voorss. twee havenhooffden ende andere zeewercken, gelegen voor Vlissingen, was liggende, ende hoe breedt ende wijt hetzelffde canael mochte zijn;* al welcke breeden ende diepten metter

Digitized by Google

gelegentheden van dien, wij bevonden hebben in vougen ende manieren als breeder in onse schriftelijcke diepinghe, geteyckent als vooren mette letter B gespecificeert, verclaert ende gescreven es.

xiij. Hiernaer sijn wij weder aen twestersche havenhooft geroyet, ende vuyter schuyte naer ons logys gegaen, alwaer wij dien geheelen achtermiddach voorts gebleven zijn, om onse besoingnen te vorderen, ende bij gescrifte te stellen.

xiiij. Des anderen daechs, wesende den xiiij^en^ der voorss. maent Aprilis, hebben wij, commissarissen voorn., om redenen, ons daertoe moverende, met een royschuyte wederomme doen brengen, vergeselschapt metten voorss. rentmeester van Co. domeynen ende Symon Jansz., eertijts commis vande vijff ambochten in Walcheren, voor Jennijn de Waelenshooft voorss., om ons aldaer naerder ende zekerlijck te informeeren, zoe vander gelegentheyt der gront ende diepten aldaer, als voor ende ter zijden van het *oude gasthuyshooft*, zijnde mitsgaders vooren aenden ouden rijsbarm gelegen, tusschen tvoorss. oude gasthuyshooft, ende twesterhavenhooft, ende insgelijcx zoe voorden rijsbarm, gelegen recht beoosten het oostersche havenhooft, als voor tmeylant, wesende beoosten ende tusschen den voorn. rijsbarm ende thooft tot Altena. Alwaer wij insgelijcx voor alle de voorss. hooffden, barmen ende meylanden, tot zeer veele ende diversche plaetsen, het dieploot doen werpen hebben, ende oversulcx de gelegentheden vande diepte ende gronden, aldaer zijnde, gediept ende bevonden inder manieren ende voegen, gelijck die in onse voorss. schriftelijcke diepinge, geteyckent mette letter B, breeder verclaert ende geinsereert zijn. Ende zijn daernaer weder vuyter schuyte aen twesthavenhooft naer ons logys gegaen.

xv. Ten zelffden daeghe, ontrent den middach zijn

Digitized by Google

bij ons gecoemen Jan Jansz. Coman, Burchmeester, ende Jan Pietersz. Cocq, schepen ende quarthiermeester der voorss. stede Vlissinghe, ende hebben ons, commissarissen, in handen gestelt zeecker schrifftelijcke verclaers op de contenue vande poincten ende articulen, geextraheert vuyt onse voorss. commissie, die wij henluyden opten xj^en^ dach deser maent, als breeder hier vooren, art° iij° geinsereert es, in handen gestelt hadden, mitsgaders twee auctentycque copien van accorde, beroerende thonderhout vander dijckaigie, grontbraken ofte vallen vanden zuydtdijck der stede Vlissinghe, streckende tot den dijck vande westwateringe des lants van Walcheren, deene van date den iiij^en^ dach Januarij xiiij^c^lxxviij, gemaect bij vrou Anna van Bourgoingnen, vrouwe douagiere van Ravesteyn, vrouwe van Duvelant, Sommelsdijck, etc., vuyt den naem van Burchmeesters, schepenen ende raedt der stede van Nyeuwe Vlissinghe, bij consente ende wille van mijnen heere vander Vere, als heere van Vlissinge ter eenre, ende de Burchmeesters, schepenen ende raedt der stede van Middelburch met m^r^ Pieter van Everswaerdt, rentmeester mijns heeren van Ravesteyn, als over ende inden naem van de poorteren ende poortersen der voorss. stede van Middelburch ende den ondersaten mijns voorss. heere van Ravesteyn ter andere zijden; in welcke copie achter geinsereert es een ander accordt ende vernyeuwinge van eenen anderen termijn van xxv jaeren, der voorss. dijckaigie aengaende, in date den viij^en^ dach Augusto int jaer ons Heeren *xv^c^vj*. Ende dandere copie auctentycque es mede sprekende van een ander accort, eertijts gemaect tusschen wijlen S. Me. Adolph van Bourgoingnen, ridder vander ordene, heere van Beveren, als heer van Vlissinghe ter eenre, ende den Burchmeesters, schepenen, raeden ende poorterye der

Digitized by Google

stede van Middelburch in Zeelant, zoe in haeren naem, als den gemeenen geerfden vanden eylande van Walcheren ter andere zijde, beroerende tonderhout derselver dijckaigie, staketten, kisten ende barmen, met hueren aencleven, gelegen aen ende bij de Stadt van Vlissinghe, ende bijsonder vanden Westersche hooffde, met zijnen dependentien, die de voorss. heere van Beveren ende zijnen voorsaten gesustineert hebben dat die tot coste vanden gemeenen eylande van Walcheren behoorden onderhouden te sijne, gelijck tzelfve tot dier tijt gedaen hadde geweest; ende die van Middelburch, inden naem als vooren, hebben gesustineert de contrarie, als dat dezelffde wercken (*als binnen de poorten ende limiten binnen der stede van Vlissinge gelegen*) behoorden onderhouden te worden tot coste vande heere van Beveren ofte stede van Vlissingen, ende nyet tot coste vanden lande, al breeder blijckende bij diezelffde copie, de date *den xiij^en^ dach Julij xv^c^xxvij*, mitsgaders de confirmatie ende approbatie vanden K. Ma^t^, daerop gevolcht, van date den lesten dach Augusti xv^c^xxviij, in dezelffde copie auctentycque gescreven, tsamen aeneengehecht ende hier bij gevoucht, geteyckent mette letter D.

xvj. Seggende ende verclarende voorts den voornoempden Burchmeester Coman, egheene andere boucken, reeckeningen ofte munimenten ende documenten meer onder de regierders der voorss. stede Vlissinghe, der voorss. dijckaigie ende zeewercken aengaende, te wesen; dan seyde, voor zoe veele mochte aengaen het gouvernement der dijckaigie ende zeewercken voor ende bij de Stadt Vlissinghe gelegen, rakende de Co. Ma^t^, zoude men daervan mogen geinformeert worden bij de rekeninghe vanden rentmeester Jaspar Mulder, waervan hij zeyde doriginele vandien te berusten inde rekencamer van Hollant.

Digitized by Google

xvij. Tselffde gehoort, hebben wij, commissarissen voorss., hem gevraecht, offter gheen dubbel van dezelffde rekeninghe te becoemen en waeren, waerop hij seyde ende verclaerde, dat men wel copie van dezelffde rekeninghe onder den jegenwoordigen rentmeester van Zijne Ma^{t} Michiel Adolfs becoemen zoude.

xviij. Ende alsoe den voornoempden rentmeester terstont daernaer bij ons gecoemen es, hebben wij hem tzelffde geopent, die, antwoordende, geseyt heeft: de copie van alsulcke rekeninghe, die onder mijn zijn, zal ick in handen van uluyden, commissarissen, stellen.

xix. Hiernaer desselffs daechs ontrent de ses hueren tsavonts es bij ons, commissarissen voorss., gecompareert den voorss. rentmeester Michiel Adolfs, met hem brengende de rekeninghe vanden rentmeester Jaspar Mulder van die administratie, die den voorss. Jaspar Mulder, als rentmeester, gehadt hadde over zijne Ma^{ts} domeynen van Vlissingen, binnen de jaeren Lxvij, Lxviij, Lxix, Lxx, Lxxj ende Lxxij; ende alsoe wij int visiteren derzelver *rekeninghe* bevonden hebben die nyet gesommeert, gepasseert, gesloten ofte geteyckent te zijne, hebben wij den voorss. rentmeester geordonneert, vuyt elck van dezelffde rekeninghen te maecken een cort schriftelijck recuel, waerbij men zoude moegen verstaen ende beseffen, soewel alle den jaerlicxschen incoemen van zijne Ma^{ts} domeynen, als die reparatien vande zeewercken, molens, renten ende andere lasten, op de voorscreven domeynen staende.

xx. Des anderen daechs, wesende den xv dach der voorn. maent van Aprilis, zijn wij, commissarissen voorss., den geheelen dach besich gebleven tot jegens den avondt, om onse voorss. begonste besoinge ende raeminghe bij gescrifte te stellen.

xxj. Hiernaer hebben wij, commissarissen voornoempd, in handen genoemen het scriftelijck verclaers,

Digitized by Google

gedaen bij de Burchmeesters ende schepenen van *Vlissingen*, op de poincten ende articulen, geextraheert vuyt onse voorss. commissie (ons overgelevert, ten daege als vooren), om tzelve te visiteren, examineren ende daer bij te moegen verstaen, hoe ende in wat manieren de voorss. Burchmeesters ende schepenen de voorss. schriftelijcke poincten ende articulen beantwoort hadden.

xxij. Ende commende int verclaers, gescreven opt iiij^{e} ar^{le} van tvoorss. extract van onse voorss. commissie, hebben wij, commissarissen voornoempd, bevonden, dat de voorss. Burchmeesters ende schepenen nyet gefurniert en hadden, volgende de contenue van tzelve iiij^{e} ar^{le}, te weten: als egheen mentie in tvoorss. verclaers gemaect hebbende, *wat middelen de Stadt Vlissinghen jegenwoordelijck was hebbende* tot onderhout van haeren zeewercken, die wij bij onse visitatie ende diepinghe (ter lengde sulcx, als die ons aengewesen wierden) zeer lastich ende swaer bevonden hebben, gelijck dat breeder in onse voorss. diepinghe ende raeminghe verclaert staet, ende bevonden mach worden; hebben daerom terstont bij ons ontboden den voornoempden Burchmeester, Jan Jansz. Cooman, die voetstaens (vergeselschapt met Jan Pietersz. Cock, schepen, ende Marinis Kempez, raedt), beyde quartiermeesters, bij ons gecoemen zijn, denwelcken wij verclaert ende geopent hebben, dat wij, commissarissen voorss., met het voorss. schriftelijcke verclaers, bij henluyden opt iiij^{e} ar^{le} als vooren gedaen, ons nyet genouch geinstrueert ende onderrecht bevonden, om volgende onse voorscreven commissie, dienaengaende, volcomen rapport aende voorss. heeren Staeten slants van Zeelant te connen doen, versouckende daeromme aen hem, Burchmeester, opte contenue van tvoorss. iiij^{e} artyckel te gelieven naerder ende breeder

Digitized by Google

schriftelijcken bij die regierders der stede Vlissinghe te doen antwoorden.

xxiij. De voorss. Burchmeester ende quartiermeesters tzelve gehoort ende verstaen hebbende, hebben ons bij veele diversche propoosten verclaert ende geopent de zeer soberen staet, daer zijluyden (soe zij seyden) jegenwoordelijck de Stadt van Vlissinghe in bevonden, ende de groote tachterheyt vandien, verclaerende voorts: dat zijlieden daer deur *egheen middelen voorde handt en hadden* omme te mogen employeren tot reparatie van eenighe zeewercken, seggende noch voorts, dat de regierders van Vlissinghe nyet en verstonden eenighe meer ofte verder zeewercken, voorde stadt Vlissinghe gelegen, tot laste ende onderhout derzelver stadt te staene, dan *alleene de twee stads havenhooffden metten onder-rijsbarmen ende staketselen, daer aen geleyt ende gemaect.* Ende naer veel redenen ende propoosten, bij henluyden, Burchmeesters ende quartiermeesters dienaengaende voorgeslegen, hebben ten laetsten tvoorss. schriftelijck verclaers weder aen hen genomen ende belooft, vande zwaricheyt, bij ons, commissarissen voorss., daerin bevonden, aende magistraet der stadt Vlissinghe voorss. rappoort te doene, ende des anderen daechs voorde middach aen ons, commissarissen, naerder schriftelijck verclaers in te brenghen.

xxiiij. Op den xvj^{en} dach der voorss. maent Aprilis smorgens, ontrent de seven hueren, es bij ons verschenen de voorn. rentmeester Michiel Adolfs, ende heeft ons overgelevert een schriftelijck cohier, inhoudende recueil vanden staet der ontfanck ende vuytgeven, getoghen vuyt de rekeninghe van Jasper Mulder, die hij in zijnen leven, als rentmeester van Co. Ma^{ts} domeynen over die stadt Vlissinghe, gehadt heeft vanden jaeren Lxvij, Lxviij, Lxix, Lxx ende Lxxj, bij welck

Digitized by Google

recueil wij, commissarissen, bevonden hebben, dat hij, rentmeester, binnen den jaere Lxvij aen zijne Ma^ts zeewercken, gelegen voor Vlissinghe, zoe aen materialen ende arbeyt betaelt ende vuytgegeven heeft de somme van elffhondert zessentzeventich pont, vijff schellingen, tot xl grooten vlaems tpont, facit

xj^cLxxvj £ v S. gr.

xxv. Binnen tjaer Lxviij heeft den voorss. rentmeester betaelt ende vuytgegeven aende voorss. zeewercken, zoe aen materialen ende arbeyt,

ij^mxix £ iij S. ix gr.

xxvj. Anno Lxix van ghelijcke, materialen ende arbeyt, iij^mix^cLvij £ xvj S. v gr.

xxvij. Binnen den jaere Lxx heeft den voorn. rentmeester Jaspar Mulder vuytgegeven ende betaelt, zoe aen materialen ende arbeyt tot reparatie vande voorss. zeewercken, de somme van vj^mvj^cxxiij £ xvj S. iiij gr.

Memorie, dat den voorn. rentmeester binnen dit jaer tot behulp ende assistentie der reparatie der voorss. zeewercken, ontfangen heeft ter ordonnantie vande heeren der finantie des Co., vuytten thol tot Middelburch, twee duysent gelijcke ponden, die in den vuytgeven van dese boven gescreven vj^mvj^cxxiij £ xvj S. iiij gr. mede begrepen zijn.

xxviij. Ende in djaer Lxxj heeft den voorss. rentmeester insgelijcx aende voorscreven zeewercken betaelt ende vuytgegeven, zoe aen materialen ende arbeyt, de somme van xvj^cxxij £ iij S. iiij gr.

xxix. Heeft noch den voorss. rentmeester Michiel Adolphs ons in handen ghestelt zeker schriftelijck recueil vuyt zijne rekeninge van de Co. Ma^ts domeynen over Vlissinge, vanden jaere Lxxvij, expirerende in Novembri Lxxviij, daerinne hij overgheeft binnen dien jaere vuytgegeven ende betaelt te hebben, zoe van houdt, ijsser, rijs, steen ende arbeyt tot reparatie

Digitized by Google

van zijne Ma^ts zeewercken, voor ende bij de voorss. stadt van Vlissinghe gelegen, bedraegende in als ter somme van xj^c xxx £ vj gr. vls.

xxx. Welcke voorscreven twee schriftelijcke recueilen vande voorss. reeckeninghe, zoe vande rentmeesters Jasper Mulder als van Michiel Adolfs, wij, commissarissen voorscreven, aeneengehecht ende hier bij gevoucht hebben, geteyckent met de letter E.

xxxj. Ten zelffden daghe es bij ons naeden middach gecompareert den voorn. Burchmeester Jan Jansz. Cooman, vergeselschapt met Bartel Cornelisz. Porrenaer, mede Burchmeester, ende Jan Pietersz. Cocq, schepene ende quartiermeesters der voorscreven stede van Vlissinghe, verclaerende de voorscreven Burchmeester Cooman, dat hij aen tcollegie vande magistraet der stede voorss., volgende zijne beloofte, rappoort gedaen hadde vande zwaricheden, bij ons, commissarissen voornoempd, bevonden in tschriftelijck verclaers bij de Burchmeesters ende schepenen van Vlissinghe voorschreven, gheposeert opt iiij^e articule, gheextraheert vuyt de voorscreven onse commissie, all breeder verclaert hier vooren, ar^lo xxij^o; welck schriftelijck verclaers hij, Burchmeester, zeyde naerder in tvoorss. collegie gevisiteert ende dyen voormiddach geexamineert hadde gheweest; ende dat de magistraet voorscreven, op die contenue van tvoorscreven iiij^e articule naer rijpe ende langhe deliberatie nyet anders en wisten te verclaeren, dan zij bij een ander haer geschrift van date desselffs daechs den xvj^en Aprilis (twelck hij, Burchmeester, ons in handen stelde) te kennen waeren gevende, verclaerende voorts den voorscreven Burchmeester Cooman mondelinghe, dat de magistraet der stadt Vlissinghe voorscreven egheen andere middelen tot onderhoudenisse vande zeewercken, gelegen voor ende bijde voorscreven stadt

Digitized by Google

Vlissinghe, en hadden, ofte oock en wisten, *dan die jaerlicxe innecommen van zijne Mat^t domeynen*, over de voorscreven stede Vlissinghe, ende die *tweehondert ponden* grooten vlaems, die jaerlicx bij den rentmeester van de Co. Mat vuyten staeten slants van Walcheren ontfangen worden, mitsgaders de *thien grooten vlaems* op elck gemet, die hij rentmeester jaerlijcx ontfanckt van die landen onder oudt-Vlissinghen ghelegen, begerende aen ons, commissarissen voorscreven, dat wijluyden dienvolgende ende haerluyder schriftelijck verclaers van date den xij^en Aprilis, mitsgaders haer voorscreven andere schriftelijck te kennen geven van date den xvj^en Aprilis voorss. ende de voorscreven copien van accorde, breeder int voorscreven ar^lo xv^c verhaelt, rappoort aende heeren staeten slants van Zeelandt zouden willen doen, welcke voorscreven stucken van verclaers vertooch, wij tsamen aeneen gehecht hebben ende hier beneffens gevoucht, gheteyckent mette letter F.

xxxij. Hiernaer heeft ons den voorn. Burchmeester Cooman noch in handen gestelt zeker gescrift, geintituleert: Extract, getogen vuyt de rekeninghe van Luevis Engelsz. van diversche misen, bij hem, als rentmeester der stadt Vlissinghe, betaelt ter cause vande zeewercken der voorscreven stede inden jaere xv^cLxxviij, waerin bevonden werdt vuytgegeven ende betaelt te zijn die somme van iiij^cLvj £ xvij S. vij gr. xij vlaems, breeder blijckende bij tzelffde schriftelijck extract, hier mede bij gevoucht, geteyckent mette lettere G.

xxxiij. Op den xvij^en der voorss. maent Aprilis smorgens voor vijff hueren, wesende ontrent twee hueren voor thooch water, op zeer schoon ende stil weder, met eene noortoosten wint ende doot stroom, sijn wij, commissarissen voorss., gegaen vuyt onsen

Digitized by Google

logyse, tot opt *vuyterste eynde van twester havenhooft*, omme aldaer van vloede regaerdt ende oculare inspectie te nemen opden grooten ende stercken stroom, coemende vuyter zee, die wij bevonden hebben, zoe zwaer ende lastich op tvoorss. wester havenhooft vallende, passerende voorts voorbij het *oostersche havenhooft*, met alsulcken horibelen ende vehementen tocht ende wederkerende meeren, meer dan wij, commissarissen voorss., tot eenige andere plaetsen in Hollant, Zeelant, Brabant ende Vlaenderen, daer vuytstekende hooffden ofte zeewercken geleyt ende gewracht zijn, oynt gesien ofte bevonden hebben; sulcx, dat tzelve westwaertsche havenhooft, zoe wel van ebbe, gelijck hier vooren, ar^lo^ ix° verclaert es, als van vloede, zeer groot, onsprekelijcke gewelt ende last es lijdende, ende zijn daernaer weder in onse logyse gekeert, omme dese onse besoinge voorts te voldoen ende sluyten.

Hoepende hier mede gefurniert te hebben ter ordonnantie van mijn heeren die Staeten slants van Seelandt voorss.

Aldus gedaen ter plaetsen ende daeghen, als vooren ende voleyndt binnen der stadt Vlissinghe, opten voorss. xvij^en^ Aprilis anno 1579. Ende bij ons, commissarissen bovengenomdt, onderteyckent. Ende was onderteyckent Johan Ariaensz. Blancx ss^t^, Cornelis Claesz. ss^t^.

Gecollationneert jegens zijn principale, onderteyckent als boven, es daermede bevonden taccorderen opten xxiiij Mey 1585. Bij mij

De Woerden. [1])

1) De onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

Het hierboven (n° XCI) medegedeelde besluit van den Magistraat van Vlissingen (en door dien van Veere schijnt een besluit van gelijke strekking te zijn uitgevaardigd) gaf aanleiding tot den verkoop der beide Zeeuwsche steden. De Koning van Spanje toch, die in 1567 het Markiezaat had gekocht, had, ter gedeeltelijke voldoening van de koopsom, verschillende op de goederen van het markiezaat gehypothekeerde renten overgenomen, ten gezamelijken bedrage van 186,349 £ vl. in hoofdsom: het restant, 187,750 £ vl. betaalde hij in verschillenne termijnen in contante penningen, zooals, behalve uit talrijke aanteekeningen en nota's van van Dorp, ook blijkt uit de briefwisseling tusschen van Dorp, den thesaurier Grobbendonck en 's Konings facteur te Antwerpen, Hieronimo de Curiël. Aanvankelijk werden de jaarlijksche renten geregeld betaald, maar toen het grootste deel van Walcheren in 1572 de zijde des Prinsen gekozen had, en de inkomsten der domeinen en tollen niet meer aan den Koning verantwoord werden, staakte hij de uitbetaling der renten, terwijl de steden, die de inkomsten thans trokken, slechts ten deele de verplichtingen, waarvoor die inkomsten verbonden waren, nakwamen. Eerst weigerden zij de renten te betalen, toekomend aan personen, die 's Prinsen zijde niet hielden, daarna werden ook de andere renten niet geregeld meer voldaan (orig. verklaring van de Magistraat van Vlissingen van 10 Juli 1593), totdat zij nu openlijk besloten, vooreerst geen jaarrenten meer uit te betalen. Op grond van dat besluit verzochten eenige weinige rentheffers op beide steden (namelijk Guilleyn Bouwensz.

Digitized by Google

en Jan Jansz., als man en voogd zijner vrouw en als voogd der weeskinderen van wijlen Lieven Bouwensz., als rentheffers op Vlissingen, en de voogden der weeskinderen van Wouter Block en die der weeskinderen van Claes Claesz. als rentheffers op Veere) aan het Hof van Holland, dat de beide steden zouden worden verkocht, opdat uit de kooppenningen hunne vorderingen in hoofdsom en achterstallige renten zouden worden afgedaan. Het Hof gaf het gevraagde verlof tot verkoop der steden, bij arrest op 22 Junij 1580 gewezen, waarop de steden in September in beslag genomen en in October voorloopig verkocht werden: de Burgemeester Jan Bouwensz. kocht Oud- en Nieuw-Vlissingen namens den magistraat der stad, de rentmeester Campe kocht Veere voor zich en zijne consorten. De magistraten der beide steden en die van Middelburg, benevens verschillende crediteuren, kwamen bij dien verkoop „bij kaarsbranding" in verzet; doch het Hof gaf op 12 Mei 1581 een sententie van interpositie van decreet, waarbij de definitieve verkoop „bij het aftrekken der zegels" werd gelast. (Omtrent die beide wijzen van verkoopen van onroerende goederen schrijft S. v. Leeuwen, Rooms Hollands Regt, Ve Boek, 26e deel n° 10: De verkoping van onroerende goederen uyt kragte van *sententiën* van den Hove te doen, werden wel eerst gedaan bij het uitgaan van een brandende Was-kaars, aan degene die met het uitgaan van deselve kaars het hoogste bod geboden heeft, doch deselve koop bij *decreet* van het Hof nader bevestigd, en aldaar voor het gestaden van hetself, het vercofte andermaal opgehangen, om te sien, of yemand

Digitized by Google

meer wil bieden, en werd gegunt aan degene, die voor het aftrekken van het Zegel van het Was, daar deselve Brieven vae *Decreet* en vesting mē werden besegelt, het hoogste bod heeft geboden, so niet, werd de eerste koop gestadet en voor goed gehouden). Wel werden er nog pogingen aangewend, om den voortgang der zaak te stuiten; zelfs de Aartshertog Matthias verbood, dat de definitieve verkooping zoude plaats hebben, maar de Staten van Holland verklaarden in hunne vergadering van 20 Mei 1581, dat het Hof niet onderworpen was aan den Aartshertog, en de verkooping daarom ten bepaalden dage zoude geschieden. De Prins van Oranje bleef daarbij kooper van Vlissingen voor 70.200 £ van 40 gr. vl. en van Veere voor 74.500 £. Zoo althans vind ik den koopprijs der beide steden in de stukken van van Dorp opgegeven; maar elders wordt die zeer verschillend vermeld. In de „deductie van het recht, competeerende zijne Hoogheydt Johan Willem Friso, enz., tot het Marckgraefschap van Veere en Vlissingen" ('s Gravenhage 1706) staat voor den koopprijs van Vlissingen 70.100 en voor dien van Veere 74.500 gulden; van Meteren (deel III, bl. 500) geeft op respective 77.000 en 144.600 gulden; Wagenaar (deel VII, bl. 385) en Hooft (XVIII boek, bl. 781) 75.100 en 74.500; Beaufort (Leven van Willem I, deel III, bl. 436 volgg.) 70.100 en 70.500 gulden. De vraag is gesteld, of de geheele procedure tot verkoop der steden niet enkel en alleen door de vrienden des Prinsen is opgezet, ten einde hem in de gelegenheid te stellen, om ze te koopen. Beaufort (t. a. p. deel III, bl. 436) beantwoordt die vraag bevestigend,

Digitized by Google

en de vroeger reeds aangehaalde „Deductie van het Recht, dat aan de Edele Mog. Heeren Staaten van Zeelandt is competeerende, om de Steeden Vlissingen en Veere, voortaan niet ter Leen uyt te geeven" deelt dat gevoelen volkomen: Wagenaar, daarentegen, zegt, dat hem geen bewijs daarvan is voorgekomen. De hier medegedeelde stukken zullen, naar ik meen, dat bewijs kunnen leveren.

Slechts enkele dagen, nadat de Magistraat van Vlissingen, onder 's Prinsen goedkeuring had besloten, geene renten op die stad meer uitte betalen, was de Prins reeds met van Dorp in briefwisseling over den verkoop der steden, en gaf hij zijn verlangen te kennen, om ze zelf te verkrijgen; en dat die zaak reeds vooraf tusschen hen besproken was, blijkt uit den brief des Prinsen van 11 Januari 1580, waarin hij schrijft, dat hij de steden wil koopen „pour bonnes rai„sons, comme autres fois je pense avoir dis„courru avecq vous." Bij alle verdere onderhandelingen raadpleegt de Prins voortdurend met van Dorp, ja, hij wil niets in die zaak besluiten, zonder vooraf zijn advies te hebben ingewonnen (brief van 27 Mei 1581). En nu blijkt uit de brieven van den deurwaarder van der Beke, dat van Dorp de geheele leiding der procedure had. Hij stelt de voorwaarden van de verkoopingen op, en wijzigt die, op verzoek van de magistraten der steden; hij beslist, in welke kavelingen de goederen verkocht zullen worden; aan hem doet de deurwaarder telkens verslag, van al wat er in de zaak voorviel. En wat nog meer zegt: verschillende processtukken der renteheffers, die den verkoop vorderden,

Digitized by Google

werden door van Dorp opgesteld; ik vind er de concepten van door hem eigenhandig geschreven of verbeterd, onder anderen het request, waarmede het geding werd aanhangig gemaakt. Al die omstandigheden, te zamen genomen, moeten tot het besluit leiden, dat de renteheffers, die tot den verkoop procedeerden, slechts stroopoppen waren, en dat van Dorp de eigenlijke eischer was, die zijnerzijds weder geheel volgens de inzichten van den Prins handelde. Daarbij komt nog, dat het reeds in 1567 diens verlangen was geweest, Markies van Veere te worden, en dat de verkoop, waardoor hij de tweede der drie stemmen in de Staten van Zeeland verkreeg (als eerste Edele had hij reeds de eerste stem) nooit op een gunstiger tijdstip konde plaats hebben dan thans, nu hij, om zijne plannen door te voeren, er groot belang bij had, over de meerderheid der stemmen in de Staten-vergadering te kunnen beschikken. De afzwering van Philips was toch reeds lang door hem besloten, maar was afgestuit op den tegenstand van Zeeland (Wagenaar, deel VII, bl. 303) en evenzoo werd zijne verheffing tot graaf van Holland en Zeeland reeds in 't geheim voorbereid (zie boven de aanteekening op n° LXXIV). Omtrent de bedoelingen van den Prins bij den aankoop van de beide steden, zie ook het stuk van N. Pijl tegen Villiers (n° CCCXXXXVI). Nog eene bijzonderheid wil ik hier niet achterwege laten; gelijk in 1567, toen de Prins het voornemen had, om het Markiezaat te koopen, zijne beeltenis reeds vooraf werd verspreid, met de vermelding van den titel van Markies van Veere en Vlissingen, zoo

Digitized by Google

nam de Prins ook nu, vóór dat de verkooping had plaats gehad, dien titel reeds in een zijner brieven aan (Brief van den P. v. O. aan den gouverneur van Yperen, van 14 Maart 1581. Gachard, Corresp. de Guill. le Taciturne, deel IV, bl. 285).

XCIV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 16 Januarij 1580.

De Prins, die van van Dorp bericht had ontvangen, dat men te rade was gegaan, om de beide steden Vlissingen en Veere te verkoopen, omdat de renten niet meer betaald werden, geeft zijn wensch te kennen om die steden te koopen, maar legt tevens de bezwaren bloot, die hiertegen bestaan.

Monsieur van Dorp. J'ay veu ce que par votre lettre du ve jour de ce mois m'avez escript sur les affaires des deux villes de Flissingen et la Vere, mesmes que pour le peu de moyen quil y a de payer d'icy en avant les rentiers, ayans leurs hypotecques sur lesdictes villes, il seroit trouvé expedient de les mectre en vente, et ce par decret. Et comme vous desirez scavoir mon intention allendroict l'achapt d'icelles, je ne puis sinon vous remercier grandement de la bonne affection que vous portez au bien de mon service et seroys bien deliberé d'entendre audict achapt pour bonnes raisons, comme autresfois je pense avoir discourru avecq vous [1]), n'estoit, que

1) Het is onaannemelijk, dat met de hier bedoelde besprekingen door den Prins wordt herinnerd aan hetgeen tusschen hem en van Dorp in 1567 over den aankoop van het Markiezaat was verhandeld,

Digitized by Google

je me treuve empesché de deux difficultez, lesquelles, je crains, ne me permectroyent d'y parvenir. Car estant la piece grande et belle, faict bien a presumer quelle sera de fort grand prix. Et de moy, comme vous scavez, suis a present denué des moyens bastans, pour promptement y satisfaire, dont pourra advenir que ladicte pieche tombera es mains d'aultruy, soit de quelque province, ville ou personne particuliere, ayant plus de moyen d'y furnir.

L'aultre difficulté que je y treuve est, qu'oires que le moien m'estoit a la main pour y furnir, que toutesfois, se faisant ce decret en temps de guerre, le Roy s'en vouldra cy-après faire relever, qui nous feroit tomber en inconvenient pire qu'auparavant, n'estoit que ce faisant cy-après une paix, en fust par article expres aultrement stipulé. Vous priant a ce regard, que continuant voz bons offices, mectez un peu le tout de bien prez en bonne consideration, me mandant puis apres votre bon advis, mesmes le prouffict qui s'en pourroit esperer, veu que le tout est tellement affecté aux dijckaiges, pour en user comme se trouvera le plus expedient.

J'avoys quelques jours auparavant receu une aultre lettre votre, en recommandation de Mre Maximilien de Pottere, pour l'advancer a l'estat de conseillier en Hollande. A quoy j'eusse fort voluntiers entendu, n'eust esté que j'avois desja donné la parolle a Monsr de St Aldegonde et Monsieur van der Warcke pour Mre Pierre de Nysse. Ce neantmoings a la premiere opportunité que je pourray advancer le susdict de

---

want 'slands toestand was intusschen zoo zeer veranderd, dat in 1580 andere motieven moesten gelden, dan in 1567: er moet dus vóór het schrijven van dezen brief door den Prins en van Dorp over den aankoop zijn gesproken.

Digitized by Google

Pottere en votre faveur et de ses parens, je le feray fort voluntairement. Sur ce, me recommandant bien affectueusement en votre bonne grace, je prieray Dieu, vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. d'Anvers, ce xj^e^ jour de Janvier 1580.

Votre [1]) bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau.

Adres:

A Monsieur Arent van Dorp, mon bien bon amy.

XCV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp.

Geheel eigenhandig door den Prins geschreven. Hij meldt de aankomst van twee afgevaardigden uit den Magistraat van Vlissingen, die hij echter zelf niet spreken wil, waarom hij van Dorp verzoekt, ze te ontvangen, en hun gevoelen omtrent den verkoop van het Markiezaat te onderzoeken. De brief is zonder dagteekening, doch moet kort na den voorgaanden geschreven zijn, daar die van Vlissingen reeds in Mei aan den Prins verzochten, om een woning voor zich in hunne stad te bouwen, zoodat toen reeds de onderhandelingen tusschen den Prins en de stad tot een bevredigend einde voor beiden moeten zijn gekomen (zie den hierachter medegedeelden brief van 8 Mei).

---

1) *Votre* enz., met de handteekening eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

Monsr Dorp. Comme je suis descendu de ma chambre, je trouve le bourgemeister de Vlissinge et Martin Droger; ne sassant pour quoy ilx sont venues issi, je vous prie vous en voloir enquester. Si cest pour la vendition du marquisat, je vous prie voloir retarder votre partement, jusques a ce que aurons entendu leur rapport; si cest pour aultre chose, je vous prie, leur en voloir toucher ung mot, pour entender laffection quilx ont a la vendition; surquoy vous prie, me mander votre advis par ung petit billet. Sur ce vous diray le bon soir.

Votre bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsr Dorp.

XCVI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 8 Mei 1580.

Die van Vlissingen hadden den Prins verzocht, zich een huis in hunne stad te bouwen.

Monsieur van Dorp. Daultant que ceulx de Vlissinghen ont desiré, comme scavez, que je fisse bastir quelque maison en leur ville, et que je suis informé, quil y auroit bonne quantité des pierres blanches, hors de la ville de Malines, des esglises abbattues, je vous ay bien voulu faire ce mot, pour vous prier, quentre tant que vous y estez, de vous informer, si ne se pourroient recouvrir a quelque bon pris, pour les employer audict bastiment, et en retournant icy, men faire relation de ce que sur ce fait aurez peu

Digitized by Google

entendre. Et ne servant ceste a aultre fin, je priesy Dieu, vous donner,

Monsieur Dorp, avecq bonne santé, heureuse vie et longue. d'Anvers le 8 de May 1580.

Votre [1]) bien affectioné amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsieur van Dorp.

XCVII. Voorwaarden, waarop de stad Veere c. a. bij voorloopigen verkoop zoude worden verkocht. Ongeteekende copie.

Conditien ende voirwairden, waerop men bij keersberringe ende decrete in eenen coop zal vercoopen, zulcx, als bij decrete vanden grooten Raidt tot Mechelen in Aprili zevenentzestich laitstleden in eenen coop ende ongesplist vercoft zijn geweest de steden ende heerlicheyden vander Vere ende Domburch, den Polder, Zanddijck, tcasteel van Zandenborch ende tleen van Duynbeke met den anhanck ende gevolge, telcker van die specterende respective.

Eerst, zoe wie cooper bediet, die zal in ende over de voorss. steden ende heerlicheiden, midtgaeders duer de jurisdictien van dien, hebben, gebruicken ende heffen alle alsulcke hoige, middele ende laege justicie, midtgaeders alsoedane demeinen, renten, rech-

---

1) *Votre* enz., met de handteekening eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

ten, voirdeelen, vriheiden, tiltre ende preeminentien, als den Coninck in ende over dezelve heeft gehadt oft mochte hebben, zonder eenich vuytsteck oft reservatie.

Sal insgelijcks den cooper genietten de verbeteringe ende versterckinge, die zedert aende voorss. steden gedaen es, deur bevel ende ordonnantie van mijnen g. heere, den Prince van Oraignen, ende mede bide zelve steden, zoewel als biden borgeren ende inwoonderen van dien bliven ende tallen tide genoten moegen werdden tbenificie van alle de privilegien, sconissen ende voerdeelen, die hen respective bij zijne Ex^cie gegunt ende gegeven zijn.

Alle innecommen vande demeinen, pachten ende renten, zullen tot scoopers proffijte loopen vanden dach aff, dat de brieven van decrete bezegelt zullen zijn.

Men zal den cooper leveren vry goit om vry gelt; maer zal tzijnen laste moeten behouden de onquytbaere renten, erffpachten oft chynsen (onder dewelcke men nyet en verstaet te begripen sprincen oft andere geprivilegeerde penningen), midts corttende tcapitael aen zijnen coopscult ten advenant den penninck vijffentwintich, ende de lijffrenten den penninck zesse; ende wes hij boven desen meer besomt heeft ende sculdich zal wesen, tzelve zal hij moeten opleggen ende consigneren ter greffie vanden hove van Hollandt, in goeden gangbaeren gelde, binnen zes weken naer den dach, dat hij cooper bedegen zal zijn.

Den cooper werdt gehouden voor tfurnissement vande penningen van desen coop, binnen achte daegen naer de voorss. zegelinge, ende aleer hem den eigendom der voorss. steden ende heerlicheiden int geheel oft deel te moegen onderwinden, goede souffisante ende resceante cautie te stellen. Ende off hij van des te doene in gebreke waere, soe zal alsulcken cooper gehouden zijn, nyet alleene, op te leggen

Digitized by Google

tlaitste hoichsel ende verdieren, nemaer oock alle costen, scaden ende interesten, ter zaeke vandien gedaen ende geleden, te doen ende te liden, tot tauxatie vanden Hove, ende gepriveert zijn vanden zelven coop, die alsdan zal succederen ende bliven opden laitsten voirgaenden verhoiger. Ende indien daer geen voirgaende verhoiger en waere, sullen alsdan de voorss. steden ende heerlicheiden wederomme vercoft werden, *met een kerckgebot alleenelijck* [1]), tot coste vanden eersten coopere, ende wes deselve min gelden, dat zal denzelven eersten cooper suppleren ende goit doen ter somme van zijnen coop, ende daertoe den crediteuren betaelen alle costen, scaden ende interesten.

Item off den cooper, borge gestelt hebbende, evenwel in gebreke waere, zijn coopscult ten bestempden dage op te brengen, daertoe gesommeert wesende, zoe zal men zijne gereetste goeden, ende die van zijnen borge, voirde gebrekende somme, metter daet moegen doen executeren, midtgaeders oock voir dinterest van dien, naer advenant den penninck zesthiene; ende zal voirts gehouden zijn, te refunderen alle andere costen, scaden ende interesten, die deur tvoorss. gebreck opcommen zullen moegen, totter effectuelder voldoeninge toe, al tot tauxatie als boven.

Een yegelijck solvent ende gequalificiert wesende, zal de voorss. steden ende heerlicheiden ten prijse moegen stellen ende verhoigen, zoe hem dat goitduncken zal, totdat de keersse ontsteken zal wesen, ende tot het vuytgaen derzelver, ende daernaer noch tot het opheffen vanden zegel vande lettre van decrete, met vijftich guldens van twintich stuvers tstuck smaels, nyet met min, maer wel met meer. Ende zal den laitsten verhoiger in desen zijnen coop gestelt werd-

---

1) De cursief gedrukte woorden zijn onderstreept.

Digitized by Google

den, midts daertoe lichtende de lettren van decrete tzijnen coste, ende voirts doende ende betaelende tgene waerinne hij voirts meer ter zaeke vanden zelven coop gehouden zal wesen; eerst ende alvoiren nochtans de voorss. cautie gestelt hebbende, ende eer nyet.

Ende zullen alle derde persoonen ontfangen werden, in oppositie jegens dese vercoopinge in materie van decrete.

NB. Ik vind eene eveneens ongeteekende copie van de voorwaarden voor den verkoop van Vlissingen, die op den aanhef na, geheel gelijkluidend zijn aan de bovenstaande.

XCVIII. Brief van den deurwaarder van der Beke aan van Dorp, 28 September 1580.

Hij deelt mede, dat hij de steden Veere en Vlissingen heeft in beslag genomen en te koop heeft gesteld; en dat velerlei bezwaar werd gemaakt tegen de voorwaarden der verkooping.

Edele, vrome, zeer voorsichtige heere, Saterdach den xvij^en^ deser maent wederomme van Antwerpen in Walcheren gearriveert zijnde, vant mij terstont ter Veere, ende dede aldair saisissement van dezelve Stadt ende Marcquisaetscap, mitten Polder, Zandijck ende tcasteel van Zandenburch, mitten ancleven van dien. Ende van meeninge zijnde, des anderen daechs, den xviij^en^ Septembris deerste Sondaechsche proclamatie te doen, versochten de Burchmeesters ende Wethouders, collegialiter daertoe vergadert zijnde, datic noch

Digitized by Google

acht dagen zoude willen supercederen, ten eynde zijluyden hen mit die van Vlissingen zouden moegen beraeden ende de zaeken communiceren, zulcx zijluyden hen oock dinsdaechs daeraen tot Vlissingen vonden.

Dan, ten eynde de decreten al tsamen zoo eer gevordert zouden worden, alst eenichsins doenlick waere, soe hebbe ick Sondach voorleden binnen der Vere ende Domburch mede begonnen te proclameren. Sondach ende Dinsdach toecommende zal ic van Vlissingen de twee leste proclamatien doen, ende den dach van vercopinge byder barnende kaersse daervan beteykenen tegens Dinsdach, den xviij^{en} Octobris eerstcommende, Woensdach den xix^{en} ter Veere, ende den xx^{en} Octobris tot Domburch, ten eynde de vercopingen alle drie van dage te dage achtereen vallen mogen, twelcke te gelegender vallen zal voorden coopers.

Ic hebbe die vander Vere ende oock van Vlissingen gelevert copien vande conditien ende voorwaerden, gelijck ic oock gedaen hebbe mijnen heeren, den Raiden tslants van Zeelant, gemeret m^r Pieter de Rijcke ende andere zulcx an mij versochten.

Die vander Veere hebben mij voirgehouden, dat men inde conditien geen mentie en maect van tmarcquisaetscap.

Voorts zoe houdt het prohemium vanden conditien, dat ment vercopen wil in alle schijn, alst bij decreete vanden grooten Raidt vercocht is geweest. Sij zeggen: de coninck heeft zedert tcoopen vanden grooten Raide veel ende diverssche partien van tmarcquisaetscap vercocht, alleenlick onder belofte vanden coopers jegens een yegelick te garranderen:

inden eersten isser of vercocht tleen van Duynbeke;

dambochtsheerlicheyt ende molen van Seraetskercke;

de molens vanden Polder ende van Sandijck;

Digitized by Google

wel vijfhondert gemeten lants, liggende inden Polder; alle de thienden ende dijckettingen; zulcx dat de Coninck an tmarcquisaetscap anders nyet gehouden en heeft, dan den Polder, Sandijck met het casteel van Zandenburch, de duynen metten bosschen, ende tschorre of gorsinge, liggende lancx de Lemmer, tusschen der Vere ende Armuyden. Sal ment mitte voorss. vercochte partien vercopen bijde barnende kaersse, tsal namaels groote questien ende difficulteyten brengen, etc., waeromme die vander Vere dunct, onder correctie, dat op dit poinct dient gelet te zijne.

Die vanden Raidt van Zeelant, mitsgaders de steden respective, zullen eenige additien ande conditien doen; dezelve hebbende, dincke mij andermael voorde vercopingen tAntworpen te vinden, omme mit u E. van alles breeder te communiceren ende geinstrueert te mogen worden. Ic reyse schier naender Vere, omme mijne proclamatie aldaer te doene, ende en zal nyet laten, mit alder diligentie te continueren ten eynde toe.

Eedele, vrome, seer voorsichtege heere, mij hiermede zeer gedienstelick recommanderende inde goede gracie van u E., bidde God almachtich, dezelve te gesparen lang welvaerende gesont. Vuyt Middelburch, desen xxviij^en^ Septembris 1580.

u E. zeer onderdanige, dienstwillige,

Joos vander Beke.

Adres:

Eedele, vrome, zeer voorsichte Jonckheer Arnt van Dorp, Heere van Themsche, etc.

tot Antworpen.

Digitized by Google

XCIX. Brief van den Magistraat van Vlissingen aan van Dorp, van 28 September 1580.

Zij geven verschillende punten aan, die bij de voorwaarden der verkooping in acht zullen moeten worden genomen; en zullen, na nader onderzoek dier voorwaarden, hunne verdere bedenkingen aan van Dorp mededeelen.

Edel, Eerweerde, wijse, voorsienighe heer!

Wij hebben twee uwe E. missiven ontfangen, den eenen duer den duerwaerder Joos vander Beke, daerbij wij vernemen van tvorderen onser requeste, belangende de zeewercken, des wij uwer E. hoochelijck dancken, biddende, dat de goede handt daeran gehouden, ende, ist mogelijck, de zaecke geclaert zij, eer de vercoopinge van Vlissinghe geschiede.

Dat uwer E. rapport zoude gedaen zijn van eenighe zaecken, die ons zouden bejegent wesen in het doen van teerste gebot, en is nyet zoe swaer, alst mogelijck gerelateert is: den duerwaerder is alhier, in als, bijstant gedaen. Wij hebben de geproiecteerde conditien oversien, ende vinden zeer goet de clausele bij die vanden Raide ende ons daerbij gevoucht, scilicet: behoudens, dat den cooper ons angename zij, etc. [1]). Wij verhoipen corts de conditien rijpelijcken toversiene, ende zulcx ons dunct daertoe meer te dienen, u E. in tijdts overschicken. Voorts verstaen wij ooc, dat

---

1) Die bijvoeging werd evenwel door v. Dorp niet goedgekeurd, en daarom niet in de conditien opgenomen: zie hieronder den brief van N. Blancx aan v. Dorp, n° CII in fine.

Digitized by Google

den cooper ons zal ontslaen van tverbant, daerinne de stadt staet voor wijlen den Heere van Beveren van verscheiden renten. Angaende de rente van Lambuijssart [1]), die is belast alsnoch voor acht ofte negen jaeren, zoe aende stadt als andere.

Belangende de jaerscharen, die de stadt noch zoude mogen van hare renten ten achter zijn: alzoo tzelve te vernemen staet aenden rentm^{r} Michiel Adolfsz. (die thans tAndtwerpen is), verwachten wij zijn wedercompste, om alsdan u E. daeroff te informeren. Ende hiermede eyndende, wij bidden Godt,

Edel, Eerweerde, wijse, voorsienighe heere, u te hebben in zijne heylige protectie, ons dienstelijck recommanderende aen u E. Vuyt Vlissinghen, den xxviij^{en} Septembris 1580.

Uwer E. gedienstege vrienden, Burchmeesters ende Scepenen der Stadt Vlissinghen,

Ruytinck. [2])

Adres:

An Mijn Heere, Mijn Heere van Dorp

tot Andtwerpen.

op de Meerbrugge.

francq.

---

1) Antoine de Bousau, heer van Lambuissart, Protonotarius en Domproost van het kapittel te Utrecht, had eene rente van 2000 gulden, gehypothekeerd op de Stad en Heerlijkheid Vlissingen, en kwam daarvoor op onder de crediteuren van het sterfhuis van den Markies van Veere.

2) De handteekening eigenhandig.

Digitized by Google

C. Brief van Ruytinck aan van Dorp, 11 October 1580.

Hij heeft de rekeningen van den rentmeester onderzocht, en daaruit aangeteekend, wat van Dorp wenschte te weten: de brieven, door v. D. aan den Magistraat geschreven, stelden dezen in verschillende punten, waarin zij uitbreiding der veilconditiën verzocht hadden, tevreden.

Edel, eerweerde, wijse, voorsienege heere.

Nae dien de Rentm^r^ M. Adolfsz., Zaterdage laetst thuys arriveerde, hebbe ic eerst op huyden connen bij zijne rekeningen geraeken; ende achtervolgende tversouck van uwer E. an mijn heeren vander Stadt ende te vooren an mij bij missive gedaen, hebbe vuytgetogen ende genoteert de laetste jare van zo veel rentieren, als ic in d'instructie van uwer E. hebbe bij hem connen vinden. Ander hebbe ick daernae bij tstats rekeninge gevonden, ende van aldien de betaelde jaerschare bij een gestelt. Hebbe ooc apart genoteert degene, daerof ic geduerende den troubel, nochte daernae nyet betaelt vinde, presumercnde, dat alle dezelve ten achter zijn van het jaer Lxxj af, twelc is een jaer voor tbegin der troubels. Ende also ic morgen bezich moet wesen te Middelburch ende nyet geschapen van dese weke vandaer te connen scheiden, ende vuyt uwer E. scrijven anden voorss. Rentmeester bemercke de groote haeste in desen gerequireert, en hebbe nyet connen ondersoucken de rekeningen vande rentmeesters voor den troubel, verhope, dat uwer E. haer hiermede zal connen behelpen.

De briefven van uwer E. an mijn heeren gescreven, belangende d'extensie vande conditien, die zij ver-

Digitized by Google

sochten, geven hen in veel deelen contentement ende zullen ten surpluyse hunne redenen overgeven anden deurwaerdere, omme inde proceduere van tdecreet te valideren naer behoore. Indien ic uwer E. in eenige andere zaeke can dienst doen, zal mij t'allen tijden bereyt ende willich vinden, met de hulpe Gods, die u, Edel, eerweerde, wijse, voorsienige heere, beware. Mij dienstelijck recommanderende inde goede gratie van uwer E. Vuyt Vlissinge, xj^en^ Octobris 1580.

Uwer E. dienstbereide,
Jan Ruytinck.

Adres:

Edel, Eerweerde, wijse, voorsienighe Heere, Joncheer Arnd van Dorp, etc.

tot Andwerpen.

francq.
cito, cito.
Int Kipdorp tusschen de penne ende de sterre.

CI. Brief van Joos van der Beke aan van Dorp, 12 October 1580.

Hij zendt aan v. Dorp de voorwaarden voor de verkooping, met de bijvoeging, die daarin is ingelascht op verzoek aan den Raad van Zeeland, met het verzoek, dat hij die voorwaarden zal onderzoeken, daarin de veranderingen maken, die hij goed acht, en ze terug zal zenden. Die van Domburg hadden bezwaar, dat hunne stad en heerlijkheid in 66n koop met Veere zoude worden verkocht: hij vraagt nu aan v. Dorp den schriftelijken last om die vereeniging te doen stand houden. Dat het markiezaat in

Digitized by Google

de voorwaarden niet uitdrukkelijk wordt vermeld, vindt hij geen bezwaar: want hem, die Veere koopen zal, komt de titel van Markies van zelf toe. De inwoners hopen alle, dat de Prins van Oranje de goederen zal koopen. Ten slotte geeft hij zijne meening uitvoerig te kennen omtrent den maaltijd, die bij gelegenheid der verkooping gehouden moet worden, zooals in Walcheren het gebruik is.

Edele, vrome, zeer voorsichtege Heere. Alzoe ic dese toecommende weke de vercopingen van Vlissingen ende der Veere bij kaersberringe doen moet volgens mijne proclamatien, so zeynde ic u E. copie vande conditien ende voorwaerden, volgende tontwerp bij u E. gechoucheert [1]), ende mij ter handen gedaen, met de gesubreguleerde bijvouginge int vij^e^ article van dien, volgende tversouck ende begeerte vanden Raeden tslants van Zeelandt, dewelcke voor goet ende oorbair vinden nyetjegenstaende u E. missive, die ick hemluyden gethoent ende gecommuniceert hebbe, tselve inde conditien te verhaelen, alsoe tselve (zoe zij zeggen) zal mogen causeren, eenige, in meeninge te coopen ende nyet angenaem zijnde, te zwijgen ende nyet te bieden oft verhoogen.

Dat men Domburch met der Veere in eenen coop tsamen ende ongesplist opveylen ende bij kaersberringe vercoopen zal, dunct dien van Domburch zeer vremde, ende hadden mij int saiseren van dien doen te verstaen, dattet inden jaere Lxv bijden deurwaerder van Mechelen aldaer appart vercocht was geweest; ende, hoewel de bailliuaige onder tmarcquisaetscap begrepen es, de stadt ende heerlicheyt mitten inwoen-

1) Gecoucheerd, van *coucher*, op schrift stellen.

Digitized by Google

ders van dien nochtans onder nyemant, dan haerl. jurisdictie subject en stonden, zelfs nyet onder eenige oude consistorien oft nyeuwe lantrechten. Dan verstaende vuyt u E. scriven ende oock bijde copie vande relatie vanden deurwaerder van Mechelen contrarie, salment oock zulcx mit der Veere in eenen coop vercoopen, ghelijck men oock sal tleen van Duynbeke ende andere partien, bij de C. M^{t} [1]) in prejudicie vanden rentiers vercocht. Ende duncken de coopers van dien, heml. hierbij eenich achterdeel ende ongelijck te geschien, mogen diesangaende commen in oppositie ende huerluyder interrest, doleancen ende redenen vandien ten dage dienende mitten anderen opposanten voortbringen.

Angaende den name van Marcquisaetscap valt oock geen zonderlinge difficulteit, want die de stat ende heerlicheit vander Veere mitten ancleven vandien coopt, competeert oock den name ende intitulatie van Marcquiz.

Beroerende, dat die van Vlissingen begeeren ontslagen te zijn van zeker verbant, daerinne zij hen tanderen tijden voor S. [2]) den Marcquis verobligeert hebben, en hebben mij daervan noeyt eenich vermaen gedaen; ende zoude heml. in zulcken gevalle daervan wel met redenen onderrecht hebben, want tgunt zij deshalven willen quereleren, mogen huerluyder actie van oppositie ende indempnité mitte anderen opposanten institueren; ende staet alleenlick ter decisie van mijnen heeren vanden Raede, die eenen yegelicken int interponeren vanden decreeten opte oppositien ende preferentien wel goet recht administreren zullen.

Ic hebbe dien van Vlissingen ende vander Veere,

---

1) Coninckl. Majest. 2) Saligher.

Digitized by Google

volgende u E. consent ende haerl. versouck, gelevert gehadt copie vanden conditien, ende oock dairnair respective verthoent u E. missive: ende en hebben wij zedert zonderlincx geen swaricheden gemoveert, dan datmen in zulcke vercoopingen een trefflick ende eerlick mael behoort te geven, gelijck men in Walcheren in vercoopingen van veel minder importantie dagelicx doet, waerinne vijftich, jae hondert guldens ende meer, in desen costelicken tijt nyet veel helpen en mach. Men heeft opte vercoopinge van West- ende Oostersouburch, bij mijn heere van St Aldegonde onlancx gecocht, binnen der Veere verteert twee hondert guldens ende bet: zulcx dattet confusie ende verachtelick zijn soude, datmen op zulcke importante ende extraordinaire vercoopingen van steden ende heerlicheden diergelijcke ende meerder mael en zoude doen. De vercoopinge bij decreet van Mechelen was ghenouch eenen desolaten boel, waermede hem nyemant sonderlincx vande magistraten oft anders en moeyden. Tis thans een ander dinck; alleman hoopt ende weynscht, dattet zijnder Ex^{cie} coopen mach, ende dat zij zulck een goet heer ende voorstander mogen crijgen: trantsoen oft mael en zal den quaden coop nyet maken. Ick heb verstaen van Baersdorp, den bailliu van Sinte-Martinsdijck, dat eenige vanden Raedt van zijnder Ex^{cie} van Breeda opte vercoopingen present zijn willen; dair zullen oock eenige vanden Staten ende Raiden tslants van Zeelant bij commen, ende de vercoopingen zullen geschieden in presentie ende bijwesen van de heele Wet, gemerct zij in desen deen zonder dander nyet doen en willen, gelijck ic int doen van tsaisissement wel vernomen hebbe; oock den bailliu ende eenige van Domburch sullen ter Veere mede over de vercoopinge present moeten zijn ende de zelve subsigneren. Om alle de welcke ende andere, dier zullen

Digitized by Google

mogen bijvallen, een mael te geven, vijftich guldens nyet basteren en connen; oock soudemen inden jaere Lxv, alst de deurwaerders van Mechelen vercochten, meer gedaen hebben met vijftich guldens, danmen althans zoude met anderhalf, jae tweehondert. Waeromme ic inde conditien de somme van trantsoen open gelaten hebbe, totdat u E. dezelve gesien ende daerop geadviseert zal hebben. Ic hebber oock bij ghevoecht, dat de cooper tmael zoude betalen, omme te zien, welck best zoude mogen vallen. Michiel Adolphsz. liet hem dunken, dat men twee stuvers te ponde stellen zoude, twelcke navolgende dinstructie vanden Hove zulcx nyet geschieden en mach, ende oock, volgende dordonnantie van mijnen heeren vanden Raede, men mair een tamelick rantsoen nae gelegentheit van zaeken stellen en mach. Dan tgelt mij even veel, weder luttel oft veel, want den exploictier met het rantsoen tmael betaelen moet, zonder nochtans vanden zijnen daer yet in te schieten. U E. zal om alle redenen voorss. believen, de conditien te visiteren, of ende toe te doen nair gelegentheit der saken, ende mij deselve mit bringer van desen weder te zeynden, ende op alles antwoirt te scrijven, omme mij daernair te mogen reguleren.

Voorts wilde ic wel, dat u E. mij screef, met commandement, Domburch met der Veere in eenen coop te vercoopen, opdat ict dien van Domburch verthoenen ende daermede contenteren mach, want een weynich scrijvens ende onderrechtinge van u E. opereert meer, dan alle tgene ic heml. eenichsins can oft mach voorwenden.

Ic hebbe oock, volgende den last vande Raeden tslants van Zeelant, in alle steden van Zeelandt zelf gestelt copien van mijn billet vande proclamatien mitten dach vande vercoopingen; deselve oock ge-

Digitized by Google

sonden tot Dordt, in den Briel, tot Gent, Brugge, Bergen-op-Zoom ende ander circunvoisine steden van Zeelandt, gelijck ic bevinde vuyt de relatie vanden Deurwaerder van Mechelen oock zulcx gedaen es geweest; oversulcx heb icker den bringer van desen oock drie medegegeven, om alhier tot Antworpen, een opte borse, voor tstathuys ende voor onser Liever-Vrouwen-kercke te affigeren.

Sonderlincx en weet ic meer te scrijven, dan dunct u E. datmen een tamelick rantsoen tot het mael stellen zal, oft dat den cooper tselve sal betalen, wilde ic wel, dattet den bringer van desen weten mochte, want ic hem, in zulcken gevalle, gelt mede gegeven hebbe, omme eenige venaysoen-pasteyen ende anders tgunt in Walcheren nyet wel te becommen en is, alhier tAntworpen te coopen, oock mede te bringen twee halve amen goeden ouden rijnschen wijn, waertoe u E. believen sal een van uwen dienaers met hem te zeynden, ende addresse te doen, ten eynde hij wat goets crijgen mach: de vercoopingen ende maelen gedaen zijnde, salment betaelen.

Edele, vrome, zeer voorsichtege heere, mij hiermede zeer gedienstelicken mit aller onderdanicheyt recommanderende in u E. goede gracie, bidde God almachtich, dezelve te gespaeren lang welvaerende, gesont. Vuyt Middelburch, desen xij^{en} Octobris anno xv^{c} tachtentich.

U E. dienstwillege ende onderdanige,

Joos van der Beke.

Adres:

Edele, vrome, zeer voorsichtege Joncheeren Arnt van Dorpe, heere van Themsche, etc.

tot Antworpen.

Digitized by Google

CII. Brief van Nicolaas Blancx, lid der Staten van Zeeland aan van Dorp, 16 October 1580.

Hij deelt hem bijzonderheden mede over de oppositie, die tegen de verkooping zal gedaan worden, en over hetgeen in de vergadering der Staten van Zeeland was onderhandeld omtrent het verzoek van den Heer van Fromont, waaromtrent van Dorp hem mededeelingen had gedaan, waarvan hij gebruik mocht maken en gemaakt had, zonder echter de bron te noemen, waaruit hij zijne kennis had geput: hij had getracht, doch te vergeefs, om de Staten hun besluit omtrent die zaak te doen uitstellen.

Daar de voorwaarde, die de Raad van Zeeland aan de conditien der verkooping had toegevoegd, dat, namelijk, de kooper hun aangenaam moest zijn (zie brieven van den Mag. v. Vlissingen, n° XCIX en van v. d. Beke, n° CI), door v. Dorp niet in die voorwaarden was opgenomen, lieten zij het alsnog aan hem en de overige crediteuren over, om die daarin alsnog in te lasschen, maar waren tevens besloten, hunne verklaring deswege, op de verkooping zelve, aan alle tegenwoordigen te doen mededeelen.

Johan van Bourgondië, H^{r} van Fromont, was gehuwd met de weduwe van den Markies van Veere, Louise de Croy. Bij zijn testament had de Markies van Veere ten opzichte van haar weduwgift bepaald: „et que de son douaire, „montant a six mille livres par an a sa vie, „mon principal heritier (nam. Maximiliaan van „Hennin, of bij ontstentenis van dezen, degene,

Digitized by Google

„die Heer van Veere en Vlissingen zoude zijn) „paiera les quatre mille livres, et ma soeur de „Crunijnghe ou ses hoirs, procedant de son „corps, la reste, montant a deux mille livres a „payer sur Duvelandt." Uit desen brief schijnt te moeten worden afgeleid, dat de Heer de Fromont met den Raad der Finantien was overeengekomen, dat hij tegen betaling eener som van *f* 24.000 van de gift, aan zijn echtgenoote vermaakt, zoude afzien. Ditzelfde bedrag beloofde de Prins hem te zullen betalen, toen hij in 1581 de beide steden gekocht had (Wagenaar VII deel, bl. 385). Johan van Bourgondië was gouverneur van Namen tijdens de verrassing van het kasteel door don Juan: hij volgde sedert de partij der Staten en werd in December 1577 lid van den Raad van State (Groen v. Prinsterer, Archives deel VI, bl. 272).

Monseigneur. Jay receu les deulx votres avecq tout ce que suivant le contenu d'icelles il y estoit joinct. La premiere en date de l'xj^{e} et la deuxiesme en date le xiiij^{e} de ce present mois d'Octobre; or, pour aultant que touche la premiere, jay faict tenir a Monsr le tresorier et le recepveur Wijnrich les leurs respectivement, attendant en bonne devotion ce que Wijnrich en poulra avoir rescrit, touchant les dictums des sentences.

En oultre, touchant le poinct de madame dArenberge [1]), en feray plus ample discours en tamps et heure (sans toutesfois en sonner mot de l'advertence

---

1) De gravin van Aremberg had eene rente van 750 £ op Veere; zij kwam in verzet tegen den verkoop, bij het Hof van Holland.

Digitized by Google

de v^re S^rie); je pense que Valcke de jour a aultre doibt icy estre de retour, duquel en poulrons tirer, oultre ce que v^re S^rie dict, par avonture quelque bon et asseuré fondement, ne doubtant ou l'opposition en peu de jours en sera ordonnée.

Non obstant ce que par mes dernieres jay dict a lendroict de la rente des Jacopins [1]) a la Haye, ont ceulx du conseil donné ordre au fisque de pardecha, de sopposer a la vendition des domeynes de la ville de Flissinge, a raison de la rente desdicts Jacopins.

Avant la reception de votre priemiere susdicte estait ja entre les Estatz debattu laffaire de Monsr de Fromont, et se sont tous, sans exception, trouvez fort voluntaires, en consideration des pertes bien grandes des touts ses biens au quarthier de Fromont et Namur, aussy pour et a cause que ledict Sr de Fromont franchement et aveq une resolution arrestée de demourer et suivre le party des Estatz generaulx, avoit quicté son estat et gouvernement dudict Namur et consequemment des bons et loiaulx services, depuis par luy faictes a la patrie, de aider et secourir audict Sr de Fromont en sa grande necessité et extreme be-

---

1) Jacobijnen werden in Frankrijk genoemd de Predikheeren of Dominicanen, omdat zij hun klooster te Parijs in de rue St Jacques hadden. Van Frankrijk schijnt die naam naar Holland te zijn overgekomen, wellicht door dat vele, ook Nederlandsche jongelieden, aan de beroemde universiteit der Dominicanen te Parijs studeerden. In Holland was de benaming van Jacobijnen voor Predikheeren zeer gewoon. Zie Batavia Sacra, deel II, bl. 288; de Riemer, Beschr. van 's Gravenhage, I^e deel, I^e stuk, bl. 372, 377. — Kabinet van Ned. en Kleefsche oudheden, deel II, bl. 93 en deel IV, bl. 113; ook in Friesland: Schotanus de Gesch. van Friesland, XXIII boek, bl. 873. Zie ook Matthaei analecta (1738) deel I, bl. 236; II, bl. 172 en 190; III, bl. 679. Historie van 't Utrechtsche bisdom, deel I, bl. 402.

Digitized by Google

soing, sans toutesfois que pour lors il y fust resolu chose quelconque, ains le tout differé jusques le lendemain. Ce pendant me sont renduz la votre dicte premiere, avecq la deduction du droict que compete a madame de Fromont a cause de son douaire, dont je remerchie bien humblement a votre Srie, avecq promesse, que je tiendray secret le mesme advertissement, et esperant ce mesme bien et instruction de servir, en et par tout quil me sera possible.

Le lendemain, que fust Vendredy dernié, le matin estantz les Estatz assemblez et tombez sur le poinct susdict, pour trouver moyen de assister ledict Sr de Fromont de quatre mil florins, lesquels, suivant sa requeste, il pretend jure [1]) hypotecques sur les demeynes de la Vere et Flissinges: il y eurent qui commenchaient a dire, que aultresfois les deux mille avoient estez assignées et payez par ceulx de Zuydthollant et par ceulx ou bien le recepveur de Bewesterschelt, les aultres deulx mille hors les demeynes dudict de Bewesterschelt. A loccasion de cest incident me sembloit, que la porte m'estoit ouverte pour dire et proposer, ce que j'avois entendu (sans faire mention de quelle part) de la nature et du droict que ledict de Fromont avecq juste cause et raison poulroit pretendre sur les demaines de Zelande, faisant ample discours de tout le contenu de la deduction de votre Srie, en adjoustant, que si le recepveur Campe y fust present, il en poulroit de plus pres et en verité declairer le tout aulx Estatz, pensant, par ceste voye, faire differer encoires la finale resolution desdicts Estatz. Et ce a cause, que votre Srie me dict par sesdictes premieres, que le mesme jour debvoient venir

1) *Jure*, d. i. krachtens het recht, dat hij aan het testament van den Markles beweerde te ontleenen.

Digitized by Google

les lettres audict de Fromont de son Exce en faveur de votre Srie.

Mais ce non obstant les Estatz se sont au mesme instant resoluz de assister pour ceste fois et sans ulterieurement le tirer en consequence, et ce en consideration, comme dict est, audict de Fromont, avecq quatre mil florins, enchargeant ceulx du conseil de les luy faire tenir le plustost quil seroit possible et des plus prompts et clairs deniers que poulroient tomber es mains des recepveurs desdicts Estatz.

Ordonnant aussy, qu'on advertiroit ledict de Fromont de ce que les Estatz avoient entendu, touchant l'innovation par sa Srie faicte en cest endroict, et des nouvelles lettres quil en auroit prises de ceulx de Finances; mesmes si doresenavant sa Srie ¡pretendroit avoir ulterieur payement au regard dudict douaire, que les Estatz entendoient, que sa Srie exhiberoit lesdictes nouvelles lettres, pour, et affin de les avoir veues, en pouvoir ordonner selon qu'on trouveroit, que la raison dicteroit et le droict le permettroit.

De tout ce, parce que jay faict mesmes le rapport audict Sr de Fromont, en puis asseurer votre Srie, qu'entendant qu'on fist mention de l'innovation, le bon Sr ne pouvoit tenir ferme son couleur, sans s'enrougir, ¸disant, que ceulx des Finances avoient retenuz les vingt et quatre mille florins par force et non pas de son gré, mais comme le temps ny le lieu permettoit pas de demourer longtamps en ce termes, ains quil nous convenoit de mestre a table, en sommes la arrestées.

Hier ung heure apres disner me sont renduz la deuxiesme de votre Srie avecq celle de son Exce, mais daultant que les Estatz avoient ce matin là prins recès, pour faire rapport sur certains poinctz et articles, et sur icelles retourner demain, n'en ay eu loccasion de

Digitized by Google

presenter celles de son Exce ausdicts Estatz, et daultre-part, selon mon opinion, n'en feront ceulx du conseil rien sans avoir communicqué ladicte lettre aulx Estatz, par ou jay gardé la mesme apres de moy, jusques au lendemain, lorsque les Estatz se rassembleront, esperant de y faire tout mon debvoir qui me sera possible, affin que votre Srie, suivant le contenu d'icelle, en puisse avoir contentement.

Il seroit bon, que le recepveur Campe fust present, mesmes en telles occurrences, a cause de sa maniance et cognoissance des affaires, quil ast a cause de son administration, dont moy et touts les aultres justement en avons ignorance.

Ceulx du Conseil ont se [1]) jourdhuy entre eulx communicqué la lettre que votre Srie ast escript a lhuissier van der Beke, et sur icelle, pour aultant que touche a eulx, conclu, que ils treuvent et votre Srie et touts aultres crediteurs et mesmes ledict huissier assez preadvertiz de leur intention, a scavoir, que nulluy prendra ou sera admis de prendre possession du marcquisat de la Vere et Flissinges et aultres partyes, si ce n'est quil soient aggreable aulx Estatz de Zelande, remectant a la discretion des crediteurs dexprimer icelle leur intention aux conditions ou poinct, tout selon que bon leur semblera: estimant toutesfois, que lors, quand la vendition se fera, icelle leur déclaration en passant sera déclairée a touts presents, combien que touchant cela il ny soit riens conclu ou arresté pour a cesthuere. Et sur ce, me recommandant tres humblement,

Monseigneur, a vos bonnes graces et nobles Sries, je prieray le Createur, icelles vouloir maintenir en

---

1) ce.

Digitized by Google

tout bonheur et felicité. En haste, ce xvj^e^ d'Octobre 1580, de Middelbourch.

L'entierement de vos S^ries^ affectueux et bien humble serviteur

Nicolas Blancx. [1])

Adres:

A Monseigneur, Monsr Arendt van Dorp en Kipdorp, en Anvers.

Le port est payé.

CIII. Brief van Joos van der Beke aan van Dorp, 27 October 1580.

Hij deelt den uitslag der verkooping van Veere en Vlissingen mede.

Eedele, vrome, zeer voorsichtige Heere. Alzoe ic Saterdach lestleden binnen der stede van der Vere gedaen hebbe de vercoopinge bij kaersberringe derzelver stede, mit Domburch, den Polder, Zandijck ende anderen gevolge ende ancleven vandien, gelijck ende mit alle tgene, alst in Aprili anno Lxvij bij decreete vanden grooten Raedt tot Mechelen vercocht is geweest, ende Dinsdaechs te vooren, de stadt van Nyew- ende Oudt-Vlissingen, soe hebbe ic alhier in Walcheren noch wel drie oft vier daeghen moeten blijven, omme een yegelick bescheyt ende contentement te doen. Ghemerct die van Vlissingen ende der Vere begeerden elck eene copie vande vercoopingen,

---

1) Hij was de zoon van Johan Adriaensz. Blancx, dijkgraaf van Zuid-Beveland bewesten Yerseke, zie N°. XCII.

Digitized by Google

mitsgaders oock vande conditien; gelijck oock begeerden die van Middelburch, mijnen heeren vanden Raede aldaer ende meer andere: oock die vander Vere ende Vlissingen reciproce copie van haerluyder oppositien, met oock copie vande oppositien van die van Middelburch, die zoe tot Vlissingen als Vere geopposeert hebben, beroerende eenige poincten inde conditien, haerl. privilegien ende gerechticheden (als zij sustineerden) bejegenende; ende voorts, omme aen te teykenen ende ontfangen alle doppositien vande copers vanden landen inden Polder, van tleen van Duynbeke, van eenige molens, thienden ende anders, bij heml. zedert tdecreet van Mechelen vande gecommitteerde vande C. M^t^ gecocht.

Ic hebbe de dach vande interpositie vanden decreten voor den Hove van Hollant beteykent, zoe cort als ic eenichsins naer stil ende ordonnancie vande zelven hove vermochte; te weten tegens den xxj^en^ Novembris toecommende, wesende mair een maent nair de leste vercoopinge, dewelcke, omme debite te leggen, nyet corter beteykenen en mochte, gemerct de veelheit vanden rentiers, crediteuren ende opposanten, die zoe in Brabant, Vlaenderen, tStift van Utrecht, in Hollandt ende veel ander verscheiden plaetsen woenende zijn.

Ic duncke nu over Zierixzee te reysen naer den Haege, omme mijne twee relatien reet te maeken, ten eynde de zaeken wat vrouch int presentaciebouck vande eysschen gestelt zijnde, denzelven Maendach xxj^en^ Novembris zouden mogen dienen ende vuytcommen, waertoe goet waere, dat u E. screve aen Frans van Couwenhoven [1]), oock anden greffier, im-

---

1) F. van Couwenhoven, procureur voor het Hof van Holland,

Digitized by Google

mers, dattet Couwenhoven den greffier vermaende. Ic hebbe alle dopposanten geseit ende geraden, dat zij ten dage dienende zouden consenteren inde interpositie vanden decreeten, behoudens een yegelick van hen zijn recht van oppositie ende preferentie, zulcx mij den meerderen deel oock belooft hebben te doene. Den dach van rechten gedient, ende dopposanten geconsenteert hebbende, mach men de zaeke aen mijn heer den president ende greffier vermanen, ten eynde dat het decreet gevisiteert, geinterponeert, ende den dach van vercopinge bij toftrecken van tzegel zoe cort geleyt werde, als men mochte.

Voorts mijne relatien gescreven ende alles veerdich gemaect hebbende, meene wederomme in Zeelant ende van daar tAntwerpen bij u E. te commen, ende tebringen oft zeynden copien van elcke vande conditien ende vercoopingen.

Jacob Bouwensz., Burchmeester der stede van Vlissingen, vuyten name vanden regeerders ende magistraten aldaer, is laetste verhooger ende coper bij tvuytgaen vande barnende wassen kaersse gebleven, voor de somme van zeven ende tnegentich duysent guldens [1]); ende vander Vere ende Domburch mitten

---

had voor de crediteuren, die den verkoop vroegen, geoccupeerd. (Deductie van het recht, competerende Zijne Hoogheydt Johan Willem Friso, enz.)

1) Er is haast niet aan te twijfelen, of de deurwaarder, die zelf de verkooping deed, gaf het juiste cijfer van den opbrengst der goederen op. Maar dan heeft men hij den definitieven verkoop ten behoeve van den Prins van het gewone recht afgeweken, door hem de stad en heerlijkheid Vlissingen in koop te laten voor ruim 70.000 gulden; de regel toch was, zooals ik boven uit S. v. Leeuwen aanhaalde, dat, soo bij den tweeden verkoop geen hooger bod werd gedaan, dan bij de eerste verkooping, de laatste verhooger der eerste verkooping definitief kooper bleef. De steller der deductie van het

Digitized by Google

ancleven, de rentmeester Jacob Campen voor vijff ende tsestich duysent guldens.

Eedele, vrome zeer voorsichtege heere, mij hiermede zeer gedienstelicken recommanderende in u E. goede gracie, bidde God almachtich, denzelve te gespaeren langh, welvaerende, gesont. Vuyt Middelburch, desen xxvij^en^ Octobris 1580. Bij mij,

U E. dienstwillege ende onderdanige,

Joos van der Beke.

Adres:

Eedele, vrome, zeer voorsichtegen Joncheeren Arnt van Dorp, Heere van Themsche

tot Antwerpen.

---

recht van J. W. Friso, die het goed recht van het huis van Oranje op het Markiezaat van Veere o. a. ook wil bewijzen uit de omstandigheid, dat bij den verkoop in 1581 alle wettelijke formaliteiten nauwkeurig zijn in acht genomen, beweert, dat Bouwensz. de stad Vlissingen kocht voor 40.000 en Campe de stad Veere voor 65.000 gulden; ware dat juist, dan soude het gewone recht gevolgd zijn. De koopprijzen vind ik evenzoo vermeld in de extracten uit de verbalen van den Deurwaarder Joos v. d. Beke afgedrukt in: „Het regt van Sijne Hoogheyd, enz. tot het Marquisaat van Veere en Vlissingen" (Franeker 1733) bl. 104 en 107. De deurwaarder is dus met zich zelf in tegenspraak: en nu soude men meer waarde moeten hechten aan den inhoud van zijn proces-verbaal, dan aan die van zijn' brief, ware het niet, dat de laatste van elders wordt bevestigd, en dat wel door den Prins zelf, die in een gesprek met Vosbergen, kort vóór de eerste verkooping gehouden, aan dezen mededeelde, dat voor Vlissingen toen reeds 90.000 gulden geboden werd (Wagenaar deel VII bl. 384), en die in den hieronder (CXI) medegedeelden brief aan van Dorp van 24 Juni schreef, dat die van Vlissingen de stad tot 97.000 gulden hadden gehoogd.

Digitized by Google

CIV. Brief van Jacob Campe aan van Dorp, 1 November 1580.

Hij deelt mede, om welke reden de stad Veere door hem tot zoo hoogen prijs is opgeboden, en doet opgave van de door hem gedane voorschotten.

Mijn heere. Ick hebbe vut uwer E. scryven vanden xxix^en^ der voorleden maent (dwelck ick ghisteren avent ontfanghen hebbe) verstaen, dat uwer E. van wegen zijnder Ex^cie^ niet wel te vreden is, datmen de heerlicheyt deser stede metten ghevolge vandien zoe zeer verhoocht heeft; waerop uwer E. zal ghelieven te verstaen, dat ick vut uwer E. scryven vanden xiij^en^ der voorss. maent niet mercken en conde, tot wat prijs men de voorn. heerlicheyt zoude mogen instellen, noch hoe vele men deselve verhoogen mochte. Soe hebbe ick den duerwaerder Joos Verbeke, tusschen hem ende mij, ghevraecht, wat last hij van uwer E. belangende de voorn. instellinghe hadde, die mij tot antwoorde gaf, last te hebben van deselve heerlicheyt intestellen voor vijftich duysent guldens, op hetwelcke zijn zeggen ick ben te wercke gegaen, ende hebbe deselve ingestelt opde voorn. vijftich duysent guldens, die corts daernaer verhoocht was op tsestich duysent guldens, ende ten lesten, als de kaersse op het vutgaen was, hebbe ick deselve verhoocht tot Lxv^m^ guldens. Daer warender eenighe present, zoe ick verstaen hebbe, die meenden, dat ick de verhooginghe van wegen zijne M^t^ dede, daer zoude anders meerder verhooginge ommegegaen hebben. Naer mijn beste onthout, zoe waer de voorn. heerlicheyt hier over xiij jaeren tot Lx^m^ guldens verhoocht.

Digitized by Google

Wat wijders belanget trantsoen, de godspenninck ende tgelach, daer moet den duerwaerder van verantwoorden. Ick hebbe volgende de conditien vande vercoopinghe voorn. moeten gereet betaelen: eerst ij £ grooten den armen deser stede voor den godtspenninck; noch iiij £ ij s. iiij grooten voor trantsoen vanden duerwaerder; alnoch xlvj £ xvj s. iij ½ grooten vlaems, volgende de afrekeninghe van eenighe vander Wet, over tverteerde gelach, daerinne begrepen ix £ xvj s. x grooten, die de huysvrouwe van Joos Verbeke voorn., verleyt hadde over diverssche pasteyen ende ander geback, zulcx dattet tsamen beloopt, dwelck ick verschoten hebbe Lij £ xix s. vij ½ grooten vlaems: hadde ick geweten, datter zulcken ondanck van zoude gecomen hebben, ick zoude tselve geerne naergelaten, ende mijn gelt inde beurse gehouden hebben.

Belangende thuweleck van onsen neve Maximiliaen de Potter, scrijft mij mijne huysvrouwe uut Zierickxee (die over drie dagen omme de ziecte van haren broeder van Borre darwerts [1]) gereyst is) dat zijne zuster Susanna eene missive van hem ontfanghen heeft, daerinne hij scrijft (nietegenstaende alle ontradenghe hem bij Barradot, mij ende mijne huysvrouwe daraf gedaen) dat hij de bruydegom is. Nu het zulcx is, zoe wilse de Heere goet geluck ende ons pecientie [2]) verleenen.

Mijn heere, hiermede bidde ick God almachtich, uwer E. te willen in gesontheden spaeren, ende verleenen, dwelck zalich is. Vut der Vere, desen j^en^ November a° 1580.

Van uwer E. ghewillich dienaer,
J. Campe.

Uwer E. missive zal ick morgen naer

1) derwaarts. 2) pacientie.

Digitized by Google

Zierickxzee zenden, omme aen Joos Verbeke te beschicken, die mij zeyde, dat hij vut Zuyt-Bevelandt darwaerts reysen zoude.

Adres:

Eedelen ende eerentfesten Joncheer Aernt van Dorp, jeghenwoirdich residerende
tot Antwerpen.

CV. Instructie voor den Procureur der Staten van Zeeland, om op te komen voor de belangen van die Provincie bij den verkoop der steden en heerlijkheden van Veere en Vlissingen. Ongeteekende copie.

Memorie oft instructie voorden procureur vanden Staten van Zeelandt, omme te commen in oppositie ende te contenderen tot preferentie jeghens den rentieren ende alle andere crediteuren op ende vande domeynen van Vlissinghe, inde vercoopinge van dyen.

Eerst dient gepremitteert, dat geduerende de troublen tzedert des jaere Lxxij^{tich} tot naer die pacificatie, tot Gendt gemaect, nyet mogelick en is geweest, eenichssins die groote, sware ende dangereuse zeewercken, liggende lancx ende voor die stadt van Vlissinghen, staende tot laste vande domeynen der selver te repareren ofte te onderhouden, soo midts die beletselen vander oorloghe, als ommogelick wesende, die nootelicke materialen van rijs, steen ende anderssins, ghedurende de voorss. troublen, te becommen.

Waerdeure, staende denzelven beroerlicken tijt, die

Digitized by Google

voorss. seewercken in sulcken verloop ende verderff zijn gecommen, dat den rentmeester vande domeynen aldaer, boven alle den innecommen vandyen, inden jaere 1579 bij slote van zijne rekeninghe, totte reparatien ofte conservatien derzelver zeewercken, bevonden is, gheemployeert ende gedebourseert te hebben duysent achtendertich ponden seven schellingen gr. vls.

Om welcke somme te furneren ende op te brenghen, midtsgaders, omme die stadt, die domeynen ende consequentelick omme die ypoteke vande rentieren te conserveren ende behouden, men benoodicht is gheweest, eerst ende voor al te furneren die betalinghe vande rentieren, op deselve domeynen gheypotickeert, ende te ordonneren, dat die penninghen ofte incommen van dezelve domeynen voor sekeren tijt zouden werden verstrect zoo ter ontlastinge vande voorss. rentmeester, als totter voorder ende behoorlicke restauratie van deselve zeewercken.

Dan alzoo die van Vlissinghen tot diversche reysen aende Staten van Zeelandt clachtich gevallen sijn, ende seer instantelick vertoocht hebben, die al te seer sobere ende dangereuse gesteltenisse vande voorss. zeewercken, midts oock dat inden jaere xv^{c}Lxxix voorss. die see deur haer gewelt zoo veele gewonnen hadde, dat zij onder ende deur den weststadtsmuer een groot gat worpen hadde;

Sulcx, dat den muer, over tzelve gat streckende, tot merckelicke groote lengde was sonder ondersteunsel, hanghende in perickel van ter naester tempeeste oft verloop der zee gheheel inne te storten,

Ende waerdeur die stadt van Vlissingen ende, consequentelick die domeynen vandyen, directe ypoteke der rentieren nootzaeckelick zoude moeten inder eeuwicheyt vergaen ende verlooren blijven, ten waere daerinne promptelick bijden Staten van Zeelandt (alzoo

Digitized by Google

tvoorss. innecommen nergens naer ghenouchsaem en was totter reparatie ende conservatie van tgunt voorss. is) zoude wordden versien.

Inder manieren, dat dyenvolghende ende omme met kennisse van zaecken in desen gehandelt te wordden, die voorss. Staten van Zeelandt hebben ghecommitteert ter visitatie ende onderzoeckinge vande gherechte gesteltenisse vande voorss. zeewercken ende ter estimatie, wat die reparatie ende om dezelve in behoorlicken state te brenghen, soude commen te beloopen, deersame Cornelis Claysse, burchmeester der stede van Ziericzee ende heemraet vanden lande van Schouwen, ende Johan Adriaensse Blancx, opperdijckgrave van Suytbevelandt ende Wolffaertsdijck,

Diewelcke, naer zeer langhe ende neerstige visitatien, diepingen ende oculaire inspectien, op alle ghelegentheden ghenomen, den voorss. Staten van Zeelande, zoo mondelinghe, als bij gescrifte [1]), angedient hebben den stant ende ghelegentheyt ongelick dangereuser ende periculeuser gevonden te hebben, dan bij die van Vlissinghen wel was verthoont.

Ende zoomen die stadt ende domeynen van Vlissinghen begeerde in wezen te houden ende te conserveeren, datmen eerstdaechs int werck zoude moeten vallen, zonder eenichssins daermede lange te vertoeffven.

Estimerende, dat de voorss. zeewercken alleenlick in behoorlicken ende tamelicken staete te brenghen wel costen zoude die somme van tzestich duysent gulden ende meer, als bij hunnen scriftelicken raporte, daervan overgegeven, claerlick tallen tijden zal worden ghedoceert ende gedaen blijcken.

Waerdeure de voorss. Staten van Zeelandt ghenootsaect zijn geweest, omme de voorss. zeewercken ende

---

1) Zie nos XCII en XCIII.

Digitized by Google

consequentelick die directe ypoteke vande rentieren opde domeynen van Vlissinghen te bewaeren ende te conserveren, te employeren deur diversche haere officieren hun credyt, omme merckelicke somme van ghereede penninghen totter voorss. restauratie ende conservatie te vinden ende op grooten interest te lichten,

Die den voorss. rentmeester vande domeynen van Vlissinghen voorss. in handen gestelt ende angetelt zijn, op conditie dat dieselve weder vuyt den innecommen van dezelve domeynen zouden wordden gherembourseert ende gherestitueert, beloopende al tzelve, tgunt alzoo van weghen den Staten van Zeelandt verschoten ende opgebracht is, ter somme van ij^{m}iiij^{c}Lxxxiiij £ iij s. iiij gr. vls.

Ende tgunt bijden rentmeester voorss. alnoch te betalen staet, zoo van materialen, rijs, steen ende anders, op zijn credyt gecocht, bedraecht ter somme van xiij^{c}Liij £ xiiij s. j grooten vlaems; item over tslot van des voorss. rentmeesters leste rekeninghe, ter somme van x^{c}xxxviij £ vij s. gr. vls. als meer vuytgegeven, dan ontfanghen.

Compt tzamen in als te bedraghen ter somme van iiij^{m}vij^{c}Lxxvij £ iiij s. gr. vls.

In ende tot welcker sommen die Staten van Zeelandt, vuyt redenen voorss. ende naer rechte, pretenderen ende sustineren, voor allen anderen rentieren, opde voorss. domeynen gheypotickeert, oft crediteuren, inde penninghen van vercoopinghe der Stadt Vlissinghen ende die domeynen vandyen gheprefereert behooren te wordden.

Inde voorss. somme en sijn nyet begrepen die dagelicxe nootelicke reparatien ende oncosten, die jegenwoordelick ende van daghe te dage alnoch tot conservatie alsvoiren gedaen moeten werden, die desen

Digitized by Google

anstaenden winter merckelicke sommen zullen commen te bedragen.

Die [1]) voorss. procureur zal hem oock voeghen, neffens den heere van Fromond, tot restitutie van viij^{m} gulden, den voorss. heere verschoten ende gheleent opde douarie van zijne huysvrouwe, van iiij^{m} gulden tsjaers, zoo verre diezelve heere in oppositie hem presenteert. Maer soe verre hij hem nyet presenteert, sal voorde voorss. somme hem opposeren, neffens andere crediteuren van het Marquisaetschap vander Vere.

Aldus gedaen int hoff van Zeelandt, tot Middelburch, opden xxiij^{en} Novembris 1580.

CVI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 7 Februari 1581.

Hij verzoekt hem, om met den Pensionaris van Vlissingen te onderhandelen over den aankoop dier stad.

Monsieur Dorp. Le present porteur, pensionaire de Flissinges, est venu vers moy de la part de ceulx dudict Flissinges, ayant charge de communicquer avecq moy, suyvant son instruction, touchant le decret et achapt de ladicte ville. Et d'aultant que desia vous estes informé de cest affaire, je l'ay bien voulu envoyer vers vous, vous priant, que veullez amplement parler et communicquer avecq luy, et entendre ce quil vous dira, m'advisant sur ce de votre

---

1) Naast deze alinea staat in margine: Raeckt die vercoopinghe vander Vere.

Digitized by Google

advis, soit par lettre, ou aultrement de bouche, si vous vous povez transporter icy. Et sur ce, je prie Dieu, Monsieur Dorp, vous maintenir en sa sainte garde. De Delft, ce vij^e de Febvrier 1581.

Votre [1]) bien affectioné amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsieur van Dorp.

CVII. Voorwaarden voor de definitieve verkooping van Vlissingen, vastgesteld op 12 Mei 1581. Authentieke copie.

Het stuk is geschreven op verscheidene vellen klein folio papier, in elkander genaaid; de 1e bladz. is onbeschreven; op de tweede staat het proces-verbaal van afkondiging en aanplakking door den deurwaarder v. d. Beke opgemaakt: dit laatste stuk is in originali.

De publicatie ende vercondinge van desen, Sonnedaechs den xxviij^en Mey anno xv^c eenentachtich, ende Dinsdaechs, den naestlesten derzelver, binnen der stede van Vlissingen, wekemaerctdach aldaer zijnde, voor tstathuys ende ter plaetsen, daer men gewoenlick is publicatie ende vuytroepinge te doene, naer voorgaende clockgeslach, bij mij, Joost van der Beke,

---

1) Votre enz., met de onderteekening eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

deurwaerder vanden Raede provinciael over Hollandt, Zeelandt ende Vrieslandt, gedaen ter presentie van eenen yegelicken, aldaer vergadert zijnde. Ende de copie vande vercondinge geaffigeert ende gehangen aende duere van Stadthuys aldaer; mitsgaders noch gelijcke billetten ende copien vande vercondinge gesonden ende gedaen affigeren binnen den steden van Antworpen, Mechelen, Ghendt, Brugge, Domburch, Amstelredam, Utrecht ende oock alhier voor thoft inden Haege, ten eynde het eenen yegelicken te beter kennelicken zoude mogen wesen. Hooge, E. vermogende heeren vanden Raede sconincx in Hollant, tgunt voorss. is, certificere ic, zulcx waerachtich te wesen. Actum ten daegen, maende ende jaere als boven. Bij mij

J. van der Beke.

1581.

Men laet weeten een yegelijcken, datmen van nieuwes vercoopen wil Die stadt ende heerlicheyt van Vlissinghen met de ambochtsheerlicheyt van Oude Vlissingen ende alle die eygen allodiale goederen onder die jurisdictie van deselve heerlicheyt geleghen, toebehoorende die Con^{e} Ma^{t} op conditien ende voirwaerden hiernaer volgende:

Ende inden eersten, dat zoe wie die voorss. stede van Vlissingen coopt, denselven sall daer over, ende zoe verre die jurisdictie vandien streckt, volgen ende hebben alle hoge, middelen ende laege jurisdictie, toll, excijsen, vont, bastaerde goederen, zeedrift ende laghaen, ende voorts alle alsulcke andere vrijheyden, rechten, baten, prouffijten ende emolumenten ende vervallen, als die prince vanden landen weleer aldaer plach te hebben, ende sulcx, als die coop ende transpoortbrieven dat bescheyden ende limiteren, mitsga-

Digitized by Google

ders die ambochtsheerlicheyt van Oude Vlissingen ende alle die eygen allodiaele goederen, onder die jurisdictie van deselven heerlicheyden gelegen, met alsulcke recht van ampliatie van jurisdictie, als zijne Ma^{t}, bij vernaestinge coper geworden wesende, zedert den jaere xv^{c}lxvij, daertoe gedaen heeft, ende onder anderen vuyt zijne Ma^{t} heerlicheyt van Westzouborch, sulcx ende soe verde als tselve ten aensien van eenen ygelijcken met steenen pilaernen affgebakent is; oeck met alsulcke recht van ampliatie van jurisdictie, als zijne princelijcke Excellentie van wegen dieselve zijne Ma^{t}, staende voorgaende binnenlantsche oorloge, oeck daertoe gedaen ende tot dieselve heerlicheyt geapplicceert heeft, welverstaende nochtans, dat die regierders der stadt van Middelborch in haer geheel sullen blijven, omme alsulcke ampliatie van jurisdictie, die zijluyden sustineren in prejuditie van haerluyder gerechticheyt ende quasi-possessie gegeven te zijn bij wegen van rechte te moegen laeten casseeren, indient zoe behoort, daervan denselven regierders haerluyder actie gereserveert wort ende den cooper zijne defentie ter contrarie: zulcx dat die cooper dyenangaende tot zijne pericule te verwachten sall hebben, tgundt in deser saecke tot zijne schaede off baete, diffinitivelijck in toecoemenden tijde gewesen sall moegen werden.

Item den coper vande voorss. stede ende heerlicheyt sall, achtervolgende den voorss. coop ende transportbrieff, ten regardt van zijne voorss. heerlicheyden nyet gehouden zijn in eenige costen ofte lasten te contribueeren, voirder dan andere vrije heerlicheyden in Zeelandt.

Item alle andere domeynen ende heerlicheytgevolch, daeraff de voorss. coopbrieven egheen mentie en maecken, die nochtans den voorn. heere marquys ende zijn E. voirvaders binnen de voorss. stede ende

Digitized by Google

jurisdictie altijts gehadt hebben, ende van rechtswegen vermochten te hebben, zullen den coeper volgen, sonder eenige reservatie.

Ter saecke vande voorss. stede ende heerlicheyt sall die coeper oock hebben tbailluschap, schoutampt, met allen gevolge ende heerlicheyden, daertoe staende, hier boven noch tcipierschap, de secretarie, der stede boedeschappen, het vuytroeperschap, tscrijffambocht vanden visch, met trecht vanden brant; vande binnen ende buyten tonnen ende alle andere officien ende benefitien, die wijlen den voorss. heere marquis, als heere van Vlissingen, ende zijne E. voorsaten, binnen de voorss. stede ende jurisdictie derselver competeerden off hadden moegen competeeren, eegene vandyen vuytgesondert.

Eygen allodiale goederen binnen die voorss. stede ende jurisdictie vandyen gelegen.

Den cooper vanden voorss. stede ende heerlicheyt sal noch, als eygen allodiael goet, volgen trecht vande malerye, ende daertoe die watermolens, sulcx die jegenwoerdich mogen zijn, ende twee wyntmolens, daervan den tweeden wyntmoelen bijde regierders der stede van Vlissingen bij tijde vande laeste oorloge opgerecht es, met conditien nochtans, dat de cooper deselve regierders schuldich sall wesen te betaelen dvoorss. tweeden moelen, naer haer jegenwoordich weesen, tot seggen ende taxatie van luyden, hem diens verstaende, all sonder eenige affslach off cortinge vande cooppenningen, welverstaende dat die cooper oock *tzijnen* [1]) *laste, sonder afslach nemen ende behouden*

1) De in dit stuk cursief gedrukte woorden zijn onderstreept.

Digitized by Google

zall een erffricke rente van veertich ponden grooten vlaemsch jaers, nu ter tijt toebehoorende vrouwe Anna van Bourgoingne, weduwe ende douagiere van wijlen heer Niclaes Triest, gehipotequeert op die malerie, met alle achterstalle ende onbetaelde verschenen renten, afslaende dat, *overmits den oorloge ende anders afslach behoort te strecken;* ende daertoe noch, sonder eenige affcortinge als voorens, een eerffrente van vijff ponden grooten vlaems tsjaers, diemen den regierders der voorss. stede van Vlissinge jaerlicx vuytreyckt ende betaelt voorde redemptie van een vrije brootmerct ter weecke.

Sall den coeper noch volghen den hoofttolle tot laste vande passagiers vuyt der stede van Vlissinge in Vlaenderen overvarende.

Item, alsoemen binnen seeckere jaeren herwerts tmoelenwater vande nieuwe molen, bet noortwestwaerts verleyt, ende vuyt sheeren vroonen grooter gemaict heeft, zulcx datter een goede pertije van doude molenwaeter met een dijck overgegaen ende aende voorschreven stede geappliqueert es, diemen wel soude vercopen ofte vuytgeven, omme betimmert te werden, soe sall den coeper oock volgen den eygendom, nyet alleene vande voorss. geappliqueerde perthye, nemaer ook van allen anderen onbeheerde erven, binnen de voorss. stede ende jurisdictie gelegen.

Ambochtsheerlicheyt.

Item onder desen coop sall begrepen zijn die ambochtsheerlicheyt ende prochie van oude Vlissingen, vast beneffens de voorss. stede gelegen, groot zijnde volgende de steenrolle vande comptoir Bewesterschelt bijden breede ij^{c}Lxx gemeeten xvj roede; die steenschietes beloopen twee hondert zeven ende een halff gemeeten xlij roeden, over dewelcke de coeper heb-

Digitized by Google

ben ende volgen sall trecht van vrije ende overambocht ende voorts alle alsulcke recht ende ambochtsgevolge, als den voorn. overleden marquys aldaer gehadt ende gebruyckt heeft.

Eygen allodiael goet onder oude Vlissinge.

Onder deze parochie competeert eene cleene parthye van vroonlanden, daeraff men de juste groot bij reeckeninghe nyet en bevindt; dan plach te gelden twee ponden twaleff schellingen groon vlaems tsiaers; dese met dandere vroonen, daertoe die voorss. ambochsheerlicheyt eenich recht off actie competeert, wesende van zoe cleyne reputatie, dat daervan geen reeckeninge gehouden es geweest, sullen de voorss. coeper al ongemeeten ende ongemerckt volgen.

Item soe wie de voorss. stede van Vlissingen met den voorss. ambochsheerlicheyt van oude Vlissinghen, diemen tsaemen metten voirdelen ende lasten, hier vooren ende nae verhaelt, in eenen coop vercoopen sall, coopt, die sall dieselve respectieve moeten verhaelen ende verheffen, mitsgaders de behoorlicke heergewaeden ende gerechticheeden betaelen, daer ende alsoe behooren sal, all sonder eenige cortinge ofte ofslag, te wetene, de voorss. stede inden leenhove van Hollandt ende die prochie van oude Vlissingen, ten comptoir Bewesterschelt voorss.

Item, dat allhoewel de acxcijsen der voorss. stede, alsulcke alsmen die aldaer op wijn ende bier van oudts plach te heffen, tot die voorss. heerlicheyt bij goede titule van cope, gedaen jegens den prince vanden landen, is specterende, ende oversulcx als litmaet van tleen inde originele transportbrieven gedenombreert staen ende dat de continuatie vanden ontfanck der-

Digitized by Google

selver, weleer den curateur van tsterffhuys vander Veer angewesen es bij sententie vanden voorss. grooten Raede, gestreckt opden xxiij^{en} Decembris Lxiiij lestleden, mits welcke deselve excijsen wel te rechte gelevert soude mogen werden sonder enige reserve ofte swaricheyt: nochtans, dat aengesien de regierders der voorss. stede deselve excijsen litigieulx ende illiquide gemaeckt hebben met seecker proces, bij hemluyden jegens den voorn. curateur voorden voorss. grooten Raede geintenteert in Octobri Lxiiij lestleden, ten daege dienende conclusie genoemen hebbende, ten fijne, in effecte, datmen den ontfanck van deselve soude behooren te besteeden tot conservatie ende onderhout vande voorss. steedewercken ende andere nootsaeckelicheyden,

Soe sall den coeper tsijnen pericule ende hasert oock nemen ende behouden tgundt in dese saecke tzijnen schaede ende baete diffinitivelicken gewesen zal zijn.

Den cooper sal boven desen *noch op zijne pericule ende fortune moeten wachten, behouden ende volbrengen, sonder afslach* als vooren, tgunt diffinitivelicken gewesen zal worden van eene actie, die de regierders der voorss. stede onlancx ende voorde voorss. vercopinge, bij die vande groote raede bij decrete gedaen, geintenteert hebben jegens den curateur vant voorss. sterffhuys vander Veer ende die Staeten van Walcheren, omme ontlast te zijne vande reparatie ende onderhoudt van alle die zeewercken, streckende vande westerschen hooffde, exclusive, oostwaerts op, lancx der stedemueren, die zijluyden tgemeenlantsdijck ende wercken baptiseeren tot voorbij de oostpoorte, genaempt die poorte van Althenae, deurdyen tcontract bij hemluyden aengegaen mit wijlen heer Adolph van Bourgoingien inden jaere xxx, int respect van donderhout der voorss. gedesigneerde wercken, mede gecasseert

Digitized by Google

zoude zijn, zoe zijluyden maincteneren, all sonder bij deselve regierders eenich anschou te nemen, wat zoewel de borgers als den heere tot conservatie van heuren goeden ende negotiatien respective behooren te presteeren. Ende onvermindert de schaede ofte baete, die den coeper in dese saecke sal moeten verwachten, soe werdt denzelven coeper nyetemin gehouden, sonder afslach als vooren, te volbrengen ende te onderhouden seecker contract, gemaeckt tusschen wijlen den voorn. heer Adolph van Bourgoingen ende den Staeten slants voorss. opden lesten Augusti anno xv^{c}xxviij, nopende donderhoudt ende maecken vande hooffden, staketten ende andere wercken, jegens der zee, beginnende neffens onse Lievevrouwen staexken, buyten de Westpoorte der voorss. stede, ende streckende ten dijck toe van Oude Vlissingen, ende vandaer voorts over die haven voorbij de oostpoorte tot aende eerste staeketten vande Westerzouborch, zuyt offt Zuytoost van Jan Clootmans huysinge, mits te dier oorsaecke oock hebbende ende genietende eene rente van xij^{c} Carolus gulden tot xx stuver tstuck, die dvoorss. Staeten gehouden zijn jaerlicx vuyttereycken ende te betaelen, staende te lossen den penninck zesthiene; ende boven deese noch ontrent hondert gelijcke guldens, over tbedragen van vijff stuvers, die ter selver saecke de gronteygens van Oude Vlissinge op elck costbaer gemet aldaer tot dijckgelt mede jaerlicx schuldich zijn te geven, all naer luyden vande voorss. accoordt, twelck den voorn. coeper in alle zijne poincten ende articulen gehouden werdt te volbringen, sonder datmen nochtans verstaet, tselve contract bij dese voirwaerden vorder recht oft vasticheyt te geven, dan tselve bij hem en heeft, maer werdt denselven coeper zijn geheel bij desen gereserveert, omme op zijne pericule nochtans tvoorss. contract rechtelicken

Digitized by Google

te doen casseeren, rescinderen ofte anders daerinne te moegen doen, soe hij te raede werden sall.

Item, dat, alsoe die voorss. stede van Vlissinghe geduyrende die laeste oorloge ende rechts daer te voorens grooter gemaeckt ende geamplieert es met eenige bolwercken ende munitien jegens die zee, ende dat die staeten van Walcheren sustineerende zijn, dat alsulcke zeewercken, als dienende tot defentie vander stede van Vlissingen, tot cost ende last vandyen soude behooren onderhouden te werden: zoe zijnt voirwaerden ende expresse conditien, dat alsoe verde hieromme die voorss. staeten jegens den coper in toecomende tijden processe mochten moveren, dat tselve proces staen sal tot pericule, schaede ende baete vande voorss. coeper, sonder dat hij ter cause vandyen eenige afslach van zijne cooppenningen sal moegen genieten, off eenich regres ten regardt van tselve proces sall moegen hebben.

Sal noch den voorn. coeper, vermoegens die voorss. sententie vanden xxiiij^{en} Decembris Lxiiij lestleden, den penningen, comende jaerlicx vanden harincktol binnen der voorss. stede, gehouden zijn, te besteden tot onderhoudinge ende reparatie vanden bruggen, kayen, hoffden ende andere wercken derselver stede, conformelick de letteren van opstellinge van date den xxe Aprilis xiiij^{c}xliiij ende dat all vermoegens ende in conformité van seeckere sententie van liquidatie, naederhant voorden voorss. grooten raede daerop gevolcht.

Men sal den coeper leveren vrij goet om vrij gelt, vuytgesondert tgeene hiervoerens geseyt es, dat die coeper tot zijne laste sall nemen, vuytgesteecken oock in die actien ende hasarden, hiervoorens gespecificeert; ende sall denselven coeper totter concurrentie vander somme, daervoorens hem desen coop bijt afftrecken vanden seegele vande letteren van decrete blijven sall,

Digitized by Google

in affcortinghe vandyen tot zijnen laste moegen nemen ende onderhouden tcapitael vande rente, die opte voorss. stede ende heerlicheyt bij sententie van preferentie geassigneert zijn ende noch geassigneert sullen werden, metten achterstalle vandyen, gelijcke recht als tcapitael hebbende, ende naer dordre, die bij de voorss. sententie den crediteuren geattribueert sall wezen, *wel verstaende, dat die coeper tverloep vanden achterstallen vande voorss. renten, die hij in affcortinge, opt goet ende tot concurrentie als boven genomen ende behouden, schuldich ende verobligeert zal zijn, op te brengen ende te consigneeren inde griffe vanden hove van Hollandt in goede, gangbaere gelde, binnen den tijt van zes maenden, naer dat hij bijt aftrekken vanden seegele, coeper bedegen zall zijn, omme dieselve onder den crediteuren gedistribueert te werden*, naer ordre ende sulcx als behooren sall.

Item, indien dat die principaele coopsomme het bedragen van tcapitael van alle die voorss. renten metten achterstalle vandyen supereerde ende te boven ginck, soe veel als tselve werdt zijn, sall den voorn. coeper, beneffens tverloop vande voorss. achterstalle, inde voorss. griffe ende ten fijne, als voorens, opleggen ende betaelen, behoudende nyettemin in alle gevalle tsijnen laste in affcortinge van zijnen voorss. coop, tcapitael van denselve renten, te weten, die onquytbaer, hetzij renten, erffpachten ofte chijnsen (onder diewelcke sprincen off geprivilegieerder penningen nyet begrepen en zijn, noch in defalcatie moegen coemen) ten advenant den penninck xxv, die lijffrenten den penninck zes, ende die losbaer renten, naer constitutie derselver, met alsulcke specie van gelde, als die gecoft zijn. Ende zall denselven coeper voerde verseeckerheyt vande renten, die hij in affcortinge, alsvoorens, tot zijnen last nemen sall, nieuwe constitutie ende verlij doen op dieselve goederen naer be-

Digitized by Google

hoeren, indien die crediteurs rentiers dat op hem versoecken ende dat tot haerluyder costen.

Item, den voorn. coeper zall voor tfurnissement ende opleggen vande penningen, inde voorgaende articule geroert, mitsgaders voort volbrengen generalicken ende specialicken van alle die conditien in dese voirwaerden begrepen, *binnen vijfthien daegen naede voorss. zegelinge ende alvoorens hem den eygendom der voorss. stede ende heerlicheyt eenichsins tonderwinden, goede, souffisante ende resceante cautie moeten stellen*, blijvende dyen onvermindert tvoorss. goet, oeck alle die goederen des coepers, die hij voor date van dese cope hadde, off naemaels vercrijgen mochte, altijts geaffecteert ende verbonden voor tvolbrengen deser voirwaerden.

Item, off gebeurde, dat den coeper ten affrecken vanden zeegele vande letteren van decrete nyet en voldede, stellende effectuelicken de voorss. cautie binnen de voorss. xv daegen, *soe sall alsulcken coeper gehouden zijn, nyet alleene opteleggen tlaeste hoochsel ende verdieren, nemaer oock alle costen, schaeden ende interesten*, ter saecke vandyen gedaen ende geleden, te doen ende te lijdene, tot taxatie vanden voorss. hove, ende gepriveert zijn van denselven coop, die alsdan blijven sall opden laisten voorgaenden verhoger, ende *indyen daer geen voorgaende verhoeger en waire, sal alsdan die voorss. stede ende heerlicheyt wederomme vercoft worden, met een kerckgebot alleenlick, tot coste vande eersten cooper;* ende wes deselve min geldet, dat zall den voorss. eersten cooper suppleeren ende goet doen, ter somme toe van zijnen coop, ende daertoe den crediteuren betaelen alle costen, schaeden ende interesten; geldet oock meer, tselve sall commen ten prouffijte vañ Con^{e} Ma^{t}.

Insgelijcks ingevalle den voorss. coeper oft zijnen borge in gebreecke waeren die betaelinge in manieren, als vooren, te doene, daertoe gesommeert wesende, soe salmen zijne ofte

Digitized by Google

heure gereetste goeden daervoor metter daet moegen doen executeren, mitsgaders oock voor dinterest van dyen naer advenant den penninck zesthiene; ende sall voorts gehouden zijn te refunderen alle andere costen, schaeden ende interesten, die deur tvoorss. gebreck opcommen zullen moegen, totter effectueelder voldoeninge toe, al tot tauxatie vande voorss. hove.

Eenen yegelijcken solvent ende gequalificeert zijnde, sall de voorss. stede ende heerlicheeden ten prijse moegen stellen ende verhoegen, soe hem goetduncken sall, tot dat tzeegel vande wassche getoegen sall weesen, met vijftich Carolus gulden, stuck als vooren smaels, ende nyet met min, maer wel met meer. Ende sall den laesten verhoger ten afftrecken vanden zegele in desen zijnen coop gestelt ende gedecreteert werden bij sententie vanden voorss. hove, die oock gehouden zal zijn, inde griffe aldaer te lichten de lettren van decrete, tzijnen coste; eerst ende all voorn nochtans de voorss. cautie gestelt hebbende, *ende eer nyet.* Ende es dien volgende het decreet op huyden geinterponeert ende geordonneert, dat brieven van decrete gemaeckt ende alhier inden raedtcamere voerden noene besegelt sullen werden, opten xxvj^{en} Junij toecomende. Soe wie alsdan die voorss. stadt ende heerlicheyt van Vlissingen, met die ambochtsheerlicheyt van Oude Vlissingen ende alle die eygen allodiale goederen, onder die jurisdictie van deselve heerlicheyt gelegen, toebehoorende die Coni^{le} Ma^{t} van nieus insetten ende verhogen will, sall daertoe ontfangen werden tot het zegel getogen werdt vanden wassche ende brieven van decrete. Wie alsdan int hoochste gebothe blijft, sall cooper wesen op alle dvoorss. conditien ende voirwaerden. Elcx segget den anderen voorts. Gedaen in den Hage, den xij^{e} Mey a^{o} xv^{c} eenentachtich, voor m^{rs} Nicolas Camerlijn ende Cornelis Adriaenszoon

Digitized by Google

Backer, Raedtsluyden, als Commissarissen, ter audientie vande rolle gecommitteert. In kennisse van mij

Minnesanck. [1])

CVIII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 19 Mei 1581.

De Prins zendt aan van Dorp een afschrift van een brief van den Aartshertog Matthias, aan het Provinciaal Hof van Holland, waarbij wordt bevolen den voortgang der procedure tot verkoop der Zeeuwsche steden te staken, totdat daaromtrent nader zoude zijn besloten. De Prins verzoekt van Dorp te onderzoeken, wie den Aartshertog tot het schrijven van dien brief kan hebben bewogen, en wat het doel is, dat met dat stuk wordt beoogd. De Prins vernam intusschen, dat het Decreet toch was uitgesproken, maar vindt bezwaren in verschillende voorwaarden, die daarin zijn opgenomen.

Monsieur van Dorp, Je vous envoie, joinctement ceste, le double dune lettre, puis naguerres escripte par Monsieur l'Archiducq aux President et gens du conseil provincial en Hollande, leur deffendant par icelle bien expressement, de ne proceder pas plus avant a la vendition de Flissingen et la Vere, comme par le contenu vous verrez plus amplement. Or aiant icy faict examiner ladicte lettre, et ne saichant si elle

---

1) De handteekening van den Subst. Griffier Minnesanck eigenhandig.

Digitized by Google

a esté impetrée et escripte en telz termes, a l'instance et poursuite, ou de Monsieur de Froymont, Madame d'Arenberge, Madame de Luchtenburch ou de quelques aultres, aians rentes sur lesdictes places, taschans par ce moyen peult-estre pour linterest quilz y vouldroient pretendre, d'empescher le decret des biens susdicts; ou si cela, pour estre ladicte lettre couchée en termes generaulx, pourroit estre procedé d'ailleurs, et pour quelque aultre respect qui nous est incognu: je vous prie, que, l'aiant mis apart vous en bonne consideration, vous veuillez le plus discretement et secretement, que pourrez, vous enquester de ce faict, pour sonder le fond d'icelluy, si avant quil sera possible, me faisant par apres bien particulierement entendre tout ce que vous en aurez trouvé, y adjoustant votre bon advis, comment j'auray ulterieurement a me conduire en cest affaire.

D'aultre part je ne veulx aussy vous celer, d'avoir eu rapport, qu'au temps de la presentation de ladicte lettre a ceulx dudict conseil, le decret du Marquisat de la Vere estoit tout prest pour estre pronuncé, comme aussy de faict il a este pronuncé le mesme jour. Et aiant sommierement ouy et entendu les poinctz dudict decret, je me suis aulcunement trouvé en peine pour trois difficultez principalles qui se representent en icelluy; estant la premiere, d'aultant que par ledict decret est bien expressement conditionné, que le marquisat de la Vere, avecq toutes ses appendences et dependences, comme fieff des contez de Hollande et Zeelande, se releveront d'iceulx, chose, comme vous scavez, entierement contre l'opinion que nous avons tousjours eu. En second lieu se treuve, que oultre et pardessus les rentes et charges ordinaires et desquelles on nous a par cy devant faict declaration, les susdicts biens sont d'avantaige chargez de

Digitized by Google

la somme d'environ deux mille livres artois par an, affectez tant a quelques eglises, a ceulx de la Vere, qu'aultres. Et pour le troisiesme poinct, que je tiens bien le plus important et de plus grande consequence, cest que par le decret il est expressement porté, que lachapteur des villes et seigneuries susdictes sera tenu de garantir les rentiers et tous aultres aians quelque action juste et fondée sur lesdicts biens, de tous perilz, dangiers et dommaiges qui pourroient illecq survenir, et que pour l'asseurance dudict garand, tous les aultres biens de l'achapteur, de quelque nature ou condition quilz soient, et en quelque lieu, soit dedans ou hors la Zeelande qu'ilz soient situez, seront obligez et affectez. Il me semble, que la susdicte lettre de son Alteze a esté paraphée du Chancellier Liesfvelt, parquoy il ne sera hors de propos, que vous vous addressez aussy a luy. Et sur ce attendant en bonne devotion votre responce, je finerai ceste par mes prieres a Dieu, quil vous ait,

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. D'Amstelredam, ce xixe jour de May 1581.

Votre [1]) bien bon amy a vous faire plaisir,
Guille de Nassau.

Mon recepveur general Steelandt vous delivrera entre aultres pieches le double de la lettre de Monsieur l'Archiduc, dont jay faict mention au commencement de ceste.

Adres:

A Monsieur Arent van Dorp, mon bien bon amy.

---

1) Votre enz., met de onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

CIX. Brief van den Aartshertog Matthias aan den president en leden van den Raad in Holland, 10 Mei 1581. Ongeteekende copie, die ik in den vorigen brief ingevouwen vond.

Matthias gelast het Hof den verderen verkoop te staken, totdat nader daaromtrent zal zijn besloten. Wagenaar, deel VII, bl. 383, maakt melding van dezen brief.

Copie.

Matthias bij der gratie Godts, Eertshertoge van Oistenrijck, Hertoge van Bourgoigne, Gouverneur ende Capiteyn generael, etc.

Seer lieve ende bezundere. Alzoo wij geadverteert zijn, dat ten vervolge van zeker rentieren, renten heffende opde stede ende lande van Vlissingen ende Marcgraefschap vander Vere, ghijluyden zoudt van meeninge zijn te procederen tot interpositie van decrete van dezelve stede, lande ende marckgraefschap, dwelck zoude mogen commen tot grooten achterdeel, niet alleen vanden Grave van Hollant ende Zeelandt, maer oick van alle dandere geunieerde provintien, ingevalle de voorss. steden ende landen quamen te vallen in particuliere handen, dwelck dient verhoedt, gelijck wij van meyninge zijn, breeder zoo aen onzen zeer lieven ende beminden neve, den Prince van Oraignien, als den Staten generael ende den Staeten van Hollandt ende Zeelant int particulier te doen verthoonen bij zekere commissarissen, ten eersten aldaer te schicken. Ende gemerckt de generale welvaert behoirt voor het particulier interest geprefereert te wordden, bezundere want wij verstaen ende geinformeert zijn, de rentieren, het voorss. vervolgh doende,

Digitized by Google

te wezen in cleynen getale ende van cleynder sommen, immers naer advenant de weerde ende importantie van zulcke steden ende landen, ende daerenboven zijn procederende met egeenen oft zeer cleynen schijn van rechte: soo hebben wij, bij advize ende deliberatie vanden Rade van State, secreten ende finantien hier neffens ons wezende, u wel willen verzuecken ende nyettemin amptshalven ordonneren, dat ghij de voorss. interpositie van decrete noch ter tijt op ende in state houdt, emmers totter tijt ende wijlen toe bij advize ende deliberatie van onzen voorss. lieven neve, den voorss. Staten generael ende Staten van Hollandt ende Zeelandt, int particulier daerop anders zal worden verzien, opdat alle inconvenienten, die anderssins deur de vercoopinge ende alienatie vande voorss. stede ende landen zoude geraken te spruyten, mogen verhoedt wordden, welcke men anders hiernaer uluyden zoude mogen eysschen. Zeer lieve ende bezundere, hiermede blijft Godt bevolen. T'Antwerpen, de x^{e} May 1581 Lr^{t} ende was onderteekent: Matthias; ende wat leeger: J. van Asseliers. Die superscriptie was aldus: Onze zeer lieve ende bezundere, die President ende andere luyden vanden Rade in Hollant, residerende inden Hage. Noch leeger stont gescreven: recepta, den xij^{en} May 1581, smorgens tusschen zeven ende acht. Ende was gecachetteert metten cachette van zijne Ma^{t}, hebbende daerbeneffens twee letterkens C ende D.

Gecollacioneert met d'originale zeyntbrief, onderteeckent, opgescreven ende gecachetteert als boven, ende is daermede bevonden t'accorderen, opden zeventhienden May anno alsvoren, bij ons Raden inden Hove van Hollant; onderteekent: D. Nijenburch, daerbeneffens noch geteekent: P. Loon.

Digitized by Google

CX. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 28 Mei 1581.

Hij verzoekt van Dorp terstond over te komen, om met hem en den ontvanger generaal Steelant de zaak der Zeeuwsche steden te bespreken.

Monsieur van Dorp. D'aultant que je suis d'intention de ne faire rien alendroict l'achapt de Flissinges, sans avoir vostre advis et conseil, et que je desire fort de le scavoir, n'ai sceu obmectre de vous prier par ce mot vouloir prendre la paine, que de vous trouver pardevers moy, si tost quil vous sera possible, pour adviser et communicquer avecq vous sur ce faict, comme a la mesme fin, j'ecri aussy presentement a mon recepveur general Steelant, pour se trouver pareillement icy. Or me remectant a votre venue pardeca, je ne m'estendray icy d'avantaige, sinon pour prier Dieu, apres estre recommandé a voz bonnes graces, vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa saincte garde et protection. Escript a Amstelredam, le xxviij[e] de May 1581.

Votre [1]) bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsieur van Dorp, mon bien bon amy.

---

1) Votre enz., met de onderteekening eigenhandig.

Digitized by Google

CXI. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 24 Juni 1581.

Hij deelt mede, dat die van Vlissingen zeer gaarne zouden zien, dat hij (de Prins) hunne stad kocht, en dat zij die alleen zoozeer hebben verhoogd, uit vrees, dat die in andere handen zoude komen. Hij heeft hen naar van Dorp verwezen, die hen zal onderrichten, hoe zij verder te handelen hebben. De Prins wil hen, zoo hij kooper wordt, tevreden stellen ten opzichte van eene rente, die zij op de heerlijkheid hebben: hij heeft vernomen, dat zij een molen van weinig waarde, die tot de heerlijkheid behoorde, hebben afgebroken, en wijst er van Dorp op, dat die omstandigheid niet zonder invloed op den koopprijs moet blijven.

Monsieur de Dorp. Ceulx de Flissinges ont communicqué avecq moy, touchant l'achapt dudict Flissinges, declarant, quils sont trescontens que je le puisse achapter, et que la seule raison, pourquoy ils ont commission de le hausser, jusques a nonante sept mille florins, a esté, ne scachant, si je le vouldrois hausser si hault, craignans qu'elle viendroit en main estrangiere; mais puis qu'ils entendent mon intention estre de l'achapter, quils sont bien contens de ne point hausser, et quils seroient bien aises, que je la puisse avoir pour cincquante mille florins, me demandant enoultre, si je trouvois bon, quilz ne se meslassent de rien, quilz ensuivirent mon commandement; sur quoy les ai remis a vous, affin quils se gouvernent, comme vous leur enchargerez, ce quils m'ont promis de faire, parquoy pourriez adviser ce quil con-

Digitized by Google

vient, les aiant remis a vous. D'aultre part lesdicts de Flissinges mont faict entendre, quilz ont certaine rente sur ladicte Seigneurie, dont le capital peult venir a la somme denviron deux mill florins, en quoy volontiers ils vouldroient estre accommodez. Et d'aultant que sur ce je leur ai respondu, en cas que ladicte piece vient a moy, que jy pense faire en sorte quils auront tout bon contentement et satisfaction, je vous en ai aussy bien voulu advertir, pour vouloir adviser ce que pour le mieulx y conviendra estre faict. Au reste je suis informé, que ceuls de ladicte ville ont mis en neant certain moulin, qui souloit estre au prouffict de ladicte seigneurie, l'aiant applicqué pour y faire l'havre. Et ores que ledict moulin, comme jentens, n'ait esté de grand valeur, toutesfois j'estime estre bien raisonnable, que en l'achapt de ladicte Seigneurie y soit prins le regard qui convient, pour ne l'achapter pas aultant que aultrement l'on eust deu faire, ce que je vous prie, vouloir avoir en consideration, et faire en tout le debvoir requis. Qui sera l'endroit, ou apres m'estre affectioneement recommandé a voz bonnes graces, je prierai Dieu, vous avoir,

Monsieur de Dorp, en sa saincte garde. Escript a Amstelredam, ce xxiiij^{e} jour de Juing 1581.

Votre [1]) bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsieur Arent van Dorp, estant presentement a la Haye.

---

1) Votre enz., met de onderteekening eigenhandig door den Prins geschreven.

Digitized by Google

CXII. Verbond, gesloten tusschen den Heer van Veere en Vlissingen en de Staten van Holland en Zeeland, de steden Antwerpen, Gent, Brugge en Breda.

Ongeteekend stuk, geschreven door van Dorp's klerk, Jacques van Vossem; in dorso: van de hand van van Dorp staat het woord Alliancie.

Het komt mij voor, dat dit verbond, zoo het gesloten is, en het stuk niet een bloot ontwerp is, waaraan geen gevolg is gegeven, ten doel had, te zorgen, dat de steden Veere en Vlissingen, niet te eeniger tijd zouden komen aan den Graaf van Buren of zijne erfgenamen.

DHeere van Vlissingen ende der Vere, perpetuelle unie met Staten van Zeelandt ende Hollandt, met Antwerpen, Gend, Brugghe ende Breda.

Tusschen henlieden reciproque eedt van getrouwicheyt.

Idem reciproque vrijdom ende liberteyt.

Ingevalle van vercoopinge, het naerderscap eerst dien van Vlissingen, daernaer den Staten van Zeelandt, daernaer Hollandt, daernaer den steden voorscreven bij ordre ende daernaer het bloot.

Bij testamente noch anderssins daeraff nyet te disponeren, dan bij advise vande voorn. geunieerde.

Ende zoo verre die heeren oft vrouwen van Vlissingen ende Vere ende elck van hen afflivich wierdden, zonder daeraff gedisponeert te hebben alsboven, dat alsdan die voirn. geunieerde bij meeste voisen zullen moegen kiesen ende eligeren een vande kinderen des overledens, oft in gebreke van kinderen, eenen vande erffgenaemen, dies zal, die gekoren werdt, moeten recompenseren doutste oft apparentste hoir.

Digitized by Google

CXIII. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 11 September 1581.

De Prins dringt er op aan, dat v. Dorp spoedig naar Vlissingen ga, zooals hij dat ook aan zijn' raadsheer Basius verzoekt, daar de zaken aldaar geen langer uitstel dulden.

De Prins had aan van Dorp en Basius opgedragen, om met de Regeering van Vlissingen en van Veere te onderhandelen over de voorwaarden van overeenkomsten, die in beider belang moesten gesloten worden, omtrent verschillende punten, waaromtrent de magistraten beweerden rechten te hebben, die de Prins vermeende dat, volgens de koopconditien, aan hem waren toegewezen. Ik vind verschillende concepten van memories en overeenkomsten, deels door van Dorp geschreven, deels door hem verbeterd, alle op deze onderhandeling betrekkelijk. De overeenkomsten, die als het gevolg dier besprekingen, tusschen den Prins en de regeerders der steden Veere en Vlissingen werden gesloten, zijn te vinden in de bijlagen achter de reeds aangehaalde Deductie van het recht, competeerende Z. H. Johan Willem Friso, en achter het Regt van Zijne Hoogheyd, enz.

Monsieur van Dorp. J'ay entendu, que vous avez proposé de vous trouver a Vlissingen le xxe du present mois; dont j'ay esté bien aise, n'ayant voulu obmectre vous prier par ce mot, vous vouloir haster tant qu'aucunement faire se pourra, et faire tout debvoir, que votre voiage ne soit retardé oultre ledict jour, daultant que les affaires d'illecq requirent fort

Digitized by Google

votre presence et ne permectent nul ulterieure dilay, comme a cest effect j'escry aussy presentement a mon conseillier Basius. Sur ce apres m'estre affectionnement recommandé a voz bonnes graces, je prieray le Createur, vous avoir,

Monsieur van Dorp, en sa sainte garde. A Gand, ce xj^me^ de Septembre 1581.

Votre [1]) bien bon amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsieur Arent van Dorp.

CXIV. Brief van den Prins van Oranje aan van Dorp, 1 October 1581.

De brief, zelfs het adres, is eigenhandig door den Prins geschreven.

Daar van Dorp de onderhandelingen met de Regeering van Vlissingen heeft aangevangen, spoort de Prins hem aan, om zooveel mogelijk door zachtheid de erkenning zijner rechten van hen te verkrijgen en een proces te vermijden, daar dit geen vriendschap baart.

De Prins heeft de noodige maatregelen genomen, en prijst de voorzorgen, die v. Dorp reeds bevolen heeft, tot verzekering der stad Vlissingen, tegen eene verrassing door de Spanjaarden.

Uit dit deel van den brief blijkt, dat de Prins heimelijk bericht had ontvangen, door v. Dorp,

---

1) Votre enz., met de handteekening eigenhandig.

Digitized by Google

of althans met zijne voorkennis, dat de vijand een aanslag op de stad in den zin had; waarvan de Prins zelfs den Gouverneur van Walcheren, Alexander de Haultain, geene volledige mededeelingen wilde doen. Die aanslag is niet dezelfde, die door den Spaanschen gezant, Mendoza, was ontworpen (zie Archives, deel VII, bl. 569; Wagenaar, deel VII, bl. 376; v. Meteren, deel III, bl. 498; Hooft, XVIII boek, bl. 777), daar die aanslag reeds veel vroeger in den zomer was opgegeven.

Monsieur Dorp. Jay receu votre lettre, par laquelle me mandes davoir commencé a traicter avecque ceulx de Vlissinge, et que a cest effect ilx avoient commis le bourgemaistre Pieter de Wachter et leur secretaire. Je ne fais doubte, que aures asses affair de remestre les affaires en ung bon ordre, puisquil y ast si longtemps, que touttes choses sont esté menés en confusion. Je vous prie, que avecque touttes les mellieures et doulces inductions vous les menés en ce qui me appertient, et le moings, que nous povons entrer en justice, serat le melieur, car vous scaves, que cela engendre nul amitié. Quant a la garde de la ville, je en ay parlé a monsr de Haultain, sans faire aulcung mention, de ou je en avois ladvertance; il mast volu fort asseuré, que tous les souldas faisciente[1]) la garde le troisiesme jour; je luy ay prié de sen voloir bien informer, car ce que jen disois, cestoit seullement, que je desirois, que, avecque la grace de Dieu, la ville fusse bien gardé, voiant les grans desseings et practiques, que les enemis aviont dessus. Ledict Haul-

1) faisoient.

Digitized by Google

tain en escrit au capitaine, pour en scavoir la verité: je crains, quil ne luy manderat la verité; il mest la coulpe, quil ast quarante souldas astheur hors de la ville, qui sont apres du conte de Hohenloe. Je luy ay faict remforcer sa compaignie, de sorte quil porrat mestre septante hommes tous les jours en garde; et ay commandé expressement audict Haultain, quil y tienne la main. Je luy enchargeray aussi, quil tienne sa residence la plus part audict Vlesinge. Vous aves fort bien faict, de avoir mis lordre sur louverture du Boom, et espèr, que cela aiderat quelque chose, pour la soeurté de la ville. Jay ordonneray [1]) aussi, que lon mestrat ung corps de garde entre la teste et du costé de la mer vers le West, affin que tout chose soit tant plus asseuré. Vous me feres aussi plaisir, me mander, ce que aures traicté avecque le pensionaire de Armuide, et si il vous tient propos de ce que aultrefois il a faict. Je vous prie, me mander votre advis, si cest chose quilx peuvent faire sans le consentement des Estatz de Zelande. Je auray Lucas van der Straten pour recommandé, autant que je porray, puisque le recommandes. Sur ce, me recommanderay a votre bonne grace, priant le Createur, vous donner,

Monsr de Dorp, en santé, bonne vie et longue. De Gant, ce premier dOctobre a° 1581.

Votre bien affectioné amy a vous faire plaisir,

Guille de Nassau.

Adres:

A Monsr de Dorp.

---

1) ordonné.

Digitized by Google

CXV. Besluit der Gedeputeerden aan de Staten van Friesland, 4 December 1580. Origineel.

De Gedeputeerden verleenen ontslag uit de gevangenis aan Jonkvrouw Liauckema, op de voorwaarden, in het besluit omschreven.

Ik vind geen verband tusschen de gevangenschap der Friesche freule en de verschillende zaken, waarin van Dorp betrokken was; ik kan dan ook niet ophelderen, hoe dit stuk zich tusschen zijne papieren bevindt.

De gevangene schijnt de partij van Rennenberg, na zijnen terugkeer tot gehoorzaamheid aan den Koning, gevolgd te hebben, en is vermoedelijk om die reden in verzekerde bewaring genomen. Eelke Lolckes, ten wiens huize zij was gevangen gezet, wordt door Bor (XIV boek, bl. 183) genoemd, als de persoon, bij wien de Gedeputeerden der Staten van Friesland, bij gelegenheid der belegering van het kasteel van Harlingen, in Februarij 1580, de officieren van het garnizoen uitnoodigden te zamen te komen, tot onderzoek der stukken, die de Gedeputeerden beweerden te bezitten.

Het opgedrukt zegel stelt voor: het gekroonde wapenschild van Friesland, met het randschrift S. STATVVM FRISIÆ.

Het geslachtswapen van Liauckema was, volgens een M. S. wapenboek van Friesland: een doorsneden schild: 1. van azuur met een zespuntige ster van goud; 2. van keel, met een lelie van zilver; helmteeken, de hals en de kop van een adelaar, tusschen vier pluimen: rechts van zilver en keel; links van goud en azuur.

Digitized by Google

De Gedeputeerden der Staaten van Vrieslandt relaxeren ent ontslaen mits dezen Juffrau Jel Liauckema vande confinatie, wairinne sij onlancx binnen der steede Harlingen, ten huyse van Eelcke Lolckes gestelt is, mits dat sij geholden zal zijn, alhyer binnen Leuwerden te compareren, ende aennemen gheen correspondentie int heymelick, noch int openbair metten vyandt (dyemen noempt Maelcontenten, ende sichselven noemen Sconincxs volck) hun aenhangeren ende toegedaene te holden; ende mede, dat sij Liauckemahuys, tot Sexbyerum, tot profijt der landen sal open holden, ten fine deselve landen in tijt des noodts hun vant voirss. huys alsoe sullen moegen verseeckeren, alse naer gelegenheyt der saicken bevynden sullen oirbarlicxt te sijn. Orcunde deses het zeegel der Staten voirss. ende des secretarys handt hieronder gedrukt ende gestelt, binnen Leuwerden, den iiij^{en} Decembris 1580.

(L. S.) Ter ordonnantie vanden Gedeputeerden van Vrieslant,

E. Isbrandi. [1])

CXVI. Brief van Nicolaas Micault, aan van Dorp, 7 Juli 1581.

Nicolaas Micault, H^{r} van Indevelde, gehuwd met de zuster van den Admiraal Boisot, was lid van den geheimen raad. Na de afzwering van Phi-

1) De onderteekening eigenhandig. Eko Isbrandi was geheimschrijver der Gedeputeerde Staten van Friesland (Kok, Vaderl. Woordenboek).

Digitized by Google

lips legde hij zijn ambt neder (Gachard, corr. de Guill. en Tac., deel V, préface, bl. VII). Uit dit schrijven blijkt echter, dat hij reeds vroeger dat voornemen koesterde. Zijn plan om de Nederlanden te verlaten, ten einde elders in het geloof zijner vaderen rustig te kunnen leven, heeft hij echter niet uitgevoerd, want hij stierf te Brussel in 1589 (Hoynck v. Papendr., Analecta Belgica, deel II, bl. 747). De brief is eigenhandig geschreven en onderteekend.

Monsieur mon cousin. Jay esté environ de quinze jours a Zericzee en Zeelande pour mes petites affaires et nay esté depuis cincq ans en ça a moindre soulcy et arriere pensement que illecq, pour ny avoir oy nulles nouvelles ny bonnes ny maulvaises que mayent perturbé le cerveau. Mais ne fuz si tost de retour en ceste ville dAnvers, que je nentendictz la surprise de la ville de Breda [1]), avecq mil aultres facheryes que sont ensuyvies, que mont rendu bien estonné et troublé. Et pour ce que je vouldroye bien doresenavant vivre a repos en ma viellesse avecq ce peu que je poulray retenir de reste, ne desirant riens plus que destre abstract du monde, pour actendre en tranquillité la mort que ne se peult eschapper, et la recepvoir en gré, quant il plaira a ce bon Dieu me lenvoyer, je desireroye bien aller finir mes jours en quelque lieu et pays neutral, ou que je poulroye vivre en la relligion en laquelle mes pere et mere mont faict instruyre et nourir doiz mon enfance. Mais je ne veulx bouger de ce pays sans prealablement avoir congé et passeport de Monseigneur le Prince, affin

1) Op 27 Juni 1581 werd Breda door Schenk en Hautepenne voor den Hertog van Parma veroverd (Wagenaar, deel VII, bl. 379).

Digitized by Google

que librement et sans aulcun empeschement je me puisse transporter en France ou que jay encores quelques parens et amys. Pour a quoy parvenir et obtenir le susdict passeport, je vous escriptz la presente, vous priant, monsieur mon cousin, bien affectueusement den parler a son Excellence, et tant faire quil me face depescher icelluy passeport en forme deue pour moy et ceulx de ma suyte avecq mon bagaige, laissant icy deux de mes filz, lung eaigé de xxvij ans et laultre petit, eaigé seulement de xij ans, qui demeurera en une escole pour apprendre sa grammaire en latin. Et en ce me ferez grant plaisir, vous priant de me vouloir mander par ung mot de lettre ce qui aura esté faict en cest endroict, et sil y a quelque despense a faire, en men advertissant, y furniray incontinent. A tant, monsieur mon cousin, finiray avecq mes affectueuses recommandations. DAnvers, le vij de Juillet 1581.

Lentierement votre bien affectionné cousin a service,

Nicolas Micault.

Depuis ce que dessus escript, jay parlé a monsieur Baue, que cognoissez, mesmes aussi bien cognu de mon dict seigneur le Prince. Lequel ma dict, quil vous escripveroit aussi au mesme effect. Mais a differé de ce faire pour le peu de hantise quil a eu avecq vous. A ceste cause ma requis de vous aussi escripre et prier de sa part, que veullez impetrer tant pour luy que pour Madelle sa compaigne, ensamble pour ceulx de sa suyte, hardes et bagaige, semblable passeport pour aller en France, ou quilz vouldroient bien estre comme en lieu neutral pour y vivre hors de toutes facheryes et y servir Dieu selon la relligion quilz ont apris de leur jeunesse. Le dict Baue aproche

Digitized by Google

les lxx ans, et sadicte compaigne est maladieuse, qui ne peult souffrir aulcune melancolie: parquoy ladicte prière est tant plus favorable.

Het adres luidt:

A Monsieur, Monsieur van Dorp, mon bon seigneur et cousin. En la Haye en Hollande ou la quil soit. Cito, cito, den bode twee stuvers (In den hoek van de hand van van Dorp: Indevelde).

CXVII. Vertoog van de Regeering van Middelburg aan den Prins van Oranje, inhoudende de klachten der stad over de inbreuk op hare voorrechten, gemaakt door die van Vlissingen.

Ongeteekende copie: het stuk moet in December 1581 zijn opgesteld: immers na 6 December en voordat de Prins te Middelburg kwam, hetgeen was in 't begin van Januari 1582 (Gachard, Corr. de Guill. le Tac.: deel V, bl. 2): hij heeft bij die gelegenheid de bestaande bezwaren echter niet uit den weg geruimd, want het placaat der afzwering werd nooit te Middelburg afgekondigd (Wagenaar, deel VII, bl. 395 volg.).

Specificatie ende verhael vande domeynen, privilegien, gherechticheden, usantien ende jurisdictien, de Stadt Middelburch in Zeelandt competerende, die Burghmeesters, Schepenen ende Raedt derselver stadt van haerluyder ende heuren borgheren weghe, bij remonstrancie sijn overdienende aen sijn Ex^cie^, met doleancien, dat deselve

Digitized by Google

Stadt Middelburch bij die van Vlissinghen daerinne gheturbeert, vercort ende gheprivеert wort, jeghens alle rechten ende natuerlijcke redenen, ende dat al sonder preiuditie van allen anderen, daerinne sij hen in toecomenden tijden souden moghen bevinden gheledeert.

j. In den eersten segghen de voerss. remonstranten, dat de Stadt Middelburch voor datum vande troublen vercreghen ende beseten ghehadt heeft, ende deselve alnoch is competerende ende toebehoorende bij tytel van coope de heerlicheden van Oosterzouburch, Welsinghen, Hayman ende in deele inde heerlicheyt van Coudekercke met allen den ghevolghen ende appendentien van dien.

ij. Item die van Middelburch sijn versien van privilegien vuyt crachte van dewelcke sij remonstranten sijn ghefondeert, kennisse ende judicatuere te hebben van alle schepenenbrieven van contracten off andere voor Wethouderen der voerss. stadt ghepasseert, ende dat zij oock moghen seghelen over al Bewesterschelt, ende bovendien doen vroonen, pandinghen, arresten, rechtmaninghen ende executie van haerl. vonnissen, soo opde persoonen, als hunnen goederen over ende deur heel Bewesterschelt.

iij. Item alnoch hebben die van Middelburch ende nyemant anders jurisdictie ende territoire te watere inde limiten voor Arnemuyden, Welsinghe, datmen seegt dInghelsche reede, Rammekens, de plaetse, datmen seyt de Vlacke ende tot over Vlissinghe.

iiij. Item alnoch hebben de Remonstranten stapelrecht van alle de westersche wijnen, die ghehouden sijn binnen der stadt Middelburch te verstapelen, ende elders nerghens.

Digitized by Google

Van alle dewelcke de remonstranten van ouden tijden ende boven alle ghedunck van menschen sijn hebbende de goede ende deuchdelijcke possessie ten aensiene van eenen jeghelicken, ghelijck die bij alle Graven ende Gravinnen van Zeelandt inde huldinghe successivelick bij eede gheconfirmeert sijn. v.

Ende hoewel de voirss. ambachtsheerlycheden ende domeynen hen remonstranten competeren ende toebehooren ende behooren te volghen met alle haerlieder gherechticheden, jurisdictien ende ghevolghen, daertoe staende, als de stadts eyghen ende propre goeden, dewelcke bij nyemande jeghens danck vanden besittere ontnomen oft afhendich ghemaeckt en behooren ofte moghen worden, sonder behoorlijcken tytel ende recht daertoe hebbende, vj.

Ende oock de remonstranten in haer oude vredelicke possessie vande voirss. haer privilegien niet behooren gheturbeert nochte ghepriveert te sijn. vij.

Dien al nyettegenstaende soe doen die van Vlissinghen hen remonstranten belet ende oppositie inde voerss. heure ambachtsheerlicheyt van Oosterzouburch, nyet willende ghedooghen, dat zij remonstranten als ambachtsheeren aldaer stellen schoutet ende kuerschepenen, ende voorts gebruycken de preeminentien, als alle ambochtsheeren van ouden tijden ghedaen hebben ende hen remonstranten oock competeert. viij.

Blijvende nyettemin de voerss. remonstranten belast ter cause vanden coop vande voirss. ambochtsheerlicheyt van Oosterzouburch wel met tsestich ponden grooten vlaems erffelick tsjaers den penninck sesthiene. ix.

Alnoch soe turberen die van Vlissinghen de voerss. remonstranten inde voerss. possessie van haerl. voerss. privilegien, belettende, dat de vonnissen vanden remonstranten ten platten lande binnen haerl. pretens resort nyet ter executie gheleyt en moghen worden x.

Digitized by Google

in forme voirss. ende naer behooren, resisterende feytelick ende met ghewelt wederstaende dofficiers int exerceren van hun officie.

xj. Alnoch soe turberen die van Vlissinghe den remonstranten inde voorss. haere jurisdictie ende territoire te watere, pretenderende, henlieden te competeren de jurisdictie vanden stroomen te watere van Welsinghe tot over Vlissinghen, belettende den remonstranten aldaer arresten te doene ende haer jurisdictie te exerceren.

xij. Voorts soo en ghedooghen ende laten die van Vlissinghen nyet toe, dat de remonstranten de schepen, comende met wijnen van westen, moghen arresteren ende doen comen ter stapele onder de crane van Middelburch, volghende haerl. privilegie, ende gelijck de stadt Middelburch bij revisie, jeghens die van Antwerpen, bij sententie aenghewesen is, maer ter contrarien ontrecken eenighe van dezelve schepen met wijnen, latende deselve ontladen onder de crane aldaer, diverterende mitsdien des stadts Middelburch gerechte vanden stapel, ghelijck sij oock met ghewelt wederstaen ende in vanckenisse ghestelt hebben die vuytlegghers, die de stadt Middelburch gewoonlick is te hebben, om de voorss. schepen, comende van westen met wijnen te adverteren, dat die soude comen tot Middelburch ter stapelen naer behooren.

xiij. In als hun fonderende op zeker pretens privilegie, bij henluyden opden ix^en^ in Martio anno xv^c^Lxxiiij surreptivelijck vercreghen van sijn Ex^cie^.

xiiij. In welcken de remonstranten hen bevindende beswaert, ende aenmerckende, dat zij bij eede, soo als Burchmeesters, Schepenen ende Raedt, als oick bij alle de Burgheren int generael ende int particulier ghedaen, ghehouden, verbonden ende verplicht waren ende sijn noch, de oude vrijheden, keuren, rechten,

Digitized by Google

privilegien, handtvesten ende goede costumen tonderhouden, te vermeerderen ende nyet te verminderen, cet. — Soe hebben de remonstranten daervan in diversche stonden ghedient aen sijn Ex^cie henl. doleancien, met de deductien ende bewijs, dat al tselve is contrarierende den tractate vande reductie vande stadt Middelburch onder zijnder Ex^cie gouvernemente.

Alsoo bij denselven vooral ghecaveert, besproken ende bij sijne Ex^cie beloeft is, dat de goede borgers, ieghenwoirdich ende toecomende, sullen voorts meer moghen heure coopmanschap drijven, mede van stederechten ende privilegien ghenieten ende ghebruycken binnen de limiten van heure jurisdictien als te voren. xv.

Mitsgaders oock dat tselve is strijdende teghens den accorde bijden remonstranten ghemaeckt met de Gouverneurs ende Raeden van Zeelandt, vuyt laste van sijn Princel. Ex^cie, nopende die penninghen, bijdie vande stadt te betaelen voor haer redemptie ende rantsoen ten proffijte vande ghemeene saecke. xvj.

Bij dewelcke vuytdruckelijck besproken ende ghecaveert is, dat de remonstranten souden moghen hunnen ouden treyn ende handel continueren met conservatie van alle privilegien, domeynen ende gherechticheden vande stadt, achtervolghende den voorss. eersten tractate. xvij.

Soo ende in zulcker voeghen, dat de remonstranten vuyt crachte vanden voerss. accorde sijn ghefondeert van te blijven in alle heure oude privilegien ende gerechticheyden, sonder daerinne naer rechte te moghen eenichsins gheturbeert, ghepreiudicieert, veel min ghepriveert te worden. xviij.

Waerteghens nyet en argueert, dat inden eersten contracte voerss. vanden xix^en Februarij 1574 gheseyt wert, dat sijn Ex^cie aen hem reserveert, om die vander Vere, Vlissinghen ende Arnemuyde sulcx mede xix.

Digitized by Google

te versiene, als sijn Ex^cie naer verdienste, nut ende meesten oirbaer van deselve steden ende plaetse, mitsgaders vanden ghemeenen lande soude bevinden te behooren.

xx. Want nyet verstaen en mach worden, dat daer onder de voerss. heerlicheden met hare ghevolghen eenichsins begrepen sijn, alsoe deselve gheen rechten noch privilegien en sijn, de stadt Middelburch vergont ende ghegheven bij eenighe Graven oft Gravinnen van Zeelant, daeraen de voorss. reserve hem is alleenlijck refererende, maer sijn de voerss. heerlicheden der stadts eyghen goeden bij deselve gecocht ende becosticht, dewelcke bij nyemande, tsy Graven, Gravinnen oft hare Stadthouderen, naer rechte de stadt Middelburch nyet meer ontrocken, benomen ende een ander ghegheven moghen worden, dan andere des stadts ende der particuliere borgheren goeden.

xxj. Gheconsidereert de remonstranten, de voirss. heerlicheden moghen vercoopen, permuteren, transporteren, cederen, ende bij andere manieren veralieneren, ghelijck zij andere en een yeder borger sijne huysen, meulen, erfven ende particulier goederen vermach te doen.

xxij. Insonderheyt oick dat in denselven tractate vanden xix^en Februarij verclaert staet: Eerst dat de voerss. borghers, die den eedt willen doen, soe andere steden onder sijn Ex^cie ghebiedt wesende, deselve sijne Ex^cie van Co. Ma^ts weghen ghedaen hebben, sullen behouden lijf ende goet, waeronder alle de stadts goederen mede begrepen sijn, sonder reproche van voorgaende saken.

xxiij. Bet voorts is oock mede inden naervolghenden accoorde vande redemptie ende rantsoen vande stadt ghecaveert ende besproken, dat alle de goederen vande remonstranten soe waer die onder tgebiet van

Digitized by Google

sijne Ex^cie jeghenwoirdelijk ende toecomende gheleghen sijn, ontslagen werden, ende die ghebruycken, ontvanghen ende aenvaerden moghen, soeverre deselve noch in wesen sijn.

Hier bij ghevoecht, dat insgelijcx bijde pacificatie van Ghendt, int ix^e article ghedisponeert ende besproken is, dat een jeder van wat state, qualiteyt die zijn, sal moghen aenveerden ende de possessie nemen van alle heure heerlicheden, goeden, prerogativen, actien ende crediten, die nyet vercocht oft ghealieneert en sijn, in sulcken staet als deselve goederen waren ende sijn. xxiiij.

Ende alsoo de remonstranten int doen vanden voerss. eedt hen ghequeten, mitsgaders den contracte vande voerss. redemptie ende rantsoene vande stadt volcomen hebben, soo volcht necessario, dat de voerss. heerlicheden ende hare ghevolghen, neffens andere des stadts ende particuliere borgheren goeden, gheredimeert ende gherantsoneert sijn, ende deselve vuyt dien respecte, als oock vuyt crachte vande voorss. pacificatie van Ghendt, de remonstranten tot vrye ende libere dispositie behooren te volghen ende moghen gheaenveert worden. xxv.

Ende aengaende de voerss. privilegien vande kennisse van Schepenenbrieven, vroonen, arresten, pandinghen, tot executie vande vonnisse ten platten lande, cet., segghen de remonstranten, dat in alle ghevalle nyet en mach bestaen, dat der remonstranten privilegien ende observantien vercort, vercrepelt oft gherestringeert worden tot minder limiten, dan zij van te voren ghehadt hebben, hetwelcke geweest is ende alnoch henl. competeert over gheheel Bewesterschelt, ghelijck henlieden bijden voerss. contracte vanden xix^en Februarij belooft, ghereserveert ende toegheseyt is. xxvj.

Digitized by Google

xxvij. Want over al alsdoen gheen mentie ghemaeckt en is gheweest, nochte in ghedachte ghevallen, dat der voerss. remonstrantens limiten over heel Walcheren streckende, gherestringeert oft ghedivideert souden worden bij eenighe resorten, ghelijck deselve langhe daernaer ghemaect sijn gheweest.

xxviij. Want anders soude daerbij de voorss. clausule (van dat de remonstranten zouden ghenieten ende ghebruycken des stadts rechten ende privilegien binnen de limiten van heure jurisdictie, als te voren) infructueux, machteloos, te nyete ende te vergheefs zijn, ende soude medebrenghen een contradictie ende repugnantie met de navolghende clausule vande reservatie vande stadt Vlissinghen, Vere ende de plaetse van Arnemuide, sulcx mede te moghen versien.

xxix. Ghemerct het woordt, mede te versiene, nyet en mach derogeeren oft vercorten de eerste clausule, maer is bedudende, dat de remonstranten moeten blijven in haer gbeheel ende oude possessie.

xxx. Alsoo oock ten desen dient gheconsidereert ende geleth, dat in de declaratie ende asseurantie, op de pacificatie van Ghendt naeghevolcht, ghedaen ende ghesloten inde vergaderinghe der ghemeyne Staten tot Bruessel den x^en^ dach van December xv^c^Lxxvij gheaccordeert ende besworen is:

xxxj. Dat een yeghelijck ingheseten ende inwoonderen des ghemeynen vaderlants wederom ghestelt ende opgherecht sullen worden in heuren ouden ende eersten staet in alle ende een yeghelijck de privilegien soo ghemeyne als bysondere, dewelcke men sal thoonen ende doen blijcken, gherechtelijck ende rechtveerdelijck hun behoorlijck toe te staene ende te behooren in wat manieren die souden afghenomen oft verloren sijn gheweest, twaere bij crachte oft ghewelt, oft bij eenich ongheluck oft geschiedenisse ende ongheval.

Digitized by Google

Op welcke lesien ende vercortinghe de remonstran- xxxij.
ten naer alle nerstich ende ernstich vervolch tot noch toe gheen satisfactie oft redres vercreghen en hebben.

Ende alsoo tsedert den remonstranten verthoont xxxiij.
ende gheexhibeert is gheweest bij eenen deurwaerder vanden Hove van Hollandt, zeker placcaet bij denwelcken men verclaert den Coninck van Spaengien vervallen vande overheyt ende heerschappie van dese voerscreven Nederlanden, ende verboden wordt zijnen naem ende seghel in dezelve landen meer te gebruycken, in date den xxvj^en^ Junij [1]) 1581, met versouck, dat de remonstranten tselve placcaet souden publiceren ter ghewoonlicker plaetsse van publicatie.

Welck placcaet de remonstranten oversiende, hebben xxxiiij.
bevonden, dat het fondament van dien is ghenomen, omdat dese landen ende een jeder steden ende plaetsen int zijne besonder soude moghen behouden ende ghepreserveert worden in haren ouden vrijheden, preeminentien, costumen, hantvesten ende gerechticheden, dewelcke de Co. van Spangien met sijn adherenten ghepoocht heeft tirannelijck te ontnemen, ende deselve landen te brenghen in een eeuwighe subiectie ende slavernye, cet. Ende mitsdien de saecken vander stadt Middelburch nyet ghedisponeert te sijne om tselve placcaet te moghen publiceren ende den naervolghenden gerequireerden eedt te doen, ten waere, dat zij alvoren behoorlijck gheredintegreert ende gherestitueert soude sijn in haren ouden privilegien, costuymen, domeynen, heerlicheden ende preeminentien, daervan in desen beclach is, ghemerct de voirss. publicatie ende naervolghenden eeden nyet en connen

---

1) Het placaat der afzwering was gedagteekend 26 Juli 1581. (Bor, Boek XVI bl. 38).

Digitized by Google

tsamen staen met de lesien ende vercortinghe vander remonstrantens privilegien ende gerechticheden, alsoo dat de remonstranten nyet en souden ghenieten oft proffiteren het effect van tvoerss. fondament, maer ter contrarie soude schijnen haer goet recht te buyten te gaen ende te acquiesceren int ghene daer de stadt Middelburch vercort ende gheledeert is inde affhendicheyt vande voerss. heure heerlicheden ende misbruyck ende infractie van privilegien, impugnerende gheheelicken haren eedt als voerss. is, respective ghedaen.

xxxv. Soo hebben de remonstranten om de voorss. legitime redenen ghediffereert alnoch de voerss. publicatie van tvoirss. placcaet te doene.

xxxvj. Ende mits dat de remonstranten bij diversche instantien soo vande Ghecommitteerde Raeden des lants van Zeelandt, als bij missive van sijne Ex^cie^ vermaent sijn gheweest tot de voerss. publicatie, soe hebben de remonstranten aen zijne Ex^cie^ bij haerl. rescriptie vanden vj^en^ Decembris 1581 de voerss. haere swaricheden overghedient ende te kennen ghegheven, met ootmoedighe supplicatie, dat zijne Ex^cie^ soude ghelieven de stadt Middelburch te restaureren ende te redintegreren inden voerss. hare oude privilegien, domeynen ende gherechticheden, ghelijck zij die hadde voor date vande troublen, ende deselve daerinne te mainteneren, afdoende alle alsulcke beletselen, turbatien, empeschementen, als daerteghens tot noch toe ghedaen worden, om zulcx te moghen comen tot effecte vande voerss. publicatie.

xxxvij. Daerop sijne Ex^cie^ verstaen heeft, dat de remonstranten souden stellen bij specificatie haerlieder doleancien, ghelijck de remonstranten in desen sijn doende, verhopende ende betrouwende, dat zijnder Ex^cie^ intentie vanden beghinne andersins nyet en is

Digitized by Google

gheweest, nochte tsedert nyet en heeft verstaen den remonstranten teghens de voerss. accorden ende tractaten eenichsins te cort te doene ende in heure oude gherechticheyt te preiudicieren.

Suppliceren ende bidden de remonstranten seer ootmoedelick, dat zijn Exᶜᶦᵉ ghelieve, dese haerlieder remonstrancie ten besten aff te nemen, ende met een ghenadich insien daerop te letten ende de goede handt daeraen te houden, dat de remonstranten in haere gerechticheyt nyet vercort en blijven, maer deselve moghen ghenyeten, ghelijck zij te voren ghedaen hebben, tot stichtinghe ende vermeerderinghe vanden goeden vrede ende eendrachticheyt van haer naeghebueren.

CXVIII. Instructie voor van Dorp om van wege den Prins bezit te nemen van het Markgraafschap van Bergen-op-Zoom.

Origineel.

Het Markgraafschap van Bergen was na den dood van Jan van Glymes, in Spanje in 1567, verbeurd verklaard, doch sedert aan zijne erfgenamen teruggegeven. Thans was Johan van Witthem, Hʳ van Berssele, door zijn huwelijk met Margaretha van Merode, Markies van Bergen. In December 1581 trachtte hij zich in het bezit zijner stad te stellen, waarin de Staten een garnizoen gelegd hadden; doch zijn aanslag mislukte, waarop hij openlijk de partij van Parma koos, wien hij zijn kasteel van Wouw, de gewone verblijfplaats der markgraven, overleverde. De Staten verklaarden hem daarop,

Digitized by Google

vijand van den lande en sloegen zijne goederen aan (Bor, XVI Boek, bl. 44), die zij den Prins schonken ter vergoeding van het verlies van zijne Baronny van Breda (Dr. Nuyens, Ned. Ber., deel III, 2. bl. 199).

Instructie voor Joncheer Arent van Dorp, Heere van Maesdam, omme van wegen den Doorluchtigen, hooghgeboren Furst ende Heere, Mijnen Heere den Prince van Oraengien, Grave van Nassau, cet., te nemen wettelicke possessie vande Stadt ende Marquisaetschap van Bergen opden Soom, mitsgaders vanden Heerlicheden ende polderen, daeraen clevende.

Eerst alzoo tvoorss. Marquisaetschap zijne F. G. es gegeven bijde Staten van Brabant, zoo zal den voirnoempden Heere van Maesdam de originele giftbrieven thonen daert noot werdt.

Sal om de possessie te nemen vuyt crachte vande volmacht, hem bij zijne F. G. gegeven, doen vergaderen de Magistraet der voorss. stede met alle de Leden ende Officieren derzelver, zoo int criminel als int civil, ende hen voorgehouden hebbende zijne commissie, zal deselve ontslaen vanden eedt ende onderdanicheyt, die zij den Heere van Berssele, laeste Marquis, gedaen ende belooft hebben, henlieden respective ende bij ordre affvoirderende alsulcken nyeuwen eedt, als d'Officiers ende ondersaten den Marquisen van Bergen, heuren heeren, gewoonlick zijn te doene, ende den Marquis wederomme aen zijne gemeente. Ende zoo hij onder d'Officiers oft oick onder de Magistraet yemandt bevindt, ten dyenste van zijne F. G. ende vanden gemeenen lande zulcx nyet geaffection-

Digitized by Google

neert, als behoort, zal deselve deporteren ende ander inde plaetze stellen.

Ende zal denzelven voet houden ende volgen gradatim onder de subalterne officieren ende bancken van het voorss. Marquisaet, gebruyckende veranderinge ende surrogatie van persoonen, daer hetzelve gevouchelick ende zonder merckelicke inconvenienten can geschieden.

Sal mede beneerstigen, dat in tfeyt vande hooge justitie ende jurisdictie eenige betichtinge ende executien werden gedaen op den name ende van wegen zijne F. G. zoo verre tselve ennichssins mogelick es.

Insgelicx oick procureren, dat in het civil, de bancke, oft de vyerschare gebannen, gehouden ende recht werdde geadministreert op den name van zijne F. G.

Sal mede overhoiren de rekeninge van tvoirss. Marquisaetschap met zijnen aencleven, ja oick recoleren, indient hem goet dunct, degene die van den ontfanck over dlaestvoorleden jaer ende oigst eenentachtentich alreede gedaen mogen zijn, ende de restanten, die zouden mogen bevonden wordden, te innen, opbeuren ende ontfangen tot behoeve van zijne F. G.; doende voirts deselve zijne F. G. in alle titlen, verlijdbrieven ende pachtingen stellen ende bekennen, gelijck den laestvoorgaenden Marquis bekent geweest is;

Ende zal voirts in alle ander dingen ende voirvallende zaken, alsulcke goede ordre voirwenden ende stellen, als hem duncken zal ten dienste van zijne F. G. ende behoudenisse vande ondersaten noodich te wesen ende te behoiren, naervolgende de procuratie ende volmacht, hem daertoe behandicht, ende tgoet betrouwen, dat zijne F. G. op hem is hebbende.

Gedaen binnen de Stadt van Antwerpen op den

Digitized by Google

voorlesten dach der maendt van Septembre xv^{c} tweentachtentich.

L. S. Guille de Nassau [1])

Bij [2]) bevele van sijnder Excellentie

N. Brunynck.

CXIX. Concept van het verslag, door van Dorp uitgebracht, omtrent de huldiging van den Prins als Markies van Bergen op Zoom, en de inbezitname van het Markgraafschap.

Het stuk is door v. Dorp eigenhandig geschreven op twee losse vellen papier: het slot van het verslag ontbreekt.

Achtervolgende den last mij, Arent van Dorp, ghegheven bij mijnen g. f. ende heere, mijn heere den Prinche van Oraignen, soe ben ick op den xj^{en} Octobris laitstleden tAntwerpen tscepe geghaen, ende ghereist tot binnen zijne stadt Vlissingen. Alwaer ick met dmagistraet derzelver stede besloten heb tcontract tusschen heml. ende zijne f. g., doch onder correctie derzelver, zoe naerder bevonden mach werdden bij mijne missive, mede mentie makende vande gheseltenisse der zeewercken ende van zijn f. g. huyse aldaer, met byghevouchde waerscuwinge, hoe hem zijne ghe-

---

1) De handteekening eigenhandig. Ter zijde is het klein zegel van den Prins opgedrukt.

2) Bij, ens. met de onderteekening, eigenhandig geschreven door den secretaris Brunynck.

Digitized by Google

deputeerdens inde aenstaende verhueringhe vande demeinen zouden behoeren te draegen, ende meer andere advertissementen, raekende de bevoirderinge derzelver ende den dienst van zijne f. g.

Opden xvj^en^ Octobris ben ick uyt Vlissingen ghesceyden, ende voirts ghereist naer sGravenhage, om mijne eygen affairen, maer heb nyettemin bij occasie gerecommandeert aen eenige vanden Raide, de pretensien vande Staten van Zeelandt op de cooppenningen der voirss. stede van Vlissingen, als met dewelcke zijne f. g. apparentelick ghebeneficieert zoude werdden, ingevalle van preferentie.

Opden iii^en^ Novembris ben ick uyt den Hage ghereyst naer den Rugenhil; dan moest, overmits tquaet weder, twee daegen bliven binnen de stadt Dordrecht, ende opden [1]) ghearriveert zijnde inden Clundert, heb aenstont bij mij ontboden Adam Nulant, stadthouder van dofficier vande Finaert ende Rugenhil, ende denzelven bevolen den wethouderen van dezelve dorpen te verwittigen doirsaeke van mijnre coempste, ten eynde dat zij hen jegens des anderen daichs zouden ghereet houden om zijne f. g. te ontfangen ende hulden tot heuren heere, als marcgraef van Berghen opden Zoom. Maer alsoet des anderen daichs zoe zeer quaet weer was, datmen de wegen nyet en mochte gebruicken, zoe ben ick sdaichs daernaer inden Finaert ghereden, hebbende in mijn geselschap de casteleyn Daniel de Loeker, met de capiteynen Brederode ende Cornelis Ghijssen. Ende naerdat de wethouderen aldaer vergadert waeren ende ghesien hadden mijn commissie, begeerden vande zaeke te communiceren met die vanden Rugenhil, tevreden wesende hen te conformeren met het goit bevinden derzelver. Over zulcx

1) Oningevuld.

Digitized by Google

zijn wij vandaer gesceyden ende ghaen vernachten opden Rugenhil, alwaer des anderen daichs de wethouderen van beide de bancken tsamen gheconfereert ende eyntelick verclaert hebbende, heure goeden wil, om zijne f. g. tot heuren heere te ontfangen, zoe heb ick dienvolgende van henll. alle den eedt ontfangen, insgelijckx vanden secretarissen ende vorsters respective. Aengaende den scout ende rentmeestere, dezelve waeren absent. Van al desen hebben de secretarissen belooft acten te maecken ende dezelve ter eerster gelegender commodityt herwaerts te schicken. Ik heb oick bij advise van Daniel de Loeker den weert eene ordonnancie gegeven opden rentmeester aldaer, om betaelt te werdden vanden maeltijt op de huldinge. Eenige inwoonders van dese twee dorpen ghaven mij te kennen, hoe dat binnen een jaer herwaerts versceiden scattingen ghestelt ende geheven zijn op de gemeten, tot laste vanden bruicker, beloepende tot etlycke dusenden, die al ghesmolten zijn onder de handen van eenige int particulier, vresen, dat zij daeraf nemmermeer goede rekeninghe zullen gecregen; ende want dat es een onbehoirlicke zaeke ende van quader consequentie, zoe werddet mijns bedunckens nodich, dat zijne Ex^cie^ eenen brief scrive, zoe aende wethouders als aende quartiermeesters vande voirss. twee dorpen, dat zij hem van nu voirtaen wachten, de opsetenen met ghelijcke scattingen meer te belasten, zonder daertoe te hebben expresse bewillichinge ende octroy van zijne Ex^cie^ ende van degeene, die alsoe geheven zijn, zedert date vanden giftbrief ten eersten doen doen rekeninghe, bewijs ende reliqua voor dengeene, die zijne Ex^cie^ daertoe zal ordonneren.

Ick en can zijne f. g. oick nyet berghen, hoe dat de opsetenen vanden Clundert sich zeer beclagen over tpericle, daerinne zij achten gheweest te hebben bij den

Digitized by Google

storm voer mijne aencompste aldaer, deurdien dat men den dijck jegens de twee poincten een stuck weechs zeer gheruineert ende den binnen ende buyten barm wechgenomen heeft, zoedat, hebbende den dijck nu zeer weinich dicte inden hals, deur groitte opzete ende pressinge vanden water wel zoude hebben moegen deurbreken, bisunder zoe dwater eenige molsritsen tzijnre hulpe gevonden hadde, dwelck te dier plaitse gesciedende (dat God verhoeden moet) apparentelick zulcken wiel ende geuyl zoude maeken, dat het landt in veel jaeren nyet recuperabel en zoude wesen. Ende nyet alleene dit zeggen vande opsetene, nemaer den grooten storm, die oprees, terwijlen ick daer was, die ontwifelick quaet zoude gedaen hebben, indien den wint uyt den zuyden int noortwesten ghekeert hadde, dede mij inpatientelick aenspreken zoe den bouwmeester, als den casteleyn ende den dijcgrave; maer den man, wien men de faulte hadde moegen wijten, was te zoucken, anders dan dat de scult eenichsins gheleyt wiert op dien vanden raide. Nyettemin overleggende tgepasseerde pericle ende tgene noch mochte overcomen, zoe hevet mij goit gedocht voorden dienst van zijne f. g., den dijcgraef ende casteleyn te seggen, dat zij zonder uytstel tlandt zouden maeken te versekeren; ick zoude den oncost bij zijne f. g. verdedigen.

Item, alsoe tvoorlandt jegens den noortwestdijck afgekibbelt es, zoe plegen dijcgrave ende ghesworens den dijck jegens den slach vanden watere te bewaren met menichte van rijs tot excessive coste, dwelck men met .... [1]) crammen ongelijck beter coop ende den

---

1) Één woord onleesbaar. Met *crammen* schijnt een soort van materialen voor het maken van waterkeeringen bedoeld te worden, daar iets lager van den *cramdijck* gesproken wordt.

Digitized by Google

lande beter stade zoude doen, aengesien dat trijswerck, dwelck alle ghetyen nyet nat en werdt, zoet hier en doet, opden zomer verdroicht ende te nyette ghebracht werdt. Maer zoude wel raidsaem bevinden, streckbarmen met intogen op dmeylant, zooverre beneden dijck te leggen, datse eerst ter halver ebbe zoude boven comen; deur zulck middel, ende mits daerenbinnen potende rietzoden, zoe zoude tselve meylant wederomme in zijnen ouden stant moegen verhogen ende dlandt bevrijt werdden van donderhout vanden cramdijck; doch zoudemen den dijcgrave Jan Adriaensz. Blancx hierop moegen hoeren, die ter liefde van zijne Ex^cie geerne eens desen dijck zal gaen besichtigen, ende is tselve wel nodich, want vermaledijt zijn de landen, die met rijs gehouden moeten werdden.

Op den xj^en Novembris, zoe ben ick inden Rugenhil tscepe geghaen, ende des anderen daichs ghearriveert binnen Bergen opden Zoom, alwaer ick, hebbende gedaen vergaderen dmagistraet, heb heml. ghecommuniceert mijnen last, waeroppe zij verclaerden, hem te willen beraden met den buyten oft breeden raidt ende ander leeden vander stede, als naer ouder ghewoonte, ende zulx ghedaen wesende, hebben mij opden xiiij^en goitstijts voir den noen op tstadthuys ontboden, ende eendrachtelick verclaert, hoe dat zij volbeedich ende bereyt waeren, zijne Ex^cie te hulden ende tot heuren heere te ontfangen, dwelck oick corts daernaer zulcx geschyet is op de peuye voor tstadthuys, hebbende met het luyden vande groitte clocke, als naer ouder costume, daer over gheroupen de gantsse ghemeente; ende deden des avonts alle tgescut afschieten; van al desen, mitsgaders hoe dat daernaer het voirss. magistraet ende alle andere officiers ende justiciers vanden ouden eedt verdragen ende den nieuwen hebben gedaen aen zijne Ex^cie, blijckt bij

Digitized by Google

acte auctentyck, houdende de particulariteyt vandien, ghequoteert met de lettre A.

Opden xv^en^ der voirss. maent heb ick insgelijcx vanden ouden eedt verdragen ende den nieuwen affgenomen dien vanden raide van tleenhof ende den leenvinder, hebbende ter zelver stonde oick mede tot leenman ghecreeert Adolph Cools, scoutet der voirss. stede, van al dwelck, mitsgaders hoe ick inden dienst gecontinueert heb Floris vander Molen, als rentmeestere vande demeinen van Berghen, Borchvliet met tZuydtquartier, blijckt bij acte auctentyck ghequoteert met de lettre B.

Desen voirn. Floris vander Moelen is een neef van den tresorier Hessels ende bijde Staten van Brabant in dofficie ghestelt, zonder die vanden raide daerop te hoeren, ende hoewel hij deur groitte interpellatie eenich pant te borge heeft ghestelt, zoe valtter nochtans al naedencken van insolventie jegens hem. Ick heb hem staet afgevoirdert van zijnen ontfanck vande jaeren ende ougsten lxxxj ende lxxxij: bij dien van lxxxj blijckt, dat hij merckelicke somme sculdich is, dwelck naer dordonnancie vander camere al betaelt behoirde te wesen, zonder met restanten, soe hij poicht, te moegen betaelen; dese staten zijn ghequoteert met de lettre C.

Ick heb oick brieven gescreven aende officiers ende wethouderen van Halteren, Wouwe, Oudenbossche, Gastele, Hoevene, Standerbuyten ende andere vanden toebehoirten des marquisaets, ende henl. bij dezelve verwitticht vande huldinge ende acceptatie voirss., ten eynde zij zouden van als-doen voirts recht doen ende administreren opden naem van zijne f. g., ende daeraf acten overschicken ten eersten mogelick wesende. Alle welcke brieven den Raidsheer Nicolaes Pijl tzijnen laste nam te bestellen.

Digitized by Google

Ende bevindende, dat mre Cornelis vander Heyden, rentmeestere vanden Finaert ende Rugenhil, aldaer gecomen was, om zijne rekeninghe te doen vanden jaere ende ougst eenentachentich, zoe heb ick dezelve helpen hoeren ende oick ghetekent, ende heeft alsdoen ten comptoire vanden rentmeestere general Jaques Mahieu, ghetelt, over reliqua, omtrent de twee dusent guldens. Den voirn. vander Heyden verclaerde, dat hij op tscriven van dien vanden raide zoe goede neersticheyt hadde gedaen, dat hij voir zijn vertreck uyt den Finaert vande thiendepacht lxxxij in beurse hadde omtrent de vier dusent zes hondert guldens, zoe is hem zeer ernstelick ghelast, dat hij ten eersten ende zonder eenich vuytstel zoude maeken de resten te innen, zoe vande thienden als vande landtpachten, vervallen Martini laitstleden, aleer deur den vorst daer eenich beletsel over quaem, zonder dat hem eenich toeseggen gedaen is, van daernaer inden dienst te bliven.

Den voirn. rentmeestere gaf oick te kennen, hoe dat de gelanden vanden Finaert ende Rugenhil in weigeringe zijn om te betaelen de verscenen termijnen van merckelicke somme, die zij den heere van Bersselen gelooft hebben, om zeker te staen jegens tfidecommis, bij zijne E. te berde gebracht, vuyt redene dat denzelven heer heml. nyet zulcke versekertheyt daervoeren zoude gedaen hebben, als wel noedich waere, waeroppe hem geseit is, dat de voirss. somme gheaccordeert is gheweest ten laste van eenen moelen, opden Rugenhil te maeken, s° titulo oneroso alsoe denzelven moelen al ghemaict is, ende wat raict de pretense versekertheyt, dat de gelanden, om dezelve af te voirderen, eenige vuyt den heuren hebben willen deputeren, zonder tselve dien vanden raide te betrouwen, ende ghemerckt dezelve gedeputeerdens

Digitized by Google

hem hebben laeten vernougen met willige condempnatie, ghepasseert inden raidt van Brabant, dwelck doch in alle gevalle maict actie personeel, indien zij hen daermede nyet genouchsaem versekert en houden, dat zijt henzelven wijten; is daeromme den voirn. rentmeestere gelast, de verscenen terminen inne te voirderen.

Aengaende den rentmeestere van Halteren, genaempt Gilles de Reygere, van denzelven en conde ick noch rekeningh noch staet gecrigen, overmits zijne ziecte, dan zoe hij claichde van groitte restanten ten achteren te wesen, zoe heb ick hem eenen tzijnre hulpe doen nemen, om dezelven ten eersten ende aleert den huysluyden al benomen werdt, te innen, ende den meyer mede ghelast zijn debvoir daertoe te doen; maer dopinie van eenige es, aengesien tverlies ende vuytteringe, bij desen rentmeestere geleden, dattet met hem oick nyet al effen vuyt comen en zal. Ende want mij gherapporteert wierdt, dat de Zeewssche knechten, liggende op thuys te Halteren, tzelve huys zeer mishandelen ende hem onderstonden dopgaende hout af te cappen, ende hen profijt daermede te doen, zoe heb ik aen Abel van Cats, lieutenant van tvendel, liggende binnen der Tholen, ghescreven, dat hij hierinne zoude willen remedieren.

De Raidsheeren Pijl ende Kintschot hebben tmijnre begeerte eenen pertinenten staet ghemaickt van dincomen ende lasten van tvoirss. marquisaet over de jaeren lxxvij, lxxviij, lxxix ende lxxx, bij dwelck bevonden mach werdden, wat daer zuvers overschiet; insgelijcx wat rentiers naer heure jegenwoirdige kennisse zijn volgende partie contrarie; is ghequoteert met de lettre D.

Dezelve mij oick ghemaict ende ter handen ghestelt eene particuliere specificatie vande leenen, die gehou-

Digitized by Google

den zijn van tmarquisaet voirss.; is gequoteert met de lettre E.

Item noch eene staet, houdende particulier verclaers van alle de renten, gaende vuyt tvoirss. marquisaet, bij wie ende wanneer dezelve bezet zijn ende op wat dach dezelve verschinen; is ghequoteert met de lettre F.

Alnoch een concept in ghescrifte, inhoudende zekere middelen, dienende tot redressemente vande zaeken ende ontlastinge vanden huyse van Berghen voirss.; ghequoteert met de lettre G.

Ende hebben mij noch behandicht een cleen ghescrift, inhoudende versceiden pointen, ende bejegentheden, daerop ten eersten dient ghelet ende ordre ghestelt te werdden; is ghecoteert met de lettre H.

De voirn. Pijl ende Kintschot beclaichden hem van tcleen traictement ten opsiene vande groitte moytten ende arbeyt, dies zij nu, meer dan te voeren, onderworpen zijn, ende inzunderheyt vanden last vande soldaten ende duerte van leeftocht, overmits den cleenen toevoer aldaer deur den overlast, die de coopluyden ende . . . . [1]) werdt ghedaen, waeroppe ick henl. ter antwoirde heb gegheven, aenmerckende heure goede genegentheyt ende promptitude, om zijne f. g. dienst te doen, dat ick de goede handt zoude houden tot de verbeteringe van hen traictement. In ghelycke toeseggen heb ick mij oick uytgelaten bijden conchierge, wesende mede huissier vander camere ende leenvinder van dleenhof.

Vanden ontfanger general en heb ick noch rekeningh noch staet connen gecrigen, daerbij bevonden mochte werdden dachterstal vanden renten ende lasten, deur belet van zijne zware ziecte, daer de doot

1) Een woord onleesbaar.

Digitized by Google

zedert naegevolcht is; maer overmits opinie van oneffen rekeninghe, uyt redene van voirgaende vuytteringe ende verlies van goeden, om te verhoeden, dattet nyet *van* al te veele [1]) en mochte zijn, alsoe ghereet gelt nauwelick voor deelbaar goit gehouden werdt, soe heb ick alsulcken penninghen, als ghereet onder hem mochten zijn, onder pretext van dzelve voor fouille te bewaeren, inde camer vande rekeninghe bevolen te brengen, dwelck naer mijn vertreck zoe gedaen is, ende zijn den voirn. Pijl ende Kintschot vast besich om tsterfhuys van denzelven Mahrieu te redderen, ende mede, om staet te maeken van dachterstal der renten, waeraf zij rapport zullen comen doen, daertoe bescreven wesende, dwelck wel noedich werdt, haest ghedaen, om in eenen wech eenen voet te besluyten, waernaer men de zaeken van tmarquisaet voirtaen zal hebben te beleeden ende rechten.

Bij tvoirss. gescrift, ghequoteert met de lettre H, oick bij de redenen, vermelt in mijn brief, uyt Bergen aan zijne f. g. ghescreven [2]), can ghespeurt werdden de insouffisancie vanden giftbrief, ende hoe noedich dattet is, dat zijne f. g. hem voersie bij andere brieven van zijne hoicheyt. Insgelycx, dat Borchvliet es een heerlicheyt appart, onder tmarquisaet nyet begrepen, waertoe ander brieven vercregen moeten zijn van zijne hoicheyt, waeroppe ten eersten dient ghelet, zoet oick doet op tgene, belangende de geconfisqueerde renten ende andere actien personele, staet te handelen ten meesten dienste van zijne f. g.

---

1) *aanbelang* of een soortgelijk woord schijnt hier in de pen gebleven te zijn.

2) Dezen brief laat ik hierachter volgen: de andere aangehaalde stukken ontbreken alle.

Digitized by Google

CXX. Copie van den in het vorige stuk vermelden brief van van Dorp aan den Prins, omtrent diens huldiging, als Markies van Bergen van 17 November 1682.

Deurluchtige, hoochgeboren vorst, genadige heere, ick gebiede dienstelicke inde goede gracie van uwer f. g.

Desen morgenstont is uwer f. g. hier ontfangen tot marquis van Bergen onder de gewoonlicke eeden ten weerzijden, soe naerder bevonden sal werdden bij het bescheyt, dat ick daeraff sal overbrengen; den goeden God wil uwer f. g. dese goeden laeten gebruicken tot zalicheyt zijnre zielen. Ick zoude alle de officiers vanden platten lande mede ontboden hebben, om deselve inden dienst te continueren, onder den behoorlicken eedt, maer zulcx en dient niet gedaen, zoe lange zij zitten onder tgesach vanden viant; doch heb ick aen elck een int particulier geschreven, dat zij voortaen recht souden administreren vuyt den naem van uwer f. g.

De Staten hebben (soe hier bevonden werdt) verscheyden commissien, ordonnancien, acten van quytscheldinge ende andere appoinctementen, soe provisionele als dispositive, vuytgegeven, naer date van dees gifte; dan naerderhant gevoelende (soe te vermoeden doet) hen erreur, — hebben, om tselve te bedecken, van in Augusto [1]) laitstleden begost de poursuivanten te versenden aen zijne Hoocheyt, die oick trenvoy aennemende, daerover heeft gedisponeert absolutelick ende mijns bedunckens wel te rechte, aengesien dat

1) Het blijkt hieruit dat het markgraafschap reeds vóór Augustus 1582 aan den Prins was geschonken.

Digitized by Google

bij deselve geweest zijn alle regalia deur doverdracht, van wegen die van Brabant gedaen lange voor date vander gifte, ende in zulcken verstande, zoe salt noedich zijn te vercrijgen confirmatie ende ratificatie van zijne Hoocheyt, bovendien verclaringe der staten, dat heure meeninge is, onder de gifte begrepen te zijn de heerlicheyt van Borchvliet, als wesende een leen ende tiltre appart, egeen gemeenschap hebbende met het marckgraeffschap, ende daernaer in alle stillicheyt van alles verlijtbrieven int leenhoft van Brabant [1]). Op dese twee tiltren soude ick mij beter betrouwen, om alle jegenssprake, die de naercommers souden connen bedencken, te wederstaen, dan opde brieven van gifte; tzal daeromme uwer f. g. believen, hierop met aendacht te doen letten.

Bij den voorschreven giftbrieff en is uwer f. g. in verbis niet voirder belast, dan met scot, lot ende betalinghe van gerealiseerde oft gehypotequeerde renten, desniettemin, dewile de fisque, van wien uwer f. g. zijnen tytle heeft, geen goit en behoirt aen te slaen, dan mits betaelende alle des delinquants schulden, sonder vuytsteck, al ist schoon dat den giftbrieft alleenelick spreeckt van gerealiseerde lasten, soe laet ick mij nochtans voorstaen, de meeninge in goeder trouwen tallen zijden te wesen, dat den donataire de personele schulden mede moet betaelen; doch salder evenwel ende behalven de verminderinge, diemen den pachters sal moeten toestaen, overmits de heve, die van sviants wegen werdt gedaen, boven betaelinge vande renten over dese zijde, jaerlijcx noch eene goede somme overschieten, soe uwer f. g. naerder zal sien bijden staet, die nu hier gedresseert ende bij mij sal

1) Het consent der Staten van Brabant verkreeg de Prins reeds vóór 8 Dec. (Gachard, Corr. de Guill. le Tac., deel VI, bl. 343).

Digitized by Google

overgebracht werdden, *bevindende* [1]), *dat dit huys seer getrouwelick is gedient geweest ende alsnoch is vande personen van Nicolas Pijl* [2]), *mr. Gaspar van Kinschot ende Jaques Mahieu, als hebbende zedert daencompste sheeren van Berssele, niet jegenstaende desen quaeden tijt, gepractiseert ende besorchvuldicht de affquictinge van bat, dan drie dusent guldens erfflick, waertoe noch gevallen is de extinctie van andere vier duysent guldens sjaers, die de overledene marquise hieff voor heure douarie, ende alsoe desse personen presenteren uwer f. g. in alle getrouwicheyt te bliven dienen, soe behoeren deselve naer mijn beduncken (sprekende reverentelick ende voor tprouffijt van uwer f. g.), aengenomen ende wel getracteert te werdden, want ick mach daeraff zeker getugenisse geven, dat Pijl ende Kinschot, die ick best kenne, zijn luyden van goeder conscientie ende groitter negocien. Oversulcx wesende bij dezelve gevoucht die vanden raide ende rekeninge van Breda (soemen wel soude moeghen*, aengesien de bequaemheyt deser plaitsen, als liggende ten naesten bij alle uwer f. g. ander goeden), en waer niet te twifelen, oft daer vuyt en

---

1) Het cursief gedrukte is onderstreept.

2) In het proces, dat van Dorp later tegen Pijl als curator van het sterfhuis van den Prins voerde, beoordeelde hij hem minder gunstig. Hij beweerde toen, dat Pijl door den Markies van Bergen was benoemd, eerst tot schoolmeester, daarna tot secretaris van Wouw, en ten slotte tot secretaris zijner rekenkamer; toen, na den dood van den Markies, diens goederen werden verbeurd verklaard, koos Pijl de partij van Spanje en werd dan ook in zijn ambt bevestigd; hij ontzag zich zelfs niet, om. toen de fiscus de roerende goederen van den Markies verkocht, eene kostbare tapisserie voor zich te koopen, die later zijne woning te 's Hage versierde. Toen de Prins het markiezaat verkreeg, koos hij ook wederom diens zijde, en werd niet alleen in zijn ambt gehandhaafd, maar zelfs bevorderd tot Raad ter rekenkamer, terwijl hij aan zijn schoonzoon v. Kinschot eene gelijke benoeming wist te bezorgen.

Digitized by Google

soude gespeurt werden merckelicke bevoirderinge vanden dienst van uwer f. g.

Den marquis heeft aen erffelicke renten op dese stadt omtrent de twaelff hondert gulden siaers, is ten achteren van etlicke jaeren, overmits den last vander oirloighe, welck den regierders oick tmiddel beneempt om thavenhooft ende havendijck, kayen ende andere leden, die theuren laste staen, te repareren, oversulcx soe legget hier overal seer mismaeckt ende desolaet, vertroosten hen nu nochtans metter hope van deur tfaveur van uwer f. g. wederomme te moegen becomen. Daer staen oick omtrent acht dusent gulden te ontfangen vande gelanden inden Rugenhil op terminen, den heere van Berssele geaccordeert voor de verniettinge van zijne actie vuyt saecke van seker fidecommis; maer hierjegens valt eenige contradictie, diemen gelegender tijt zal connen wederleggen.

Ick heb hier oick besichticht den watermoelen, die schoon ende wel gemaict is, gaende met twee raderen, ende alsoe den timmerman derselver hier is woenende ende gehouden wert voor een seer goit meester, jae bij opinie van Adriaen den Vlaminck, houtcoper tot Dordrecht, soe heb ick hem dit mede gaende besteck doen ontwerpen, om soedaenen eene te stellen binnen Vlissingen, indient uwer f. g. goit vont, waertoe wel te passe zoude comen een groot stuck gebouws, daermen bij tijde van meerder devocie gemeent heeft de jegenwoirdige kercke mede te vergroitten, ende met de pilaren souden de hooffden wel gelast ende voersien moegen werdden: hierop dient gelet.

Deurluchtige, hoochgeboren vorst, genadige heere, ick bidde hiermede den Almoegenden uwer f. g. te willen hebben in zijne heylige schuts ende bewaeringhe. Vuyt uwe stadt van Bergen, desen xvij^{en} Novembris 1582.

Digitized by Google

CXXI. Brief van Jan van Witthem, markies van Bergen aan van Dorp 19 November 1582.

Hij beklaagt zich, dat zijne brieven aan den Prins van Oranje onbeantwoord bleven, en beveelt de belangen zijner onderdanen aan van Dorp aan.

Monsr van Dorp. Ayant consideré de longue main le peu de fruict et faveur quont trouvé plusieurs lettres miennes, que jay escript a monsieur le Prince dOrange, tant pour choses de mon particulier et daultres, touchant la cause publicque, je me suis doubté de faire plus dinterest que du bien, si derechief je luy vinse a reiterer par escript les affaires des isles du Finaert et Ruygenhil, encoires que je ne soye que trop informé du desordre qui sy commect, estimant bien, que si ledict Sr Prince en eust esté servi de plus veritables rapportz, il ne voudroit souffrir, que telles oppressions eussent lieu, nestant le temps dastheure de maintenir les manans desdicts lieux par telz moyens obliques contre leur gré et volunté. Neantmoins comme jentends par le dire de ceulx de mon conseil que ja vous estes informé a plain de touttes les particularitez de ceste demenée, et de la consequence du faict, meismes que pour laccoustumée affection quavez ausdicts inhabitans, seriez deliberé de vous ingerer a la defence de leur cause tant equitable, et a ceste fin vous trouver personnellement a Gand avecq mon conseillier et commis Pijl, auquel ilz auvoyent pryé en prendre aussi la charge de leur part, je ne puis que de vous scavoir gré de votre dicte intention, tant pour le bien que je desire a mes subjectz (lesquelz par ces nouvelletés et façons usurpatives ne pourroyent faillir

Digitized by Google

daller a ruyne) et pour le tort particulier que jy seuffre; vous pryant de faire pour eulx les offices que vous meismes leur scavez estre plus salutaires.

Au reste, vous tenant entre ceulx qui me sont amiz et affectionnez, je ne puis obmectre en passant de laisser a votre consideration combien il me doibt desplaire, de veoir si mauvais debvoirs dung officier a son m^re^, tel que lescoutette desdictes isles vers moy; et encoires quil se ose assez vanter de telz fourvoyemens soubz la protection dudict Sr Prince ou de ses commis. Les propoz et façons siennes vous peuvent assez avoir asseuré par quelz espritz il soit conduict. Jespere neantmoins quil cognoistra son tort a ladvenir.

Dailleurs jay enchargé audict Pijl [1]) ce que je desire quil vous communicquera de bouche de ma part. Qui sera cause que pryeray nostre Createur vous maintenir.

Monsr van Dorp en sa S^te^ garde, me recommandant a votre bonne grace. De Wouwe, ce xixe de Novembre 1582.

Vrē [2]) bon amys a vous faire plaisir et amitié,

Jan de Withem.

Adres:

A Monsr van Dorp cet., estant presentement a Gand.

---

1) Het schijnt, dat het aan Jan van Witthem nog niet bekend was, dat Nicolaas Pijl reeds zijn partij had verlaten, en had aangeboden, om in den dienst van den Prins van Oranje over te gaan.

2) Vrē enz. met de handteekening eigenhandig.

Digitized by Google

De stukken, die thans volgen hebben betrekking op de intendance van het leger van Anjou en de Staten, aan het hoofd van welken tak van den dienst Arend van Dorp werd geplaatst met den titel van Superintendant generaal van de vivres.

De intendance, die ten tijde van het leenstelsel geen reden van bestaan zoude gehad hebben, was het noodzakelijk gevolg van de oprichting der staande legers: in plaats dat de vassallen en steden elk voor zich hunne gewapende mannen onderhielden, moest nu de vorst voor de verpleging des legers zorg dragen. Reeds onder de Bourgondische Hertogen was de intendance met zorg geregeld: de door hen opgemaakte orde werd sedert met eenige wijzigingen gevolgd, en men zal zien, dat de verschillende reglementen, die ik hieronder laat volgen, in menig opzicht werden overgenomen in het placaat, raeckende de Leger-persoonen van 7 Mei 1631 (Groot Placaatboek II. bl. 185).

Als algemeene regel gold, dat de soldaten na de monstering soldij ontvingen, waaruit zij bij de zoetelaars hunne levensmiddelen kochten; de intendance oefende toezicht uit over en verleende bescherming aan de zoetelaars, en zorgde dat nergens gebrek ontstond. Maar meestal geschiedde de betaling der soldij ongeregeld of bleef zij geheel achterwege; alsdan was het de taak der intendance, om overal, waar zulks noodig was, de noodige levensmiddelen aan te voeren.

In vredestijd en in het algemeen, wanneer er geen leger te velde was, stond een officier met den titel van Commissaris generaal der vivres aan het hoofd van den dienst, hij benoemde de

Digitized by Google

mindere officieren, zorgde voor den geregelden aanvoer der levensmiddelen, en was tegenover den vorst voor al wat den dienst betrof, verantwoordelijk. In elke stad, waarin garnizoen lag, was een magazijn van levensmiddelen, onder bestuur van een stapelmeester, geholpen zoo noodig door een of meer commiezen: de toevoer van den noodigen voorraad geschiedde onder leiding van officieren, met den titel van conducteurs, lager in rang dan de stapelmeesters, maar deze des noods vervangende.

Wanneer echter het leger te velde trok, werd de dienst meer omslachtig. Aan het hoofd der intendance werd een Superintendant generaal der vivres geplaatst, doorgaans een man van rang en aanzien, die zitting had in den krijgsraad en toegang tot den Raad van State, wanneer daar zaken, zijn ambt betreffende, behandeld werden. De Commissaris generaal stond thans onder zijne bevelen: de Superintendant benoemde de officieren van verschillende rangen, commissarissen, commiezen en conducteurs, en wees aan, wie hunner als stapelhouders dienst zouden doen. De legertrein, *het charroy*, onder een afzonderlijken Commissaris generaal en conducteurs, stond mede onder zijn onmiddellijke bevelen, en onder zijne verantwoordelijkheid. De hoofdofficieren en een deel der mindere officieren waren bereden; deze laatsten kregen eenig hooger tractement dan de officieren van gelijken rang, die hunnen dienst te voet verrichtten. De Superintendant generaal moest zich steeds op de hoogte houden van de bewegingen des legers, en zorgen, dat dit van voldoenden leeftocht voorzien was: daartoe moest hij tijdig op ge-

Digitized by Google

schikte en veilige plaatsen magazijnen oprichten, vanwaar het leger steeds spoedig ie bereiken was. Het geldelijk beheer werd uitgeoefend door een ontvanger generaal, die onder de bevelen van den Superintendant stond, maar die persoonlijk aansprakelijk was voor de penningen, die hij ontving en uitgaf.

Deze algemeene bepalingen golden zoowel onder het bestuur van Alva, Requesens en don Juan, als onder dat der Algemeene Staten.

Bij den opmarsch van Alva's leger in 1567 was Jan de Naves, heer van Chivery, commissaris der vivres (Archives III, bl. 121); in 1572 stond Lancelot Parisis aan het hoofd der intendance; doch in het volgende jaar vind ik de Naves weder als zoodanig genoemd: Tassis (An. Belg. IV, bl. 240) noemt hem vir prudens, ac longa rerum experientia clarus. Hij bleef zijn ambt waarnemen tot in 1576; toen hij echter naar Luxemburg vertrok, om don Juan bij zijne aankomst in de Nederlanden te begroeten (Wagenaar, VII, bl. 124), benoemde de Raad van State op 30 October 1576, om hem gedurende zijne afwezigheid te vervangen in het leger, dat onder den hertog van Aarschot werd samengetrokken: „pour le reboutement des ennemis et rebelles estans presentement en noz pays de pardeca," Johan Corpelz, raad en rekenmeester in de kamer der rekeningen van Luxemburg te Brussel. Na de verrassing van het kasteel van Namen bleef de heer van Chivery getrouw aan don Juan, en behield zijn ambt in het leger, dat de landvoogd bijeenbracht en waarmede hij de zege van Gembloux bevocht (Tassis t. a. p. bl. 284). Corpelz, die

Digitized by Google

bij de verrassing tegenwoordig was, doch daarna de zijde der Staten koos (Dr Nuyens, Ned. Ber. III. 1. bl. 121 volgg.), werd door dezen tot Commissaris generaal in hun leger aangesteld, en kreeg weldra als Superintendant generaal boven zich Charles de Gavre, Heer van Frésin, ridder en lid van den Raad van State (zoon van Louis en Jeanne de Rubempré; hij huwde 1°. Margaretha, Gravin van der Marck; 2°. Honorine de Lesclatières, de Francquen, Recueil, in voce Gavre, bl. 6), die eertijds de zijde van don Juan had gehouden, maar hem reeds in 1577 had verlaten (Tassis, t. a. p. bl. 262, 281, 285). Corpelz moest zich nu met den titel van luitenant van den Heer van Frésin tevreden stellen en zich van elke daad van zelfstandig bestuur onthouden.

Nadat Frésin, onder verdenking van verstandhouding met de Malcontenten, was gevangen genomen en in het kasteel van Breda was opgesloten (Wagenaar, VII, bl. 228), bleef Corpelz (thans Johan de Corpelz, Heer van Litassart) aan het hoofd van den dienst der vivres, en deed, thans weder met den rang van Commissaris generaal, dienst tot in April 1582, als wanneer van Dorp als Superintendant generaal boven hem werd geplaatst.

Anjou heeft bij het doen dier benoeming voorzeker moeten zwichten voor den aandrang van de Staten en den Prins, die hebben ingezien, van hoeveel belang het was, om thans, nu groote sommen gelds zouden moeten worden opgebracht, aan het hoofd der intendance een Nederlander te plaatsen, die beter geschikt zoude zijn, om met de verschillende provincien

Digitized by Google

en steden te onderhandelen, dan de fransche officieren, die den Hertog vergezelden. Aan het hoofd van den dienst der vivres in het fransche leger stond de als diplomaat bekende Rochus de Sorbieres, Heer des Pruneaux, met Troyon als commissaris en elf lagere officieren onder zich. Na de benoeming van van Dorp moest des Pruneaux zijn ambt nederleggen, iets wat hij aan zijn opvolger nooit heeft kunnen vergeven.

Bij den inval van den Prins van Oranje en Graaf Lodewijk in 1568, was door beiden voor de verpleging der soldaten zorg gedragen, hoewel de uitkomst aan hunne verwachtingen niet beantwoordde: de Prins stelde André Bourlette, voorheen ontvanger generaal van Limburg aan het hoofd der intendance van zijn leger (Th. Juste, Histoire de la Rév. des P.-B. sous Phil. II, deel II, bl. 509); maar deze nam zijn ambt niet zwaar op: hij rekende meer op den steun der Nederlanders, dan dat hij er op bedacht was, eenigen voorraad te verzamelen: toen dan ook geen enkele stad in Brabant den Prins bijviel en Alva door gestrenge en nauwkeurig uitgevoerde bevelen hem allen toevoer van levensmiddelen wist te onthouden, leden de soldaten gebrek aan het noodzakelijkste, zoo zelfs, dat zij, sinds zij Brabant binnentrokken, geen brood meer te eten kregen (Th. Juste, t. a. p. bl. 513).

Graaf Lodewijk had twee commissarissen der vivres benoemd: Martin Schermer en Jan van Est, die zijn leger aanvankelijk uit Embden ruimschoots van alles voorzagen, zoodat er na den slag van Heiligerlee overvloed in het kamp heerschte (Arch. III, bl. 231); maar die goede

Digitized by Google

dagen waren spoedig voorbij; want de soldaten beklaagden zich reeds vóór den slag van Jemmingen, dat hun in geen twee dagen een stuk brood was uitgedeeld (Strada, II, bl. 134).

Ik vind geene opgaven omtrent de verpleging der legers, waarmede de Prins in 1572 en Graaf Lodewijk in 1574 de Nederlanden binnentrokken; vermoedelijk echter zal de intendance in 1572 slechts zeer gebrekkig zijn ingericht, daar 's Prinsen leger zich aan de ergerlijkste plunderingen overgaf (Archives, III, bl. 516); waarschijnlijk rekende de Prins ook nu wederom op steun van de zijde der inwoners (Bor, boek VI, bl. 290), en dat deze, vooral bij zijn terugtocht, niet groot was, spreekt wel van zelf. Na dien tijd bepaalden zich de krijgsbedrijven in Holland en Zeeland voornamelijk tot de verdediging van enkele steden, zonder dat de Prins aanvallend te werk ging, behalve bij de scheepsbelegering van Middelburg in 1574; ik deelde reeds mede, dat bij die gelegenheid de Zeeuwsche steden met de levering van levensmiddelen voor de vloot belast waren.

CXXII. Reglement voor de intendance onder de Bourgondische Hertogen.

Ongeteekende copie op een vel folio papier: 16e eeuwsch handschrift.

> Sensieult lordre que de tout temps a esté observé en la maison de Bourgoigne au fait des vivres pour les armées.

Premierement il y est estably ung surintendent auc-

Digitized by Google

torisé a se pourveoir de tel nombre doficiers comme il treuve estre necessaire.

Ledict surintendent ayant entendu la part que doibt marcher larmée, est tenu de donner ordre quen la plus prochaine ville, ou aultre lieu commode, soit dressé ung estaple ou magasin de telles sortes de vivres, quil est de besoin, pour en temps de necessité, les faire distribuer a larmée.

Or se fait ceste distribution aux proviseurs des regimens, ou aultres officiers a ce deputez par les colonnelz ou maistres de camp en telle quantité que le general de larmée lat ordonné, par une lyste quil en baille audict surintendent, laquelle lyste saugmente et diminue selon les forces des armées, et au bon plaisir dudict general.

Entre les officiers susdicts il y a ung recepveur general qui se fait debiteur par lettres, au cas pertinentes, tant de deniers, que de provisions, que sont ordonnez pour le fait et magasin des vivres. Si sont ces provisions receues au nom de luy, comme seul comptable au prinche, par le commis estaplier, ou le magasin est dressé par poix et nombre.

Ce fait, le surintendent fait convertir les grains en pains par ses propres boulengiers de telle qualité et poix comme le general lat ordonné, si avant quil peult trouver des fours, et ne povant trouver des fours, ny aussi la commodité pour en faire, et mesmes si pour aultre consideration il le trouve bon, il se y fait servir par les boulengiers de la ville, avecq lesquelz ledict recepveur tient compte de leur livrison, par le rapport des commis ayans deulx receu le pain; et par mesme moien sen fait tel commis debiteur audict recepveur, dont fault quil sen descharge en luy rendant enseignement des proviseurs ou aultre officiers des regimens de la distribution a eulx faite.

Digitized by Google

Que sil na aultre provision au magasin, si comme de lard, chairs, fromaige, burre, etc., lestaplier, layant receue, au nom du receveur, la delivre aux commis, en telle quantité a chasque fois, comme le surintendent la luy ordonne ensuyvant la lyste du general, et sen deschargent devers lestaplier par enseignements, comme dessus. Or venant cest estaplier en compte avec le receveur, il luy vaillent mise, et la verifie par telz enseignemens.

Ledict recepveur ayant retiré a soy tous les enseignemens susdictz, en cas que quelque payement se fait a larmée, il les delivre au tresorier de la guerre, lequel sen sert au descompte et rend audict recepveur la somme quil en at rabatue, pour a lordonnance du surintendent estre remploiée en achapt de nouvelle provision.

Et advenant ce que le recepveur rende compte avant que quelque payement est faicte a larmée, lesdictz enseignemens servent a la verification de la despence, et sont enaprès par ceulx de la chambre delivrez audict tresorier, pour sen servir au descompte davecq les gens de guerre, et de respondre du rabbat quil en a profité.

De drie volgende stukken zijn ongeteekende copiën, geschreven met dezelfde hand, waarvan ik meerdere stukken, omstreeks 1582 vind; het komt mij voor, dat zij geschreven moeten zijn door Jacques van Vossem, klerk van van Dorp.

Het eerste stuk is geschreven op een half vel folio papier; in dorso heeft van Dorp geschreven: *Commission de Lancelot Parisis;* de beide

Digitized by Google

andere stukken zijn achter elkander op een vel folio papier geschreven; in dorso staat van de hand van van Dorp: *Commission de T. Grammaye;* en iets lager: *Touchant lestat de commissaire general des vivres.*

CXXIII. Ordonnantie gericht aan alle overheden, om den commissaris der vivres, Lancelot Parasis, behulpzaam te zijn, 16 Juni 1572.

Copie.

Par le Roy.

A tous noz lieutenans, gouverneurs, baillyz, prevostz, maires, escouttetes, bourgemestres, escevins, gens de loy, et a tous aultres noz justiciers, officiers et subiectz, et ceulx de noz amyz, allyez et bienveullans, cui ce regardera et ces presentes seront monstrées, salut et dilection. Comme pour la sustentation, nourriture et alimentation de nostre camp et des gens de guerre que pour la garde, sceureté et deffence de noz pais de pardeça, nous faisons presentement assembler, nous aions donné charge a nostre amé et feal Lancelot Parasis, commissaire de noz vivres, de faire provision de touttes sortes de vivres, fouraiges et aultres choses necessaires. Pour ce est il, que mandons, commandons et expressement enjoingnons a vous de nostre obeissance, pryons et requerons a ceulx de nosdicts amyz, alyez et bienveullans, et a chacun de vous endroict soy et sicomme a lui appertiendra, que quant ledict commissaire se trouvera devers vous, ayez a lui donner chacun en son endroict, toutte faveur, addresse, ayde et assistence

Digitized by Google

requise pour le meillieur effect et accomplissement de sadicte charge, enchargeant enoultre aux bourgeois et inhabitans des villes qui peuvent ou pourront encoires avoir quelque provision de grains aux champs, de faire mener et transporter icelle provision esdictes villes pour sen povoir aider, mesmes afin que les ennemyz ne sen puissent ayder, et signamment pour eviter les pertes et dommaiges que a faulte de ce lesdicts bourgeois et inhabitans pourroyent souffrir. De faire ce que dit est, et qui en depend vous donnons et a chacun de vous endroict soy et sicomme a lui appertiendra, plain povoir, auctorité et mandement special. Mandant et commandant a tous que a vous le faisant, ilz obeissent et entendent dilligamment. Car ainsi nous plaist il. Donné en nostre ville de Bruxelles, soubz nostre contreseel, cy mis en placcart, le xvj^me^ jour de Juing, xv^c^ soixante douze. En bas estoit escript: par le Roy, signé Doverloepe; et seellées avecq ung seel en chiere rouge.

CXXIV. Commissie voor Thomas Gramaye, als Commissaris der vivres voor Holland en Utrecht, 10 Mei 1574.

Copie.

Bij den Coninck.

Onsen lieven ende getrouwen Raidt ende eerste Rekenmeester in Gelderlant, Thomas Gramaye, saluyt. Alzoo om te versien ende accommoderen onse crijchsluyden, zoe te peerde als te voete, die wij jegenwoirdelick doen onderhouden tot bewaernisse, verzekert-

Digitized by Google

heyt ende beschermenisse van dese onse Nederlanden van alle sorten van provanden, victuaillen ende ander leeftocht oft nootturft, wij van noode bevonden hebben in diverssche provincien ende quartieren derzelver landen verscheyden commissarisen te stellen ende verordenen, soe eest, dat wij tzelfde aengemerkt, ende ons volcommelick betrouwende uwer wijsheyt, discretie, experientie, sufficientie ende goede neerstigheyt, hebben u bij deliberatie van onsen zeer lieven ende zeer beminden neve, don Loys de Requesens et de Çuniga, grootCommandeur van Castillien, stadthouder, gouverneur ende capiteyn generael in onse landen van herwaertsovere, ende ter nominatie van onsen lieven ende getrouwen Raidt ende commissaris generael vande victuaillen van onsen legeren, Jan de Naves, heere van Chivery, geordineert ende gecommitteert, ordineren ende committeren bij desen, om ordinaerlijcken ende neerstelick te verstaen ende vaceren tot alle tgene des van noode werdt, om onse voorss. crijchsluyden, die jegenwoirdelick zijn ende alnoch zullen moegen commen in onse landen van Hollandt ende Utrecht ende elders, daert van noode werdt, te versien, geriefven ende accommoderen; ende te dien eynde wel scerpelick te ordineren ende belasten allen onsen ende onser vasallen rechteren, officieren, amptluyden, wethouderen ende ondersaten, dat zij lasten ende bevelen (zoe ghij oock van gelijcken zult moegen doen) allen coopluyden, vleeshouwers, backers, brouwers, taverniers, herbergiers, cabarettiers ende anderen, dient behoiren zal, dat zij onsen voorss. crijchsluyden zeynden ofte doen seynden, scicken ende toevueren zulcke quantiteyt van vleesch, wijn, bier, kees, havere, fouraigen ende alle andere sorte van provande ende victuaille, met zulcke menichte ende zoe overvloedelick, als zij gevuechlick zullen connen

Digitized by Google

doen ende furnieren. Ende daertoe te bedwingen (indien van noode zij) de backers, om broot te backen, ende de brauwers, om bier te brauwen. Ende tot hun assistencie oepeninge doen van alle coorensolders, ende de inwoonderen ende ondersaten bedwingen, tgraen, cooren ende havere, aldaer wesende, te vercoopen in zulcken quantyteit, alst van noode werdt, ende dat tot redelicken prijse, zonder tzelfde eenichssins te verdieren oft verhoogen. Ende om te beter te geriefven, assisteren ende soulaigeren die vivandiers, provandiers ende alle andere, die onse voorss. crijchsluyden eenigerhande victuaille, leefftocht oft waeren zullen willen toevueren oft doen toevueren, willen ende ordineren wij, dat ghij dezelve doet versien ende leveren zoeveel wagenen, kerren, schuyten ende scepen, als zij behoeven zullen tot heuren redelicken coste; gebruyckende daertoe alle behoirlicke manieren van bedwange tegens die ongehoirsame ende vertreck maekende, die hant daeraen houdende ende u emploierende, dat die provanden ende victuaille zoe redelick getaxeerd werdden, dat die crijchsluyden commodieuselick leven ende de vivendiers hun waeren tot zulcken redelijcken prijse moegen overlaten, dat zij oirsaeke hebben, daerinne te continueren ende den voorss. crijchsluyden provanden ende victuaillen te doen toesicken ende vueren. Ende te dien eynde dezelve vivendiers te doen genyeten van alle privilegien, vrijdommen, liberteyten ende exemptien, die wij hen geaccordeert hebben bij onse placcaten, gepubliceert optstuck vande provanden ende victuaillen van onsen leger ende armeye, ende dat zij van allen overlast, oppressie, gewelt, ende quaet traictement aen heure persoonen ende goeden behoedt ende gepreserveert werdden, inder vougen, dat zij vrij ende vranck moegen gaen, staen ende wederkeeren. Ende

Digitized by Google

indient van noode werdt, zulck [1]) ghij scriftelijck adverteren oft bij u ontbieden eenige vande principaele officiers ende wethouders vande steden, dorpen ende vlecken, daer die voorss. crijchsluyden omtrent zullen wesen, om mitte zelve te communiceren ende adviseren opde middelen vande provisie vande voorss. victuaillen, zoeverre hen doenlick werdt, nae de menichte ende overvloedicheyt vande victuaillen van hueren quartiere. Alles nae vuytwysen vande instructien ende memorialen, die u bijden voirn. heere van Chivery, commissaris generael, gegeven ende gelevert zullen werdden; in conformiteyt van dewelcke ghij u zult moeten reguleren, ende mitten zelven dickmaels communiceren alle de zwaericheyden, die int volcommen ende executeren van uwen laste voirvallen zullen, om mit goede correspondentie ende verstant te adviseren ende te versien op tgene desser nootlicxst wesen zal, om alle gebreck te verhueden ende eviteren. Ende voirts te doen, alle tgene des tot goede conduyte ende volbrengen van uwen laste van noode werdt, midtsgaeders alle behoirlicke manieren van bedwange tegens dengenen, dient behoiren zal, realicken ende bij feyte, nyetjegenstaende eenige oppositie oft appellatie; waertoe wij u gegeven hebben ende geven bij desen volcommen macht, auctoryteyt ende zunderling bevel; ontbiedende voirts allen onsen ende onser vasalen rechteren officieren, amptluyden ende wethouderen van steden, vrijheden ende dorpen, dat zij u, als commissaris doende tgene des voorss. es, ernstelicken verstaen ende obedieren ende tot volbrengen van uwen voorss. last, alle hulpe, gunste, bijstant ende assistencie doen ende bewisen, zonder eenige

---

1) Lees: *zult.*

Digitized by Google

weygeringe ofte zwaericheyt. Wandt ons alsoe gelieft. Ghegeven in onser stadt van Antwerpen, onder onsen contrezegel, hierop gedruct in placcate, den x^en^ dach van Meye xv^c^ vierentzeventich.

CXXV. Commissie voor Thomas Gramaye, als commissaris der vivres in de stad Utrecht, 1 Augustus 1573.

Ander copie.

Je Jehan de Naves, Seigneur de Chivery, conseillier du Roy et commissaire general des vivres du camp de sa Mat^é^, certiffie a tous ceulx qui ces presentes verront, que a lordonnance de monseigneur le ducq dAlva, cet., Gouverneur et capitaine general de sa Mat^é^ es pays de pardecha, ay commis et substitué, commectz et substitue Thomas Gramaye, aussy conseillier et premier m^re^ des comptes de sa Mat^é^ au duché de Gueldres, pour en mon absence donner ordre tant en la ville dUtrecht et partout ou besoing sera, au recouvrement des vivres pour la provision et nourriture des gens de guerre du camp, et tenir la main a ce que les vivendiers puissent passer librement et franchement partout, tant allant que retournant, sans payer aulcuns droictz de tonlieux, passaiges, impostz ny aultres droictz quelzconcques, et quilz ne soyent arrestables ne molestables, soit en leurs personnes, chevaulx ou biens, ains preservez de touttes foulles et oppressions des gens de guerre et aultres, suyvant les placcartz de sa Mat^é^ sur ce publiez, en leur don-

Digitized by Google

nant en mon absence a celle fin lettres de passeport et attestations davoir menez leur vivres au camp et aultres enseignemens accoustumez de leur estre donnez pour leur addresse et assistence; et de les faire pourveoir des barcques, charriotz ou charrettes quil leur fauldra, et touttes les fois que besoing en auront, payant a ladvenant du taux et pris que par le placcart de sa Maté sur ce publié, est ordonné. Et de rendre en tout si bon debvoir et tenir avecq moy si bonne intelligence et correspondence, en tout ce que besoing sera au faict des vivres, et ce que depend de ceste charge selon les occurences et necessitez, que a chacune fois pourront survenir, comme a tel service est requis; en faisant touttes constrainctes necessaires contre ceulx et celles qu'il appartiendra precisement, realement et de faict, nonobstant opposition ou appellation quelconque. Donnant audict Gramaye par cestes, quant a ce que dist est, plain povoir, auctoryté et mandement especial et mesmes tel que a moy est donné de par sa Maté. Priant et neantmoings de par sa Maté requerant a tous officiers de sadicte Maté, gens de loy des villes, coronnelz, capitaines, souldartz et tous aultres quil appartiendra, que en faisant ledict Gramaye ce que dit est, ilz lentendent et obeissent diligemment et luy prestent toute aide, faveur et assistence, que besoing sera, et dont requis ilz seront. Donné en la cité d'Utrecht, soubz mon seing manuel cy mis et cachet y apposé, le premier jour dAougst, lan xv^{c} soixantetreize.

Digitized by Google

CXXVI. Vertoog omtrent den dienst der intendance, door den Heer van Fresin gedaan aan de Algemeene Staten.

Ongeteekende copie, geschreven op een folio vel papier, met 16e eeuwsch handschrift; in dorso van de hand van van Dorp: *Remonstrance faite par le Sr de Frezin.*

Copie.

Remonstrance que faict le Sr de Frezin, superintendant general des vivres du camp de messeigneurs des Estatz generaulx, presentement assemblez en ceste ville de Bruxelles, de ce quil sera besoing donner ordre a temps, pour le meilleur service diceulx Estatz et direction de sadicte charge.

Premier commil est assez notoire, que le Sr Don Jehan d'Austrice prendra tous les debvoirs a luy possibles d'invahir et faire violente guerre contre et au prejudice de mesdicts seigneurs des Estatz et pays de pardeca, et que pour lempescher, convient necessairement tenir levez et appercheuz bon nombre de gens de guerre, tant a cheval, comme a pied, lesquelz il conviendra alimenter, par ou sera besoing d'en temps en lieu se pourveoir d'amonitions a ces fins.

Mais d'aultant que les deniers pour ce faire sont mal recouvrables promptement, se treuve plus expedient, que lon use en cecy de la cotisation cy devant practicquée, asscavoir, que par messeigneurs les prelatz, chappitres et villes tant du pays de Brabant,

Digitized by Google

que contez de Flandres et Haynnault, ensemble les villes de Tournay, Tournesiz, Lille, Douay et Orchies soient furnies les farines, en la sorte et maniere quil est declairé es listes allant avecq cestes; en declarant les lieux et places ou lesdictes provisions se feront, pour les y garder et sen servir en la necessité soffrante.

Aussi pour ce quil n'est a doubter, il conviendra avoir bonne trouppe de cavaillerie, lesquelz souvent et pour maintenir, sera necessaire avoir bonne quantité davoine, pour sen servir a la necessité, ledict Sr de Frezin na voullu faillir de le representer a temps a voz seigneuries, pour y ordonner leur bon plaisir.

Quant aux officiers de vivres et ce quil en depend, voz seigneuries scavent, quil fault, ilz soient envoiez ca et la aux villes et au camp, lesquelz, pour se povoir maintenir, convient quilz aient ordinairement la main en la boursse; mesdicts Seigneurs ordonneront quelque somme de deniers a cest effect.

Et comme souvent lon convient avoir des commissaires aux villes voisines dudict camp, lesquelz il est necessaire destre aucthorisez, afin que les magistratz desdictes villes adioustent foy et credence a leur dire, pour la meilleure execution de leur charge et instruction, mesdicts seigneurs pouront faire expedier plusieurs commissions au blancq, pour y pouvoir (lors que la necessité le requerera) inserrer les noms et surnoms desdicts commissaires, aussi certaines lettres closes generales, delaissant la superscription au blancq, pour sen servir, comme dessus.

Digitized by Google

CXXVII. Omslag van de granen, die door de verschillende kloosters, kapittels en steden moesten worden opgebracht, in het vorige stuk bedoeld.

Ongeteekende copie, op folio papier geschreven, met eene andere hand, dan het vorige stuk.

Estaple de Brabant

Malines.

Declaration des farines a furnir en la ville de Malines es mains du receveur du terroir illecq, par aulcuns prelatz, chappitres et villes de Brabant, pour la sustentation et alimentation des gens de guerre du camp de sa Mat^{é}, que soit dressé en brief.

Premier.

Halen	Demy last, moictié farine de froment et soille [1]).	
L'abbaye de Leliendael	iij	Lastz.
Cloistre dEywieres	iij	Lastz.
Ville de Diest	v	Lastz.
Cloistre de la Cambre	v	Lastz.
Ville de Sichenen	j	Last.
Grimberge le Cloistre	vj	Lastz.
Cloistre de Voirst	v	Lastz.
Chapittre de Nivelles	v	Lastz.
La ville de Vilvoirden	ij	Lastz.
Le cloistre du bois St Ysaacq	j	Last.
La ville de Malines	vj	Lastz.

1) *soille*, *seigle*.

Digitized by Google

Le cloistre de Grootby-gaerden	iij	Lastz.
La ville de Bruxelles	xv	Lastz.
La ville de Nivelles	iij	Lastz.
La ville de Leeuwe	iiij	Lastz.
Le couvent de Gemblours	ij	Lastz.
La ville de Louvain	xij	Lastz.
Le couvent de Muysen pres Malines.	j	Last.
Le cloistre de Betanie	j	Last.
Le cloistre de Crancken	ij	Lastz.
La ville de Gemblours	j	Last.
L'abbaye d'Affligem	v	Lastz.
L'abbaye de Villiers	vj	Lastz.
La ville de Thillemont	vj	Lastz.

Estaple de Flandres

Gand.

Liste des farines que messeigneurs du conseil destat ordonnent aux Prelatz, villes et chappitres que sensuyvent, estre apprestées le plustost quil sera possible pour la fourniture du camp de sa Mat^{é}, et les livrer es mains de Franchois van Havre, recepveur general des aydes de Flandres, dont lon entend que la moictié soit en froment et l'aultre en soille.

Tenremonde	x	Lastz.
Gand	xx	Lastz.
Audenarde	xij	Lastz.
Grandmont	iiij	Lastz.
Nijnhoven	iiij	Lastz.
Courtray	viij	Lastz.

Digitized by Google

Deins	ij	Lastz.
Bruges	xx	Lastz.
Bergues St Winnocx	iij	Lastz.
Ypre	vj	Lastz.
Furnes	ij	Lastz.
Cassel	ij	Lastz.

Abbayes.

Sainct Pierre a Gand	viij	Lastz.
Tronchines	iiij	Lastz.
Ryckegasthuys audict Gand	v	Lastz.
Eenain	iiij	Lastz.
Nijnhoven	ij	Lastz.
Grandmont	ij	Lastz.
Labbé de Bergues St Winnocx	ij	Lastz.
Le cloistre des dames a furnir de ses biens aux quatre mestiers et au pays de Waes	iiij	Lastz.
Swincke	ij	Lastz.
Baulce	vj	Lastz.

Chappitres.

St Bavon a Gand	vj	Lastz.
Courtray	ij	Lastz.
Haerlebeke	ij	Lastz.
Le chappitre de St Donas a Bruges	vj	Lastz.
Le chappitre et eglise collegialle à St Herines de Renaix	ij	Lastz.

Digitized by Google

Estaple de Tournay.

Listes que senvoyent de par messeigneurs du Conseil d'estat au Lieutenant du Baron de Rassengien, au gouvernement de Lille, Douay et Orchies, des farines que lesdictes villes avecq le chappitre de St Pierre illecq debvront furnir es mains de Jehan Gonibault, recepveur pour sa Mat^é^ a Tournay, pour l'alimentation et soubzlevement des gens de guerre de sa Mat^é^.

La ville de Lille	xx	Lastz de bled farine.
Le chappitre de St Pierre a Lille	vj	Lastz.
La ville de Douay	xx	Lastz.
La ville d'Orchies	iiij	Lastz.

La quantité des farines que mesdicts Seigneurs dudict conseil ordonnent aux ville de Tournay, Chappitre illecq et abbayes de St Amand et St Martin de furnir au recepveur de Tournay, pour l'alimentation et soubstenement des gens de guerre de Sa Mat^é^.

Tournay la ville	x	Lastz.
Le chapitre dudict Tournay	iiij	Lastz.
St Amand	vj	Lastz.
St Martin	vj	Lastz.

Digitized by Google

Estaple de Haynnau

Mons.

Liste que senvoye au Lieutenant du conte de Lallaing au gouvernement de Haynnau, pour la delivrer a Nicolas Blochoven, recepveur du demaine de Mons.

Mons	xij Lastz de farine.
Valenchiennes	vj Lastz.
Quesnoy	iiij Lastz.
Bouchain	ij Lastz.
Maubeuge	ij Lastz.
Ath	iij Lastz.
Enghien	iij Lastz.
Hal	ij Lastz.
Beaumont	ij Lastz.
Braine le conte	j Last.
Sognies	ij Lastz.
Lenze	j Last.
Chievres	ij Lastz.
St Guillaume	j Last.
Binch	iij Lastz.
La ville de Royeulx	j Last.

Abbayes.

Sainct Ghuislain	ij Lastz.
Cambron	iij Lastz.
Olmoont	j Last.
Marchiennes	iij Lastz.
Maroilles	j Last.
Bonne Esperance	iij Lastz.
Saint Denys	j Last.
Espuilieu	j Last.
Le Rieulx	j Last.

Digitized by Google

Vicoingnes	iij Lastz.
Hasnon	ij Lastz.
Auchin	iij Lastz.

Le last contient neufz muyden, mesure de Mons.

Estaple de Namur.

Liste des farines, que les villes et gens deglise du conté de Namur debvront furnir es mains de Christoffle Gaiffier, recepveur general dudict Namur, pour lalimentation et soustenement des gens de guerre du camp de sa Maté entend de dresser contre les rebelles.

La ville de Namur	x Lastz de farine, moictié froment et soille.
La ville de Bovingnes	iiij Lastz.
Le chappitre de St Aulbain	ij Lastz.
L'abbaye de St Gerard	ij Lastz.
Le chappitre de Notre Dame	j 1/2 Lastz.
L'abbaye de Moulin	ij Lastz.
Labbaye de Wassoire, y comprins celle de Hastiers	iiij Lastz.
L'abbaye des blanches dames	j Last.
L'abbaye de Croissiers	j Last.
Le cloistre des dames de Sulsin	ij Lastz.
Le chappitre d'Andenne	ij Lastz.
L'abbaye de Bonneffe	iij Lastz.
L'abbaye de Floreffe	iiij Lastz.

Digitized by Google

Estaple de Gueldres et Zutphen

Nijmegem.

Liste et declaration des farines que se doibvent furnir par les villes du pays et duché de Gueldres et ce es mains de Jacob van Garbrants, recepveur de Nijmeghen pour illecq les garder en provision.

La ville de Zutphen	iiij	Lastz.
La ville de Doesborch	ij	Lastz.
La ville de Dotecum	ij	Lastz.
La ville de Thielt	iij	Lastz.
La ville de Bommel	iiij	Lastz.
La ville de Gueldres	iij	Lastz.
La ville de Stralen	ij	Lastz.
La ville de Wachtendonck	ij	Lastz.
La ville d'Arnhem	iiij	Lastz.
La ville de Haelderwyck	iiij	Lastz.
La ville de Elborch	iiij	Lastz.
La ville de Nijmegem	vj	Lastz.
La ville de Venloo	vj	Lastz.
La ville de Wagheningen	ij	Lastz.
La ville de Asperen	iij	Lastz.

Estaple d'Overyssel

Swol.

Declaration des farines que se debvront furnir pour les villes de Campen, Swol, Deventher et Hasselt, et ce es mains de Robert van der Becken, recepveur general de Saland, pour les tenir en provision audict Swol.

La ville de Deventer	vj	Lastz.
La ville de Campen	iiij	Lastz.
La ville de Zwol	vj	Lastz.
La ville de Hasselt	iiij	Lastz.

Digitized by Google

CXXVIII. Aanstelling van van Dorp tot Superintendant Generaal der vivres. 28 April 1582.

Origineel op perkament geschreven: het zegel, dat aan een perkamenten staart heeft gehangen, is afgesneden.

Francois, filz de France, frere unique du Roy, par la grace de Dieu, duc de Lothier, de Brabant, de Lembourg, de Gueldres, d'Anjou, d'Alencon, Touraine, Berry, Deureux et de Chanthiery, conte de Flandres, Hollande, Zelande, Zutphen, du Mayne, du Perche, Mante, Meulain et de Beaufort; marquis du St Empire, seigneur de Frize et de Mallinnes. A tous ceulx qui ces presentes lettres verront, salut. Comme nous faisons presentement dresser nostre armée de gens de guerre de cheval et de pied, pour nous servir a la garde, seureté et defence de nos pais de pardeca, selon les occurences du temps present, a laquelle armée nous entendons faire pourveoyr et fournir de toutes sortes de vivres necessaires, a l'entretenement, substentation et nourriture d'icelle, et il soit que pourtant mieulx leffectuer, nous ayons trouvé convenable, de commettre quelque personnaige de qualité, consideré et experimenté, pour estre superintendant, et avoyr la charge generalle desdictes vivres, Scavoyr faisons, que ce consideré, et pour la bonne congnoissance qu'avons des vertuz, prudence, dexterité et grande experience de notre trescher et feal Arnould van Dorp, escuier, Sr de Maesdam, et nous confians a plain de ses loyauté et bonne dilligence, avons icelluy commis et retenu, retenons et commettons par ces presentes audict estat de superintendant, ayant la charge generalle des vivres de

Digitized by Google

notredicte armée; en luy donnant plain pouvoyr, aucthorité et mandement especial, davoyr la superintendance et principal regard sur lordre et conduite desdictes vivres; luy permetant a cest effect la libre entrée en notre conseil de guerre, pour estre present a toutes deliberations de guerre; ensemble a notre conseil destat, toutes et quantesfois quil aura a traicter des affaires, concernans sondict estat, comme ont esté ses predecesseurs en office, et a l'assistence des commissaires generaulx et particuliers, que par notre adveu il pourra a ce choisir; vaquer et entendre ordinairement et dilligemment en toutes choses requises et convenables a sadicte charge, selon quil trouvera le plus expedient pour notre meilleur service et l'effect dicelle charge; de suivre notre camp et d'entendre journellement labondance ou faute de vivres y estans, pour selon ce en faire les provisions necessaires; davoyr aucthorité et regard sur les vivandiers et autres, menans vivres audict camp; donner tout bon ordre au recouvrement desdictes vivres, et iceulx mettre a taux et pris raisonnable; faire pourveoyr ausdicts vivandiers de tel nombre de chariotz et charettes quilz auront de besoing pour lamenaige desdictes vivres, toutes et quantesfois, que besoing sera, a tel pris que sur ce sera ordonné, en contraignant a ce tous ceulx quil appartiendra. Et en cas que sur lexecution de sadicte charge surviennent difficultez notables, les communiquera a nous ou a ceulx de notre conseil de guerre, faisant la meilleure diligence possible, pour eviter toute disette et faute de vivres, et aussy y mettre si bon ordre, que lesdictes vivres soyent sy raisonnablement taxiz, que nosdicts gens puissent commodieusement vivre, et lesdicts vivandiers laisser leurs biens et denrées a tel et si raisonnable prix, quilz puissent avoyr occasion de continuer a mener vivres

Digitized by Google

audict camp, les faisant a cest effect garder et preserver de toutes foulles et oppressions tant audict camp, que de chemyn; et tant faire, quilz puissent aller, venyr, sejourner et retourner seurement et librement; et aussy leurs charretiers aveq leurs conducteurs, chevaulx et chariotz, menans vivres, denrées et marchandises audict camp. Et semblablement pourveoyr quilz ne soyent detenuz, arrestez, ny empeschez mais renvoyez promptement aveq leursdicts conducteurs, sy tost quilz auront deschargé lesdictes vivres, en leur faisant baillir convoy et escorte en cas de danger; et au surplus uzer en tout de si bon debvoyr et dilligence, que notredicte armée soit bien et deuement fournie et pourveue de vivres et dautres choses necessaires, afin qu'a icelle n'advienne aucune faute ou necessité; et generallement de faire tout ce que bon et leal superintendant susdict peult et doibt faire et que audict estat compete et appartient. Le tout selon le contenu de l'instruction que lui sera delivré pour en conformité d'icelle se reigler et conduire. Et afin qu'il ayt tant meilleur moyen de pouvoyr effectuer le tout, nous lavons aucthorizé et aucthorisons par cestes, ensemble lesdicts commissaires generaulx et particuliers, de faire toutes corrections et contraintes requises et necessaires contre tous ceulx et celles quil appartiendra precisement, realement et de faict, nonobstant oppositions ou appellations quelconques. Sy mandons et commandons au mareschal de notre host, son lientenant et a tous collonnelz, chefz et cappitaines de nos gens de guerre de cheval et de pied, leurs lieutenans, porteurs denseigne, de guidon, et de cornette, hommes darmes, archers et soldatz, ensemble au cappitaine de la justice et prevost general de notredict camp, et a chacun deulx, quilz ayent a recongnoistre doresnavant ledict Sr de Maesdam pour superintendant, ayant

Digitized by Google

la charge generalle des vivres dicelluy camp, et a luy pour leffect et accomplissement de sadicte charge entendent dilligemment, en luy donnant toute ayde, adresse, faveur et assistence requise. Mandant en oultre a tous aultres justiciers, officiers, eschevins, gens de loy et subjectz tant de nous que de noz vassaulz, que en faisant ce que dict est, ilz obeissent ensemble ausdicts commissaires generaulx et particuliers, sans reffuz, contredit ou difficulté quelconque. Car ainsy nous plaist il. En tesmoing de ce avons faict mettre notre seel de Brabant a ces presentes, pour n'avoyr encores en main notre seel general. Donné en notre ville dAnvers, le vingt huictiesme jour dAvril lan de grace mil cinq cens quatre vingtz et deux. Op de vouw staat: Par monseig^{r} le duc. J. van Asseliers.

In dorso staan de beide volgende verklaringen.

Les chiefz, tresorier general et commis des demaine et finances de monseigneur le duc, consentent entant qu'en eulx est, le contenu au blancq de cestes, estre furny et accomply, tout ainsy par la meisme forme et maniere, que son alteze le veult et ordonne estre faict par icelluy blancq. Escript en Anvers, au bureau desdictes finances, soubz les seingz manuelz desdicts chiefz, tresorier general et commis d'icelluy, le xxviij^{me} jour de Juing 1582. Guillame de Maulde, d'Oeyenbrugghe, de Bouck, de Taffin, L. Parasis.

Au jourd' huy, le xxixe d'Apvril xv^{c}iiij^{xx}ij Arnaut van Dorp, escuier, Sr de Maesdam, denommé au blancq de cestes, a faict le serment pertinent de superintendent des vivres et comme ayans la charge generale d'iceulx, selon plus amplement est faict mention audict blancq; et ce es mains de Messeigneurs du conseil d'estat. Faict en Anvers, l'an, mois et jour susdict. Moy present. J. van Asseliers.

Digitized by Google

Digitized by Google

Door het HISTORISCH GENOOTSCHAP zijn uitgegeven onderstaande werken:

KRONIJK van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

2e jaargang. 1846 (*) *f* 5.—.	4e jaargang. 1848. . *f* 3.70.
3e jaargang. 1847. . - 2.70.	5e jaargang. 1849. . - 6.—.

(*) **De eerste jaargang is nimmer in druk verschenen.**

KRONIJK van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht.

2e *serie*	
6e jaargang. 1850. . *f* 6.—.	19e jaargang. 1863. . *f* 7.40.
7e jaargang. 1851. . - 6.40.	20e jaargang. 1864. . - 7.20.
8e jaargang. 1852. . - 6.80.	5e *serie*
9e jaargang. 1853. . - 6.80.	21e jaargang. 1865. . - 7.60.
10e jaargang. 1854. . - 6.80.	22e jaargang. 1866. . - 7.20.
3e *serie*	23e jaargang. 1867. . - 9.20.
11e jaargang. 1855. . - 3.20.	24e jaargang. 1868. . - 9.40.
12e jaargang. 1856. . - 3.60.	25e jaargang. 1869. . -10.70.
13e jaargang. 1857. . - 4.80.	6e *serie*
14e jaargang. 1858. . - 5.10.	26e jaargang. 1870. . - 8.00.
15e jaargang. 1859. . - 4.60.	27e jaargang. 1871. . - 8.20.
4e *serie*	28e jaargang. 1872. . - 6.20.
16e jaargang. 1860. . - 5.40.	29e jaargang. 1873. . - 8.30.
17e jaargang. 1861. . - 5.80.	30e jaargang. 1874. . -10.30.
18e jaargang. 1862. . - 6.60.	31e jaargang. 1875. . - 8.40.

BERIGTEN van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

1e deel. 1e stuk. 1846. *f* 3.40.	2e deel. 2e stuk. 1849.
1e deel. 2e stuk. 1848. - 2.20.	(Verhooren van JOHAN
2e deel. 1e stuk. 1849. - 2.20.	v. OLDENBARNEVELT). - 3.80.

BERIGTEN van het Historisch Genootschap te Utrecht.

3e deel. 1e stuk. 1850. *f* 3.—.	5e deel. 2e stuk. 1856. - 2.50.
3e deel. 2e stuk. 1851. - 3.—.	6e deel. 1e stuk. 1857. - 2.50.
4e deel. 1e stuk. 1851. - 3.—.	6e deel. 2e stuk. 1857. - 2.10.
4e deel. 2e stuk. 1851. - 2.50.	7e deel. 1e stuk. 1861. - 5.50.
5e deel. 1e stuk. 1853. - 3.20.	7e deel. 2e stuk. 1863. - 6.50.

CODEX DIPLOMATICUS in 4°. 1848. - 5.20.

2e *serie* in 8°.

1e deel. 1e afd. 1852. *f* 3.75.	3e deel. 2e afd. 1856. - 3.40.
1e deel. 2e afd. 1852. - 3.10.	4e deel. 1e afd. 1859. - 3.10.
2e deel. 1e afd. 1853. - 6.20.	4e deel. 2e afd. 1860. - 5.20.
2e deel. 2e afd. 1853. - 3.20.	5e deel. 1860. . . . -12.00.
3e deel. 1e afd. 1855. - 6.50.	6e deel. 1863. . . . - 1.20.

REGISTER op de onderwerpen behandeld in de Kronijk, de Berichten en den Codex Diplomaticus . . . . . - 1.80.

Digitized by Google

WERKEN van het Hist. Genootschap te Utrecht.
Nieuwe Reeks.

N°. 1. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen. — Annales Egmundani . *f* 1.20.

N°. 2. Verbaal van de buitengewone Ambassade naar Engeland in 1685 . . . . . - 1.80.

N°. 3. Memoriën van Roger Williams, uitgegeven door Mr. J. F. Bodel Nyenhuis . . . . . - 2.10.

N°. 4. Bronnen van de geschiedenis der Nederl. in de middeleeuwen. — Kronijken van Emo en Menko, uitgegeven door Mr. Feith en Dr. Ackerstratingh. - 3.70.

N°. 5. Hortensius over de opkomst en den ondergang van Naarden. Met 2 kaarten, uitgegeven door Prof. Peerlkamp en A. Perk . . . . . - 4.50.

N°. 6. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen. — Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (Gemeenlijk geheeten Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). . . . . - 2.30.

N°. 7. Kronijk van Eggerik Egges Phebens van 1565—1594, uitgegeven door Mr. H. O. Feith. . . - 2.40.

N°. 8. De oorlogen van Hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw, uitgegeven door Dr. E. Verwijs . . . . . - 9.80.

N°. 9. Verbaal van de Ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den Koning van Denemarken, den Neder-Saxischen Kreits en den Koning van Zweden. 1625. . . . . - 2.30.

N°. 10. Verbaal van de Ambassade van Aersen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. . . - 1.90.

N°. 11. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Eerste Deel.* 1584—1618 . . . . . - 4.00.

N°. 12. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Tweede Deel. Eerste Afdeeling.* 1618—1621. - 2.80.

N°. 13. Memorials and Times of Peter Philip Jurisaan Quint Ondaatje, by Mrs. Davies . . . . . - 4.00.

Digitized by Google

N°. 14. Verhooren en andere bescheiden betreffende het Rechtsgeding van Hugo de Groot, uitgegeven door Prof. R. Fruin . . . . . ƒ 4.80.

N°. 15. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Tweede Deel. Tweede Afdeeling.* 1621—1626. - 5.50

N°. 16. Memoriën en Adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft . . . . . - 4.90.

N°. 17. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Derde Deel. Eerste Afdeeling.* 1626, 1627. - 6.50.

N°. 18. Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche Beroerten van 1566 en 1567; naar 't oorspronkelijke handschrift uitgegeven door Dr. J. van Vloten . . . . . - 3.40.

N°. 19. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Derde Deel. Tweede Afdeeling.* 1628, 1629. - 8.20

N°. 20. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Derde Deel. Derde Afdeeling.* 1630 . . . - 6.10.

N°. 21. De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Eerste Deel* . . . . - 5.80.

N°. 22. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert, uitgegeven door H. C. Rogge. *Derde Deel. Vierde Afdeeling.* 1631—1644 . - 4.50.

N°. 23. Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, van 21 October 1688 tot 2 September 1696 (Handschrift van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam). *Eerste Deel.* - 6.70.

N°. 24. De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Tweede Deel.* . . . - 7.20.

N°. 25. Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, van 21 October 1688 tot 2 September 1696 (Handschrift van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam). *Tweede Deel.* - 7.90.

N°. 26. De Rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Derde Deel* . . . . - 6.20.

Digitized by Google

N°. 27. Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Pol. Uitgegeven door Mr. W. H. de Beaufort . . . . . ƒ10.80.

N°. 27*b*. Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen tot den Pol. Uitgegeven door Mr. J. A. Sillem. Aanhangsel van de Brieven uitgegeven door Mr. W. H. de Beaufort. Met twee registers. - 1.40.

N°. 28. Bellum Trajectinum Henrico Bomelio autore . - 1.40.

N°. 29. De Rekeningen der Grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Eerste Deel* . . . . - 6.80.

N°. 30. De Rekeningen der Grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis, uitgegeven door Dr. H. G. Hamaker. *Tweede Deel* . . . . - 5.30.

N°. 31. Lijst van Noord-Nederlandsche Kronijken. Met opgave van bestaande Handschriften en Litteratuur, door Mr. S. Muller. Fz. . . . . - 1.40.

N°. 32. Journaal van Constantijn Huygens, den zoon, gedurende de veldtochten der jaren 1673, 1675, 1676, 1677 en 1678 . . . . . - 3.50.

N°. 33. Négociations de Monsieur le comte d'Avaux, ambassadeur extraordinaire à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698, publiées pour la première fois d'après le manuscrit, conservé à la bibliothèque de l'Arsenal à Paris. par M. le Prof. J. A. Wijnne. Tome premier. - 8.00.

N°. 34. Idem. Tome deuxième . . . . . - 5.40.

N°. 35. Idem. Tome troisième. (première partie) . . - 5.60.

N°. 36. Idem. Idem. (deuxième partie) . . - 3.90.

N°. 37. Brieven van Lionello en Suriano uit den Haag aan Doge en Senaat van Venetie in de jaren 1616, 1617 en 1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620 . . . . . - 6.10.

N°. 38. Brieven aan R. M. van Goens en Onuitgegeven Stukken hem betreffende. *Eerste Deel* . . . - 6.60.

N°. 39. Dagverhaal van Jan van Riebeek, Commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. *Eerste Deel.* (1652—1655) . . . . . - 7.80.

Digitized by Google

N°. 40. Rijmkroniek van Melis Stoke, uitgegeven door Dr. W. G. Brill. *Eerste Deel.* . . . . . *f* 5.00.

N°. 41. De geschillen over de afdanking van 't krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650 en de handelingen van Prins Willem II, toegelicht met behulp van ongedrukte stukken uit het Huis-archief van Z. M. den Koning, door Dr. J. A. Wijnne. . . . - 5.40.

N°. 42. Rijmkroniek van Melis Stoke, uitgegeven door Dr. W. G. Brill. *Tweede Deel* . . . . . - 4.80.

N°. 43. Brieven aan R. M. van Goens en Onuitgegeven Stukken hem betreffende. *Tweede Deel.* . . - 4.60.

N°. 44. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Jonkheer Arend van Dorp, Hr. van Maasdam enz., uitgegeven door Mr. J. B. J. N. Ridder de van der Schueren. *Eerste Deel* . . . . . - 6.60.

Digitized by Google

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. I^e^ Deel. *f* 5.60.
Idem. IIe Deel . . . . . - 5.20.
Idem. IIIe Deel . . . . . - 5.20.
Idem. IVe Deel . . . . . - 8.80.
Idem. Ve Deel . . . . . - 5.40.
Idem. VIe Deel . . . . . - 6.00.
Idem. VIIe Deel . . . . . - 5.00.
Idem. VIIIe Deel . . . . . - 3.60.
Idem. IXe Deel . . . . . - 6.10.
Idem. Xe Deel . . . . . - 5.80.

KATALOGUS der Boekerij van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. 3e uitgave. 1872. . - 1.60.

SUPPLEMENT-KATALOGUS der derde uitgave in 1872 van de Boekerij van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. 1882. . . . . - 1.10.

ABRAHAM DE WICQUEFORT, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait établissement de cet estat par la paix de Munster. Tom. I—IV. . . - 26.00.

Jhr. Mr. A. M. C. VAN ASCH VAN WIJCK, Een Woord in het belang van het Nederl. Archiefwezen. 1846. - 0.20.

Bovenstaande werken zijn, voor zoover zij voorhanden zijn, door de Leden **tegen de helft** van den prijs te bekomen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

2044 105 184 915

Digitized by Google